

ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

Пшибельський Володимир Володимирович

УДК 33:504(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**РОЗВИТОК ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ
НА ЗАСАДАХ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

051 – Економіка

05 – Соціальні та поведінкові науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Володимир ПШИБЕЛЬСЬКИЙ

Наукові керівники: Колосок Андрій Мирославович, к. е. н., доцент
Шматковська Тетяна Олександрівна, к. е. н., доцент

Луцьк – 2025

АНОТАЦІЯ

Пшибельський В. В. Розвиток зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» (05 – Соціальні та поведінкові науки). – Волинський національний університет імені Лесі Українки МОН України, Луцьк, 2025.

У дисертації обґрунтовано теоретико-методичні основи та розроблено науково-практичні рекомендації щодо організаційно-економічного забезпечення розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності.

Удосконалено теоретико-методологічні засади соціальної відповідальності як чинника сталого розвитку шляхом її розгляду не лише як етичної категорії, а як стратегічного інструменту управління в умовах екологічної та економічної трансформації. Розкрито зміст концепції багаторівневої соціальної відповідальності, що охоплює індивідуальний, корпоративний, галузевий, національний і глобальний рівні та дозволяє всебічно оцінити її вплив на формування збалансованих економічних моделей. Уточнено історичну еволюцію ідей соціальної відповідальності – від морального обов’язку індивіда у філософії античності до глобальної стратегії сталого розвитку в XXI столітті, що забезпечує цілісне бачення її розвитку у контексті суспільно-економічної думки.

Запропоновано розширене авторське визначення соціальної відповідальності як інтегрованої системи взаємодії бізнесу, держави, громадянського суспільства та міжнародних організацій, спрямованої на гармонізацію економічних, соціальних та екологічних інтересів. Обґрунтовано доцільність інтеграції принципів соціальної відповідальності в стратегічне

управління зеленою економікою, що дозволяє розглядати її як механізм переходу до екологічно орієнтованих моделей розвитку. Розкрито функціональний потенціал соціальної відповідальності як чинника розвитку інноваційної економіки та підвищення інноваційної спроможності бізнесу, його адаптивності до сучасних викликів і конкурентоспроможності на глобальному ринку. Систематизовано механізми реалізації соціальної відповідальності в бізнес-процесах, з урахуванням міжнародних стандартів і національних стратегічних документів тощо.

Розкрито концепцію зеленої економіки як інтегративного напрямку соціально відповідального розвитку, що передбачає гармонізацію соціальних, екологічних, економічних інтересів на основі принципів сталості, інклюзивності та інноваційності. Удосконалено підхід до визначення сутності зеленої економіки, який, на відміну від традиційних ресурсно-економічних трактувань, розкриває її як стратегічну систему, що функціонує на основі соціальної відповідальності, екологічної стійкості, енергоефективності та рівного доступу до екологічних благ. Запропоновано розглядати зелену економіку як цілісну модель багаторівневої взаємодії між державою, бізнесом, громадянським суспільством і міжнародними інституціями, в межах якої соціальна відповідальність виконує системоутворювальну функцію, забезпечуючи відповідальне управління ресурсами, підтримку екологічних інновацій, соціальну справедливість і збалансоване економічне зростання.

Систематизовано історичні етапи становлення концепції зеленої економіки та її трансформацію від теоретичних напрацювань 1980-х років до сучасних глобальних ініціатив, що дозволило виокремити ключові чинники її інституціоналізації на міжнародному та національному рівнях. Уточнено зміст і функції принципів зеленої економіки, зокрема екологічної стійкості, економічної ефективності, інклюзивності, соціальної відповідальності та міжнародного співробітництва, які в сукупності забезпечують формування нової парадигми економічного зростання, орієнтованої на довгострокову стійкість, соціальну згуртованість та екологічну безпеку. Обґрунтовано, що

соціальна відповідальність є ключовим інструментом ефективного впровадження зеленої економіки, зокрема через розвиток екологічної відповідальності бізнесу, впровадження корпоративних стандартів відповідального підприємництва, екологічну освіту та культуру, екологічні інвестиції та фінансові механізми підтримки екологічних ініціатив, а також активне залучення громадських ініціатив і міжнародного партнерства тощо. Розроблено концептуальні засади формування зеленої економіки на основі соціальної відповідальності, що враховують комплекс взаємопов'язаних інституційних, фінансово-економічних та поведінкових чинників, здатних забезпечити ефективну трансформацію господарської системи в умовах глобальних екологічних викликів та зростаючої соціальної напруги.

Розкрито методичний підхід до оцінки розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності, який, на відміну від існуючих методик, орієнтованих переважно на корпоративну соціальну відповідальність або обмежене коло екологічних індикаторів, передбачає системне інтегрування соціальних, економічних та екологічних складових оцінювання як на рівні держави, бізнесу, так і суспільства загалом. Запропоновано комплексну систему оцінки соціальної відповідальності, що включає розрахунок інтегральних індексів за соціальною, економічною та екологічною складовими з урахуванням стимуляторів і дестимуляторів, а також розроблено методіку інтегрального оцінювання рівня розвитку зеленої економіки на основі системи індикаторів сталого природокористування, рівня екологічного навантаження та інноваційності.

Наукову новизну становить впровадження кореляційно-регресійного моделювання для кількісного визначення взаємозв'язків між рівнем соціальної відповідальності та розвитком зеленої економіки, що дозволяє не лише оцінити поточний стан процесів екологізації економіки, а й ідентифікувати ключові детермінанти її збалансованого зростання. Запропонований підхід створює аналітичну базу для стратегічного управління, спрямованого на

формування ефективної політики сталого розвитку в умовах глобальних екологічних та соціальних викликів.

На основі комплексного аналізу соціально-економічної ситуації в Україні та її регіонах у контексті війни та кризових трансформацій автором удосконалено наукові підходи до оцінки впровадження принципів соціальної відповідальності як ключового чинника забезпечення соціальної стабільності, зниження нерівностей та формування основ для збалансованого економічного зростання. Обґрунтовано необхідність посилення соціально орієнтованої політики шляхом державної підтримки зайнятості, розвитку інклюзивного ринку праці, стимулювання підприємництва та інтеграції вразливих соціальних груп (внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю, ветеранів, жінок) у соціально-економічне середовище. Виявлено тенденцію до зменшення частки соціальних видатків у структурі державного бюджету, що засвідчує ослаблення пріоритетності соціальної політики, попри зростання її абсолютних обсягів. Розкрито регіональну нерівномірність у рівнях зайнятості, заробітної плати та соціального захисту, що підкреслює потребу у застосуванні принципів соціальної відповідальності в регіональній політиці.

Встановлено, що інституційні зусилля держави переважно сконцентровані на безпекових напрямках, у той час як інвестиції в освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та гуманітарний розвиток залишаються недостатніми, що обмежує формування людського капіталу та інклюзивного середовища. Вперше з позицій соціально-економічної відповідальності проведено критичний аналіз інтеграції екологічної складової у державну політику, за результатами якого встановлено фрагментарність та нестабільність залучення екологічних інвестицій. Запропоновано концептуальні засади перегляду державних пріоритетів інвестиційної політики з урахуванням соціальної справедливості, екологічної стійкості та орієнтації на довгострокове підвищення якості життя населення.

Виявлено, що, попри загальну позитивну динаміку екологічних індикаторів, залишаються значні проблеми з інституційною підтримкою

переходу до зеленої економіки. Обмежена реалізація стратегічних документів, низький рівень використання відновлюваних джерел енергії та недостатня увага до впровадження ресурсозберігаючих технологій уповільнюють трансформаційні процеси у сфері сталого розвитку. Підтверджено доцільність використання комплексного підходу до оцінювання рівня зеленої економіки, який поєднує кількісні екологічні показники (викиди, відходи, стан водних ресурсів) з якісними індикаторами (екологічна свідомість, інституційна готовність, впровадження інновацій). Результати дослідження підтверджують потребу в системному посиленні екологічної відповідальності держави, бізнесу та громадськості, що має відобразитися у пріоритетному фінансуванні екологічних проєктів та залученні екологічних інвестицій, розвитку відновлювальної енергетики, удосконаленні системи управління відходами та поширенні сталих практик у всіх сферах економіки.

Аналіз індикаторів сталості природокористування в Україні свідчить про наявність неоднозначних тенденцій у сфері формування засад «зеленої» економіки. З одного боку, спостерігається позитивна динаміка у впровадженні органічного землеробства, розвитку відновлюваної енергетики та реалізації заходів з екологічного управління. З іншого боку, наявні результати демонструють уразливість аграрного та екологічного секторів до зовнішніх викликів, зокрема економічних криз і воєнних дій. Поступове збільшення частки енергії з відновлюваних джерел свідчить про наявність потенціалу розвитку відновлювальної енергетики, однак темпи зростання залишаються недостатніми для досягнення стратегічних орієнтирів у сфері кліматичної нейтральності та енергетичної незалежності.

У результаті розрахунків інтегральних показників соціальної відповідальності та розвитку зеленої економіки встановлено, що попри загальну позитивну динаміку інтегрального індексу зеленої економіки, який у 2023 році досяг найвищого значення за аналізований період, спостерігається нерівномірність розвитку її складових. Найбільший прогрес зафіксовано у сфері інноваційності економіки, зокрема за рахунок зростання частки

відновлюваних джерел енергії. Натомість екологічна відповідальність зазнала критичного зниження.

Застосовано комплексний методичний підхід до оцінки розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності, що ґрунтується на побудові кореляційно-регресійної моделі, яка дозволяє здійснити кількісну оцінку впливу соціальної, економічної та екологічної складових на інтегральний показник зеленого розвитку. Запропоновано модель, що характеризується високим рівнем пояснювальної здатності ($R^2 = 0,892$) та забезпечує достовірність результатів та створює підґрунтя для обґрунтування стратегічних управлінських рішень у сфері сталого розвитку. На відміну від традиційних підходів, у дослідженні вперше застосовано робастну регресію за методом Х'юбера, що дало змогу мінімізувати вплив аномальних спостережень, характерних для кризових періодів, і, відповідно, підвищити надійність висновків.

Визначено драйвери розвитку зеленої економіки з урахуванням принципів соціальної відповідальності, не як ізольовані фактори впливу, а як взаємопов'язані компоненти комплексного механізму сталого розвитку, що вимагає інтеграції екологічних, соціальних та економічних інтересів у межах єдиної стратегічної парадигми. Систематизовано та поглиблено розуміння стратегічних орієнтирів посилення дії ключових драйверів, таких як екологічні інвестиції, технологічні інновації, циркулярна економіка, цифрові екотехнології, енергоефективність, державне регулювання, міжнародна співпраця, екологічна свідомість тощо. Обґрунтовано, що саме синергія між державою, бізнесом і суспільством на засадах соціальної відповідальності формує основу для сталого переходу до зеленої економіки, де соціальна відповідальність виступає не лише результатом, а рушієм трансформаційних змін.

Запропоновано механізм розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності шляхом його концептуалізації як інтегрованої багаторівневої системи взаємодії ключових суб'єктів – держави, бізнесу та громадянського суспільства; що вирізняється системним підходом до

поєднання інструментів економічного, нормативно-правового та ринкового регулювання, та дозволяє забезпечити цілісність і комплексність реалізації принципів сталого розвитку. Економічна складова включає податкові стимули, пільги, субсидії, внутрішнє ціноутворення на викиди, механізми торгівлі квотами та штрафні санкції, спрямовані на стимулювання екологічно орієнтованої діяльності. Нормативно-правова складова охоплює встановлення обов'язкових екологічних стандартів, впровадження ESG-звітності, ліцензування екологічно значущої діяльності та юридичну відповідальність за порушення природоохоронного законодавства. Ринкова складова включає інструменти зеленого фінансування, екологічну сертифікацію продукції, екологічний маркетинг, залучення інвестицій у чисті технології та формування споживчого тиску, що сприяє розвитку корпоративної екологічної репутації.

Ідентифіковано зовнішні ефекти (екстерналії), які виникають у результаті його реалізації, зокрема, для бізнесу це виражається у зниженні екологічних ризиків, посиленні міжнародної конкурентоспроможності та розширенні доступу до «зелених» фінансових ресурсів; для держави – у скороченні витрат на подолання екологічних наслідків, зростанні економічної стійкості та формуванні нових ринкових можливостей; для суспільства – у підвищенні якості життя, забезпеченні екологічної безпеки та зростанні рівня екологічної культури та соціальної відповідальності населення. Це створює підґрунтя для формування збалансованої моделі соціально-екологічного розвитку, що забезпечує гармонізацію економічних, екологічних та соціальних інтересів у межах єдиного управлінського середовища, сприяє реалізації цілей сталого розвитку та підвищенню загальної ефективності суспільно-економічної системи в умовах екологічних викликів.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність, зелена економіка, зелена трансформація, сталий розвиток, циркулярна економіка, збалансований розвиток, соціально відповідальне підприємництво, екологічна відповідальність, витрати на охорону навколишнього природного середовища, забруднення довкілля, управління відходами, відновлювальна енергетика, екологічні інвестиції, інноваційна економіка.

ABSTRACT

Prybelskyi V. V. *Development of the Green Economy Based on the Principles of Social Responsibility*. – Qualification research paper (manuscript).

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 051 «Economics» (05 – Social and Behavioral Sciences). – Lesya Ukrainka Volyn National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lutsk, 2025

The dissertation substantiates the theoretical and methodological foundations and develops scientific and practical recommendations for the organizational and economic support of green economy development based on the principles of social responsibility.

The theoretical and methodological basis of social responsibility as a factor of sustainable development has been improved by considering it not only as an ethical category but also as a strategic management tool in the context of ecological and economic transformation. The concept of multi-level social responsibility is revealed, covering individual, corporate, sectoral, national, and global levels, which enables a comprehensive assessment of its influence on the formation of balanced economic models. The historical evolution of social responsibility ideas is clarified – from the moral duty of the individual in ancient philosophy to the global strategy of sustainable development in the 21st century – providing a holistic vision of its development within socio-economic thought.

An extended authorial definition of social responsibility is proposed as an integrated system of interaction among business, the state, civil society, and international organizations, aimed at harmonizing economic, social, and environmental interests. The feasibility of integrating social responsibility principles into the strategic management of the green economy is justified, allowing it to be considered as a mechanism for transitioning to environmentally-oriented development models. The functional potential of social responsibility as a factor in the development of an innovative economy and the enhancement of business innovation capacity, adaptability to modern challenges, and competitiveness in the global market is disclosed. Mechanisms for implementing social responsibility in business processes are

systematized, taking into account international standards and national strategic documents.

The concept of a green economy is disclosed as an integrative direction of socially responsible development that ensures the harmonization of social, environmental, and economic interests based on the principles of sustainability, inclusiveness, and innovation. The approach to defining the essence of the green economy has been refined, which, unlike traditional resource-economic interpretations, considers it as a strategic system functioning on the basis of social responsibility, ecological resilience, energy efficiency, and equal access to environmental benefits. It is proposed to consider the green economy as a holistic model of multi-level interaction between the state, business, civil society, and international institutions, within which social responsibility performs a system-forming function, ensuring responsible resource management, support for environmental innovations, social justice, and balanced economic growth.

The historical stages of the formation of the green economy concept and its transformation from theoretical developments of the 1980s to modern global initiatives are systematized, allowing for the identification of key factors of its institutionalization at both international and national levels. The content and functions of the principles of the green economy, such as environmental sustainability, economic efficiency, inclusiveness, social responsibility, and international cooperation, are clarified, collectively ensuring the formation of a new paradigm of economic growth focused on long-term resilience, social cohesion, and environmental safety. It is substantiated that social responsibility is a key instrument for the effective implementation of the green economy, particularly through the development of corporate environmental accountability, the adoption of responsible business standards, environmental education and culture, ecological investments and financial mechanisms to support green initiatives, as well as active engagement of civil initiatives and international partnerships. Conceptual foundations for forming a green economy based on social responsibility are developed, taking into account a set of interrelated institutional, financial-economic, and behavioral factors capable of ensuring effective transformation

of the economic system under global ecological challenges and increasing social tension.

A methodological approach to assessing the development of the green economy based on social responsibility is revealed, which, unlike existing methods focused mainly on corporate social responsibility or a limited set of environmental indicators, provides for the systematic integration of social, economic, and environmental components of evaluation at the level of the state, business, and society as a whole. A comprehensive system for assessing social responsibility is proposed, including the calculation of integrated indices across social, economic, and environmental dimensions, accounting for stimulators and de-stimulators. A methodology for integrated assessment of the green economy development level based on indicators of sustainable natural resource use, environmental pressure, and innovation is developed.

The scientific novelty lies in the application of correlation-regression modeling to quantitatively determine the interconnections between the level of social responsibility and green economy development, enabling an evaluation not only of the current state of economic greening processes but also the identification of key determinants of its balanced growth. The proposed approach creates an analytical base for strategic management aimed at forming an effective sustainable development policy in the context of global ecological and social challenges.

Based on a comprehensive analysis of the socio-economic situation in Ukraine and its regions in the context of war and crisis transformations, the author has improved scientific approaches to assessing the implementation of social responsibility principles as a key factor in ensuring social stability, reducing inequalities, and laying the foundations for balanced economic growth. The necessity to strengthen socially-oriented policies through state support for employment, the development of an inclusive labor market, entrepreneurship stimulation, and integration of vulnerable social groups (internally displaced persons, persons with disabilities, veterans, women) into the socio-economic environment is substantiated. A trend of declining social expenditure share in the state budget structure is revealed, indicating a weakening of social policy priorities despite the growth in absolute amounts. Regional disparities in employment,

wages, and social protection levels are disclosed, emphasizing the need to apply social responsibility principles in regional policy.

It is established that institutional efforts of the state are mainly concentrated on security areas, while investments in education, healthcare, social protection, and humanitarian development remain insufficient, limiting the formation of human capital and an inclusive environment. For the first time, from the standpoint of socio-economic responsibility, a critical analysis of the integration of the environmental component into state policy has been conducted, revealing the fragmented and unstable nature of ecological investment mobilization. Conceptual principles for revising state investment policy priorities are proposed, taking into account social justice, environmental sustainability, and a focus on long-term improvements in population quality of life.

Despite the overall positive dynamics of environmental indicators, significant issues remain in the institutional support of the transition to a green economy. Limited implementation of strategic documents, low levels of renewable energy use, and insufficient attention to the adoption of resource-saving technologies hinder transformative processes in sustainable development. The feasibility of applying a comprehensive approach to evaluating the level of the green economy, which combines quantitative environmental indicators (emissions, waste, state of water resources) with qualitative metrics (environmental awareness, institutional readiness, innovation adoption), is confirmed. The research results affirm the need for systematic enhancement of environmental responsibility among the state, business, and the public, reflected in prioritizing the financing of ecological projects and attracting green investments, developing renewable energy, improving waste management systems, and disseminating sustainable practices across all economic sectors.

The analysis of sustainability indicators of natural resource use in Ukraine indicates mixed trends in forming the foundations of a green economy. On the one hand, positive dynamics are observed in the implementation of organic farming, development of renewable energy, and execution of environmental management measures. On the other hand, the results highlight the vulnerability of the agricultural and environmental sectors to external shocks, including economic crises and military conflict. The gradual

increase in the share of renewable energy in the energy mix indicates the potential for green energy development; however, growth rates remain insufficient to meet strategic targets in climate neutrality and energy independence.

The calculation of integrated indicators of social responsibility and green economy development revealed that despite the overall positive trend of the green economy index, which reached its highest level in 2023 for the period under review, uneven development of its components is evident. The most notable progress was recorded in economic innovation, particularly due to the growing share of renewable energy sources, while ecological responsibility experienced a critical decline.

A comprehensive methodological approach was applied to assess the green economy development based on social responsibility, grounded in constructing a correlation-regression model that allows for quantitative evaluation of the impact of social, economic, and environmental components on the integral indicator of green development. The proposed model is characterized by a high level of explanatory power ($R^2 = 0.892$) and provides the reliability of results, forming a foundation for substantiating strategic management decisions in the field of sustainable development. Unlike traditional approaches, robust regression using the Huber method was employed for the first time, which made it possible to minimize the influence of outliers typical of crisis periods and, consequently, enhance the reliability of the conclusions.

Drivers of green economy development are identified with consideration of social responsibility principles, not as isolated impact factors but as interconnected elements of a comprehensive sustainable development mechanism requiring the integration of environmental, social, and economic interests within a unified strategic paradigm. Strategic guidelines for enhancing the influence of key drivers such as environmental investments, technological innovation, circular economy, digital eco-technologies, energy efficiency, state regulation, international cooperation, and environmental awareness are systematized and expanded. It is substantiated that the synergy among the state, business, and society, based on social responsibility, forms the foundation for a sustainable transition to a green economy, where social responsibility acts not only as an outcome but as a driver of transformative change.

A mechanism for developing a green economy based on social responsibility is proposed, conceptualized as an integrated multi-level system of interaction among key stakeholders – the state, business, and civil society – characterized by a systemic approach to combining economic, regulatory, and market instruments to ensure the integrity and comprehensiveness of sustainable development principles implementation. The economic component includes tax incentives, subsidies, internal carbon pricing, quota trading mechanisms, and penalty sanctions aimed at stimulating environmentally-oriented activities. The regulatory component encompasses the establishment of mandatory environmental standards, ESG reporting, licensing of environmentally significant activities, and legal liability for environmental violations. The market component includes green finance tools, environmental certification of products, eco-marketing, investments in clean technologies, and the formation of consumer pressure, which promotes the development of corporate environmental reputation.

Externalities resulting from the implementation of this mechanism have been identified: for businesses, this manifests in reduced environmental risks, enhanced international competitiveness, and improved access to green financial resources; for the state, in lower costs for managing environmental consequences, increased economic resilience, and the creation of new market opportunities; and for society, in improved quality of life, ensured environmental safety, and the growth of ecological culture and social responsibility among the population. This creates a basis for forming a balanced model of socio-ecological development that harmonizes economic, environmental, and social interests within a unified governance environment, contributing to the achievement of sustainable development goals and enhancing the overall effectiveness of the socio-economic system under ecological challenges.

Keywords: corporate social responsibility, green economy, green transformation, sustainable development, circular economy, balanced development, socially responsible entrepreneurship, environmental responsibility, environmental protection expenditures, environmental pollution, waste management, renewable energy, environmental investments, innovation-driven economy.

Список

опублікованих Пшибельським В. В. праць за темою дисертації
Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації
Публікації у наукових фахових виданнях України категорії «Б»

1. Пшибельський В. В. Відновлювана енергетика як драйвер розвитку зеленої економіки в Україні. *Інноваційна економіка*, 2024. № 4 (100). С. 166–171. DOI: 10.37332/2309-1533.2024.4.20. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/1370/1511>. (0,61 д.а.).
2. Пшибельський В. В., Цимбалюк С. М., Солов'янчик І. В. Інклюзивні підходи до інтеграції соціальної відповідальності в управління потенціалом організації. *Інноваційна економіка*, 2024. № 3 (99). С. 137–146. DOI: 10.37332/2309-1533.2024.3.17. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/1286>. *Особистий внесок автора: розроблено інклюзивні підходи до впровадження соціальної відповідальності в управління організацією (1,11 д.а., автору належить 0,47 д.а.).*
3. Пшибельський В. В. Зелена економіка на засадах соціальної відповідальності: екстерналії та детермінанти розвитку. *Агросвіт*, 2025. № 4. С. 175–181. DOI: 10.32702/2306-6792.2025.4.175. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/agrosvit/article/view/5676>. (0,53 д.а.).
4. Пшибельський В., Колосок А., Шматковська Т. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах зеленої економіки. *Економіка та суспільство*, 2024. № 69. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-69-117. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5244>. *Особистий внесок автора: досліджено вплив соціальної відповідальності бізнесу на розвиток зеленої економіки (0,57 д.а., автору належить 0,27 д.а.).*
5. Пшибельський В. В., Шматковська Т. О., Колосок А. М. Засади формування зеленої економіки на основі розвитку соціальної відповідальності бізнес-структур. *Агросвіт*, 2025. № 2. С. 75–80. DOI: 10.32702/2306-6792.2025.2.75. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/agrosvit/article/view/5451>. *Особистий внесок автора: розроблено концептуальні засади формування зеленої економіки через соціальну відповідальність бізнесу (0,54 д.а., автору належить 0,24 д.а.).*

6. Пшибельський В. В., Шматковська Т. О., Колосок А. М. Розвиток зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*, 2025. Том 4. № 40. С. 55–62. DOI: 10.29038/2786-4618-2024-04-55-62. URL: <https://echas.vnu.edu.ua/index.php/echas/article/view/954>. *Особистий внесок автора: визначено перспективи розвитку зеленої економіки на основі соціальної відповідальності підприємств (0,87 д.а., автору належить 0,37 д.а.).*

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Пшибельський В. В. Війна та енергетична безпека: виклики для паливно-енергетичної сфери України. *REBUILD UKRAINE: справа всього цивілізованого світу*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. (15 березня 2023 р., м. Луцьк). Луцьк: Вежа-Друк, 2023. С. 181–188. (0,30 д.а.).

8. Пшибельський В. В. Виклики розвитку паливно-енергетичної сфери в умовах війни. *Трансформація моделі соціально-економічного розвитку в умовах відновлення України та інтеграції з ЄС*: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. (15 травня 2023 р., м. Луцьк). Луцьк: Вежа-Друк, 2023. С. 66–69. (0,18 д.а.).

9. Пшибельський В. В. Стратегії відновлення та модернізації енергетичної системи України в умовах повоєнного періоду. *Реінтеграція ветеранів у цивільне суспільство та перспективи відбудови України*: матеріали VII Міжнародної благодійної науково-практичної конференції. (17 травня 2024 р., м. Луцьк). Луцьк: Вежа-Друк, 2024. С. 38–42. (0,22 д.а.).

10. Пшибельський В. В. Зелена економіка як драйвер трансформації бізнес-процесів на засадах формування соціальної відповідальності. *Проблеми, пріоритети та перспективи розвитку науки, освіти та суспільства в XXI столітті*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. (23 січня 2025 р., м. Рівне). Рівне: ЦФЕНД, 2025. Ч. 2. С. 32–33. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/27326/1/Пшибельський.pdf> (0,15 д.а.).

11. Пшибельський В. В. Формування зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності в Україні: сучасний стан та детермінанти впливу. *Topical issues of economics, finance, accounting and law in modern conditions*:

International scientific-practical conference. (30 січня 2025 р., м. Орхус, Данія). Aarhus, Denmark: Scholarly Publisher ICSSH, 2025. Pp. 25–26. (0,19 д.а.).

12. Пшибельський В. В. Зелена економіка на засадах соціальної відповідальності: екстерналії розвитку. *Сталий розвиток економіки, обліку і фінансів в умовах нестабільності та кризових явищ*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. (1 лютого 2025 р., м. Житомир). Житомир: ЦФЕНД, 2025. С. 26–27. (0,16 д.а.).

13. Пшибельський В. В. Зелена економіка на засадах соціальної відповідальності: перспективи резильєнтності у повоєнній відбудові України. *Science, education and society: new research and perspectives*: International scientific-practical conference. (31 січня 2025 р., м. Орхус, Данія). Aarhus, Denmark: Scholarly Publisher ICSSH, 2025. Pp. 28–29. (0,18 д.а.).

14. Пшибельський В. В. Позитивні та негативні екстерналії розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності в Україні. *Проблеми та перспективи розвитку науки, освіти та технологій в XXI столітті*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. (4 лютого 2025 р., м. Ізмаїл). Ізмаїл: ЦФЕНД, 2025. Ч. 1. С. 38–39. (0,17 д.а.).

15. Пшибельський В. В. Розвиток зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності: перспективи впровадження цифровізації та інновацій. *Economics, finance, accounting and management: theoretical approaches and practical aspects of development*: International scientific-practical conference. (6 лютого 2025 р., м. Тампере, Фінляндія). Tampere, Finland: Scholarly Publisher ICSSH, 2025. Pp. 18–21. (0,20 д.а.).

16. Пшибельський В. В., Шматковська Т. О., Колосок А. М. Зелена економіка на засадах соціальної відповідальності бізнес-структур: перспективи повоєнної відбудови в Україні. *Інвестиційні та інноваційні інструменти для ревіталізації деокупованих територій України*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (23-24 січня 2025 р., м. Івано-Франківськ). Івано-Франківськ: ХДУ, 2025. С. 292-295. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/27498> Особистий внесок автора: досліджено роль соціально відповідального бізнесу у формуванні зеленої

економіки в умовах повоєнного відновлення України (0,24 д.а., автору належить 0,14 д.а.).

17. Пшибельський В. В., Шматковська Т. О., Колосок А. М. Цифровізація у розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності: реалії та перспективи для України. *Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених пам'яті видатного українського вченого-економіста Сергія Ілліча Юрія (11 лютого 2025 р., м. Кам'янець-Подільський). Кам'янець-Подільський : Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут», 2025. С. 470-472. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/27410> *Особистий внесок автора: визначено значення цифровізації у розвитку зеленої економіки в Україні та проаналізовано її перспективи (0,26 д.а., автору належить 0,16 д.а.).*

18. Пшибельський В. В., Шматковська Т. О., Колосок А. М. Формування зеленої економіки в Україні: можливості резильєнтності та детермінанти розвитку *Сталий економічний розвиток, ефективне управління та фінансово-правові механізми в умовах глобальних трансформацій*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Ізмаїл, 28 лютого 2025 р.). Ізмаїл: ЦФЕНД, 2025. С. 40-41. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/27516> *Особистий внесок автора: досліджено детермінанти розвитку зеленої економіки та її стійкість у контексті сучасних викликів (0,22 д.а., автору належить 0,14 д.а.).*

***Наукові праці які додатково відображають наукові
результати дисертації***

19. Пшибельський В. В. Європейський досвід сталого розвитку паливно-енергетичного комплексу. *EUROPEAN PERSPECTIVE: міждисциплінарний дискурс у контексті сучасних викликів і можливостей*: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. (29 лютого 2024 р., м. Луцьк). Луцьк: Вежа-Друк, 2024. С. 209–213. (0,21 д.а.).

ЗМІСТ

ВСТУП.....	20
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	31
1.1 Соціальна відповідальність як чинник сталого економічного розвитку	31
1.2 Розвиток концепцій зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності	55
1.3. Методичні підходи до оцінки розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності.....	76
Висновки до розділу 1	94
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	97
2.1 Аналіз впровадження принципів соціальної відповідальності у соціально-економічний розвиток країни та її регіонів.....	97
2.2 Дослідження рівня розвитку зеленої економіки.....	127
2.3 Інтегральна оцінка соціальної відповідальності та розвитку зеленої економіки.....	149
Висновки до розділу 2	171
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ТА МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ НА ЗАСАДАХ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	176
3.1. Кореляційно-регресійна модель розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності.....	176
3.2. Драйвери розвитку зеленої економіки і стратегічні орієнтири їх посилення	195
3.3. Механізм розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності	208
Висновки до розділ 3	225
ВИСНОВКИ	229
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	233
ДОДАТКИ	258

ВСТУП

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлюється низкою стратегічних, економічних, соціальних та правових чинників, що визначають вектор розвитку України в умовах глобальних трансформацій та євроінтеграційного курсу. У сучасних умовах соціально-економічного розвитку все більшої ваги набуває проблема поєднання економічного зростання з екологічною безпекою та соціальною справедливістю. Традиційні моделі господарювання, що базуються на інтенсивному використанні ресурсів, вичерпали свій потенціал і дедалі більше суперечать принципам сталого розвитку. У зв'язку з цим зростає інтерес до зеленої економіки, як концепції, що передбачає ефективне використання ресурсів, зменшення забруднення довкілля, збереження біорізноманіття та одночасне підвищення добробуту населення.

У період глибоких трансформацій, спричинених повномасштабною військовою агресією Російської Федерації проти України, актуалізується потреба у переосмисленні стратегій відновлення, модернізації та розвитку держави. Зелена економіка передбачає впровадження ресурсоефективних, екологічно безпечних та кліматично нейтральних технологій, а соціальна відповідальність – етичне ведення бізнесу, захист прав людини, підтримку місцевих громад і врахування довгострокових соціальних наслідків економічної діяльності. Об'єднання цих підходів дозволяє сформувати нову парадигму розвитку, що сприятиме відновленню країни на засадах сталості, прозорості та соціальної згуртованості.

Особливої актуальності дослідження набуває в контексті євроінтеграційного курсу України. Угода про асоціацію з Європейським Союзом, а також отримання статусу країни-кандидата на вступ до ЄС у 2022 році, передбачають необхідність імплементації європейських екологічних, соціальних та економічних стандартів. Зокрема, положення Угоди охоплюють питання охорони довкілля, торгівлі та сталого розвитку (глава 13), енергетики

(глава 11), а також кліматичної політики, з урахуванням цілей Європейського Зеленого Курсу. У цьому документі підкреслюється важливість соціально справедливого переходу до кліматично нейтральної економіки, що є надзвичайно актуальним для післявоєнної України.

Таким чином, обрана тема є вкрай актуальною, оскільки: відповідає потребам післявоєнного відновлення на засадах стійкості та справедливості; враховує глобальні виклики (зміна клімату, виснаження ресурсів, соціальна нерівність); інтегрується у європейський правовий та ціннісний простір; має практичне значення для формування нової економічної моделі України, орієнтованої на довгостроковий розвиток, екологічну безпеку та соціальну згуртованість.

Теоретичні, методологічні та прикладні аспекти розвитку зеленої економіки ґрунтовно досліджені в роботах таких вітчизняних науковців, як Б. Буркинський, Т. Галушкіна, Л. Горбач, Г. Єлісеєва, О. Корнелюк, О. Полякова та інших. Питання соціальної відповідальності знайшло широке висвітлення у наукових працях В. Андріяша, А. Гірмана, В. Грищука, Я. Кузнєцової, А. Луценка, Н. Павліхи, Н. Роциної, Л. Семів, З. Скринник, І. Цимбалюк та інших дослідників, які зробили вагомий внесок у формування концептуальних засад соціально відповідального розвитку в умовах трансформації економічної системи. Водночас, попри значний обсяг наукових публікацій з цієї тематики, залишаються недостатньо обґрунтованими теоретико-методологічні і практичні засади розвитку зеленої економіки з врахуванням принципів соціальної відповідальності. Наведені положення зумовили актуальність, науково-практичну цінність дисертаційної роботи, основні цілі та завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Основні результати дисертаційної роботи отримано в процесі безпосередньої участі здобувача у виконанні науково-дослідної діяльності Лабораторії проектів та ініціатив Волинського національного університету імені Лесі Українки. Зокрема, під час виконання держбюджетних тем «Впровадження інклюзивних

підходів до реінтеграції ветеранів, учасників бойових дій та їх сімей у цивільне суспільство й економіку України» (державний реєстраційний номер 0124U000566) – здійснено оцінку потенціалу застосування соціальної відповідальності як інструменту формування інклюзивного середовища для ветеранських спільнот, проаналізовано бар'єри їх соціально-економічної інтеграції, розроблено багаторівневий підхід до реінтеграції з урахуванням принципів сталого розвитку; «Комплексна економічна модель відновлення та реабілітації пошкоджених земель сільськогосподарського призначення на засадах сталого, інклюзивного, смарт-розвитку» (державний реєстраційний номер 0125U000625) – оцінено економічну доцільність альтернативних сценаріїв реабілітації земель, визначено ключові драйвери смарт-агровиробництва та розроблено механізми залучення «зелених» інвестицій і технологій (довідка про впровадження № 03-24/04/716 від 10.03.2025 р.).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи – обґрунтування теоретико-методологічних засад та розроблення науково-практичних рекомендацій щодо організаційно-економічного забезпечення розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності.

З огляду на окреслену мету сформульовано такі завдання:

- уточнити теоретичну сутність соціальної відповідальності та її роль як чинника сталого економічного розвитку в умовах трансформаційних викликів сучасного суспільства;
- проаналізувати еволюцію концепцій зеленої економіки та обґрунтувати доцільність їх розвитку на засадах соціальної відповідальності як інтегративного підходу до поєднання екологічних, економічних і соціальних цілей;
- розробити методичні підходи до оцінки розвитку зеленої економіки із врахуванням принципів соціальної відповідальності;
- оцінити рівень впровадження принципів соціальної відповідальності в Україні та її регіонах, виявити регіональні диспропорції та проблеми у сфері зайнятості, соціального захисту й інклюзивності;

- проаналізувати сучасний стан розвитку зеленої економіки в Україні, з урахуванням показників ресурсоефективності, екологічної модернізації, енергетичної трансформації та природоохоронної діяльності;
- здійснити інтегральну оцінку рівня розвитку зеленої економіки та соціальної відповідальності на національному та регіональному рівнях, виявити взаємозв'язки між цими процесами;
- побудувати кореляційно-регресійну модель, яка дозволяє кількісно оцінити вплив соціальної, економічної та екологічної складових соціальної відповідальності на розвиток зеленої економіки;
- ідентифікувати ключові драйвери розвитку зеленої економіки з урахуванням принципів соціальної відповідальності;
- розробити інтегрований механізм розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності.

Об'єкт дослідження – процеси розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади та прикладні аспекти організаційно-економічного забезпечення розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності.

Методи дослідження. У дисертації застосовано комплексний науково-методичний інструментарій, що забезпечує реалізацію поставлених цілей і завдань дослідження розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності. Зокрема, системний підхід, а також методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції та узагальнення використано для уточнення теоретико-методологічних засад соціальної відповідальності як стратегічного інструменту сталого економічного розвитку в умовах трансформаційних викликів (розділ 1, п. 1.1); порівняльний, історико-логічний та структурно-функціональний аналіз застосовано для вивчення еволюції концепцій зеленої економіки та обґрунтування доцільності їх розвитку на основі принципів соціальної відповідальності (розділ 1, п. 1.2); методи логічного моделювання, абстрагування, експертного оцінювання та структурно-логічного

узагальнення використано для розробки методичних підходів до оцінювання розвитку зеленої економіки з урахуванням соціально відповідального підходу (розділ 1, п. 1.3); методи статистичного аналізу, індексного оцінювання, групування та порівняння застосовано для аналізу рівня впровадження принципів соціальної відповідальності, регіональних диспропорцій, проблем інклюзивності та зайнятості (розділ 2, п. 2.1); методи динамічного аналізу, порівняння та просторової оцінки використано для дослідження сучасного стану розвитку зеленої економіки в Україні (розділ 2, п. 2.2); індексний метод, нормалізація даних, побудова інтегральних показників та ранжування застосовано для проведення інтегральної оцінки соціальної відповідальності та рівня розвитку зеленої економіки на національному і регіональному рівнях (розділ 2, п. 2.3); кореляційно-регресійний аналіз, зокрема методи множинної лінійної регресії та робастного моделювання, використано для кількісної оцінки взаємозв'язків між соціальною відповідальністю та розвитком зеленої економіки, а також ідентифікації ключових факторів впливу (розділ 3, п. 3.1); евристичні та експертні методи – для виявлення та систематизації драйверів розвитку зеленої економіки, а також формування стратегічних орієнтирів їх активізації (розділ 3, п. 3.2); методи моделювання, структурно-функціонального аналізу та системного підходу застосовано для обґрунтування та розробки інтегрованого механізму розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності (розділ 3, п. 3.3). Застосування зазначених методів дозволило забезпечити комплексне, багаторівневе дослідження предметної області та сформувані теоретико-прикладні засади переходу до соціально відповідальної моделі зеленої економіки в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів, які виносяться на захист, полягає у такому:

Вперше:

– обґрунтовано застосування робастної регресії за методом Х'юбера для розроблення нового методичного підходу до оцінки розвитку зеленої

економіки на засадах соціальної відповідальності, що дало змогу мінімізувати вплив аномальних спостережень, характерних для кризових періодів, і, відповідно, підвищити надійність висновків; та є основою, що передбачає побудову кореляційно-регресійної моделі для кількісного вимірювання впливу соціальної, економічної та екологічної складових на інтегральний показник зеленого розвитку. Запропонована модель відзначається високою пояснювальною здатністю, що забезпечує достовірність отриманих результатів і створює підґрунтя для формування обґрунтованих управлінських рішень у сфері розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності.

Удосконалено:

– визначення соціальної відповідальності як інтегративного підходу до соціо-еколого-економічної взаємодії, спрямованої на формування стійких економічних моделей шляхом впровадження принципів відповідального споживання, екологічно орієнтованого виробництва та ефективного управління ресурсами. На відміну від наявних підходів, які здебільшого зосереджуються на етичних аспектах поведінки суб'єктів господарювання або розглядають соціальну відповідальність виключно як елемент корпоративної політики, запропоноване трактування охоплює весь спектр взаємодій у межах економічної системи та підкреслює її системоутворювальну роль у забезпеченні балансу між соціальними, економічними та екологічними цілями розвитку;

– концепцію розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності, яка, на відміну від існуючих підходів, обґрунтовується як інтегративна стратегічна система багаторівневої взаємодії між ключовими стейкхолдерами – державою, бізнесом, громадянським суспільством і міжнародними організаціями – що охоплює сукупність природно-ресурсних, економічних та соціальних процесів у контексті реалізації цілей сталого розвитку. Запропонована концепція базується на фундаментальних принципах екологічної стійкості, соціальної відповідальності, економічної ефективності,

соціальної справедливості та міжнародного партнерства, що відображає необхідність переходу від традиційної парадигми економічного зростання до екологічно збалансованого й соціально орієнтованого типу розвитку; та враховує вплив ключових детермінант (державне регулювання, підвищення рівня екологічної свідомості, активізація екологічного інвестування, розвиток соціального підприємництва) і передбачає формування збалансованих економічних моделей, які забезпечують раціональне використання природних ресурсів, мінімізацію екологічних ризиків, поліпшення якості життя населення, зменшення соціально-економічної нерівності та досягнення інклюзивного зростання на національному та глобальному рівнях;

– теоретико-методологічні засади формування механізму розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності шляхом його концептуалізації як інтегрованої багаторівневої системи взаємодії основних суб'єктів – держави, бізнесу та громадянського суспільства, що функціонує через комплексне поєднання економічних (застосування податкових стимулів, екологічних податків і пільг, механізмів субсидування, фінансової підтримки, торгівлі квотами, штрафних санкцій і внутрішнього ціноутворення на викиди), нормативно-правових (встановлення обов'язкових екологічних стандартів, упровадження ESG-звітності, ліцензування екологічно значущої діяльності, юридична відповідальність за порушення природоохоронного законодавства) та ринкових (розвиток інструментів зеленого фінансування, системи екологічної сертифікації продукції, екологічного маркетингу, залучення інвестицій у чисті технології, посилення споживчого тиску й формування корпоративної репутації) інструментів регулювання. На відміну від наявних у науковій літературі підходів, у межах запропонованого механізму системно деталізовано зовнішні ефекти (екстерналії), що виникають у процесі його реалізації: зокрема, для бізнесу – у формі зниження екологічних ризиків, підвищення міжнародної конкурентоспроможності та розширення доступу до «зелених» фінансових ресурсів; для держави – у вигляді скорочення витрат на ліквідацію екологічних наслідків, підвищення економічної стійкості та

розширення ринкових можливостей; для суспільства – у формі покращення якості життя, забезпечення чистого довкілля та зростання рівня соціальної відповідальності й екологічної культури.

Набули подальшого розвитку:

– методичне обґрунтування оцінки розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності, що включає: систему показників соціальної відповідальності держави та суспільства, структуровану за соціальною, економічною та екологічною складовими; методику оцінки розвитку зеленої економіки, що базується на аналізі індикаторів прямого впливу на довкілля (обсяги викидів забруднюючих речовин, утворення відходів, скидання забруднених вод), сталого природокористування (обсяги використання мінеральних добрив, площа лісовідновлення) та інноваційності економіки (частка енергії з відновлюваних джерел, впровадження енергоефективних технологій); алгоритм нормалізації та розрахунку інтегральних індексів, який дозволяє оцінювати рівень соціальної відповідальності та розвитку зеленої економіки на основі порівнянних даних; методику кореляційно-регресійного аналізу впливу соціальної відповідальності на розвиток зеленої економіки, що забезпечує кількісне визначення значущих факторів та оцінку їхнього внеску у формування сталого економічного середовища, що дає можливість комплексно оцінювати взаємозв'язки між соціальними, економічними та екологічними процесами, визначати стратегічні пріоритети державної політики та розробляти науково обґрунтовані заходи для забезпечення збалансованого розвитку економіки;

– наукове обґрунтування ролі соціальної відповідальності та екологічної відповідальності як визначальних чинників забезпечення соціальної стабільності, зменшення регіональних диспропорцій та формування передумов збалансованого соціально-економічного зростання в умовах воєнних і кризових трансформацій; з авторським уточненням за результатами оцінки структури капітальних інвестицій із позицій соціальної відповідальності, що соціально орієнтована політика має ґрунтуватися на

пріоритетності підтримки зайнятості, розвитку інклюзивного ринку праці та інтеграції вразливих соціальних груп у економічне середовище;

– комплексне дослідження індикаторів сталого природокористування в Україні, яке дало змогу узагальнити тенденції трансформації аграрного, лісового та енергетичного секторів у напрямі «зеленої» економіки, обґрунтувати їхню вразливість до зовнішніх викликів та визначити необхідність поєднання інноваційних технологій, підтримки органічного землеробства, сталого лісоуправління і розвитку відновлюваної енергетики як ключових елементів забезпечення екологічної відповідальності;

– методичний підхід до інтегральної оцінки рівня соціальної відповідальності та розвитку зеленої економіки, що базується на синтезі нормованих показників соціальної, економічної, екологічної та інноваційної складових; використання чого дозволило виявити структурну асиметрію між складовими й встановити, що при загальному зростанні інтегрального індексу зеленої економіки, найбільш динамічне зростання демонструє інноваційна компонента, тоді як екологічна – суттєво втрачає позиції, що дає підстави для залучення екологічних інвестицій та посилення екологічної відповідальності;

– теоретико-методологічні підходи до ідентифікації драйверів зеленої економіки в контексті соціальної відповідальності як цілісної системи, заснованої на взаємодії держави, бізнесу та громадянського суспільства, при цьому обґрунтовано, що саме скоординований вплив таких ключових чинників, як екологічні інвестиції, інноваційні та цифрові технології, циркулярні моделі господарювання, підвищення енергоефективності, дієве державне регулювання, міжнародна інтеграція та зростання екологічної свідомості, формує передумови для реалізації ефективного механізму переходу до сталого економічного розвитку на засадах соціальної відповідальності.

Практичне значення результатів дослідження полягає у розробці прикладних положень організаційно-економічного забезпечення розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності.

Результати дослідження, отримані в процесі виконання дисертації, підтверджено довідками про впровадження в роботу Департаменту фінансів Волинської обласної державної адміністрації (№ 257/06-12/2-25 від 07.02.2025 р.); Департаменту економічної політики Луцької міської ради (№ 21-7/591 від 31.01.2025 р.); Громадської Організації «Інститут транскордонних ініціатив» (№ 04/02 від 13.02.2025 р.); Луцького спеціального автотранспортного підприємства «ЛУЦЬКСПЕЦКОМУНТРАНС» (№ 1-1.19/344 від 27.02.2025 р.).

Теоретичні та методичні розробки дисертації використовуються у освітньому процесі Волинського національного університету імені Лесі Українки під час підготовки навчально-методичних матеріалів для проведення лекційних та практичних занять із освітніх компонентів «Інклюзивна економіка», «Філософія сталого розвитку та сучасні економічні теорії», «Економічний аналіз та моделювання процесів сталого розвитку», а також у керівництві науково-дослідними роботами здобувачів освіти (довідка про впровадження № 03-24/04/717 від 10.03.2025 р.).

Особистий внесок здобувача полягає в розробленні теоретичних, методичних і прикладних положень щодо організаційно-економічного забезпечення розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності. Наукові положення, розробки, висновки, які виносяться на захист, одержані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні результати, положення і висновки дослідження обговорено та схвалено на конференціях, серед яких: «REBUILD UKRAINE: справа всього цивілізованого світу» (м. Луцьк, 15 березня 2023 р.); «Трансформація моделі соціально-економічного розвитку в умовах відновлення України та інтеграції з ЄС» (м. Луцьк, 15 травня 2023 р.); «EUROPEAN PERSPECTIVE: міждисциплінарний дискурс у контексті сучасних викликів і можливостей» (м. Луцьк, 29 лютого 2024 р.); «Реінтеграція ветеранів у цивільне суспільство та перспективи відбудови України» (м. Луцьк, 17 травня 2024 р.); «Проблеми, пріоритети та перспективи розвитку

науки, освіти та суспільства в XXI столітті» (м. Рівне, 23 січня 2025 р.); «Topical issues of economics, finance, accounting and law in modern conditions» (Орхус, Данія, 30 січня 2025 р.); «Science, education and society: new research and perspectives» (Орхус, Данія, 31 січня 2025 р.); «Сталий розвиток економіки, обліку і фінансів в умовах нестабільності та кризових явищ» (м. Житомир, 1 лютого 2025 р.); «Проблеми та перспективи розвитку науки, освіти та технологій в XXI столітті» (м. Ізмаїл, 4 лютого 2025 р.); «Economics, finance, accounting and management: theoretical approaches and practical aspects of development» (м. Тампере, Фінляндія, 6 лютого 2025 р.); «Інвестиційні та інноваційні інструменти для ревіталізації деокупованих територій України» (м. Івано-Франківськ, 23–24 січня 2025 р.); «Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу» (м. Кам'янець-Подільський, 11 лютого 2025 р.); «Сталий економічний розвиток, ефективне управління та фінансово-правові механізми в умовах глобальних трансформацій» (м. Ізмаїл, 28 лютого 2025 р.).

Публікації. За тематикою дисертаційної роботи опубліковано 19 наукових праць загальним обсягом 6,91 друк. арк., із яких автору належить 4,89 друк. арк.; серед них у фахових наукових виданнях опубліковано 6 статей у фахових виданнях України категорії Б та 13 публікацій апробаційного характеру.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг роботи становить 275 сторінок друкованого тексту, з них обсяг основного тексту 213 сторінок. Матеріали дисертації містять 36 таблиць 40 рисунків, 20 формул, список використаних джерел із 193 найменувань, 7 додатків.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

1.1 Соціальна відповідальність як чинник сталого економічного розвитку

У сучасних умовах соціально-економічного розвитку все більшої актуальності набуває проблема гармонізації економічного зростання, соціального добробуту та екологічної безпеки. Глобальні виклики, зокрема зміни клімату, виснаження природних ресурсів та соціальна нерівність, вимагають перегляду традиційних економічних підходів і пошуку нових моделей розвитку. Одним складових забезпечення сталого розвитку є соціальна відповідальність, що інтегрує економічні, соціальні та екологічні аспекти господарської діяльності, сприяючи формуванню відповідальних бізнес-практик і державної політики.

Соціальна відповідальність у широкому розумінні охоплює відповідальність підприємств, держави та суспільства за довгострокові соціальні та екологічні наслідки своєї діяльності. Вона проявляється у добровільному впровадженні етичних стандартів, екологічно безпечних технологій, справедливих умов праці та підтримці місцевих громад. На макроекономічному рівні соціальна відповідальність сприяє підвищенню конкурентоспроможності економіки та створенню сприятливого інституційного середовища, а на рівні підприємств – формуванню сталих бізнес-моделей, орієнтованих на довгостроковий розвиток.

Соціальна відповідальність є багатогранним поняттям, що відображає обов'язок суб'єктів суспільних відносин діяти відповідно до соціальних норм, враховувати інтереси суспільства та мінімізувати негативний вплив своєї діяльності на оточення. Це явище характеризується свідомим та добровільним

виконанням приписів, а у випадку їх порушення – застосуванням відповідних заходів впливу.

Антична філософія: формування моральних засад. Концепція соціальної відповідальності бере свій початок у працях античних філософів, зокрема Платона та Арістотеля, які заклали фундаментальні принципи взаємозв'язку між індивідом, суспільством та державою.

У своєму діалозі «Держава» Платон досліджує природу справедливості та структуру ідеального суспільства. Він підкреслює, що гармонійне функціонування держави можливе лише за умови, коли кожен громадянин виконує свою специфічну роль відповідно до своїх природних здібностей та нахилів. Платон вважав, що через ретельне етичне виховання можна сформувати внутрішні переконання, які спонукатимуть індивідів діяти на благо суспільства. Він стверджував, що справедливість є основою гармонійного суспільства, де кожен виконує свою роль для загального блага. Ці ідеї детально розглянуті в його праці «Держава» [1].

Арістотель, учень Платона, розвиває ці ідеї у своїх працях, зокрема в «Нікомаховій етиці» [2] та «Політиці» [3]. Він розглядає добродетель як центральний елемент етичного життя та підкреслює, що особиста добродетель невіддільна від суспільного блага. Арістотель вважав, що держава є природним утворенням, метою якого є досягнення спільного блага та щасливого життя громадян. Філософ наголошував на важливості виховання добродетельних громадян, оскільки лише через добродетель можна досягти справжнього блага для всього суспільства. .

Античні філософи заклали основи розуміння соціальної відповідальності як морального обов'язку індивіда перед суспільством та державою, підкреслюючи важливість етичного виховання та особистої добродетелі для досягнення спільного блага. Після античності розвиток концепції соціальної відповідальності продовжився в епоху Середньовіччя, де вона набула нових відтінків у контексті теоцентризму. Філософи та теологи того часу розглядали

відповідальність через призму божественного закону та моральних зобов'язань перед Богом і суспільством.

Середньовіччя: теоцентричний підхід до відповідальності. У середньовічній філософії поняття відповідальності було тісно пов'язане з релігійними переконаннями та божественними настановами. Філософ і юрист Тертуліан у своїй праці «Апологія» розмірковував про відповідальність за порушення божественних заповідей та природних законів, наголошуючи на моральному обов'язку людини дотримуватися встановлених Богом норм. Цей підхід підкреслював, що відповідальність має не лише соціальний, але й духовний вимір, де порушення моральних норм розглядається як гріх, що впливає на стосунки людини з Богом та суспільством [4].

Новий час: перехід до антропоцентризму та суспільного договору. З настанням епохи Відродження та Просвітництва філософська думка змістилася від теоцентризму до антропоцентризму, акцентуючи увагу на раціональності та автономії індивіда. Філософи, такі як Томас Гоббс, Джон Локк та Жан-Жак Руссо, розробили концепцію суспільного договору, згідно з якою відповідальність розглядається як результат угоди між індивідами та державою. Т. Гоббс у своїй праці «Левіафан» стверджував, що люди, прагнучи уникнути «війни всіх проти всіх», добровільно передають частину своїх прав суверену в обмін на захист та порядок [5]. Локк, навпаки, вважав, що уряд має обмежену владу і зобов'язаний захищати природні права людини, такі як життя, свобода та власність, а у разі порушення цих прав громадяни мають право на опір. Ж.-Ж. Руссо у праці «Про суспільну угоду або принципи політичного права» підкреслював, що суверенітет належить народу, і кожен індивід несе відповідальність перед загальною волею, спрямованою на спільне благо [6].

Філософи епохи Просвітництва цього періоду, такі як Джон Локк та Іммануїл Кант, розглядали відповідальність як раціональний обов'язок індивіда перед суспільством, заснований на принципах свободи та автономії особистості. І. Кант, зокрема, у своїй «Критиці практичного розуму»

підкреслював, що моральний закон всередині людини спонукає її діяти відповідально, поважаючи гідність інших та дотримуючись універсальних етичних принципів [7].

З розвитком індустріалізації та капіталізму в XIX столітті питання соціальної відповідальності набуло нового виміру, пов'язаного з діяльністю підприємств. Промислова революція призвела до значних соціальних змін, таких як урбанізація, зростання робітничого класу та погіршення умов праці. У відповідь на що деякі підприємці та мислителі почали усвідомлювати необхідність соціальної відповідальності бізнесу. Зокрема, британський промисловець Роберт Оуен впроваджував реформи на своїх фабриках, покращуючи умови праці та забезпечуючи освіту для працівників, вважаючи, що добробут робітників сприяє підвищенню продуктивності та гармонії в суспільстві [8].

Поряд з Р. Оуеном, важливу роль у формуванні та популяризації ідеї соціальної відповідальності бізнесу в XIX столітті відіграв Ендрю Карнегі, підкреслюючи важливість етичного використання капіталу для покращення суспільного добробуту. Е. Карнегі, відомий як «сталевий магнат», накопичив значні статки в сталеливарній промисловості США. Однак він вважав, що багатство накладає на його власника моральний обов'язок використовувати його на благо суспільства. У своєму есе «Євангеліє багатства» (1889) Карнегі стверджував, що багаті люди повинні розглядати себе як «опікунів» свого майна, відповідальних за його розумне та ефективне використання на користь суспільства. Він активно фінансував будівництво бібліотек, освітніх установ та інших громадських проектів, вважаючи, що такі інвестиції сприяють загальному добробуту [9].

XX століття: інституціоналізація соціальної відповідальності. У XX столітті концепція соціальної відповідальності набула подальшого розвитку та інституціоналізації. Після Другої світової війни зросло усвідомлення важливості етичної поведінки бізнесу та держави. У 1953 році Говард Боуен опублікував працю «Social Responsibilities of the Businessman» [10], у якій

вперше систематично розглянув концепцію соціальної відповідальності бізнесу, закликаючи підприємців враховувати вплив своїх рішень на суспільство. У 1960-70-х роках Кіт Девіс розвинув ці ідеї, запропонувавши модель корпоративної соціальної відповідальності, яка включала економічні, правові, етичні та дискреційні обов'язки бізнесу. Він підкреслював, що соціальна відповідальність є не лише моральним обов'язком, але й стратегічною необхідністю для довгострокового успіху компаній [11].

У праці «Практика менеджменту» (1954) Пітер Друкер розглядає громадську відповідальність як один із восьми ключових чинників для досягнення бізнес-цілей. Він наголошує на важливості того, щоб управлінці оцінювали вплив кожної бізнес-політики та дії на суспільство. Організації, за твердженням автора, повинні не лише прагнути до прибутку, але й враховувати соціальні наслідки своєї діяльності, оскільки це сприяє довгостроковій стійкості та успіху бізнесу. Він також зазначає, що ігнорування соціальної відповідальності може призвести до втрати довіри з боку громадськості та негативно вплинути на репутацію компанії [12]. Таким чином, інтеграція громадської відповідальності в стратегію управління є невід'ємною складовою ефективного менеджменту.

У 1990-х роках корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) стала важливим елементом бізнес-стратегій, зосереджуючись на дотриманні етичних принципів, екологічній стійкості та співпраці з місцевими громадами. Одним із ключових підходів у цей період стала теорія стейкхолдерів Едварда Фрімена, що наголошує на необхідності врахування інтересів усіх зацікавлених сторін під час ухвалення управлінських рішень [13].

Того ж десятиліття Джон Елкінгтон запропонував концепцію *потрійного підсумку* (Triple Bottom Line), відповідно до якої оцінку ефективності компанії необхідно здійснювати за трьома критеріями: фінансовими результатами, екологічним впливом та соціальною відповідальністю [14]. Його підхід заохочує бізнес до збалансованого розвитку та усвідомленого використання ресурсів.

Майкл Портер і Марк Крамер розробили концепцію *створення спільних цінностей* (Creating Shared Value), поєднавши комерційні цілі з вирішенням соціальних проблем [15]. Інтеграція суспільних потреб у корпоративні стратегії, за твердженням авторів концепції, зміцнить конкурентоспроможність компанії та сприятиме загальному добробуту.

У сучасних умовах соціальна відповідальність забезпечує баланс між економічними, екологічними та соціальними інтересами суспільства. В загальному її концепція базується на усвідомленні бізнесом і комерційними організаціями своєї відповідальності не лише перед власниками та акціонерами, але й перед ширшим колом стейкхолдерів, включаючи власних працівників, територіальні громади, споживачів та навколишнє середовище. Відповідно, одним із основних аспектів соціально відповідального підприємництва є функціональна орієнтація бізнесу на досягнення перспектив сталого розвитку, що передбачає раціональне використання ресурсів, мінімізацію негативного впливу на природу та підтримку соціального благополуччя. Зокрема, важливою складовою екологічної відповідальності є формування умов для підвищення екологічної обізнаності та культури як всередині суб'єктів господарювання, так і серед суспільства.

Отже соціальна відповідальність сприяє формуванню нового підходу до ведення бізнесу, де пріоритетами виступають етичність, прозорість і підзвітність дій. Тому завдяки інтеграції принципів соціальної відповідальності в економічну діяльність стимулюється розвиток інноваційної економіки, що спрямоване на екологічне вдосконалення виробничих процесів і створення нових продуктів із мінімальним впливом на довкілля. Таким чином, вона виступає каталізатором змін, спрямованих на екологізацію бізнесу та посилення його конкурентоспроможності в умовах змін економічної системи. Загалом можна стверджувати, що соціальна відповідальність забезпечує необхідну прозорість у прийнятті рішень та сприяє формуванню довіри між бізнесом і суспільством.

Інтеграція принципів соціальної відповідальності у бізнес-процеси є важливим чинником трансформації сучасного бізнесу в умовах посилення соціо-еколого-економічних викликів. Походження цих механізмів пов'язане з

еволюцією концепції корпоративної соціальної відповідальності, що виникла як відповідь на потребу гармонізації економічних інтересів із соціальними та екологічними потребами суспільства. Основні принципи даної концепції були закріплені в міжнародних стандартах, таких як ISO 26000, та отримали подальший розвиток у програмах сталого розвитку, націлених на досягнення балансу між економічною ефективністю, соціальним добробутом суспільства і збереженням довкілля.

В Україні схвалено Концепцію реалізації державної політики у сфері розвитку соціально відповідального бізнесу на період до 2030 року. Цей документ заохочує підприємства дотримуватися міжнародних стандартів та принципів відповідального підприємництва, що, у свою чергу, сприятиме підвищенню стандартів життя населення на засадах забезпеченню гідних умов праці та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. Реалізація Концепції дозволить підприємствам, які впроваджують політику соціально відповідального підприємництва, отримати конкурентні переваги на міжнародному ринку та можливості залучення додаткових інвестицій [16].

В практичному аспекті ефективна реалізація цих принципів потребує розробки та реалізації стратегій, орієнтованих на раціональне використання ресурсів, зменшення забруднення довкілля та підвищення ефективності операційної діяльності суб'єктів господарювання. Одним із основних засад при цьому є адаптація виробничих процесів шляхом впровадження екологічно чистих технологій, спрямованих на оптимізацію логістичних схем і вдосконалення управління ланцюгами постачання. Важливою складовою також виступає розвиток систем управління, що забезпечують інтеграцію екологічних і соціальних критеріїв у процеси прийняття рішень та регулярне вдосконалення внутрішніх підходів до управління виробництвом. В умовах економічної невизначеності саме такий підхід здатний не лише оптимізувати внутрішні процеси компанії, але й сприяє формуванню стійкої бізнес-моделі, що поєднує економічну ефективність із дотриманням соціальних та екологічних стандартів. Тому використання таких механізмів дає змогу ефективно адаптувати бізнес-процеси до сучасних потреб і вимог на основі забезпечення їх функціональної відповідності принципам соціальної

відповідальності та сприяння досягненню стратегічних цілей підприємства (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Механізми інтеграції принципів соціальної відповідальності у бізнес-процеси

*Джерело: розроблено автором.

Як бачимо, інтеграція принципів соціальної відповідальності в бізнес-процеси є багатогранним завданням, що потребує скоординованих зусиль на рівні як окремого підприємства, так і суспільства загалом. Використання зазначених механізмів підвищує ефективність діяльності бізнесу, забезпечує його довгострокову стійкість на засадах сталого розвитку [17].

Необхідність впровадження стратегії соціально відповідального розвитку обумовлена сучасними глобальними змінами та економічною невизначеністю, що включають посилення екологічного навантаження, зростання соціальних очікувань і підвищення вимог до екологічної прозорості бізнесу. Соціально відповідальний розвиток дозволяє гармонізувати інтереси підприємств із суспільними та екологічними потребами, що сприяє сталому розвитку економіки. Відповідно, інтеграція принципів соціальної відповідальності у стратегію розвитку підприємства забезпечує конкурентні переваги через адаптацію до сучасних вимог ринку, орієнтованого на стійкі бізнес-моделі.

Крім того, соціально відповідальні стратегії сприяють зниженню ризиків, пов'язаних із екологічними та соціальними проблемами, через запровадження механізмів раціонального використання ресурсів і мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище. Таким чином, вони формують основу для екологічно безпечної господарської діяльності та забезпечують стійкість бізнесу в умовах динамічних змін бізнес-середовища.

Таким чином, соціальна відповідальність виступає у якості специфічного функціонального інструменту, який забезпечує гармонійне поєднання економічного прогресу з екологічною стійкістю та соціальною рівновагою. Вона спрямована на адаптацію бізнес-процесів до сучасних вимог сталого розвитку, враховуючи інтереси широкого кола стейкхолдерів, включаючи суспільні інституції та інвесторів. При цьому як інструмент, соціальна відповідальність виступає механізмом впровадження підходів, котрі сприяють мінімізації негативного впливу на довкілля та раціоналізації використання природних ресурсів. Вона також формує умови для економічного зростання,

стимулюючи інновації, підвищення продуктивності та зниження витрат через впровадження екологічних технологій.

Як наслідок, в сучасних умовах соціальна відповідальність забезпечує прозорість і підзвітність бізнесу й формує передумови для залучення інвестицій, орієнтованих на довгостроковий сталий розвиток, що підсилює його конкурентоспроможність. У результаті, соціальна відповідальність виконує роль стратегічного інструмента, який підтримує економічний прогрес, водночас зберігаючи природний баланс і забезпечуючи екологічну безпеку господарської діяльності [17].

У ХХІ столітті концепція соціальної відповідальності набула глобального масштабу, значною мірою завдяки ініціативам міжнародних організацій, таких як Організація Об'єднаних Націй (ООН). У 2015 році ООН ухвалила Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року, який включає 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР), що спрямовані на подолання бідності, захист планети та забезпечення миру і процвітання для всіх людей. Вони закликають уряди, громадянське суспільство та приватний сектор об'єднати зусилля для досягнення збалансованого соціального, економічного та екологічного розвитку.

В Україні, після прийняття ЦСР, було розпочато процес їх адаптації до національних реалій. У 2016 році в країні проведено низку національних та регіональних консультацій для визначення пріоритетних завдань та встановлення базових показників для моніторингу прогресу, що сприяло активному залученню різних секторів суспільства до реалізації ЦСР та підвищенню обізнаності про важливість соціальної відповідальності на всіх рівнях.

Соціальна відповідальність забезпечуючи баланс між соціальними, економічними та екологічними цілями. Байдала В. В. та Бутенко В. М. наголошують, що важливим аспектом цього процесу є формування соціальних норм, які адаптуються до змінних суспільних інтересів і сприяють відповідальній поведінці. Оскільки біоекономіка спрямована на раціональне

використання ресурсів, її соціальна відповідальність повинна корелювати із принципами сталого розвитку, формуючи нові суспільні очікування. Таким чином, соціальна відповідальність біоекономіки є інструментом узгодження економічних інтересів із потребами суспільства та довкілля, що сприяє загальному добробуту [18].

З огляду на процеси глобалізації та розширення географічного впливу суб'єктів світової економіки, соціальна відповідальність перестає бути виключно національним чи корпоративним феноменом і набуває планетарного виміру. Її головною метою є подолання соціально-економічної асиметрії між країнами, що реалізується через активну взаємодію транснаціональних компаній (ТНК), транснаціональних банків (ТНБ), держав та міжнародних організацій. Формування глобальної соціально відповідальної свідомості стає необхідною умовою збалансованого розвитку світової економіки та гармонізації суспільних відносин [19].

Таким чином, у сучасному світі соціальна відповідальність еволюціонувала від індивідуального морального обов'язку до комплексної глобальної стратегії, що об'єднує зусилля держав, науковців та громадськості для забезпечення сталого розвитку та збереження планети для майбутніх поколінь.

Таблиця 1.1. показує основні етапи розвитку концепції соціальної відповідальності, починаючи від її формування в античності і до сучасного етапу, який охоплює глобальні ініціативи сталого розвитку та інтеграцію відповідальності у бізнес-процеси. Кожен етап розкриває еволюцію цього поняття в контексті філософії, соціальних змін та економічного розвитку, а також взаємозв'язок між індивідом, суспільством і державою.

Розвиток концепції соціальної відповідальності відображає зміну поглядів на роль індивіда в суспільстві та взаємозв'язок між етичними нормами і економічною діяльністю. Кожен етап еволюції соціальної відповідальності надає нові інструменти для підтримки сталого розвитку, забезпечення балансу між економічною вигодою та соціальними і екологічними потребами.

Основні етапи розвитку концепції соціальної відповідальності

Період	Основні концепції соціальної відповідальності	Ключові філософи / діячі	Основні ідеї
Антична філософія: формування моральних засад	Взаємозв'язок індивіда, суспільства та держави	Платон, Арістотель	Платон: справедливість як основа гармонійного суспільства; Арістотель: добродетель і суспільне благо
Середньовіччя: теоцентричний підхід до відповідальності	Теоцентричний підхід до відповідальності	Тертуліан	Відповідальність через призму божественного закону, моральний обов'язок перед Богом і суспільством
Новий час: епоха відродження та просвітництва	Суспільний договір, автономія індивіда	Томас Гоббс, Джон Локк, Жан-Жак Руссо, Іммануїл Кант	Гоббс: передача прав державі для порядку; Локк: природні права людини; Руссо: відповідальність перед загальною волею; Кант: моральний закон як основа відповідальності
XIX ст.: поява соціальної відповідальності бізнесу	Соціальна відповідальність бізнесу	Роберт Оуен, Ендрю Карнегі	Оуен: покращення умов праці для продуктивності; Карнегі: багаті мають моральний обов'язок використовувати капітал на благо суспільства
XX ст.: інституціоналізація соціальної відповідальності	Інституціоналізація соціальної відповідальності	Говард Боуен, Кіт Девіс, Пітер Друкер	Боуен: концепція відповідальності бізнесу; Девіс: корпоративна соціальна відповідальність (КСВ); Друкер: вплив бізнес-політик на суспільство
Кінець XX – XXI ст.	Сталий (збалансований) розвиток, теорія стейкхолдерів, потрійний підсумок	Едвард Фрімен, Джон Елкінгтон, Майкл Портер, Марк Крамер	Фрімен: урахування інтересів стейкхолдерів; Елкінгтон: потрійний підсумок (економічний, екологічний, соціальний аспекти); Портер і Крамер: створення спільних цінностей

*Систематизовано автором.

Сучасний етап фокусується на глобальних ініціативах, зокрема на реалізації Цілей сталого розвитку ООН, що об'єднують уряди, бізнес і громадянськість для досягнення довгострокового прогресу в соціальній, економічній та екологічній сферах.

Дослідження сутності соціальної відповідальності у науковій літературі свідчить про її багаторівневий характер та широкий вплив на суспільні, економічні й екологічні процеси. Залежно від масштабу та сфери застосування, соціальна відповідальність поділяється на кілька рівнів, кожен із яких має свої особливості та механізми реалізації. Аналіз наукових праць та історичних аспектів трансформації поняття соціальної відповідальності дає підґрунтя структурувати її та визначити значення для окремих індивідів, бізнесу, держави й глобальної спільноти (рис. 1.2).

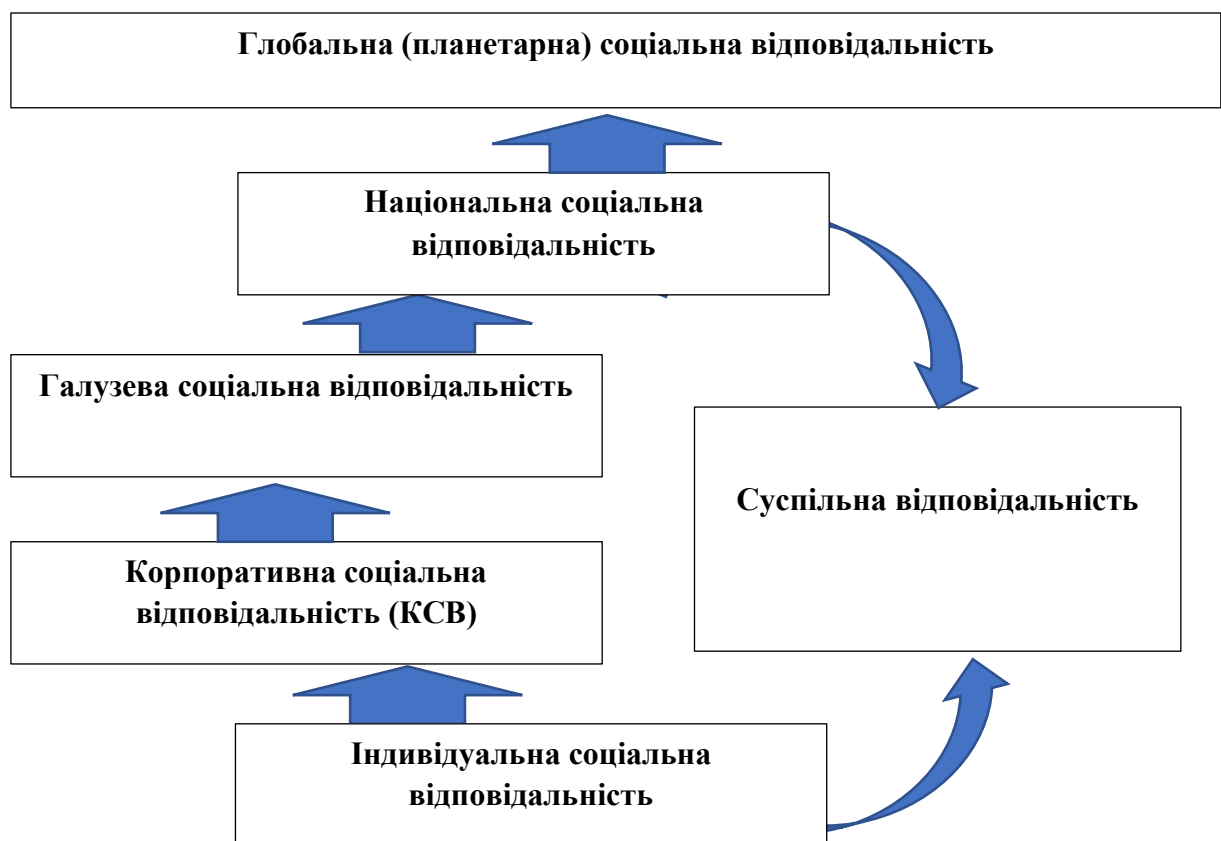

Рис. 1.2. Основні рівні соціальної відповідальності та їх взаємозв'язок

*Систематизовано автором.

Індивідуальна соціальна відповідальність – стосується особистої поведінки, моральних норм та етичних зобов'язань кожної людини перед суспільством. Вона проявляється у свідомому споживанні, екологічній поведінці, волонтерській діяльності та дотриманні соціальних норм.

Суспільний розвиток у напрямі зростання рівня соціальної відповідальності значною мірою визначається свідомістю та етичною позицією кожного індивіда. Адже усі наступні рівні – від корпоративного до глобального – беруть свій початок в особистому ставленні людини до власних вчинків і впливу на суспільство, економіку та довкілля. Саме індивідуальна відповідальність формує фундамент, на якому ґрунтуються корпоративна, галузева, національна та глобальна соціальна відповідальність, визначаючи загальний рівень суспільної свідомості.

У колективній монографії під редакцією А. Я. Кузнецової, Л. К. Семів і З. Е. Скринник наголошується, що особистісна відповідальність є вихідною точкою для формування загального рівня соціальної відповідальності суспільства. Вона визначається як здатність індивіда діяти відповідно до морально-етичних принципів та соціальних норм, усвідомлюючи наслідки своїх рішень і вчинків. При цьому особистісна відповідальність може проявлятися як у реальній поведінці, що узгоджується з очікуваннями суспільства, так і на потенційному рівні, коли індивід усвідомлює необхідність дотримання норм і відповідальність за їх порушення [20, с. 22]. О. М. Луценко підкреслює, що соціальна відповідальність особи може бути спрямована як на соціально корисні, так і на соціально шкідливі дії. Це означає, що поведінка індивіда може як сприяти розвитку суспільства, так і завдавати йому шкоди, залежно від моральних та етичних орієнтирів особи [27].

Водночас автори зазначають, що соціальна відповідальність не може розглядатися винятково як індивідуальна характеристика, оскільки вона формується під впливом соціального середовища, яке, своєю чергою, також зазнає змін під впливом колективної поведінки індивідів.

Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) – охоплює відповідальність бізнесу перед суспільством, що включає дотримання етичних стандартів, забезпечення належних умов праці, екологічну стійкість та соціальні ініціативи. Корпоративна соціальна відповідальність є важливим елементом збалансованого розвитку підприємств.

Кужель В. В. підкреслює, що масштаби соціальної відповідальності бізнесу безпосередньо залежать від його розміру. Зокрема, малий бізнес відіграє роль у створенні робочих місць, підтримці середнього класу та розвитку підприємницької ініціативи. Середній бізнес бере на себе зобов'язання щодо соціально-економічного розвитку міст, областей чи регіонів. Великий бізнес, який забезпечує зайнятість сотень тисяч працівників, несе відповідальність не лише за їхній матеріальний добробут та умови праці, але й за розвиток регіонів та національної економіки загалом [21].

Галузева соціальна відповідальність – передбачає виконання соціальних зобов'язань у межах певної галузі, зокрема впровадження екологічних стандартів у промисловості, розвиток етичних норм у фінансовому секторі або підтримка соціальних ініціатив у сфері ІТ. У дослідженнях галузевих аспектів соціальної відповідальності виокремлено специфічні параметри, що відображають особливості функціонування підприємств у різних секторах економіки. Так, у роботах Смачила В. та Баляби В. аналізується еволюція соціальної відповідальності будівельних підприємств через розробку методики, яка диференціює підприємства за зонами відповідальності – від мінімально допустимого рівня до високого, із врахуванням галузевих показників, що характеризують специфіку діяльності цього сектору [22]. Праці, що аналізують галузеві особливості соціальної відповідальності, вказують на необхідність формування комунітарних моделей, де соціальна відповідальність реалізується не тільки на рівні окремих підприємств, а й у взаємодії з регіональними та макрорівневими структурами. Такі підходи дозволяють адаптувати існуючі методології до умов конкретних секторів економіки, що в свою чергу сприяє підвищенню ефективності соціально відповідальних практик у відповідності до специфіки галузі [23].

Аналіз галузевих аспектів соціальної відповідальності свідчить про те, що успішна інтеграція принципів соціальної відповідальності в діяльність підприємств можливе лише за умови врахування специфічних індикаторів, що

відповідають особливостям кожного сектору, що є невід'ємною складовою сучасних стратегій сталого розвитку.

Національна соціальна відповідальність – включає відповідальність держави та її інституцій перед громадянами, що реалізується через політику соціального захисту, освіти, охорони здоров'я, екологічного регулювання та підтримки соціально вразливих груп населення. Н. В. Рощина, Н. О. Черненко та Л. М. Солодовник, досліджуючи роль держави у формуванні та підтримці соціальної відповідальності, наголошують, що держава повинна виступати активним учасником у впровадженні соціально відповідальних практик, створюючи відповідні умови та стимули для бізнесу та громадянського суспільства. Автори підкреслюють, що ефективна державна політика у сфері соціальної відповідальності сприяє підвищенню рівня довіри громадян до державних інституцій та забезпечує сталий розвиток суспільства [24]. Для досягнення цих цілей необхідно розробити чіткі нормативно-правові акти та механізми контролю за їх дотриманням, а також забезпечити прозорість та підзвітність дій державних органів.

Соціальна відповідальність держави реалізується через систему соціальних програм, державного регулювання та стимулювання корпоративної соціальної відповідальності. На думку В. Андріяш, механізмами реалізації соціальної відповідальності держави є соціальні проекти, спрямовані на задоволення потреб різних груп населення, а також контроль за дотриманням встановлених соціальних стандартів. Авторка підкреслює, що ефективність соціальної політики держави залежить від її взаємодії з бізнесом та громадянським суспільством, формування якого триває. Окрім того, реалізація більшості цілей сталого розвитку ООН передбачає прийняття державою відповідальності перед суспільством, що проявляється у впровадженні політики соціального забезпечення, захисту та розвитку. Державний контроль та нагляд за дотриманням соціальних стандартів сприяють підвищенню якості життя населення та розвитку соціальної інфраструктури [25].

На основі вивчення сутності поняття державна соціальна відповідальність можемо стверджувати, що вона охоплює регулювання соціально-економічних процесів, підтримку громадянського суспільства та формування сприятливого середовища для впровадження соціально відповідальних практик у бізнесі, що забезпечує сталий розвиток і суспільну стабільність.

Глобальна (планетарна) соціальна відповідальність – охоплює міжнародний рівень і спрямована на вирішення глобальних проблем, таких як зміни клімату, боротьба з бідністю, дотримання прав людини та зменшення нерівності між країнами. Вона реалізується через міжнародні угоди, діяльність ООН, транснаціональні ініціативи та координацію зусиль різних держав та організацій.

У науковій літературі поняття глобальної соціальної відповідальності дедалі частіше розглядається як один із механізмів забезпечення сталого розвитку людства. Так, Л. С. Ринейська наголошує, що планетарна (глобальна) соціальна відповідальність передбачає дотримання відповідних стандартів, що мають бути уніфіковані та впроваджені у правове поле на міжнародному рівні. Вона підкреслює необхідність розробки таких стандартів для пом'якшення глобальних загроз, зокрема економічної поляризації країн. Основні напрями стандартів мають охоплювати соціально-трудові відносини, розвиток бізнесу, рівень життя населення, стан соціальної інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та екологічну безпеку [19].

В умовах сучасного суспільного розвитку соціальна відповідальність проявляється не лише на рівні окремих індивідів чи державних інститутів, але й у взаємодії громад, організацій та соціальних ініціатив, що формують середовище для колективного прийняття рішень та впливу на соціально-економічні процеси. *Суспільну відповідальність*, з одного боку, можна розглядати як проміжний рівень між індивідуальною та національною відповідальністю, адже вона відображає взаємодію громадянського суспільства, спільнот, неурядових організацій та соціальних рухів. З іншого – її прояви часто інтегруються у діяльність державних і корпоративних

структур, що сприяє формуванню комплексних механізмів соціального розвитку.

Основними аспектами суспільної відповідальності є:

- відповідальність громадянських спільнот та об'єднань за розвиток соціальних ініціатив, благодійність, волонтерство;
- вплив неурядових організацій на формування соціальних норм і стандартів;
- ініціативи з боку місцевих громад щодо покращення соціальної інфраструктури, екологічних проєктів, підтримки вразливих груп населення.

Якщо ж дотримуватися класичної структури, то суспільну соціальну відповідальність можна розглядати в межах національного рівня (з точки зору державного регулювання) або як елемент індивідуальної відповідальності (через активність громадян).

На думку О. Мандебури, суспільна відповідальність виконує функцію неформального інституту, що забезпечує стабільність громадянського суспільства та визначає характер відносин між владою і громадянами. Водночас дослідниця наголошує, що суспільство несе безпосередню відповідальність за соціально-економічний та політичний розвиток країни, що передбачає не лише пасивну підтримку державних ініціатив, а й активну участь громадян у процесах прийняття рішень. Особливе місце О. Мандебура відводить ролі інтелектуалів, які здатні впливати на формування нової громадянської свідомості. Інтелектуальна еліта, засоби масової інформації та освітні інституції мають стати рушійною силою змін, спрямованих на підвищення рівня соціальної відповідальності та активізації громадянського суспільства [26].

Відтак, соціальна відповідальність проявляється на різних рівнях – від особистої поведінки до глобальних ініціатив, і всі вони відіграють важливу роль у забезпеченні сталого розвитку та гармонійного функціонування суспільства.

В умовах сучасних глобальних викликів соціальна відповідальність стає невід'ємною складовою економічної діяльності, формуючи передумови для переходу до зеленої економіки. Її реалізація вимагає комплексного підходу, що включає інтеграцію соціально-екологічних стандартів у бізнес-процеси, державне регулювання та активну участь громадянського суспільства.

О. М. Луценко [27] виокремлює *два основні аспекти соціальної відповідальності* залежно від характеру поведінки особи:

1. *Перспективний (позитивний) аспект* – акцентує увагу на випереджальному характері відповідальності. Тут соціальна відповідальність проявляється у свідомому прагненні особи діяти на благо суспільства, оцінювати можливі наслідки власних дій і ухвалювати рішення з урахуванням суспільних інтересів. Це передбачає внутрішню моральну мотивацію людини чи організації до дотримання соціальних норм та принципів.

2. *Ретроспективний (негативний) аспект* – стосується відповідальності за вже вчинені дії. У цьому випадку соціальна відповідальність проявляється через механізм соціального чи правового контролю, коли суспільство, держава або інші суб'єкти впливають на особу, вимагаючи компенсації або покарання за дії, що порушили встановлені норми.

Соціальна відповідальність за Луценком є *системним явищем*, що визначає етичні та правові обов'язки індивіда та служить інструментом підтримки соціального порядку. Перспективний аспект забезпечує запобігання суспільно шкідливим вчинкам через усвідомлення їх наслідків, тоді як ретроспективний аспект виконує функцію регулювання та корекції поведінки шляхом застосування санкцій або стимулів. Цей підхід є важливим для розуміння соціальної відповідальності не тільки на рівні окремої особи, а й у масштабах суспільства та держави. Він пояснює, як формується соціально відповідальна поведінка та які механізми стимулюють дотримання суспільних норм, що, у свою чергу, сприяє сталому розвитку суспільства та економічної системи.

Аналіз наукових підходів до соціальної відповідальності свідчить про існування різних її типів, що відображають специфіку взаємодії бізнесу, держави та суспільства. На думку Березянко Т. В., існують три основні моделі соціальної відповідальності, які відрізняються за механізмами регулювання та ступенем державного втручання:

1. *Американська модель* базується на принципі добровільного соціально відповідального підприємництва. Компанії самостійно визначають рівень участі у соціальних ініціативах, а держава використовує інструменти стимулювання, такі як податкові пільги та знижки.

2. *Континентальна (європейська) модель* передбачає жорсткішу законодавчу регламентацію корпоративної соціальної відповідальності. У її межах держава активно втручається у регулювання трудових відносин, захист працівників та благодійну діяльність бізнесу.

3. *Британська модель* є змішаною, поєднуючи елементи добровільної відповідальності та державного регулювання. У цій системі значну роль відіграють громадські організації, які беруть участь у процесі узгодження інтересів між бізнесом і державою. Державне регулювання здійснюється через надання пільг компаніям, які впроваджують соціальні та екологічні ініціативи.

Окремо Березянко Т. В. зазначає, що в країнах із перехідною економікою часто застосовується *«примусова модель»*, у якій більшість соціальних ініціатив впроваджується під тиском державного регулювання та міжнародних стандартів [28].

Різні моделі соціальної відповідальності по-різному впливають на формування екологічно орієнтованої економічної політики, створюючи передумови для впровадження ефективних екологічних стандартів, підтримки екологічно чистих технологій та формування соціально-екологічної свідомості. В умовах перехідної економіки, до якої належить і Україна, особливого значення набуває адаптація моделей соціальної відповідальності до специфіки національного розвитку. Впровадження відповідальних практик бізнесу та ефективне державне регулювання мають сприяти екологізації

виробництва, розвитку відновлювальної енергетики, раціональному використанню ресурсів, управлінню відходами, зниженню забруднення довкілля тощо.

За умов переходу до зеленої економіки соціальна відповідальність набуває нового, системного значення як концептуальна основа сталого розвитку регіонів. Вона передбачає не лише екологічну свідомість, а й формування нового типу економічної поведінки всіх суб'єктів – від споживачів до виробників і управлінців. Важливою складовою соціальної відповідальності є інтеграція ESG-принципів, які охоплюють екологічні, соціальні та управлінські виміри діяльності організацій і стають інструментом забезпечення прозорості, підзвітності та стійкості бізнес-моделей. Як зазначає Н. В. Павліха, впровадження ESG та корпоративної соціальної відповідальності в умовах циркулярної економіки потребує постійного моніторингу ефективності та подолання бар'єрів прозорості, що є необхідною умовою для досягнення реальних результатів у сфері сталого розвитку [29].

Вивчення сутності соціальної відповідальності дає підстави виокремити три визначальні принципи соціальної відповідальності, що є основою для формування регіональної моделі зеленої трансформації: принцип відповідального споживання, принцип екологічно орієнтованого виробництва та принцип ефективного управління ресурсами:

1. Принцип відповідального споживання. Відповідальне споживання – це поведінкова й етична модель, яка передбачає зважене використання товарів і послуг з урахуванням їх впливу на довкілля, здоров'я людини та соціальну справедливість. Основні елементи принципу є:

- усвідомлений вибір – споживачі віддають перевагу екологічно чистим, енергоефективним, локальним і етично виготовленим товарам;
- скорочення надмірного споживання – зменшення купівлі непотрібних товарів, уникнення марнотратства, подовження життєвого циклу продуктів;

- підтримка бізнесу, що дотримується принципів сталого розвитку, зокрема компаній, які впроваджують політику zero-waste, утилізацію, перероблення та циркулярність;
- підвищення екологічної свідомості через освіту, ЗМІ, ініціативи громадських організацій.

2. Принцип екологічно орієнтованого виробництва. Екологічно орієнтоване виробництво (sustainable production) ґрунтується на мінімізації негативного впливу на довкілля при забезпеченні економічної ефективності та соціальної відповідальності. Основні положення принципу:

- екоефективність – скорочення використання енергії, води, сировини та викидів на одиницю продукції; впровадження технологій із низьким вуглецевим слідом;

- створення продуктів, які споживають менше ресурсів, легко переробляються та не забруднюють довкілля після використання;

- циркулярна логіка виробництва, а саме: замкнені цикли матеріалів, повторне використання, мінімізація відходів, промисловий симбіоз;

- дотримання прав працівників, безпечні умови праці, локалізація виробництва задля зменшення логістичного навантаження.

3. Принцип ефективного управління ресурсами передбачає раціональне, обґрунтоване і довгострокове управління природними, економічними та людськими ресурсами з урахуванням міжпоколінної справедливості. Його складові:

- раціональне природокористування, збалансоване вилучення ресурсів із природного середовища без порушення його відновної здатності;
- пріоритет відновлюваних ресурсів та зниження залежності від викопних джерел, розвиток зеленої енергетики, біорізноманіття, агролісівництва;
- впровадження екоменеджменту, стратегічного планування, систем сертифікації й аудиту (emas, iso 14001);

- прозорість і відкритість – забезпечення доступу до інформації про використання ресурсів, екологічні ризики, впровадження принципу «забруднювач платить»;
- інклюзивність, а саме залучення всіх зацікавлених сторін (бізнесу, громади, держави, науковців) до прийняття рішень щодо управління ресурсами. У своїх наукових працях Цимбалюк І. О. обґрунтувала важливість інклюзивного підходу як засадничого елементу соціально відповідального розвитку регіонів, особливо в умовах фінансової децентралізації [30; 31].

Застосування окреслених принципів у регіональній політиці, економічній практиці та управлінських підходах дозволяє сформувати синергійний ефект, що поєднує економічну ефективність, екологічну збалансованість та соціальну інклюзію. Такий підхід сприяє не лише досягненню цілей зеленої трансформації, а й зміцненню довіри між суспільством, бізнесом та державою. Відтак, соціальна відповідальність має розглядатися не як факультативна складова, а як інтегрований стратегічний принцип розвитку регіонів у межах зеленої економіки.

Отже, соціальна відповідальність є багаторівневою системою, що охоплює різні рівні – від індивідуального до глобального – і реалізується через різні моделі взаємодії між бізнесом, державою та суспільством. Вона виступає важливим чинником забезпечення сталого розвитку, сприяючи гармонізації економічних, соціальних та екологічних інтересів. У сучасних умовах глобалізації та посилення екологічних викликів соціальна відповідальність набуває нового значення як інструмент підтримки збалансованого розвитку. Впровадження соціально відповідальних практик у бізнес-середовище, державне регулювання та громадянське суспільство створює основу для розвитку сталих економічних моделей, орієнтованих на довгостроковий ефект і збереження ресурсів для майбутніх поколінь.

Аналіз наукових підходів до соціальної відповідальності дає можливість сформувати власне бачення цього феномену з урахуванням його ролі у

забезпеченні сталого розвитку та розвитку зеленої економіки. Традиційно соціальна відповідальність розглядається як добровільне або нормативно закріплене зобов'язання суб'єктів суспільства (індивідів, бізнесу, держави, міжнародних організацій) діяти відповідально, беручи до уваги соціальні, економічні та екологічні наслідки своєї діяльності. У сучасних умовах глобалізації та посилення екологічних викликів вона перестає бути лише етичним концептом і набуває характеру стратегічного інструменту для побудови збалансованих економічних моделей.

Зважаючи на актуальні виклики, що постають перед національними економіками, нами запропоновано розширений підхід до визначення соціальної відповідальності, який враховує не лише її загальні соціально-економічні аспекти, а й її вплив на екологічну стійкість та зелений розвиток. *У нашому розумінні, соціальна відповідальність – це інтегративний підхід до соціо-еколого-економічної взаємодії, спрямованої на формування стійких економічних моделей шляхом впровадження принципів відповідального споживання, екологічно орієнтованого виробництва та ефективного управління ресурсами. Вона досягається шляхом взаємодії держави, бізнесу, громадянського суспільства та міжнародних організацій, й спрямована на забезпечення балансу між економічним зростанням, соціальною справедливістю та екологічною безпекою.*

Особливістю запропонованого підходу є інтеграція принципів соціальної відповідальності у стратегічне управління розвитком зеленої економіки. На відміну від традиційних підходів, які фокусуються на соціальному аспекті відповідальності або на корпоративному секторі, наша концепція охоплює всі рівні економічної системи та наголошує на необхідності їхньої синергії. У такій моделі соціальна відповідальність розглядається не як окремий компонент, а як ключовий механізм, що забезпечує збалансованість економіки, мінімізує ризики екологічних криз та сприяє формуванню соціально відповідального суспільства.

Відмінність запропонованого підходу від традиційних моделей також полягає в тому, що соціальна відповідальність розглядається не лише як моральний чи регуляторний обов'язок суб'єктів економіки, а як *фактор трансформації економічної системи у напрямі її екологізації та стійкості*. Вона перестає бути додатковим елементом економічної діяльності й набуває статусу фундаментального принципу управління, що визначає траєкторію економічного розвитку.

Отже, у запропонованому підході соціальна відповідальність виконує подвійну функцію – *інструмента стабілізації економічної системи та каталізатора переходу до зеленої економіки*. Така концепція дає можливість не лише узгодити інтереси бізнесу, держави та суспільства, а й створити умови для розвитку інноваційної економіки та формування економічної моделі, орієнтованої на сталий розвиток, екологічну ефективність та соціальну справедливість. З огляду на це, особливого значення набуває питання інтеграції соціальної відповідальності у концепцію зеленої економіки, що передбачає гармонійне поєднання економічного розвитку з екологічною безпекою та соціальною справедливістю.

1.2 Розвиток концепцій зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності

Концепція зеленої економіки формувалася як відповідь на екологічні виклики сучасності та необхідність гармонізації економічного розвитку із збереженням природного середовища. Зелена економіка є моделлю господарювання, що базується на раціональному використанні природних ресурсів, енергоефективності, зниженні викидів парникових газів та мінімізації екологічних ризиків. Вона передбачає перехід від традиційних ресурсомістких і забруднюючих методів виробництва до сталих технологій та соціально відповідального ведення бізнесу.

Концепція зеленої економіки формувалася поступово, від перших теоретичних напрацювань до практичного втілення в міжнародних програмах

сталого розвитку. На її еволюцію вплинули міжнародні події та наукові праці, що визначали напрями інтеграції економічних та екологічних цілей.

Перший етап розвитку зеленої економіки припадає на 1980-ті роки, коли почали з'являтися перші наукові обґрунтування необхідності поєднання економічного розвитку та екологічної відповідальності. Важливим кроком у цьому напрямку стала публікація у 1987 році доповіді «Наше спільне майбутнє» (*Our Common Future*), підготовленої Всесвітньою комісією з навколишнього середовища та розвитку ООН під керівництвом Ґру Гарлем Брундтланд. У цій доповіді вперше було сформульовано концепцію сталого розвитку як такого, що задовольняє потреби нинішнього покоління, не ставлячи під загрозу можливості майбутніх поколінь. Наукове обґрунтування ідеї стало основою для розробки першої політики сталого розвитку. Подальше теоретичне опрацювання концепції знайшло відображення у роботі британських економістів Д. Пірса, А. Маркандіа та Е. Барбієра, які у 1989 році підготували для уряду Великої Британії звіт «Blueprint for a Green Economy» [32]. Робота започаткувала використання терміна «зелена економіка» у науковому дискурсі та окреслила її принципи, серед яких пріоритетність екологічної складової в економічній політиці. Хоча у цьому документі не було надано детального визначення поняття «зелена економіка», він заклав основу для подальших досліджень та обговорень щодо інтеграції екологічних аспектів у економічну політику та практику.

Другий етап розвитку концепції зеленої економіки відзначався активізацією міжнародного екологічного регулювання та впровадженням нормативних екологічних стандартів. Важливою подією цього періоду стала Конференція ООН з навколишнього середовища та розвитку 1992 року, відома як Саміт Землі в Ріо-де-Жанейро. На цьому саміті було ухвалено «Декларацію Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища та розвитку» (*Rio Declaration on Environment and Development*), що містила 27 принципів сталого розвитку та започаткувала міжнародне співробітництво у сфері екологічної

відповідальності [33]. Як продовження цього процесу, у 1996 році Міжнародна організація зі стандартизації (ISO) розробила серію стандартів ISO 14000, що встановили вимоги до екологічного менеджменту підприємств, впровадивши механізми регулювання впливу господарської діяльності на довкілля.

На початку XXI століття глобалізація економічних процесів та посилення кліматичних загроз призвели до необхідності прийняття інноваційних екологічних рішень та реформування традиційних моделей виробництва. Глобальна фінансова криза 2008 року стала каталізатором для перегляду підходів до економічного розвитку, що призвело до активного пошуку альтернативних економічних стратегій. У відповідь на кризу Програма ООН з навколишнього середовища (UNEP) ініціювала програму «Глобальний зелений новий курс» (*Global Green New Deal*) [34]. Її головна мета полягала у стимулюванні економічного зростання через інвестиції в екологічно чисті технології та стійку інфраструктуру, що водночас мало створювати нові робочі місця та знижувати вплив економічної діяльності на довкілля.

Подальший розвиток концепції було закріплено у 2012 році на конференції ООН «Ріо+20», де було представлено доповідь «Назустріч зеленій економіці» (*Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication*) [35]. У ній містився детальний аналіз концепції зеленої економіки, а також конкретні рекомендації для її впровадження як на національному, так і на міжнародному рівні. Зазначений документ став основою для політичних ініціатив багатьох країн у сфері екологічно орієнтованого розвитку.

Сучасний етап розвитку зеленої економіки характеризується активною інтеграцією соціальної відповідальності та екологічних стандартів у державну політику та корпоративний сектор. У 2015 році на Генеральній Асамблеї ООН було ухвалено резолюцію, що формалізувала глобальну стратегію сталого розвитку на період до 2030 року. Документ «Перетворення нашого світу:

Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року» (*Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*) містив 17 Цілей сталого розвитку (*Sustainable Development Goals, SDGs*), що визначили глобальні орієнтири для соціально-економічного розвитку з урахуванням екологічних обмежень [36]. Важливе місце в ньому займали питання екологічної стійкості, відповідального споживання та виробництва, а також боротьби зі зміною клімату.

У 2019 році Європейська комісія представила програму подальшого розвитку зеленої економіки на рівні Європейського Союзу. Документ під назвою «Європейський зелений курс» (*European Green Deal*) передбачав заходи щодо зменшення викидів парникових газів, розвитку циркулярної економіки, переходу на відновлювані джерела енергії та забезпечення кліматичної нейтральності Європи до 2050 року. Презентований план став наймасштабнішою ініціативою у сфері екологічного розвитку на регіональному рівні, що передбачає інтеграцію принципів зеленої економіки в усі сфери господарської діяльності ЄС [37].

Розвиток концепції зеленої економіки демонструє її поступове формування від академічних напрацювань до активного впровадження у державну політику та міжнародні економічні відносини. Таблиця 1.2 узагальнює основні етапи розвитку зеленої економіки, відображаючи її еволюцію через міжнародні події, нормативні документи та стратегічні рішення.

Еволюція зеленої економіки від концептуальних основ до практичних механізмів впровадження відображає зміну підходів до поєднання економічного зростання, екологічної стійкості та соціальної відповідальності. Однак, у процесі її розвитку сформувалися різні наукові та інституційні трактування, що розкривають специфіку цього поняття з позицій економічної теорії, державного регулювання та бізнес-стратегій. Вивчення цих визначень дозволяє уточнити сутність зеленої економіки та визначити її роль у сучасній глобальній економічній системі.

**Історичні передумови та рішення
у формуванні сучасної моделі зеленої економіки**

Етап	Рік	Подія	Основні ідеї та значення	Основні документи	Вплив на розвиток концепції
Виникнення ідей сталого розвитку	1987	Публікація доповіді « <i>Наше спільне майбутнє</i> »	Формулювання концепції сталого розвитку, що базується на екологічному, економічному та соціальному балансі	<i>Our Common Future</i> (1987)	Формування засад сталого розвитку та необхідності екологічно орієнтованого економічного зростання
Теоретичне закріплення концепції зеленої економіки	1989	Публікація <i>Blueprint for a Green Economy</i>	Започаткування терміна «зелена економіка», визначення її основних принципів	<i>Blueprint for a Green Economy</i> (1989)	Зародження ідеї зеленої економіки в межах академічних досліджень
Розвиток екологічного регулювання	1992	Саміт Землі в Ріо-де-Жанейро (UNCED)	Закріплення принципів сталого розвитку, інтеграція екологічних та економічних аспектів	<i>Rio Declaration on Environment and Development</i> (1992)	Започаткування міжнародного співробітництва в питаннях сталого розвитку
	1996	Запровадження екологічних стандартів	Встановлення стандартів екологічного менеджменту для підприємств	<i>ISO 14000 Standards</i> (1996)	Розширення практики екологічного менеджменту у корпоративному секторі
Технологічні інновації та декарбонізація	2008	Глобальна фінансова криза та ініціатива	Формування концепції «зеленої економіки» як економічної відповіді на кризу	<i>Global Green New Deal</i> (2008)	Поява державних стратегій з підтримки зеленої економіки
Інтеграція соціальної відповідальності	2012	Конференція ООН Rio+20	Розширене розуміння «зеленої економіки», включення соціальної відповідальності	<i>Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication</i> (2012)	Посилення ролі приватного сектору у сталому розвитку
	2015	Прийняття Цілей сталого розвитку (ЦСР)	Цілі сталого розвитку як інструмент глобального управління екологічним розвитком	<i>Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development</i> (2015)	Включення цілей сталого розвитку у національні політики країн

1	2	3	4	5	6
Політична та економічна реалізація зеленої економіки	2019	Європейський зелений курс	Конкретні механізми переходу на кліматично нейтральну економіку в ЄС	<i>European Green Deal</i> (2019)	Формування фінансових механізмів підтримки екологічних ініціатив на рівні ЄС

*Систематизовано автором.

Програма ООН з навколишнього середовища (UNEP) визначає зелену економіку як економіку, яка призводить до покращення добробуту людей та соціальної справедливості, одночасно зменшуючи екологічні ризики та дефіцит екологічних ресурсів. У звіті UNEP за 2011 рік зазначається, що «для того, щоб економіка була зеленою, вона повинна бути не лише ефективною, але й справедливою, особливо забезпечуючи справедливий перехід до економіки з низьким рівнем викидів вуглецю, ефективним використанням ресурсів та соціальною інклюзивністю» [35]. Визначення UNEP справедливо акцентує на балансі між економічним зростанням, екологічною безпекою та соціальною інклюзивністю, що робить його комплексним і сучасним. Водночас, враховувати не лише низьковуглецевий розвиток, але й ресурсоефективність та технологічні інновації, що формують основу для побудови конкурентоспроможної зеленої економіки.

Марченко О. І. та Мамалига В. О. розглядають зелену економіку як концепцію економічного розвитку, що базується на впровадженні енергоефективних технологій, методів чистого виробництва та використанні відновлюваних джерел енергії. Основним елементом зеленої економіки автори вважають Землю, підкреслюючи важливість збереження біорізноманіття та забезпечення загального добробуту людства. Відповідно до їхньої концепції, головною метою зеленої економіки є створення ефективного середовища для економічного та соціального прогресу. Автори також диференціюють поняття «зелене зростання» та «стале зростання», які, попри спільну мету (баланс між економікою, екологією та соціальною сферою), мають різні механізми

реалізації. Концепція зеленого зростання зосереджена на забезпеченні стійкого економічного розвитку, враховуючи екологічні обмеження, що відбувається через інновації, створення нових робочих місць та екологічно безпечні технології, а не лише за рахунок збільшення ВВП. Концепція сталого розвитку фокусується на стабільності біологічних і фізичних систем, передбачаючи раціональне використання ресурсів, мінімізацію відходів, переробку сировини та зменшення екологічного сліду [38].

Підхід О. І. Марченко та В. О. Мамалиги є цінним для розуміння системного зв'язку між економічними процесами та екологічними обмеженнями. Однак визначення зеленої економіки, запропоноване авторами, наголошує на ресурсно-екологічному аспекті, тоді як сучасні наукові розробки підкреслюють також роль інституційних, фінансових і соціальних механізмів у її реалізації. Важливо розглянути зелену економіку не лише як технологічну трансформацію виробничих процесів, але й як комплексну систему, яка передбачає інституційну підтримку, міжнародне співробітництво, екологічне регулювання та відповідальну поведінку бізнесу.

У працях А.О. Гура та Т.Г. Гуцан визначають зелену економіку як таку, що сприяє підвищенню добробуту людей і зміцненню соціальної справедливості при мінімізації екологічних ризиків та ефективному використанні природних ресурсів. У вузькому розумінні вона характеризується низьким рівнем викидів вуглецевих сполук та оптимальним ресурсокористуванням, що узгоджується із загальноприйнятими підходами в науковій спільноті. Важливу роль автори відводять державному регулюванню, стимулюванню екологічно відповідального бізнесу та підвищенню екологічної культури населення [39]. Погоджуємося, що інтеграція цих механізмів є важливою умовою сталого розвитку, проте вважаємо, що поряд із державним втручанням необхідно активізувати роль приватного сектору та громадянського суспільства.

Як інструмент сталого розвитку, що сприяє економічному зростанню, зайнятості та подоланню бідності, одночасно зменшуючи екологічні ризики

визначають зелену економіку Г. Г. Соболева та А. Д. Іванова. При цьому науковці акцентують на інклюзивності, що передбачає соціальну справедливість, рівний доступ до ресурсів і можливостей, мінімізацію нерівності. Автори розглядають інклюзивну зелену економіку як альтернативу традиційній моделі, що провокує ресурсне виснаження та екологічні загрози [40]. Таке бачення актуалізує необхідність державної підтримки екологічного підприємництва, розвитку зеленої інфраструктури та екологічної освіти як механізмів переходу до сталого інклюзивного розвитку.

Питання інклюзивного розвитку регіонів досліджувала Цимбалюк І. О. [41], і на основі її наукових напрацювань можна зробити висновок про важливість інклюзивного підходу для забезпечення справедливого та ефективного переходу до зеленої економіки, що охоплює всі соціальні групи та територіальні спільноти.

Забезпечення сталого розвитку регіонів та територіальних громад неможливе без урахування принципів інклюзивного зростання, що дозволяє підвищити соціальну згуртованість, економічну стійкість і екологічну безпеку, як це обґрунтовано у колективній монографії за авторством Н. В. Павліхи, І. О. Цимбалюк та ін. [42].

Важливим є підхід до зеленої економіки як механізму досягнення сталого зростання через інновації, що дозволяє гармонізувати економічні процеси з екологічними обмеженнями та соціальними потребами. Л. М. Горбач, О. О. Рубан та Я. М. Гуменюк розглядають зелену економіку як інноваційний та стратегічний підхід до розвитку на глобальному, національному та регіональному рівнях. Автори акцентують на сучасності та адаптивності цієї моделі, яка відповідає новим викликам економічного розвитку, інтегруючи екологічні, соціальні та економічні аспекти [43]. Таким чином, зелена економіка виступає не просто як модель екологічного регулювання, а як динамічна концепція, що віддзеркалює сучасні вимоги економічного розвитку та сприяє інноваційному оновленню економічних систем.

Як інноваційний та стратегічний напрям, що поєднує екологічні та соціальні пріоритети для сталого зростання Т.О. Зінчук, Т.М. Паламарчук та Т.В. Усюк визначають зелену економіку. Вони наголошують на її ролі у формуванні міжнародного іміджу країни та залученні інвестицій, що робить екологічну політику важливим фактором конкурентоспроможності [44]. Зелена економіка дійсно підсилює інвестиційну привабливість, але її ефективність залежить від системного впровадження екологічних інструментів, фінансових стимулів та міжнародного партнерства. Важливо не лише декларувати принципи, а й реалізовувати конкретні заходи, що забезпечать екологічну стійкість та економічну вигоду.

Інвестиції забезпечують фінансову основу для впровадження екологічно чистих технологій, модернізації інфраструктури та переходу до сталих моделей виробництва і споживання. Як зазначено у монографії М. Лугової, І. Цимбалюк та Н. Павліхи, активізація інвестиційної діяльності регіонів, особливо в умовах європейської інтеграції, є критично важливою для формування інноваційно-орієнтованої та екологічно збалансованої економіки [45].

Міжнародна торгова палата (ІСС) розглядає зелену економіку як динамічну концепцію, що не має єдиного універсального визначення, а повинна адаптуватися до національних, секторальних та глобальних особливостей. Згідно з ІСС Green Economy Roadmap, зелена економіка – це не фіксоване поняття, а стратегічний напрямок розвитку, що охоплює різні політики та заходи, спрямовані на економічне зростання, соціальний прогрес та екологічну відповідальність. Зелена економіка передбачає інклюзивне економічне зростання, узгоджене з міжнародними торговими нормами, доступ до фінансів та технологій, а також подолання соціальної нерівності. Трактуювання ІСС відрізняється від інших підходів тим, що фокусує увагу на ринкових механізмах і приватному секторі, розглядаючи державне регулювання як допоміжний фактор. Це підкреслює прагматичний підхід до впровадження зеленої економіки, що спирається на *інноваційний розвиток*,

залучення інвестицій та міжнародне співробітництво. Водночас він потребує чітких механізмів реалізації, особливо у контексті фінансової підтримки екологічно орієнтованих підприємств, інтеграції соціальних аспектів та забезпечення рівного доступу до зелених технологій [46].

У таблиці 1.3. наведено визначення зеленої економіки, сформульовані міжнародними організаціями та науковцями, із зазначенням їхніх основних ідей та акцентів.

Таблиця 1.3

Міжнародні та наукові підходи до визначення зеленої економіки

Автор(и)	Основна ідея визначення	Акценти
Програма ООН з навколишнього середовища (UNEP) [35]	Поєднання економічного зростання, соціальної справедливості та екологічної стійкості. Наголос на справедливому переході та соціальній інклюзивності.	Баланс між економічним розвитком, соціальною відповідальністю та екологічною безпекою.
Міжнародна торгова палата (ICC) [46]	Гнучка концепція, що поєднує економічне зростання, соціальний прогрес та екологічну відповідальність. Акцент на ролі бізнесу, міжнародному співробітництві та адаптації до національних умов.	Розгляд зеленої економіки як стратегії сталого розвитку з урахуванням ринкових механізмів, залучення бізнесу та гнучкості реалізації.
Марченко О.І., Мамалига В.О. [38]	Зелена економіка як модель, що базується на енергоефективності, збереженні біорізноманіття та сталому соціальному розвитку. Відмінність між сталим і зеленим зростанням.	Роль технологічних інновацій та чистого виробництва у зеленій економіці.
Гура А.О., Гуцан Т.Г. [39]	Зелена економіка як інструмент підвищення добробуту, мінімізації екологічних ризиків та державного регулювання.	Поєднання державного регулювання та ролі бізнесу в екологічній трансформації.
Соболева Г.Г., Іванова А.Д. [40]	Інклюзивність як ключова характеристика зеленої економіки. Орієнтація на соціальну справедливість, рівний доступ до ресурсів та можливостей.	Соціальна відповідальність як обов'язковий елемент зеленої економіки.
Горбач Л.М., Рубан О.О., Гуменюк Я.М. [43]	Інноваційний та стратегічний характер зеленої економіки, що поєднує економічний розвиток, соціальні аспекти та екологічну відповідальність.	Інноваційність та адаптивність як визначальні риси зеленої економіки.
Зінчук Т.О., Паламарчук Т.М., Усюк Т.В. [44]	Зелена економіка як фактор міжнародної конкурентоспроможності. Її зв'язок із залученням інвестицій та формуванням глобального іміджу держави.	Важливість міжнародного співробітництва та інвестицій для переходу до зеленої економіки.

*Систематизовано автором за даними: [35; 38; 39; 40; 43; 44; 46].

Аналіз наукових підходів і міжнародних трактувань зеленої економіки дає можливість виокремити основні аспекти її концепції, серед яких акцент на інноваційність, екологічну ефективність, соціальну відповідальність, державне регулювання та бізнес-орієнтованість. Визначення міжнародних організацій наголошують на інклюзивності, ресурсоефективності та адаптивності економічних систем, тоді як наукові підходи підкреслюють зв'язок між економічним розвитком, екологічною безпекою та соціальною справедливістю.

З огляду на це, пропонуємо розглядати *зелену економіку як інноваційну модель соціально відповідального економічного розвитку, що забезпечує стале зростання, добробут суспільства та екологічну стійкість шляхом ефективного використання ресурсів, зниження екологічних ризиків та мінімізації соціальної нерівності. Вона передбачає інклюзивний розвиток, за якого держава, бізнес та суспільство взаємодіють задля забезпечення справедливого доступу до екологічних благ, підвищення якості життя та збереження природного капіталу через впровадження чистих технологій, циркулярної економіки та соціально відповідального управління.*

В сучасних умовах зелена економіка постає як специфічна модель економічного розвитку, оскільки її концептуальна основа базується на принципах сталого розвитку та соціальної відповідальності. Така модель переосмислює традиційні підходи до зростання, орієнтуючи економічну діяльність на довгострокові вигоди, що зменшують екологічне навантаження та сприяють забезпеченню соціального добробуту суспільства [47]. Визначене нами трактування зеленої економіки передбачає її функціонування на основі низки принципів, що забезпечують *екологічну стійкість, економічну ефективність та соціальну справедливість*. Ці принципи є фундаментальними для переходу до економічної моделі, що орієнтована не лише на прибуток, але й на збереження природних ресурсів, справедливий розподіл благ та підвищення добробуту суспільства.

Одним із фундаментальних принципів є *екологічна стійкість*, що передбачає раціональне використання природних ресурсів, мінімізацію екологічних ризиків та адаптацію економіки до кліматичних змін. Впровадження цього принципу можливе шляхом переходу на відновлювані джерела енергії, впровадження технологій із замкненим циклом виробництва, зниження викидів парникових газів, розвитку альтернативних методів ведення господарської діяльності, які не завдають шкоди довкіллю. Також важливим є екологічне регулювання, яке включає екологічні податки, квотування викидів та стимули для підприємств, що переходять на чисті технології.

Економічна ефективність забезпечує досягнення сталого економічного розвитку за умови мінімального використання природних ресурсів. Це означає підвищення енергоефективності у виробництві та споживанні, оптимізацію використання сировини, розвиток інноваційних технологій, які сприяють зменшенню екологічного сліду підприємств та населення. Для реалізації цього принципу необхідно створювати механізми стимулювання екологічних інновацій, підтримку підприємств, які застосовують екологічно безпечні технології, та формування екологічного ринку, де екологічні товари та послуги матимуть конкурентні переваги.

Економічне значення зеленої економіки полягає у створенні нової системи вартості, що враховує не лише економічні показники, а й інтегрує екологічні та соціальні питання у процес прийняття рішень. У рамках цієї системи раціональне використання природних ресурсів стає стратегічним пріоритетом, сприяючи зменшенню залежності від викопного палива, оптимізації витрат на виробництво та підвищенню продуктивності. Розвиток зеленої економіки також мінімізує ризиків, пов'язані із деградацією довкілля та зміною кліматичних умов, що мають прямий і опосередкований вплив на економічну стабільність. Вона знижує витрати, пов'язані з ліквідацією наслідків екологічних катастроф, та сприяє формуванню більш стійкої інфраструктури, формуючи основу для більш збалансованого зростання усієї економічної системи [49].

Одним із центральних аспектів зеленої економіки є *інклюзивність та соціальна справедливість*, що гарантує рівний доступ до екологічних благ, гідні умови праці та соціальну інклюзивність. Зелена економіка передбачає створення нових робочих місць у сфері екологічно орієнтованих галузей, що забезпечує скорочення рівня безробіття, покращення умов життя та підвищення соціальної мобільності. Крім того, цей принцип включає розвиток екологічної освіти та культури, що сприятиме підвищенню екологічної свідомості суспільства та відповідальному ставленню до ресурсів. Особливу увагу слід приділити розвитку місцевих громад, підтримці малих і середніх екологічних підприємств та забезпеченню рівного доступу до технологій і фінансування для всіх верств населення.

Серед основних принципів важливе місце займає *соціальна відповідальність*, що визначає роль бізнесу та держави у добровільному впровадженні екологічних та соціальних стандартів. Цей принцип означає відповідальне використання ресурсів, підтримку місцевих громад, дотримання принципів сталого управління, впровадження екологічних стандартів у виробничі процеси та сприяння підвищенню рівня життя населення.

Разом з тим необхідно відзначити, що соціальна відповідальність відіграє центральну роль у підвищенні ефективності екологічних ініціатив, особливо у контексті впровадження екологічно орієнтованих бізнес-моделей. Такі моделі формують нові підходи до управління, які спрямовані на інтеграцію екологічних, соціальних та економічних інтересів суспільства та бізнесу. Орієнтація на використання відновлюваних ресурсів та зменшення екологічного сліду у кінцевій продукції стає тим принципом, що забезпечує довгострокову стійкість бізнесу [49].

Відповідальний бізнес має не лише впроваджувати екологічно чисті технології, а й дбати про гідні умови праці, розвивати соціальні програми та сприяти зменшенню соціальної нерівності. Корпоративна соціальна відповідальність стає важливим фактором конкурентоспроможності, оскільки споживачі все частіше обирають компанії, які ведуть бізнес із урахуванням екологічних та соціальних аспектів.

Останнім, але не менш значущим принципом є *міжнародне співробітництво*, що забезпечує глобальну координацію екологічних ініціатив та адаптацію найкращих світових практик до національних умов. Зелена економіка є глобальним процесом, і її ефективне функціонування можливе лише за умови взаємодії держав, міжнародних організацій та бізнес-спільноти. У цьому контексті особливої ваги набувають інноваційні форми транскордонної та міжрегіональної співпраці, зокрема в межах єврорегіонів, які виступають інструментом інтеграції екологічних, економічних та соціальних цілей. Як підкреслюють Н. В. Павліха, І. О. Цимбалюк, О.А. Корнелюк, єврорегіональне співробітництво створює додаткові можливості для реалізації спільних екологічних проєктів, розвитку зеленої інфраструктури та впровадження інноваційних механізмів сталого розвитку на локальному рівні [48].

Цей принцип включає участь у міжнародних екологічних програмах, залучення іноземних інвестицій у розвиток зеленої економіки, створення єдиних стандартів екологічного регулювання та обмін технологіями (рис. 1.3).

Екологічної стійкості	<ul style="list-style-type: none"> • розвиток відновлюваної енергетики; • запровадження циркулярної економіки; • зниження викидів парникових газів; • екологічне регулювання та відповідне оподаткування
Економічної ефективності	<ul style="list-style-type: none"> • розвиток зелених технологій та інновацій; • енергоефективність виробництва; • оптимізацію ресурсоспоживання; • залучення інвестицій у сталі економічні моделі.
Інклюзивності та соціальної справедливості	<ul style="list-style-type: none"> • підтримка місцевих громад та соціальних ініціатив; • створення нових робочих місць у «зеленій» сфері; • забезпечення екологічної освіти та культури; • зниження рівня бідності та соціальної нерівності
Соціальної відповідальності	<ul style="list-style-type: none"> • відповідальне споживання ресурсів; • підтримка екологічних стандартів у бізнесі; • сприяння сталому розвитку територій; • корпоративне управління на засадах етики та прозорості.
Міжнародного співробітництва	<ul style="list-style-type: none"> • інтеграція у міжнародні екологічні програми; • адаптація глобальних екологічних стандартів; • залучення інвестицій у зелені проєкти; • розвиток транснаціональних екологічних ініціатив

Рис. 1.3. Принципи розвитку зеленої економіки

*Систематизовано автором.

Загалом можна стверджувати, що зелена економіка інтегрує економічні інтереси із суспільними та екологічними потребами, створюючи платформу для досягнення збалансованого розвитку. Така економіка знижує соціальну нерівність, забезпечуючи доступ до екологічно чистих товарів і послуг, а також покращує умови життя через зменшення забруднення довкілля. Водночас зелена економіка формує нову парадигму конкурентоспроможності, у якій перевага надається підприємствам, здатним адаптуватися до вимог екологічної стійкості. Вона стимулює бізнес-структури до інновацій та модернізації виробничих процесів, що створює передумови для довгострокового економічного зростання. Тому її економічне значення полягає у трансформації структурних підходів до зростання, що забезпечує економічну стійкість як на макро-, так і на мікрорівнях.

Отже, необхідно зазначити, що перехід до зеленої економіки залежить від комплексу взаємопов'язаних чинників, що визначають можливість впровадження сталих підходів у різних секторах економіки [49]. Серед них особливе значення мають: державне регулювання та підтримка сталого розвитку; зростання екологічної свідомості суспільства; розвиток екологічних інновацій і технологій; фінансові механізми підтримки екологічних ініціатив; корпоративна соціальна відповідальність та екологічне підприємництво; міжнародні ініціативи та екологічні стандарти.

Державне регулювання та підтримка сталого розвитку є фундаментом для впровадження зеленої економіки. Згідно з дослідженням З. Бурик, основними функціями державного регулювання сталого розвитку є цільова, стимулююча, нормативна, коригуюча та соціальна. Вони спрямовані на формування ефективної політики, що забезпечує збалансований розвиток економічної, екологічної та соціальної сфер [50]. Автор підкреслює, що без активної участі держави у формуванні нормативно-правової бази та стимулюванні екологічно орієнтованих ініціатив перехід до зеленої економіки є малоімовірним.

Важливим чинником трансформації економічних моделей виступає *зростання екологічної свідомості суспільства*. Підтверджуючи цю тезу О. Ю. Набочук зазначає, що екологічна свідомість особистості є передумовою формування екологічного світогляду, визначаючи готовність індивіда до дій, спрямованих на збереження довкілля [51]. Підвищення рівня екологічної освіти та культури сприяє формуванню відповідального ставлення до природи, що, у свою чергу, стимулює попит на екологічно чисті товари та послуги.

Серед драйверів зеленої економіки варто виділити *розвиток екологічних інновацій і технологій*. У дослідженні М. Г. Зінченко та О. М. Філенко зазначено, що екоінновації ведуть до впровадження екологічно ефективних технологій, що прямо або опосередковано покращують стан навколишнього середовища [52]. Погоджуючись із думкою авторів підкреслимо, що інтеграція таких інновацій у виробничі процеси не лише зменшує негативний вплив на довкілля, але й підвищує конкурентоспроможність підприємств.

Ефективний перехід до зеленої економіки потребує використання цілісного набору інструментів, які охоплюють як економічні, так і регуляторні, організаційні та інформаційні механізми. У сучасній європейській практиці провідну роль відіграють інструменти зеленого фінансування, податкові стимули, система екологічного регулювання, стандартизація та розвиток зелених ринків. Як зазначає І. А. Колодійчук, у країнах ЄС велике значення приділяється впровадженню механізмів, що поєднують економічну доцільність і екологічну ефективність, зокрема через розвиток системи екологічних податків, підтримку відновлюваної енергетики, розширення практики екологічного маркування та сталих державних закупівель [53]. Застосування подібних інструментів в Україні сприятиме інтеграції до європейського екологічного простору та формуванню конкурентоспроможної зеленої економіки.

Вирішальне значення в реалізації зеленої економіки мають *фінансова доступність і підтримка екологічних ініціатив*. Зокрема, доступ до капіталу

для впровадження екологічних ініціатив, у тому числі через «зелені» облігації або міжнародні інвестиційні фонди, відкриває можливості для масштабних змін. Важливою є участь фінансового сектору, який може адаптувати свої продукти під потреби зеленої економіки [49]. Аналізуючи міжнародний досвід застосування фінансових інструментів для стимулювання енергоефективності економіки та можливість його впровадження в Україні Паласевич М. Б. та Лучаківський А. О. наголошують на важливості впровадження податкових пільг, субсидій та інших фінансових стимулів для підтримки підприємств, що впроваджують екологічно чисті технології [54]. Погоджуємося з думкою авторів, адже створення сприятливих фінансових умов для екологічного бізнесу є важливим чинником розширення інвестицій у «зелені» проекти та стимулювання переходу підприємств до сталих моделей господарювання.

Зазначимо, що зелена економіка вимагає системного переосмислення традиційних підходів до оцінки ефективності бізнесу. При цьому необхідно враховувати не лише фінансові показники, але й екологічний вплив діяльності підприємств, що стимулює розвиток інноваційних бізнес-моделей. У цьому плані значну роль у переході до зеленої економіки відіграють *корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) та екологічна відповідальність бізнесу*. У статті М. М. Салун та Л. Л. Константиновського представлено аналіз тлумачень поняття КСВ в українських та іноземних нормативно-правових актах і науково-практичній літературі, що стосуються екологічних аспектів діяльності підприємств [55]. Автори підкреслюють, що інтеграція екологічних аспектів у стратегії компаній сприяє не лише покращенню іміджу, але й довгостроковій стійкості бізнесу. Поділяючи цю позицію, варто зазначити, що екологічна відповідальність компаній є не лише засобом формування позитивного корпоративного іміджу, а й стратегічним інструментом забезпечення їхньої конкурентоспроможності. Бізнес, який впроваджує екологічно чисті технології, отримує доступ до нових ринків, залучає екологічні інвестиції та мінімізує екологічні ризики, що в сучасних умовах стає вагомим передумовою стабільного економічного розвитку. Таким чином,

соціально відповідальне підприємство та екологічно орієнтовані бізнес-моделі формують нову парадигму сталого розвитку на основі забезпечення зростання ефективності екологічних ініціатив та сприяння формуванню збалансованих економічних і соціальних систем [49].

Міжнародні ініціативи та екологічні стандарти встановлюють рамки для національних політик у сфері охорони довкілля. К. Д. Ніколаєв досліджуючи вплив міжнародних угод на формування політики екологічної безпеки в Україні зазначає, що участь у міжнародних екологічних угодах стимулює держави до впровадження сучасних екологічних стандартів та технологій. Ратифікація міжнародних угод сприяє адаптації екологічного законодавства, залученню інвестицій, імплементації стандартів охорони довкілля та розвитку міжнародного співробітництва. Вони визначають екологічні вимоги, механізми контролю та фінансову підтримку, що дозволяє країнам ефективніше впроваджувати принципи зеленої економіки [56]. Поділяємо думку автора, що міжнародні ініціативи є потужним драйвером екологічної модернізації та розвитку інноваційної економіки. Однак їхня ефективність залежить від якості імплементації норм у національну політику, належного державного контролю та фінансового забезпечення екологічних реформ.

Отже, необхідно зазначити, що перехід до зеленої економіки залежить від комплексу взаємопов'язаних факторів, які визначають можливість впровадження сталих підходів у різних секторах економіки. Такі фактори формують системну основу для інтеграції екологічних, соціальних і економічних принципів, сприяючи створенню умов для довгострокового збалансованого розвитку.

Усе це дає можливість сформулювати комплекс концептуальних засад формування зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності. З метою систематизації векторів стратегічного переходу до «зеленої» економіки, пропонуємо концептуальну модель, що інтегрує основні напрями екологічної трансформації економіки на засадах соціальної відповідальності.

Модель враховує як внутрішньосистемні механізми, так і зовнішні детермінанти, що обумовлюють сталий соціально-економічний розвиток у контексті глобальних викликів (рис. 1.4).

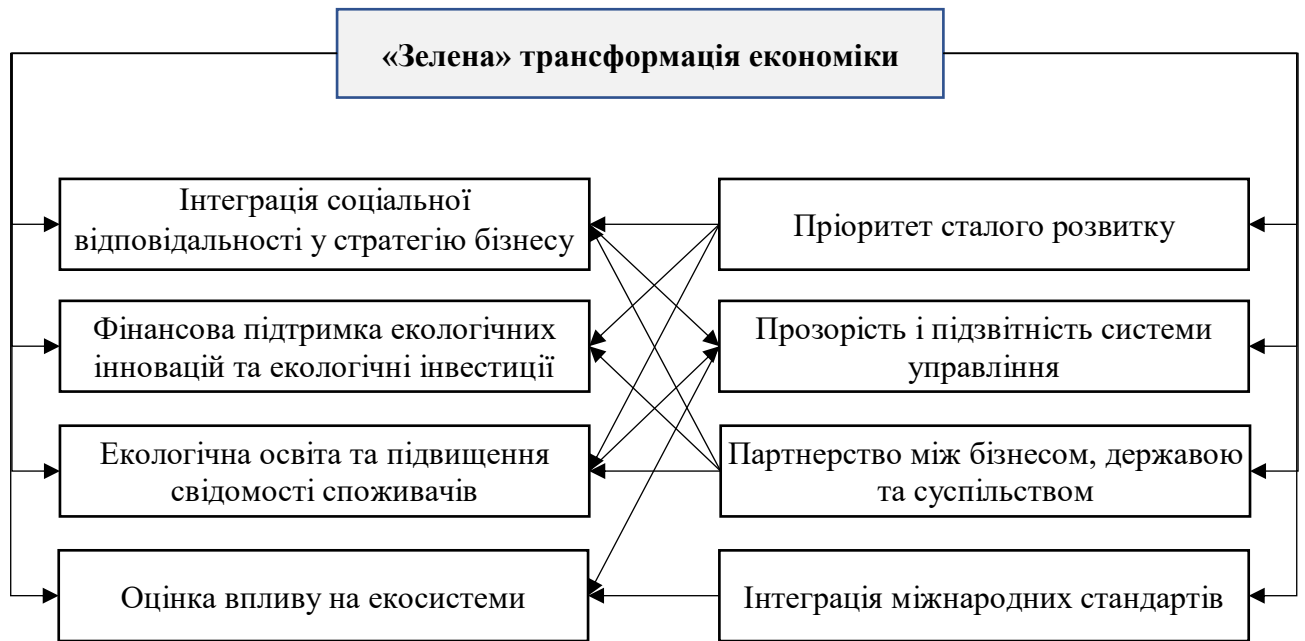

Рис. 1.4. Концептуальні засади формування зеленої економіки

Джерело: власна розробка.

Запропонована модель структурується навколо двох взаємопов'язаних блоків: векторів впливу (ліворуч) та цільових орієнтирів розвитку (праворуч), що утворюють взаємозалежну систему факторів «зеленої» трансформації. Кожен елемент моделі взаємопов'язаний та орієнтований на створення цілісного середовища для впровадження зеленої економіки в умовах системних трансформацій. Візуальна структура рисунка підкреслює важливість системної взаємодії між базовими інструментами впливу та цільовими орієнтирами політики сталого розвитку.

Для ефективного впровадження цієї моделі необхідно визначити концептуальні основи формування стратегічного бачення переходу до зеленої економіки, що базується на довгостроковій стійкості, інноваційності та соціальній справедливості. Концепцію розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності показано на рис. 1.5.

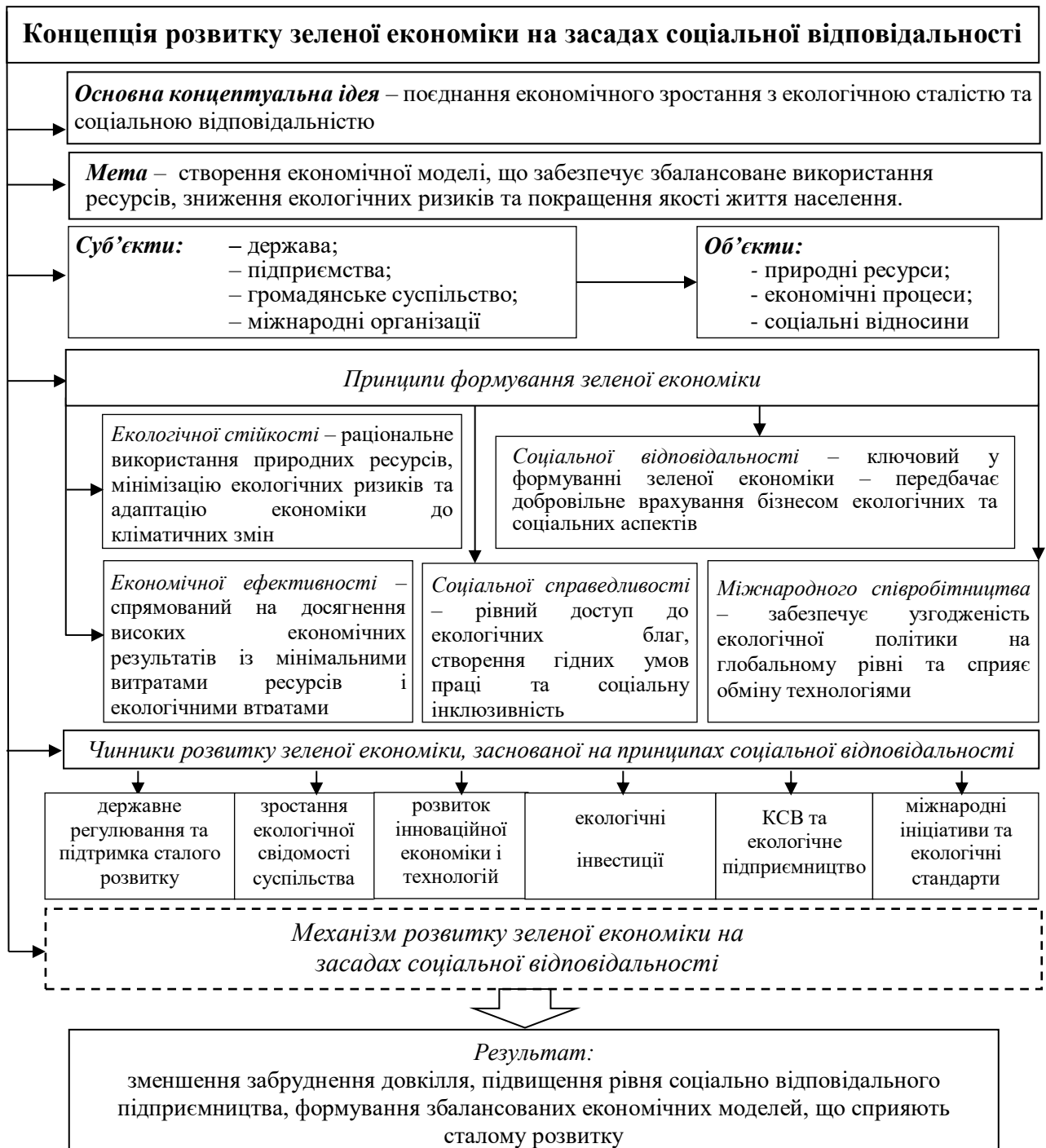

Рис. 1.5. Концепція розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності

Джерело: побудовано автором.

Запропонована концепція розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності передбачає комплексний підхід до формування економічних відносин, що базуються на екологічній стійкості, соціальній справедливості та економічній ефективності. Вона враховує взаємозв'язок між державним регулюванням, корпоративною соціальною відповідальністю,

фінансовими та інноваційними механізмами підтримки екологічних ініціатив, що разом створюють основу для сталого розвитку. Відмінною особливістю даної моделі є інтеграція принципів соціальної відповідальності на всіх рівнях економічної системи, що забезпечує синергію між бізнесом, державою та громадянським суспільством у досягненні спільних екологічних та соціальних цілей. Вона сприяє мінімізації негативного впливу на довкілля, зменшенню соціальних ризиків та підвищенню конкурентоспроможності економіки в умовах глобальних змін.

Сталий розвиток, зелена економіка та соціальна відповідальність визначають сучасний вектор розвитку суспільства та економіки. Вони не існують окремо, а взаємодіють у межах єдиної системи, спрямованої на забезпечення економічного зростання з урахуванням екологічних та соціальних аспектів. Взаємозв'язок між цими поняттями представлений у таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Взаємозв'язок між соціальною відповідальністю, сталим розвитком і зеленою економікою

Поняття	Основа визначення	Основні принципи	Роль у досягненні сталого розвитку
Сталий розвиток	Концепція розвитку, яка передбачає баланс між економічним, соціальним та екологічним вимірами.	- екологічна стійкість; - економічна ефективність; - соціальна справедливість	Є кінцевою метою, що передбачає гармонійний розвиток суспільства.
Зелена економіка	Економічна модель, що спрямована на ефективне використання природних ресурсів, зменшення забруднення та екологічну модернізацію виробництва.	- раціональне використання природних ресурсів; - розвиток чистих технологій; - екологізація господарської діяльності	Є механізмом досягнення сталого розвитку, оскільки забезпечує екологічно безпечне економічне зростання.
Соціальна відповідальність	Інтегративний підхід до соціо-еколого-економічної взаємодії, спрямований на формування стійких економічних моделей шляхом впровадження принципів відповідального споживання, екологічно орієнтованого виробництва та ефективного управління ресурсами	- відповідального споживання; - екологічно орієнтованого виробництва; - ефективного управління ресурсами	Є інструментом у межах зеленої економіки, що сприяє її реалізації через підтримку соціально-екологічних ініціатив.

*Систематизовано автором.

Зелена економіка виступає механізмом досягнення сталого розвитку, адже формує умови для екологічного виробництва та ефективного використання ресурсів. Водночас соціальна відповідальність є інструментом, який забезпечує реалізацію принципів зеленої економіки шляхом залучення бізнесу та суспільства до впровадження екологічно та соціально орієнтованих практик.

Взаємодія цих категорій є важливою для побудови сталої економічної моделі, яка базується на відповідальному використанні ресурсів, соціальному добробуті та довгостроковій екологічній рівновазі. У сучасних умовах саме така інтеграція економічних, екологічних та соціальних підходів є необхідною для ефективного розвитку держав і бізнесу. Відтак, для досягнення сталого розвитку необхідно не лише впроваджувати принципи зеленої економіки, а й формувати культуру соціальної відповідальності серед усіх учасників економічних процесів.

1.3. Методичні підходи до оцінки розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності

Проблематика переходу до зеленої економіки в сучасних умовах набуває все більшої актуальності, адже вона пов'язана не лише із забезпеченням екологічної стійкості, а й зі створенням умов для соціальної стабільності та економічного зростання. Світова практика демонструє, що ефективна реалізація принципів сталого розвитку можлива лише за умови збалансованого поєднання екологічних, соціальних та економічних аспектів. Важливим завданням при цьому є розробка методологічного інструментарію, що дасть можливість здійснювати кількісну оцінку рівня розвитку зеленої економіки з урахуванням рівня соціальної відповідальності.

Соціальна відповідальність держави, бізнесу та суспільства загалом визначає можливість реалізації довгострокових екологічних програм, рівень підтримки екологічних ініціатив і якість життя населення. В умовах

структурних змін в економіці та загострення глобальних кризових явищ оцінка соціальної відповідальності стає невід'ємною частиною аналізу переходу до зеленої економіки.

У сучасному науковому дискурсі існує низка підходів до оцінки соціальної відповідальності на різних рівнях, кожен із яких пропонує власну систему показників та методик. Зокрема, методика, запропонована Письменною А. А., Сомовою Л. І. та Папушею Є., базується на оцінці корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) за трьома складовими: економічною, соціальною та екологічною. Автори пропонують здійснювати розмежування показників за групами зацікавлених осіб та оцінювати рівень КСВ у межах конкретного підприємства, на основі чого обґрунтовувати перспективні заходи щодо його підвищення [57].

Інший підхід, представлений Євтушенко В. А., узагальнює методи оцінки соціальної відповідальності суб'єктів господарювання як у світі, так і в Україні. Авторка проводить порівняльну характеристику міжнародних методів оцінки соціальної відповідальності, встановлюючи сутнісні характеристики існуючих методик діагностики соціальної відповідальності компаній. Запропонована нею методика діагностики соціальної відповідальності українських підприємств враховує специфіку національного бізнес-середовища та пропонує адаптовані критерії оцінки [58].

Ровенська В. та Красножон Г. у своїй роботі розглядають три підходи до оцінки КСВ: мінімалістичний, ключовий та комплексний. Вибір конкретної методики оцінки, на їхню думку, визначається рівнем розвитку КСВ на підприємстві. Автори також аналізують методики розрахунку фондових соціальних індексів, які забезпечують прийняття рішень у рамках соціально відповідального інвестування [59].

Крім того, Куцик В. І. та Мойсеєнко І. В. пропонують науково-методичний підхід до оцінювання, що базується на врахуванні як внутрішніх, так і зовнішніх проявів соціальної відповідальності підприємства. Вони

акцентують увагу на необхідності розробки комплексної системи оцінок, адекватної сучасним міжнародним стандартам та цілям сталого розвитку [60].

Таким чином, існує різноманіття методичних підходів до оцінки соціальної відповідальності підприємств, кожен з яких має свої переваги та обмеження. Однак, варто зауважити, що у сучасних умовах сталого розвитку суспільства та економіки особливого значення набуває соціальна відповідальність не лише підприємств, але й держави та суспільства в цілому. Відповідальність держави полягає у прийнятті та реалізації законів, дотриманні конституційних прав і свобод громадян, ефективному витрачанні бюджетних коштів, забезпеченні соціальної справедливості та солідарності між різними соціальними групами. Суспільство, у свою чергу, несе відповідальність за дотримання законів, моральних норм, сплату податків на суспільні та соціальні потреби, допомогу близьким, благодійність.

У сучасних наукових дослідженнях існує кілька підходів до оцінки соціальної відповідальності держави та суспільства, кожен з яких пропонує власну систему показників. Зокрема, у праці О. Олійник розкриває теоретичні положення та практичні аспекти реалізації соціальної відповідальності людини, бізнесу, інститутів громадянського суспільства та держави. Автором розглядається метод комплексної оцінки соціальної відповідальності, який базується на розрахунку комплексного показника (індексу), що враховує такі складові, як сплата податків, інвестиції, благодійність та соціальне інвестування [61].

У дослідженні Ворона О. В. зазначається відсутність єдиної методики оцінки соціальної відповідальності, яка б враховувала особливості функціонування вітчизняних підприємств та державних інституцій. Автор підкреслює необхідність розробки комплексної системи оцінювання, із врахуванням як кількісних, так і якісних показників, адаптованих до специфіки національної економіки та соціальної структури [62].

Порівнюючи різні підходи, можна відзначити, що більшість існуючих методик зосереджені на корпоративній соціальній відповідальності, приділяючи менше уваги оцінці соціальної відповідальності держави та суспільства. Це створює прогалину в наукових дослідженнях та практичних рекомендаціях щодо інтеграції принципів соціальної відповідальності на рівні державного управління та громадських ініціатив.

На цьому тлі запропонована нами методика оцінки розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності є актуальною та своєчасною. Вона враховує недоліки попередніх підходів та пропонує комплексну систему показників, яка охоплює як екологічні, так і соціальні аспекти діяльності держави та суспільства.

Запропонована *методика оцінки соціальної відповідальності* держави та суспільства базується на системному аналізі трьох основних складових: соціальної, економічної та екологічної. Вона включає оцінку показників, що відображають рівень державної політики у сфері соціального захисту, ефективність бюджетного фінансування соціальних програм, стан ринку праці, рівень бідності та забезпечення соціальних гарантій. Водночас методика враховує економічні та екологічні складові, що безпосередньо впливають на соціальну відповідальність держави та суспільства.

Оцінка базується на аналізі соціальної складової, яка відображає рівень соціально-економічної стабільності та доступність державної підтримки для населення. До складу соціальної складової включено такі показники (табл. 1.5).

У процесі нормалізації та розрахунку інтегральних показників важливо враховувати, які з них є стимуляторами (позитивні для соціально-економічного розвитку) та дестимуляторами (негативні тенденції). Стимулятори – це показники, зростання яких позитивно впливає на соціальну стабільність та розвиток зеленої економіки. Дестимулятори – показники, що мають негативний вплив, оскільки їх зростання свідчить про соціальні проблеми та знижує потенціал стійкого розвитку.

Таблиця 1.5

Показники соціальної складової оцінки відповідальності

№	Показник	Опис	Тип показника
1	Рівень безробіття (%)	Відображає загальну ситуацію на ринку праці, є одним із основних індикаторів соціально-економічного благополуччя.	Дестимулятор – вищий рівень безробіття є негативною тенденцією.
2	Кількість зареєстрованих безробітних (тис. осіб)	Показує реальну чисельність осіб, які шукають роботу, що дозволяє точніше оцінити стан соціальної політики у сфері зайнятості.	Дестимулятор – зростання кількості безробітних вказує на погіршення ситуації на ринку праці.
3	Чисельність зайнятих (тис. осіб)	Характеризує економічну активність населення, що є важливим чинником стабільності та соціального розвитку.	Стимулятор – більше зайнятих означає кращу ситуацію на ринку праці
4	Рівень середньомісячної заробітної плати (дол.)	Відображає рівень доходів громадян, який визначає їхню економічну спроможність підтримувати екологічні ініціативи.	Стимулятор – вищі доходи населення позитивно впливають на добробут.
5	Темп приросту заробітної плати (%)	Дає змогу оцінити динаміку доходів населення та їхню адаптацію до економічних змін.	Стимулятор – зростання доходів є позитивним фактором (крім випадків, коли приріст від’ємний)
6	Частка населення за межею бідності (%)	Характеризує соціальну нерівність та доступність економічних можливостей для широких верств населення.	Дестимулятор – більший рівень бідності свідчить про гірший соціальний стан.
7	Частка бідних, які охоплені державною соціальною підтримкою (%)	Показує ефективність соціальної політики та здатність держави реагувати на соціальні виклики.	Стимулятор – більше охоплення соціальною підтримкою вказує на ефективність соцполітики.

*Систематизовано автором.

Економічна складова соціальної відповідальності держави охоплює комплекс фінансових зобов’язань, спрямованих на забезпечення добробуту населення, розвиток соціальної інфраструктури та підтримку ключових суспільно важливих сфер. Одним із основних індикаторів цієї складової є видатки Зведеного бюджету на соціальний захист і соціальне забезпечення. Важливою складовою соціально орієнтованих бюджетних видатків є фінансування освіти, охорони здоров’я та житлово-комунального

господарства. Особливу увагу варто приділити аналізу частки цих видатків у загальних бюджетних асигнуваннях, що відображає пріоритетність зазначених сфер у державній політиці.

У сучасних умовах забезпечення економіки добробуту вимагає не лише ефективного перерозподілу бюджетних ресурсів, а й цілеспрямованої політики держави щодо регулювання доходів населення та стимулювання розвитку ринку праці. Соціально відповідальна держава має створювати умови для підвищення якості життя громадян, зменшення соціальної нерівності та забезпечення гідної зайнятості. Як зазначають Н. В. Павліха, І. О. Цимбалюк та інші дослідники, важливими інструментами формування економіки добробуту є комплексне регулювання системи доходів, посилення соціального захисту вразливих груп населення та розвиток ринку праці на інноваційних засадах [63], що не лише підвищує соціальну сталість економіки, а й формує підґрунтя для переходу до зеленої економіки через узгодження соціальних і екологічних пріоритетів.

Держава, як носій соціальної відповідальності, має враховувати, що фінансування інфраструктури освіти, медичних установ чи закладів культури впливає не лише на безпосередніх отримувачів послуг, а й на загальний рівень довіри громадян до влади. Інвестиції у ці сфери демонструють прагнення держави до створення рівних можливостей для кожного мешканця, незалежно від його регіону чи соціального статусу. Так, інвестуючи в освіту, держава сприяє розвитку людського капіталу, а витрати на охорону здоров'я забезпечують не лише якість медичних послуг, а й збереження життя і здоров'я громадян.

Низькі або нестабільні витрати у цих галузях можуть вказувати на недостатню увагу до соціальних потреб населення, тоді як їхній адекватний рівень є свідченням дотримання принципів соціальної відповідальності.

Окремий аспект економічної відповідальності становлять капітальні інвестиції за видами економічної діяльності. *Аналіз обсягів та динаміки капітальних інвестицій* дає можливість оцінити, наскільки держава реалізує свою соціальну відповідальність через довгострокові фінансові зобов'язання.

Важливим аспектом є також регіональний розподіл інвестицій, адже нерівномірність фінансування може створювати додаткові соціально-економічні диспропорції.

Соціальна відповідальність держави має бути виміряною не лише розміром фінансування, але й ефективністю його використання. Адже недостатність чи нерівномірність капітальних інвестицій може посилювати соціальну напругу, тоді як їх продумане спрямування здатне створити умови для сталого розвитку. Інвестуючи у майбутнє, держава не лише забезпечує поточні соціальні потреби, а й знижує економічні та соціальні ризики у довгостроковій перспективі. Саме через таку політику державний контроль і підтримка інвестицій у соціальні сфери повинні стати невід’ємною складовою відповідальної діяльності державних інституцій (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Показники економічної складової оцінки соціальної відповідальності

№	Показник	Опис	Тип показника
1	Видатки Зведеного бюджету на соціальний захист і соціальне забезпечення, млн грн	Відображає фінансування державою соціальних програм, що визначає рівень підтримки населення та ступінь виконання соціальних зобов’язань.	Стимулятор
2	Частка видатків на соціальний захист у загальних видатках бюджету, %	Показує пріоритетність соціальної політики у бюджетній системі та рівень перерозподілу коштів на соціальні потреби.	Стимулятор
3	Видатки на освіту, охорону здоров’я та житлово-комунальне господарство, млн грн	Відображає рівень державних вкладень у розвиток людського капіталу, інфраструктури та забезпечення гідних умов життя.	Стимулятор
4	Частка видатків на освіту, охорону здоров’я та ЖКГ у загальних видатках бюджету, %	Дозволяє оцінити динаміку та пріоритетність фінансування ключових соціальних сфер.	Стимулятор
5	Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності, млн грн	Відображає вкладення у розвиток державного управління, освіти, охорони здоров’я та мистецтва, що є основою сталого розвитку.	Стимулятор
6	Частка капітальних інвестицій у соціально орієнтовані сфери, %	Показує рівень фінансової підтримки державою сфер, що безпосередньо впливають на якість життя населення.	Стимулятор

*Систематизовано автором.

Загалом, комплексний аналіз зазначених показників створює основу для подальшого дослідження ефективності державної політики у сфері соціальної відповідальності, а також дає змогу оцінити її вплив на соціально-економічний розвиток країни.

Аналіз екологічної складової соціальної відповідальності є невід’ємною частиною оцінки стійкого розвитку суспільства та економіки. Екологічна відповідальність держави полягає у збереженні природних ресурсів, запобіганні деградації довкілля та забезпеченні здорових умов життя для нинішніх і майбутніх поколінь. Основними показниками, що відображають, наскільки держава та інші суб’єкти господарювання готові впроваджувати принципи екологічної сталості є капітальні інвестиції та поточні витрати на охорону навколишнього середовища. Вибір цих індикаторів ґрунтується на їхній здатності відображати як прямий вплив на природні ресурси, так і непрямий – через зменшення забруднень, ефективне поводження з відходами та інші природоохоронні заходи (1.7).

Таблиця 1.7

Показники екологічної складової оцінки соціальної відповідальності

№	Показник	Опис	Тип показника
1	Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища	Відображає рівень довгострокових вкладень у покращення екологічної ситуації та зменшення негативного впливу на довкілля.	Стимулятор
2	Частка капітальних інвестицій у загальному обсязі інвестицій	Показує пріоритетність екологічної політики у структурі загальних інвестицій держави та бізнесу.	Стимулятор
3	Розподіл капітальних інвестицій за напрямками (охорона атмосферного повітря, очищення вод, поводження з відходами тощо)	Дозволяє оцінити спрямованість екологічної політики та визначити ключові екологічні виклики.	Стимулятор
4	Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища	Відображає фінансування заходів із захисту довкілля в короткостроковій перспективі.	Стимулятор
5	Частка поточних витрат на охорону довкілля у ВВП	Визначає економічну вагомість екологічних витрат у загальній структурі національної економіки.	Стимулятор
6	Основні напрями поточних витрат (очищення зворотних вод, поводження з відходами, охорона атмосферного повітря)	Дозволяє оцінити ефективність та спрямованість поточних екологічних заходів.	Стимулятор

*Систематизовано автором.

Окремо варто відзначити капітальні інвестиції, що здійснюють довгостроковий вплив на екологічну ситуацію. Вони дають можливість модернізувати інфраструктуру, впроваджувати інноваційні технології для очищення повітря, води та ґрунтів, а також розвивати ефективні системи поводження з відходами. У свою чергу, поточні витрати відображають зусилля щодо підтримання вже наявних екологічних систем у належному стані та забезпечення їх безперебійної роботи. Разом ці два аспекти дають змогу отримати повну картину того, наскільки держава та бізнес інтегрують екологічні принципи у свою діяльність.

Сучасні економічні трансформації зумовлюють необхідність розроблення *методичних підходів до оцінки рівня розвитку зеленої економіки*, що є важливим етапом для формування ефективної політики екологізації господарської діяльності та визначення прогресу країни на шляху до зеленої трансформації.

Різні наукові підходи до оцінки рівня розвитку зеленої економіки пропонують методика, що базуються на аналізі індикаторів сталого розвитку, використанні композитних індексів та кластерному аналізі.

У дослідженні Чалої В., Глуценка А. запропоновано авторський підхід до оцінки зеленої трансформації економіки України в контексті європейської інтеграції. Методика включає використання кластерного аналізу для позиціонування України серед країн ЄС за критеріями досягнення цілей сталого розвитку. Також розроблено інтегральний індекс сформованості зеленої економіки (GEMI), що базується на чотирьох міжнародних індексах. Відповідно до такого підходу здійснюється оцінка відносної позиції України та визначаються напрями подальших досліджень щодо зеленої трансформації економіки [64].

Кононенко О. та Свинарець С. розглянули методичні підходи до оцінки регіональних відмінностей у формуванні зеленої економіки в Україні. Вони запропонували інтегральний індекс, що враховує показники утилізації відходів, повторного використання води, викидів забруднюючих речовин та

розвиток альтернативної енергетики. На основі цього індексу проведено оцінку розвитку зеленої економіки в різних регіонах та виявлено основні причини диспропорцій [65].

У статті Сич К. та ін. розглянуто поняття зеленої економіки, її основні принципи та завдання. Автори аналізують тенденції та перспективи розвитку зеленої економіки в Україні, враховуючи сучасний стан та проблеми, що перешкоджають її розвитку. Особлива увага приділяється оцінці раціонального використання природних ресурсів та масштабів викидів виробничих токсинів у навколишнє середовище [66].

Зінчук Т., Паламарчук Т., Усюк Т. досліджують теоретичні аспекти формування концепції зеленої економіки. Вони аналізують основні принципи та індикатори, що лежать в основі цієї концепції, та пропонують методологічні засади для її впровадження. Автори підкреслюють важливість мінімізації впливу на довкілля, соціальної справедливості та забезпечення високого рівня добробуту [44].

Розглянуті методики оцінки рівня розвитку зеленої економіки мають певні переваги, зокрема можливість міжнародного порівняння, регіональної диференціації та аналізу екологічного навантаження, проте їх недоліками є обмежене врахування соціально-економічних факторів, недостатня увага до інноваційних процесів та неповне відображення динаміки екологізації економіки. Зважаючи на ці недоліки, розробка авторської методики, що базується на системному аналізі статистичних показників, дозволяє забезпечити комплексну оцінку рівня розвитку зеленої економіки України, враховуючи не лише поточний стан, але й ефективність впровадження заходів з екологізації виробничої діяльності, сталого природокористування та енергетичної трансформації.

Для дослідження рівня розвитку зеленої економіки в Україні розроблено методичний підхід, що базується на системному аналізі індикаторів, що відображають стан і динаміку екологізації економіки. Вибір показників обумовлений необхідністю забезпечення комплексного оцінювання впливу

господарської діяльності на довкілля, ефективності використання природних ресурсів та впровадження інноваційних рішень у сфері сталого розвитку.

Основною передумовою розробки запропонованої методики є необхідність системного підходу до оцінки зеленої економіки, що враховує не лише поточний стан екологічного навантаження, але й ефективність заходів, спрямованих на мінімізацію негативного впливу господарської діяльності на довкілля. Тому запропонований підхід передбачає аналіз трьох основних груп показників:

1. *Індикатори прямого впливу на довкілля*, що відображають масштаби екологічного навантаження та рівень забруднення природних ресурсів. До цієї групи включено:

– *викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел*, що характеризують рівень антропогенного навантаження на повітряний басейн та відображають інтенсивність промислової діяльності;

– *обсяги утворення відходів*, що є важливим показником ефективності ресурсокористування та здатності економіки інтегрувати принципи циркулярності;

– *скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти*, що дозволяє оцінити ступінь негативного впливу промислових та комунальних підприємств на стан водних ресурсів.

2. *Індикатори сталого природокористування*, що визначають рівень екологічної ефективності сільськогосподарських і природоохоронних практик. До цієї групи належать:

– *внесення мінеральних та органічних добрив*, що дозволяє оцінити інтенсивність сільськогосподарського виробництва, ризики деградації ґрунтів та рівень переходу до екологічно відповідальних технологій;

– *площа, на якій проведено роботи з відтворення лісів*, що є ключовим показником стратегії збереження природних екосистем та адаптації до кліматичних змін.

3. *Індикатори інноваційності та енергетичної трансформації*, що характеризують рівень розвитку екологічно орієнтованих технологій і впровадження відновлюваних джерел енергії:

– *частка постачання енергії від відновлюваних джерел* як ключовий показник переходу до низьковуглецевої економіки та зменшення залежності від викопного палива;

– *рівень впровадження енергоефективних технологій*, що відображає масштаб використання інноваційних рішень у промисловості, транспорті та житлово-комунальному секторі.

Обрані індикатори формують комплексну картину рівня розвитку зеленої економіки в Україні. Їхня систематизація базується на концепції сталого розвитку, що передбачає баланс між економічним зростанням, раціональним природокористуванням та зменшенням екологічного навантаження.

Вибір саме цих показників обумовлений їхньою інформативністю та відповідністю міжнародним стандартам оцінки сталого розвитку. Вони використовуються у звітах Європейської агенції з довкілля, Програми ООН з навколишнього середовища та Євростату, що забезпечує порівнянність результатів з іншими країнами. Окрім того, такі індикатори враховані в національних стратегічних документах, зокрема в «Енергетичній стратегії України до 2035 року» [67] та «Національній стратегії управління відходами до 2030 року» [68], що підтверджує їхню важливість у державній політиці екологічного розвитку.

Наступним етапом запропонованої методики оцінки розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності є *розрахунок інтегральних показників, що характеризують соціальну відповідальність та рівень розвитку зеленої економіки в Україні*.

Методика інтегральної оцінки соціальної відповідальності базується на агрегуванні показників трьох ключових складових: соціальної, економічної та

екологічної, що відображають рівень ефективності державної політики, корпоративної практики та громадянської активності у сфері сталого розвитку.

1. Алгоритм інтегральної оцінки

На першому етапі всі показники нормалізуються для забезпечення порівнянності даних, адже вони мають різні одиниці виміру та шкали. Для цього використовується метод лінійної нормалізації залежно від характеру показника:

Для стимуляторів (показників, збільшення яких є позитивним для розвитку зеленої економіки), нормоване значення визначається за формулою:

$$X_{i,j}^* = \frac{X_{i,j} - X_j^{\min}}{X_j^{\max} - X_j^{\min}} \quad (1.1)$$

де:

$X_{i,j}^*$ – нормоване значення показника j для року i ;

$X_{i,j}$ – фактичне значення показника;

$X_j^{\max}$ та $X_j^{\min}$ – відповідно максимальне та мінімальне значення показника в аналізованому періоді.

Для дестимуляторів (показників, збільшення яких свідчить про погіршення стану екології або соціального добробуту), нормоване значення розраховується за формулою:

$$X_{i,j}^* = \frac{X_j^{\max} - X_{i,j}}{X_j^{\max} - X_j^{\min}} \quad (1.2)$$

Шляхом нормування всі показники приводяться до єдиної шкали від 0 до 1, де 0 відповідає найгіршому значенню, а 1 – найкращому.

На другому етапі здійснюється розрахунок інтегральних індексів для кожної складової соціальної відповідальності (соціальної, економічної, екологічної), що є середніми арифметичними нормованих значень відповідних показників:

$$I_k = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n X_{i,j}^* \quad (1.3)$$

де:

I_k – інтегральний індекс складової k ;

n – кількість показників у відповідній складовій.

Методика розрахунку інтегрального індексу та складових оцінки рівня розвитку зеленої економіки

Для оцінки рівня розвитку зеленої економіки також пропонується розраховувати *інтегральний індекс*, що узагальнює динаміку основних аспектів екологізації господарської діяльності. Методичний підхід базується на системному аналізі компонентів, що характеризують безпосередній вплив економічної діяльності на довкілля, сталість природокористування та рівень інноваційності економіки та розрахунку відповідних інтегральних індексів, що визначають рівень розвитку зеленої економіки:

1. *Індекс прямого впливу на довкілля*

$$I_{\text{довкіл.}} = \frac{1}{m} \sum_{j=1}^m X_{i,j}^* \quad (1.4)$$

де m – кількість показників, що характеризують екологічне навантаження (викиди забруднюючих речовин в атмосферу, утворення відходів, скидання забруднених вод).

2. *Індекс сталого природокористування*

$$I_{\text{природ.}} = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n X_{i,j}^* \quad (1.5)$$

де n – кількість показників, що характеризують сталість природокористування (внесення мінеральних та органічних добрив, площа відтворення лісів).

3. *Індекс інноваційного розвитку*

$$I_{\text{іннов.}} = \frac{1}{p} \sum_{j=1}^p X_{i,j}^* \quad (1.6)$$

де p – кількість показників, що характеризують технологічну модернізацію (частка постачання енергії від відновлюваних джерел, обсяг інвестицій у чисту енергетику).

Після розрахунку часткових індексів здійснюється підсумкове агрегування. Розрахунок інтегрального індексу розвитку зеленої економіки

здійснюється за формулою середньозваженої арифметичної, з урахуванням кількості показників, що формують кожну складову:

$$I_{\text{зел.ек.}} = \frac{\sum_{k=1}^3 I_k \cdot N_k}{\sum_{k=1}^3 N_k} \quad (1.7)$$

де:

$I_{\text{зел.ек.}}$ – інтегральний індекс розвитку зеленої економіки;

I_k – інтегральний показник відповідної складової (екологічного впливу, сталого природокористування, інноваційного розвитку);

N_k – кількість показників, що лягли в основу розрахунку відповідної складової;

$\sum_{k=1}^3 N_k$ – загальна кількість показників, використаних у всіх трьох складових.

Застосування такої методики забезпечує збалансований підхід до оцінювання рівня зеленої економіки, оскільки кожен показник має відповідну вагу, пропорційну його кількісному внеску у загальний розрахунок.

Завершальним етапом запропонованої методики є застосування *багатофакторного кореляційно-регресійного моделювання*, що дає змогу кількісно оцінити взаємозв'язки між соціальною відповідальністю та розвитком зеленої економіки. Використання цього інструменту забезпечує аналітичне обґрунтування впливу соціальних, економічних та екологічних факторів на процеси формування сталого економічного середовища.

Кореляційно-регресійний аналіз застосовується для встановлення статистично значущих залежностей між показниками соціальної відповідальності та інтегральним індексом розвитку зеленої економіки. Основна мета цього етапу дослідження – ідентифікація ключових факторів, що визначають динаміку зеленої економіки, а також оцінка їхнього відносного впливу.

Для проведення регресійного аналізу необхідно сформулювати залежність у вигляді багатофакторної моделі. Побудована *регресійна модель* матиме вигляд [121]:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \varepsilon \quad (1.8)$$

де:

Y – інтегральний показник розвитку зеленої економіки;

X_1, X_2, X_3 – незалежні змінні, що характеризують соціальну, економічну та екологічну складові відповідальності;

β_0 – вільний член рівняння, що відображає базовий рівень розвитку зеленої економіки за відсутності змін у незалежних змінних;

$\beta_1, \beta_2, \beta_3$ – коефіцієнти регресії, що показують вплив відповідних складових на розвиток зеленої економіки;

ε – стохастична похибка, що враховує вплив неврахованих факторів.

Перед побудовою моделі необхідно підготувати вихідні дані. Вибірка має охоплювати період, достатній для виявлення динамічних змін, що дозволяє врахувати довгострокові тенденції. Усі показники, які входять до моделі, повинні бути нормалізовані, що забезпечить коректність обчислень і порівнянність змінних, виражених у різних одиницях виміру.

Наступним кроком є визначення взаємозв'язків між змінними. Для цього проводиться кореляційний аналіз, щоб оцінити наскільки сильно кожен чинник впливає на залежну змінну. Якщо між незалежними змінними спостерігається висока кореляція, необхідно перевірити наявність мультиколінеарності. У разі її підтвердження слід розглянути доцільність виключення окремих змінних або їх трансформації.

Після цього здійснюється оцінка параметрів моделі методом найменших квадратів. Визначені коефіцієнти регресії дають змогу оцінити вплив кожного чинника на інтегральний показник зеленої економіки. Далі проводиться перевірка статистичної значущості кожного коефіцієнта за допомогою t -критерію. Незначущі змінні можуть бути виключені з моделі, якщо їхній вплив є несуттєвим.

Обов'язковим етапом аналізу є оцінка якості моделі. Для цього розраховується коефіцієнт детермінації R^2 , що показує, яку частку варіації залежної змінної пояснюють незалежні змінні. Додатково проводяться тест Дарбіна-Уотсона для перевірки автокореляції залишків та тест Бреуша-Пагана для виявлення гетероскедастичності [122].

У разі наявності аномальних спостережень необхідно застосувати робастну регресію, зокрема метод Х'юбера. Її використання підвищує точність прогнозування, що особливо важливо у випадках, коли вибірка даних містить нестандартні значення або структурні зміни у динаміці досліджуваних показників.

Завдяки запропонованій регресійній моделі можна не лише оцінити вплив соціальної відповідальності на розвиток зеленої економіки, але й отримати кількісні залежності, що можуть бути використані для прогнозування змін у довгостроковій перспективі. Її використання сприятиме формуванню науково обґрунтованих рішень у сфері політики сталого розвитку, забезпечуючи збалансований підхід до управління соціально-економічними та екологічними процесами.

Для оцінки розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності запропоновано методичний підхід, що охоплює чотири послідовні етапи: аналіз впровадження принципів соціальної відповідальності в соціально-економічний розвиток країни, дослідження рівня розвитку зеленої економіки, інтегральну оцінку основних складових та побудову кореляційно-регресійної моделі. Така методика дозволяє комплексно оцінити вплив соціальної, економічної та екологічної складових на формування зеленої економіки, а також ідентифікувати ключові чинники, що визначають її розвиток. Вона є основою для вироблення стратегічних пріоритетів державної політики у сфері сталого розвитку, з урахуванням соціальних і екологічних викликів (рис. 1.6).

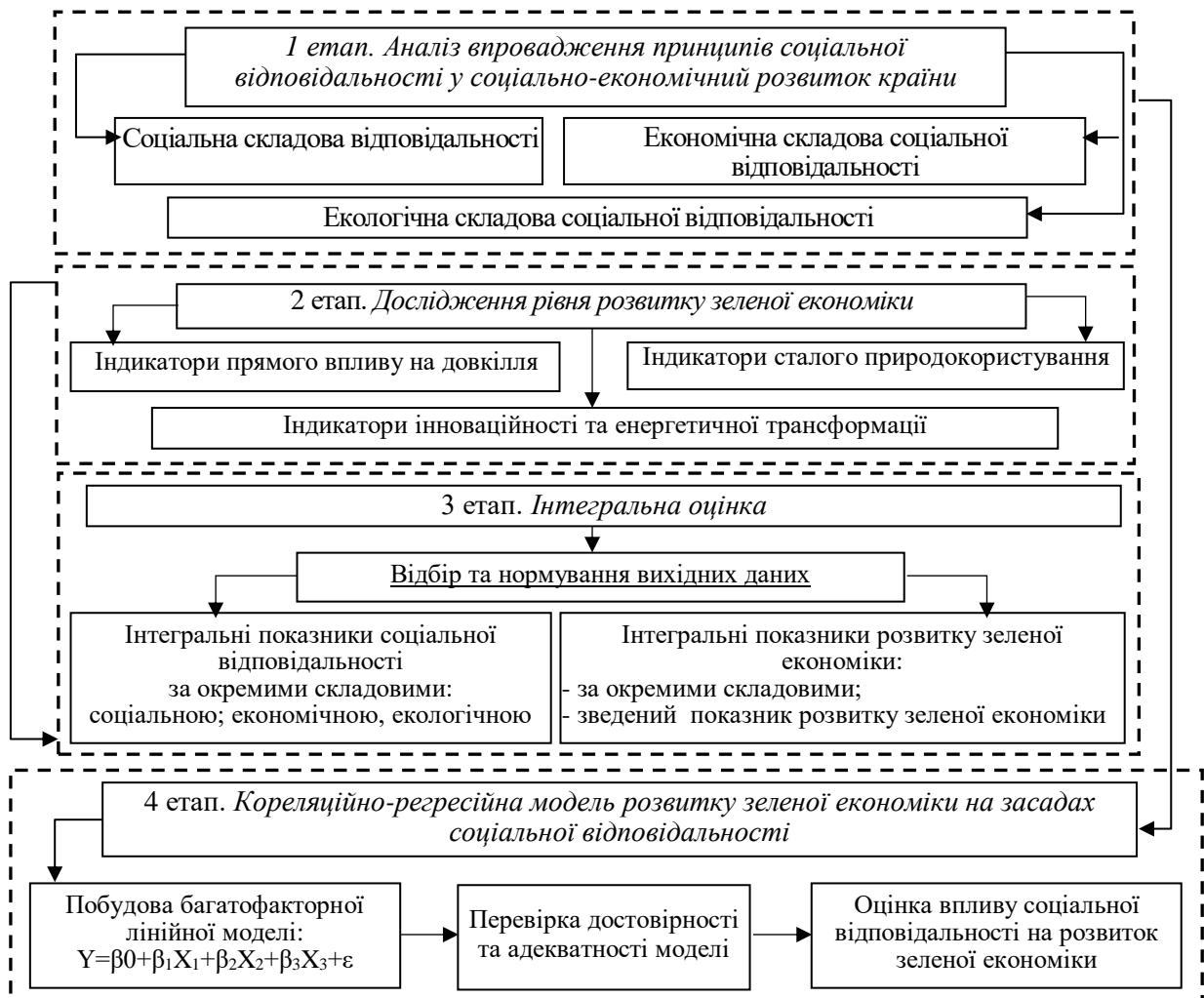

Рис. 1.6. Методичний підхід до оцінки рівня розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності

*Розроблено автором.

Таким чином, розроблений методичний підхід до оцінки розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності забезпечує цілісний аналіз впливу соціальних, економічних та екологічних факторів на процеси сталого розвитку. Запропонована послідовність дослідження, що включає аналіз передумов соціальної відповідальності, оцінку рівня розвитку зеленої економіки, інтегральне узагальнення даних та кореляційно-регресійне моделювання, дозволяє виявити найбільш значущі детермінанти формування екологічно орієнтованої економічної системи. Використання багатofакторного статистичного аналізу забезпечує можливість не лише оцінити поточний рівень інтеграції соціальної відповідальності у стратегічні

пріоритети сталого розвитку, а й сформувані науково обґрунтовані рекомендації для удосконалення державної політики у цій сфері. Запропонована методика спрямована на підвищення ефективності прийняття управлінських рішень шляхом використання кількісних оцінок взаємозв'язків між основними компонентами соціально-економічної системи, що сприятиме формуванню довгострокових стратегій екологічної модернізації та забезпечення стійкого розвитку суспільства.

Висновки до розділу 1

1. Удосконалено теоретико-методологічні засади соціальної відповідальності як чинника сталого економічного розвитку шляхом її розгляду не лише як етичної категорії, а як стратегічного інструменту управління в умовах екологічної та економічної трансформації. Висвітлено концептуальні аспекти багаторівневої соціальної відповідальності, що охоплює індивідуальний, корпоративний, галузевий, національний і глобальний рівні, що дозволяє всебічно оцінити її вплив на формування стійких економічних моделей. Уточнено історичну еволюцію ідей соціальної відповідальності – від морального обов'язку індивіда у філософії античності до глобальної стратегії сталого розвитку в XXI столітті, що забезпечує цілісне бачення її розвитку у контексті суспільно-економічної думки.

2. Запропоновано розширене авторське визначення соціальної відповідальності як інтегрованої системи взаємодії бізнесу, держави, громадянського суспільства та міжнародних організацій, спрямованої на гармонізацію економічних, соціальних та екологічних інтересів. Обґрунтовано доцільність інтеграції принципів соціальної відповідальності в стратегічне управління зеленою економікою, що дозволяє розглядати її як механізм переходу до екологічно орієнтованих моделей розвитку. Розкрито функціональний потенціал соціальної відповідальності як чинника розвитку інноваційної економіки та підвищення інноваційної спроможності бізнесу, його адаптивності до сучасних викликів та конкурентоспроможності на

глобальному ринку. Систематизовано механізми реалізації соціальної відповідальності в бізнес-процесах, з урахуванням міжнародних стандартів (зокрема ISO 26000) і національних стратегічних документів (Концепція розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні до 2030 року).

3. Розкрито концепцію зеленої економіки як інтегративного напрямку соціально відповідального економічного розвитку, що передбачає гармонізацію екологічних, соціальних і економічних інтересів на основі принципів сталості, інклюзивності та інноваційності. Удосконалено підхід до визначення сутності зеленої економіки, який, на відміну від традиційних ресурсно-економічних трактувань, охоплює її як стратегічну систему, що функціонує на основі соціальної відповідальності, екологічної стійкості, енергоефективності та рівного доступу до екологічних благ. Запропоновано розглядати зелену економіку як цілісну модель багаторівневої взаємодії між державою, бізнесом, громадянським суспільством і міжнародними інституціями, в межах якої соціальна відповідальність виконує системоутворювальну функцію, забезпечуючи відповідальне управління ресурсами, підтримку екологічних інновацій, соціальну справедливість і збалансоване економічне зростання.

4. Систематизовано історичні етапи становлення концепції зеленої економіки та її трансформацію від теоретичних напрацювань 1980-х років до сучасних глобальних ініціатив (UNEP, SDGs, European Green Deal), що дозволило виокремити ключові чинники її інституціоналізації на міжнародному та національному рівнях. Уточнено зміст і функції принципів зеленої економіки, зокрема екологічної стійкості, економічної ефективності, інклюзивності, соціальної відповідальності та міжнародного співробітництва, які в сукупності забезпечують формування нової парадигми економічного зростання, орієнтованої на довгострокову стійкість, соціальну згуртованість та екологічну безпеку. Обґрунтовано, що соціальна відповідальність є ключовим інструментом ефективного впровадження зеленої економіки, зокрема через розвиток екологічно орієнтованого підприємництва, впровадження корпоративних стандартів відповідального бізнесу, екологічну освіту та

культуру, фінансові механізми підтримки екологічних ініціатив, а також активне залучення громадських ініціатив і міжнародного партнерства. Розроблено концептуальні засади формування зеленої економіки на основі соціальної відповідальності, що враховують комплекс взаємопов'язаних інституційних, фінансово-економічних та поведінкових чинників, здатних забезпечити ефективну трансформацію господарської системи в умовах глобальних екологічних викликів та зростаючої соціальної напруги.

5. Розкрито методичний підхід до оцінки розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності, який, на відміну від існуючих методик, орієнтованих переважно на корпоративну соціальну відповідальність або обмежене коло екологічних індикаторів, передбачає системне інтегрування соціальних, економічних та екологічних складових оцінювання як на рівні держави, бізнесу, так і суспільства загалом. Запропоновано комплексну систему оцінки соціальної відповідальності, що включає розрахунок інтегральних індексів за соціальною, економічною та екологічною складовими з урахуванням стимуляторів і дестимуляторів, а також розроблено методику інтегрального оцінювання рівня розвитку зеленої економіки на основі системи індикаторів сталого природокористування, рівня екологічного навантаження та інноваційності.

6. Наукову новизну становить впровадження кореляційно-регресійного моделювання для кількісного визначення взаємозв'язків між рівнем соціальної відповідальності та розвитком зеленої економіки, що дозволяє не лише оцінити поточний стан процесів екологізації економіки, а й ідентифікувати ключові детермінанти її сталого зростання. Запропонований підхід створює аналітичну базу для стратегічного управління, спрямованого на формування ефективної політики сталого розвитку в умовах глобальних екологічних та соціальних викликів.

Основні положення першого розділу дисертаційної роботи відображено у працях [69; 70; 71; 49; 72; 73;74].

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ СТАНУ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1 Аналіз впровадження принципів соціальної відповідальності у соціально-економічний розвиток країни та її регіонів

Впровадження соціальної відповідальності як фундаментальної складової сталого розвитку охоплює широке коло заходів, спрямованих на підвищення якості життя населення, створення сприятливих умов для праці та зменшення екологічного навантаження. Важливим аспектом при цьому є орієнтація на забезпечення сталого розвитку не лише на національному, а й на регіональному рівні, де проявляється специфіка соціально-економічного середовища.

За сучасних умов, що охоплюють економічну нестабільність, екологічні загрози та нерівномірність регіонального розвитку, принципи соціальної відповідальності стають інструментом для зменшення диспропорцій і формування гармонійного суспільного середовища. Особливої вагомості набувають впровадження соціальних ініціатив, орієнтованих на підтримку зайнятості, забезпечення соціального захисту, а також створення умов для економічного добробуту.

Аналіз впровадження принципів соціальної відповідальності в Україні відповідно до запропонованої у роботі методики враховує як загальнодержавні ініціативи, так і регіональну специфіку. Соціальна складова відповідальності, зокрема, охоплює такі аспекти, як забезпечення зайнятості, боротьба з безробіттям, доступ до медичних та освітніх послуг, а також покращення рівня добробуту населення. Вони формують основу для досягнення соціальної стабільності та економічного зростання.

Рівень безробіття дає змогу оцінити масштаби економічної невизначеності та соціальної напруженості, встановити ефективність державної політики у сфері соціальної відповідальності та виявити регіональні диспропорції, що потребують додаткової уваги. Через військові дії офіційні оцінки більше не базуються на регулярних опитуваннях домогосподарств, як це було до 2022 року, і нині формуються за вибірковими даними та моделюванням. Це ускладнює точність аналізу, що потребує посиленої соціальної відповідальності як з боку держави, так і бізнесу.

У сучасних умовах війни рівень безробіття в Україні залишається значною проблемою. Рівень безробіття в Україні у 2014–2019 роках був відносно стабільним, коливаючись у межах 8,6–9,9%. Однак у 2020 році, під впливом пандемії COVID-19, відбулось зростання, причому дані Міністерства фінансів України (9,5%) та Національного банку України (9,9%) дещо відрізняються, що пов'язано із методологічними особливостями підрахунку. У 2021 році безробіття продовжило зростати, досягнувши 9,8% за даними Міністерства фінансів та 10,3% за оцінками НБУ (рис. 2.1) [75; 76].

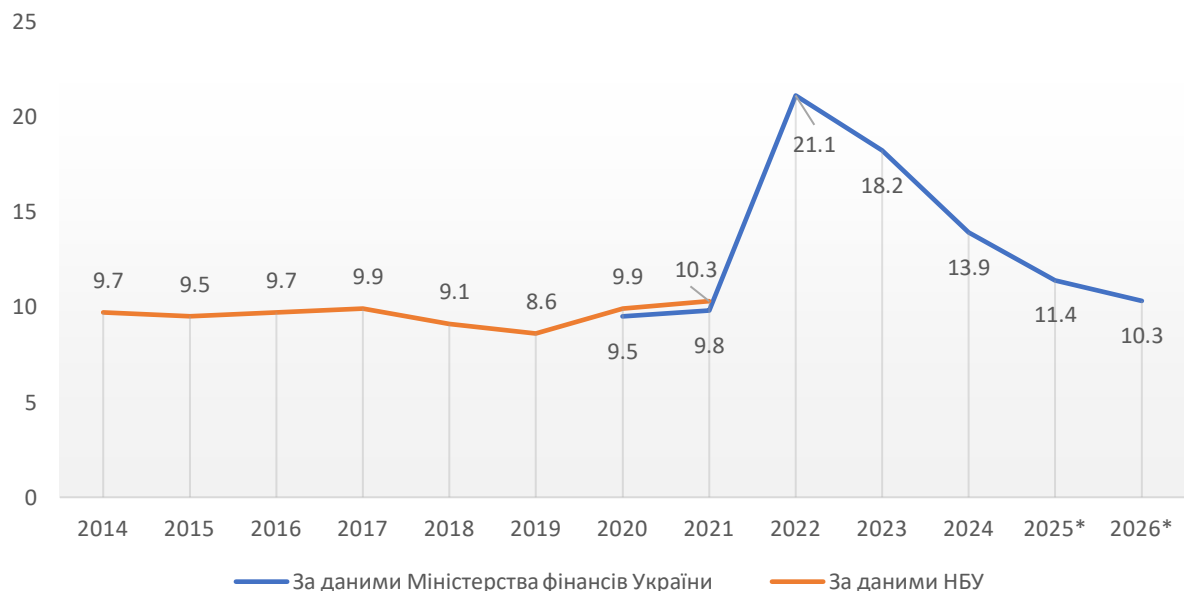

Рис. 2.1. Рівень безробіття в Україні за методологією МОП
(у середньому за період, %)

*Побудовано за даними [77; 75].

Найбільший стрибок показника відбувся у 2022 році, коли рівень безробіття зріс до 21,1%, через повномасштабне військове вторгнення. У 2023 році показник дещо знизився (18,2%). Прогноз Національного банку України на 2024 рік свідчить про поступове покращення ситуації: очікується зниження рівня безробіття до 13,9% із подальшим спадом до 10–11% у 2025–2026 роках

Важливим для аналізу є також розгляд довоєнного періоду (2010–2021 роки), оскільки саме в цей час формувалися основні тенденції на ринку праці, що вплинули на його стійкість у кризових умовах. Соціальна відповідальність держави в цей період проявлялася через створення умов для зайнятості, однак регіональні диспропорції, нерівномірний розподіл інвестицій та недостатня підтримка малозахисених груп населення призвели до зростання ризиків. Військові дії та пандемія COVID-19 лише підсилили ці проблеми, виявивши слабкі сторони соціальної політики та ринку праці.

У 2010 році рівень безробіття в Україні демонстрував стабільні показники: у середньому 6–11%, залежно від регіону. Найнижчі значення спостерігалися у Києві (5,8%) та Севастополі (6,0%), тоді як найвищі – у Рівненській (11,4%) та Тернопільській (10,5%) областях. Однак вже у 2020 році, під впливом пандемії COVID-19, ситуація значно погіршилася. У більшості регіонів зафіксовано суттєве зростання рівня безробіття, зокрема у Волинській області – до 12,5%, Полтавській – до 12,0%, Донецькій – до 14,9%, а у Луганській – до 15,4%.

У 2021 році рівень безробіття залишався високим, особливо у постраждалих від військових дій регіонах – Донецькій (15,4%) та Луганській (16,0%) областях. Водночас Київ (7,1%) та Харківська область (6,7%) демонстрували відносну стабільність. Основними причинами такого стану стали економічна криза, пов'язана з пандемією, військові дії на сході України, а також повернення трудових мігрантів, що посилює конкуренцію на ринку праці. Ці тенденції підкреслюють необхідність посилення соціальної відповідальності у регіональній політиці, спрямованої на створення робочих місць та підтримку найбільш постраждалих територій (рис. 2.2).

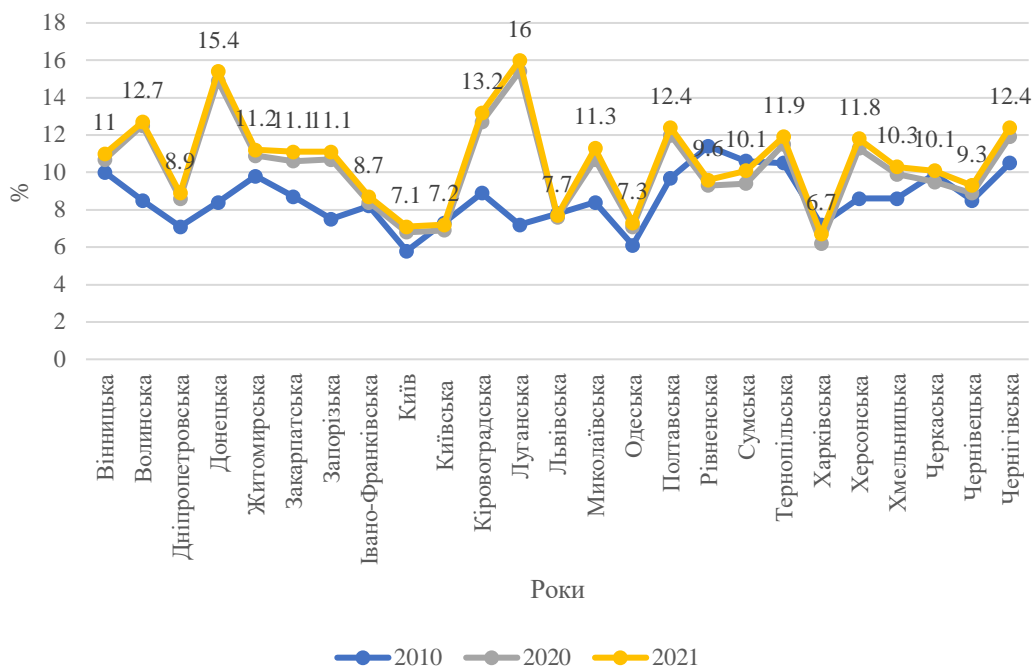

Рис. 2.2. Рівень безробіття в регіонах України у довоєнний період, %

*Побудовано за даними [84].

Станом на 1 січня 2024 року кількість зареєстрованих безробітних зменшилася вдвічі порівняно з попереднім роком – з 186,5 тисяч осіб до 96,1 тисячі [78], що відбулось через часткову адаптацію населення до нових умов та поступове відновлення економічної активності (рис. 2.3). Проте, значна частина безробітних не звертається до служб зайнятості, тому офіційні показники не повністю відображають реальний стан ринку праці.

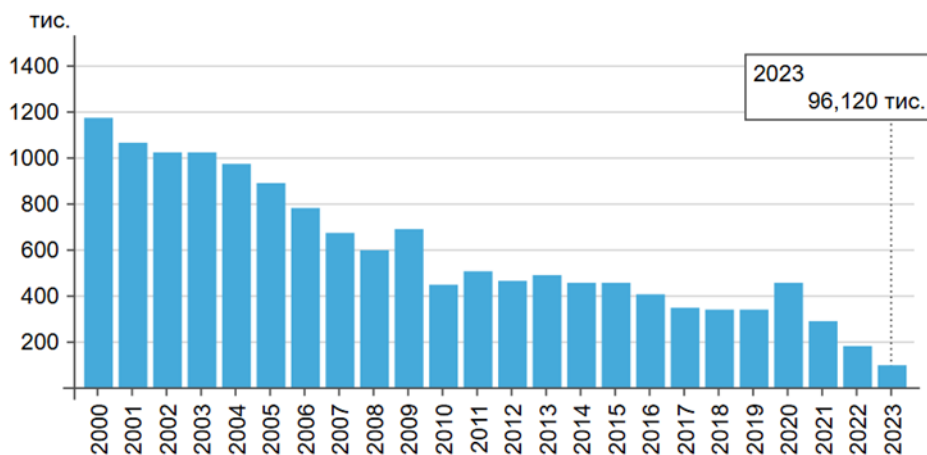

Рис. 2.3. Чисельність зареєстрованих безробітних в Україні, тис. осіб

* Джерело [79].

Однією із основних проблем зайнятості є невідповідність кваліфікації претендентів потребам роботодавців. За даними опитувань підприємств, 16% компаній стикаються з труднощами у заповненні вакансій через брак відповідних навичок у кандидатів. Ситуація ускладнюється для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), яких на вересень 2023 року налічувалося 4,7 млн, із яких 42,3% – працездатного віку. Попри зусилля щодо працевлаштування, лише 38% ВПО були працевлаштовані, хоча до квітня 2024 року цей показник зріс до 45%. Причинами низької зайнятості ВПО залишаються недостатня кількість робочих місць у нових місцях проживання та невідповідність кваліфікацій потребам ринку праці [80]. Соціальна відповідальність держави проявляється у створенні умов для працевлаштування ВПО, включно з підтримкою малого бізнесу, розвитком інфраструктури та реалізацією спеціальних програм, спрямованих на інтеграцію ВПО у місцеву економіку. Водночас бізнес може відігравати важливу роль через запровадження квот для працевлаштування ВПО та ініціативи зі створення нових робочих місць.

У 2024 році значне зростання частки внутрішньо переміщених осіб (ВПО) серед зареєстрованих безробітних (17,3% проти 8,9% у 2023 році) демонструє актуальність дотримання принципів соціальної відповідальності в умовах війни (табл. 2.1). Нові правила призначення допомоги на проживання, що вимагають реєстрації працездатних ВПО у центрах зайнятості, підкреслюють важливість адаптації державної політики до потреб переміщеного населення. Попри те, що більшість роботодавців (75,8%) не бачать перешкод для працевлаштування ВПО, лише 13,8% вважають субсидії на зарплати ефективним інструментом підтримки. Відсутність системного підходу до створення робочих місць і професійної інтеграції ВПО підриває їхні шанси на економічну самостійність, що є важливим аспектом соціальної відповідальності як держави, так і бізнесу.

Таблиця 2.1.

**Динаміка працевлаштування серед ветеранів,
осіб з інвалідністю та ВПО у 2023–2024 роках**

Рік	2023	2024
Частка ветеранів серед отримувачів послуг ДЦЗ (%)	0,9	2,5
Кількість ветеранів, які звернулися до ДЦЗ (тис.)	3,6	10,1
Працевлаштовані особи з інвалідністю (тис.)	403,2	403,5
Частка серед отримувачів послуг ДЦЗ (%)	5,3	5,6
Частка ВПО серед зареєстрованих безробітних (%)	8,9	17,3

*Побудовано за даними [80].

Ситуація з працевлаштуванням осіб з інвалідністю також вказує на недостатню реалізацію принципів соціальної відповідальності. Лише 5,6% осіб з інвалідністю, які звернулися до центрів зайнятості, отримали послуги працевлаштування у 2024 році. Попри зростання кількості працевлаштованих осіб з інвалідністю до 403,5 тисяч, це не відповідає реальним потребам, враховуючи зростання їхньої кількості на 10% через війну. Непристосованість робочих місць (7,8%) та нестача інфраструктури (4,9%) залишаються основними бар'єрами [80]. Соціально відповідальні заходи, такі як державні програми компенсації витрат на облаштування робочих місць, повинні супроводжуватися більш активною участю бізнесу у створенні інклюзивного робочого середовища.

Важливим аспектом соціальної відповідальності є інтеграція ветеранів у ринок праці. В Україні налічується близько 1,2 мільйона ветеранів, із них 800 тисяч – учасники бойових дій. Частка ветеранів серед отримувачів послуг центрів зайнятості зросла до 2,5%, однак понад половина ветеранів (57,1%) не звертаються до цих установ [80].

На сьогодні в Україні реалізуються програми, такі як «Робота», що пропонують гранти до 1 млн грн для створення бізнесу та є прикладом соціально відповідального підходу. Вони сприяють економічній інтеграції ветеранів, водночас забезпечуючи реалізацію їхнього професійного

потенціалу. Такі ініціативи необхідно масштабувати, щоб вони стали частиною системної стратегії інтеграції ветеранів у ринок праці.

Значним зрушенням у структурі зайнятості стало зростання ролі жінок. Так, у 2024 році серед зареєстрованих фізичних осіб-підприємців 58,8% становили жінки, що на 7,8 в.п. більше, ніж у 2021 році. Крім того, у Збройних силах України служать 67 тис. жінок, що на 40% більше, ніж у довоєнний період [80]. Проте забезпечення рівних можливостей для жінок потребує додаткової підтримки, зокрема створення умов для поєднання праці з доглядом за дітьми. Соціально відповідальна політика у цій сфері має включати розвиток закладів дошкільної освіти, підтримку дистанційної роботи та гнучких графіків для жінок із дітьми.

Загалом, динаміка рівня безробіття демонструє поступове відновлення, однак ринок праці вимагає посилення соціально відповідальних ініціатив. Перекваліфікація кадрів, підтримка ВПО, розширення можливостей для жінок і стимулювання малого бізнесу є ключовими напрямками для зменшення нерівностей та створення умов для економічної стійкості. Як зазначає І. Цимбалюк, розвиток інклюзивного ринку праці має відбуватися у тісному зв'язку з принципами зеленої економіки та соціальної відповідальності, що дозволяє одночасно досягати екологічних, економічних і соціальних цілей сталого розвитку [81]. З метою реалізації цього потенціалу доцільно розробити та впровадити державну програму розвитку інклюзивного зеленого ринку праці, яка передбачатиме створення «зелених» робочих місць, підтримку соціального підприємництва, розвиток професійної освіти у сфері сталого розвитку та інституційну підтримку вразливих груп населення.

Аналізуючи динаміку ринку праці України з 2014 по 2023 роки, спостерігається поступове зниження кількості зареєстрованих безробітних: з 458,6 тис. осіб у 2014 році до 338,2 тис. у 2019 році. Однак у 2020 році цей показник зріс до 459,2 тис., що, ймовірно, пов'язано з впливом пандемії COVID-19. У наступні роки кількість зареєстрованих безробітних зменшувалася, досягнувши 96,1 тис. у 2023 році (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Динаміка зареєстрованого безробіття та зайнятості населення в Україні (2014–2023 роки)

* Побудовано за даними [79; 82].

Серед важливих показників соціальної відповідальності варто виділити *рівень зайнятості населення*, адже він визначає масштаби участі працездатного населення у створенні доданої вартості. Щодо чисельності зайнятого населення, спостерігається тенденція до зниження: з 17 188,1 тис. осіб у 2014 році до 15 894,9 тис. у 2019 році. У 2020 році цей показник зменшився до 15 244,5 тис., а у 2021 році – до 14 957,3 тис. За неофіційними оцінками, у 2022 році чисельність зайнятих становила близько 9 100 тис., а у 2023 році – близько 9 500 тис. осіб. Значне скорочення як безробітних, так і зайнятих осіб у цей період пов'язане з демографічними змінами, міграцією населення та економічною кризою в наслідок війни.

Високий рівень зайнятості є ознакою ефективної економічної політики, а також свідченням соціальної згуртованості та сталого розвитку. На рівень зайнятості населення значно впливає регіональна специфіка. У регіонах, які найбільше постраждали від військових дій, зокрема на сході та півдні країни, спостерігається суттєве скорочення робочих місць. Водночас західні області продемонстрували підвищення рівня зайнятості завдяки розширенню сектору

послуг, будівництва та сільського господарства, яке адаптувалося до нових умов.

У 2023 році структура зайнятості за видами економічної діяльності свідчить про певні галузеві диспропорції. Значна частка працівників була зайнята у сільському господарстві (14,9%) та промисловості (25,7%). Водночас сфери транспорту, торгівлі та будівництва забезпечували лише близько 30% зайнятості, що є наслідком зменшення економічної активності в цих галузях через війну [83]. Ситуація, що склалась підкреслює важливість диверсифікації економічної бази регіонів для підтримки зайнятості.

Відповідно до принципів соціальної відповідальності, особливу увагу слід приділяти забезпеченню соціальних гарантій для зайнятих осіб, створенню нових робочих місць та покращенню умов праці. Забезпечення зайнятості є не лише економічним питанням, але й соціальним чинником, що впливає на стабільність регіонів і країни загалом. Рівень середньомісячної номінальної заробітної плати в Україні за регіонами також залишається нерівномірним, що створює додатковий виклик для державної політики.

У центральних та західних регіонах спостерігається більший рівень зайнятості у сфері послуг, зокрема у торгівлі та транспорті, що обумовлено їхньою відносною стабільністю. Водночас промислові регіони, які традиційно забезпечували високий рівень зайнятості, зараз зазнають значних втрат через руйнування інфраструктури та підприємств.

У довоєнний період (2010–2021 роки) чисельність зайнятого населення в Україні демонструвала стійку тенденцію до зменшення. Загальна чисельність зайнятих у віці 15–70 років скоротилася з 22,3 млн осіб у 2010 році до 17,6 млн осіб у 2021 році. Зменшення на понад 20% було зумовлене демографічними процесами, економічними труднощами та впливом анексії Криму і військових дій на сході України після 2014 року [84].

Скорочення зайнятості відображає як загальні економічні тенденції, так і специфічні проблеми окремих регіонів. Найбільший спад був зафіксований у східних і південних областях, які постраждали від бойових дій і втратили

частину виробничого потенціалу. Водночас західні та центральні регіони демонстрували більшу стабільність завдяки диверсифікації економіки та збереженню певного рівня зайнятості.

Найбільші втрати зайнятості спостерігалися в Донецькій та Луганській областях. У Донецькій області чисельність зайнятих зменшилася з 1,98 млн осіб у 2010 році до 697,9 тис. осіб у 2021 році, що становить скорочення на 64,8%. Подібна ситуація склалася в Луганській області, де зайнятість скоротилася з 1,01 млн до 278,5 тис. осіб за той самий період, що відповідає падінню на 72,6% (див. Додаток Б, табл. Б.1). Основними причинами цих змін стали військові дії, втрата контролю над значними територіями та руйнування економічної інфраструктури (рис. 2.5).

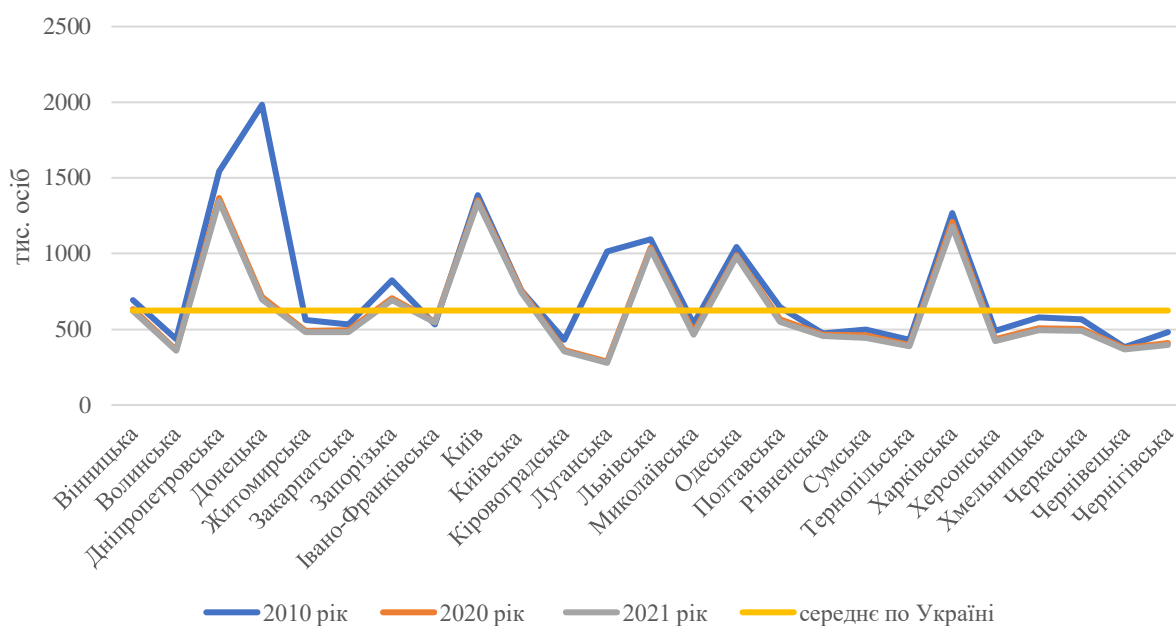

Рис. 2.5. Чисельність зайнятих у регіонах України у довоєнний період

*Побудовано за даними [84].

Значне скорочення зайнятості було також зафіксовано у Запорізькій області (-15,9%), Миколаївській області (-13,1%) та Полтавській області (-14,6%). Ці регіони традиційно мали високу залежність від промислових підприємств, які зазнали суттєвих втрат через скорочення попиту, зниження

інвестицій і, у деяких випадках, фізичне руйнування виробничих потужностей.

Водночас столичний регіон демонстрував відносну стабільність. У Києві чисельність зайнятих скоротилася лише на 3,5% (з 1,39 млн осіб у 2010 році до 1,34 млн у 2021 році), а в Київській області – на 1,7% (з 757,9 тис. до 745,2 тис. осіб). Це свідчить про сталість економічної активності столиці та прилеглих територій, зокрема завдяки розвитку сектору послуг та відносній безпеці цих регіонів.

Західні області, такі як Львівська, Івано-Франківська та Рівненська, також демонстрували порівняно кращі результати. У Львівській області чисельність зайнятих зменшилася лише на 6,2% (з 1,09 млн осіб у 2010 році до 1,03 млн осіб у 2021 році). Івано-Франківська область мала мінімальне скорочення – на 2,3%. Такі результати пояснюються диверсифікованою структурою економіки та розвитком малого й середнього бізнесу.

Центральні області, як-от Вінницька та Дніпропетровська, демонстрували помірні темпи скорочення зайнятості. У Вінницькій області чисельність зайнятих знизилася на 10,6% (з 694,3 тис. осіб у 2010 році до 621 тис. осіб у 2021 році). У Дніпропетровській області спад становив 12,6%, що є одним із найкращих показників серед індустріально розвинених регіонів.

Регіональні диспропорції у зайнятості, які сформувалися у довоєнний період, значною мірою вплинули на ринок праці під час війни. Регіони зі значним скороченням зайнятості, зокрема Донецька, Луганська, Запорізька та Миколаївська області, були особливо вразливими до економічних шоків. Втрата підприємств і робочих місць поглибила проблеми, що існували ще до початку війни.

Водночас регіони, що демонстрували стабільність у довоєнний період (Київ, Львівська область, західні регіони), мали кращі стартові позиції для адаптації до нових умов. Вони змогли частково компенсувати втрати завдяки розвитку сектору послуг, інтеграції внутрішньо переміщених осіб і зростанню локальної економіки.

Довоєнні тенденції також підкреслюють важливість диверсифікації економіки регіонів і підтримки малого та середнього бізнесу як ключових факторів для забезпечення стійкості ринку праці. Відновлення економічної активності в постраждалих регіонах вимагає значних інвестицій у відновлення інфраструктури, створення нових робочих місць і реалізацію програм підтримки зайнятості, особливо у найбільш постраждалих областях.

Період до початку повномасштабного вторгнення став базою для формування сучасних викликів на ринку праці. Регіони, що мали значне скорочення зайнятості, наразі стикаються з особливо гострими проблемами. Водночас ті області, що демонстрували стабільність, стали осередками економічної активності та підтримки для населення під час війни. Принципи соціальної відповідальності в сучасних умовах мають бути спрямовані на зменшення регіональних диспропорцій через підтримку зайнятості, розвиток регіональної інфраструктури та стимулювання економічного зростання.

Рівень середньомісячної номінальної заробітної плати є одним із показників соціальної відповідальності, адже він відображає спроможність регіонів забезпечувати економічну стабільність і добробут населення. Аналіз даних за період 2010–2021 років дає змогу оцінити регіональні диспропорції, що суттєво впливали на зайнятість та економічну активність у різних частинах України.

У 2010–2021 роках найвищі зарплати традиційно фіксувалися в Києві, де показник зріс із 3431 грн у 2010 році до 20 558 грн у 2021 році. Високі зарплати також спостерігалися у промислових регіонах, таких як Дніпропетровська (13 669 грн), Донецька (14 853 грн) та Запорізька області (13 782 грн). Натомість у західних регіонах, таких як Тернопільська (11 595 грн) і Волинська області (11445 грн), зарплати були значно нижчими, що обумовлено аграрним профілем економіки та залежністю від трудової міграції.

Кореляція між рівнем зарплат і зайнятістю підтверджується на прикладі Києва, де висока середня зарплата (20 558 грн) супроводжувалася найнижчим рівнем безробіття (7,1% у 2021 році). У той час у Тернопільській та Волинській

областях низькі зарплати поєднувалися з високим рівнем безробіття (11,9% і 12,7% відповідно). Проте в східних регіонах, зокрема в Донецькій області, навіть порівняно високі зарплати не змогли суттєво знизити рівень безробіття (15,4%), що пов'язано з наслідками військових дій (рис. 2.6).

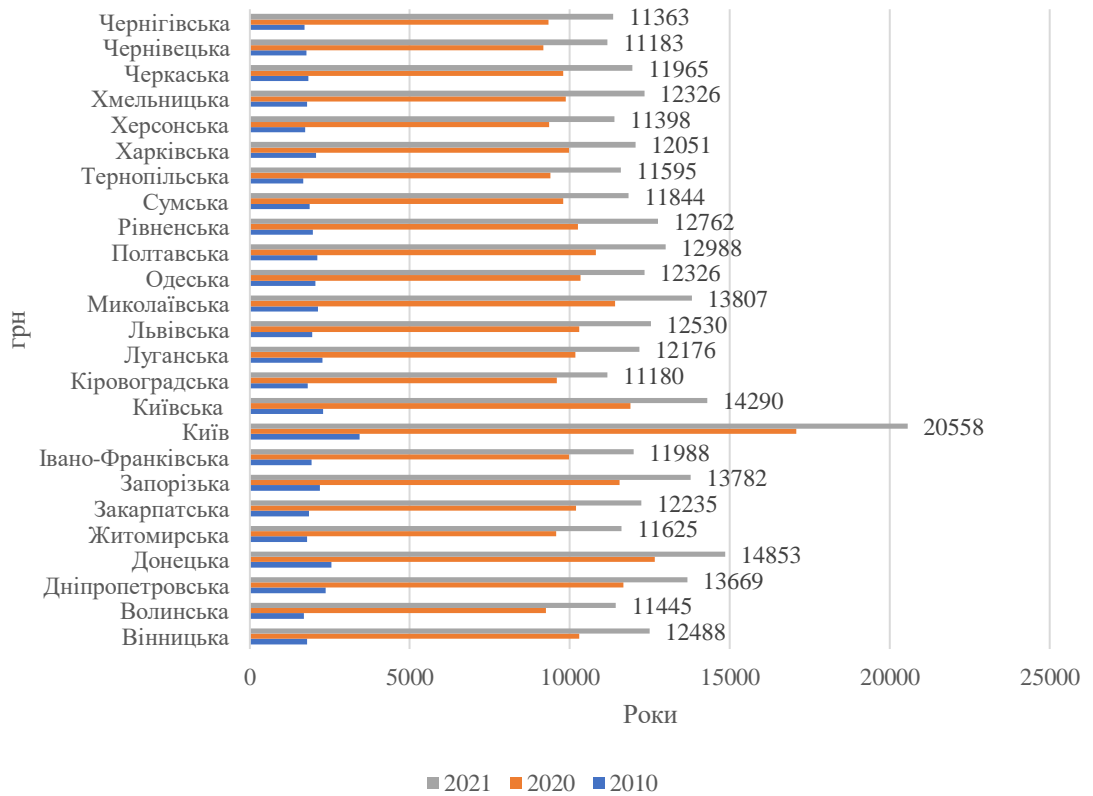

Рис. 2.6. Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників за регіонами України, грн

* Побудовано за даними Державної служби статистики України

Загалом, значні регіональні диспропорції у зарплатах свідчать про недостатню соціальну відповідальність держави у вирівнюванні економічних можливостей. Попри зростання зарплат у 2010–2021 роках, депресивні регіони залишалися обмеженими у розвитку через нерівномірний розподіл інвестицій та робочих місць. Сучасна ситуація залишається складною через війну, що потребує подальшого аналізу для визначення ефективних шляхів відновлення економіки.

Аналіз середньомісячної номінальної заробітної плати в Україні за 2022–2024 роки свідчить про поступове зростання цього показника, попри

виклики, пов'язані з повномасштабною війною. За даними Державної служби статистики України, середня номінальна заробітна плата у 2022 році становила 14 859 грн. У 2023 році цей показник зріс до 17 442 грн, що свідчить про збільшення на 17,3% порівняно з попереднім роком. Станом на перший квартал 2024 року, середня заробітна плата досягла 18 903 грн, що на 22,5% більше, ніж у першому кварталі 2023 року [85].

Найвищі середні зарплати у 2024 році зафіксовані в місті Києві – 25 957 грн. У Львівській області середня зарплата становить 20 000 грн, в Одеській – 19 700 грн, у Дніпропетровській – 19 000 грн, у Харківській – 18 500 грн. Найвищі темпи зростання зафіксовано у західних областях, зокрема Львівській (25%), Волинській (23%) та Закарпатській (23%), що пов'язано з релокацією бізнесу до цих регіонів під час війни і підвищенням попиту на робочу силу. Найнижчі темпи зростання заробітної плати спостерігалися в Чернігівській області (7%), Житомирській, Харківській та Чернівецькій областях (по 13%). Це свідчить про недостатню економічну активність у цих регіонах, зокрема через їхнє географічне розташування, військові дії та втрату робочих місць (рис. 2.7).

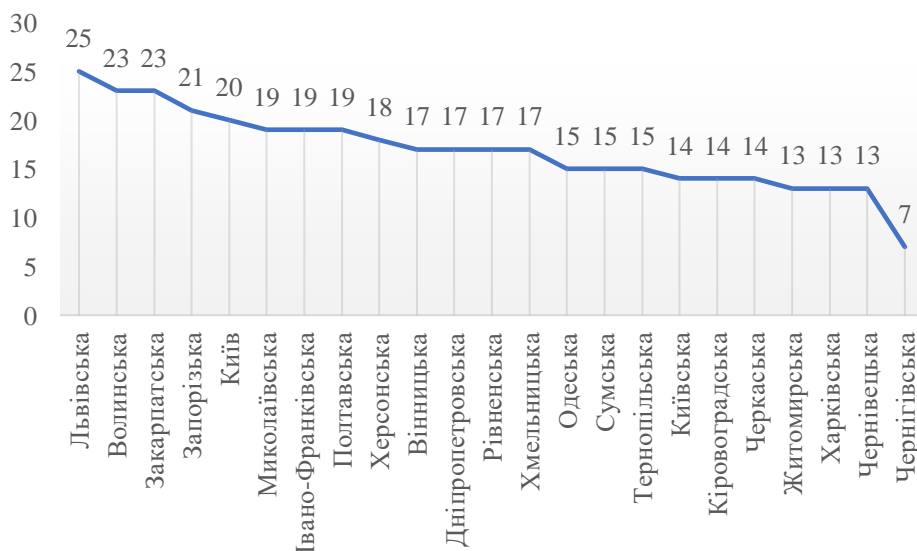

Рис. 2.7. Темпи зростання середньої заробітної плати в регіонах України у 2023 р., %

*Побудовано за даними [86].

Аналізуючи динаміку середньомісячної заробітної плати штатних працівників в Україні з 2014 по 2023 роки варто відмітити суттєве зростання номінальних доходів. У 2014 році середня заробітна плата становила 3 480 грн, тоді як у 2023 році цей показник досяг 17 441,62 грн. Однак, враховуючи коливання курсу національної валюти щодо долара США, реальна купівельна спроможність заробітної плати є дещо іншою. У 2014 році середньомісячна заробітна плата в еквіваленті долара США становила приблизно 292,7 дол., але вже у 2015 році цей показник знизився до 192,1 дол., що відображає девальвацію гривні та економічні труднощі того періоду (рис. 2.8).

Рис. 2.8. Зміни середньомісячної заробітної плати штатних працівників України та її залежність від валютного курсу (2014–2023 рр.)

* Побудовано за даними: [84; 87].

Починаючи з 2016 року, спостерігається поступове відновлення реальних доходів громадян. У 2017 році середня заробітна плата в доларовому еквіваленті зросла до 267,1 дол., а у 2019 році – до 406,1 дол, що стало результатом стабілізації економіки та певного зміцнення національної валюти у той період. Проте, у 2022 та 2023 роках відбулося незначне зниження

середньої заробітної плати в доларовому еквіваленті до 490,8 дол. та 476,9 дол. Відповідно (див. Додаток Б, табл. Б.2).

Загалом, незважаючи на номінальне зростання заробітної плати, реальні доходи населення зазнавали значних коливань під впливом економічних криз, інфляції та валютних коливань.

Рівень бідності як індикатор соціальної відповідальності держави, відображає здатність економічної системи забезпечувати населення мінімально необхідним рівнем добробуту. У 2014 році частка населення за межею бідності становила 24%, що було результатом економічної кризи, спричиненої анексією Криму та початком військового конфлікту на сході країни. Уже в 2016 році цей показник знизився до 18,8%, що свідчить про часткову стабілізацію економіки завдяки адаптації до нових умов і відновленню макроекономічного балансу (рис. 2.9).

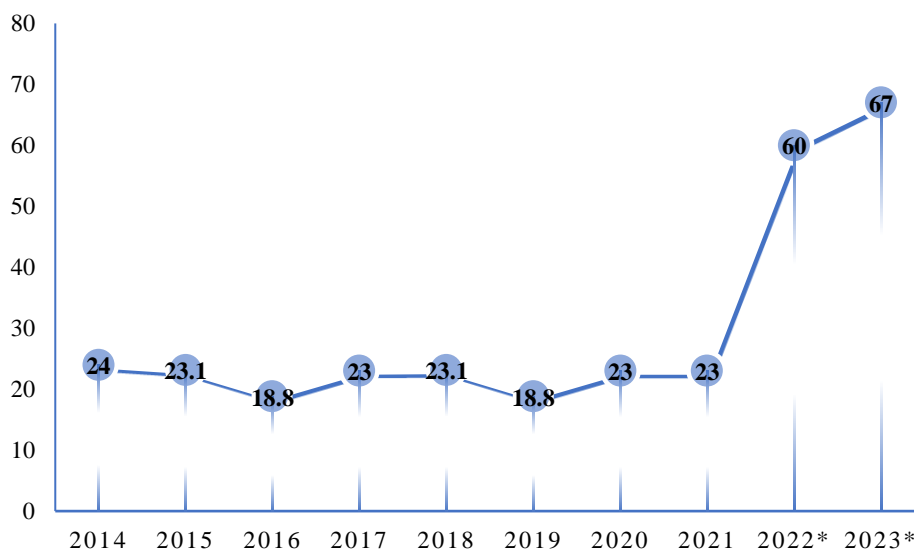

Рис. 2.9. Частка населення України, що проживає за межею бідності, %

* Розрахункові дані;

** побудовано за даними державної служби статистики та даних Інституту демографії та соціології ім. Птухи [88;89].

У 2017–2021 роках рівень бідності коливався в межах 23–23,1%, що вказує на застій у боротьбі з бідністю. Основними причинами цього стали інфляція, низькі темпи зростання доходів населення та недостатня

ефективність соціальної політики. У 2020 році пандемія COVID-19 поглибила економічну нерівність, закріпивши рівень бідності в 23%.

Повномасштабна війна в Україні спричинила суттєве погіршення рівня життя населення, що відобразилося в різкому зростанні бідності. За даними Світового банку, частка населення, яке проживає за межею бідності, може зрости до 58% у 2023 році через значні втрати робочих місць, скорочення доходів домогосподарств та зростання вартості життя [90]. Однак, за оцінками Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, у 2023 році рівень бідності в Україні зріс до 67%, що свідчить про близько 20 мільйонів осіб, які проживають за межею бідності на підконтрольній території України. Прогнозується, що економічна нестабільність, викликана війною, створить додатковий тиск на систему соціального захисту. Зокрема, очікується збільшення потреб у соціальній допомозі, таких як державна допомога малозабезпеченим сім'ям та житлові субсидії.

Зокрема, дані про охоплення бідного населення державною соціальною підтримкою показують зниження її ефективності протягом 2015–2021 років. Якщо у 2017 році частка бідних, які отримували державну допомогу, сягала 73,6%, що перевищувало запланований рівень у 65%, то вже у 2019 році цей показник знизився до 57,4%, а у 2021 році – до 53,7% (табл. 2.2). Це свідчить про недостатність ресурсів та наявність системних недоліків у соціальному захисті.

Таблиця 2.2

Частка бідних, які охоплені державною соціальною підтримкою, в загальній чисельності бідного населення, %

Рік	Україна	Відхилення від завдання 2020 року (%)
2015	63	-2
2016	70,3	+5,3
2017	73,6	+8,6
2018	72	7
2019	57,4	-7,6
2020	55,5	-9,5
2021	53,7	-11,3

*Побудовано за даними державної служби статистики України [84].

Очікується, що у 2022 та 2023 роках, у зв'язку з повномасштабною війною, ситуація з соціальною підтримкою бідного населення могла суттєво погіршитися. Зростання кількості осіб, які потребують допомоги, у поєднанні з економічними викликами, робить посилення державної соціальної відповідальності критично важливим для запобігання загостренню соціальної нерівності.

Економічна складова соціальної відповідальності держави показує її здатність забезпечувати належний рівень добробуту населення та соціальної стабільності. Вона відображає реальні зобов'язання держави перед громадянами через обсяги фінансування соціального захисту, освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства та капітальних інвестицій у суспільно важливі галузі. Аналіз динаміки цих видатків у абсолютних і відносних показниках за 2014–2024 роки, зокрема їх частки у загальних бюджетних витратах, дасть змогу оцінити пріоритети державної політики та визначити рівень соціальної відповідальності держави.

Дослідження *динаміки видатків Зведеного бюджету України на соціальний захист і соціальне забезпечення* в період 2014–2024 років відображає довготривалу тенденцію до зростання абсолютних обсягів фінансування. У 2014 році ці видатки становили 138,0 млрд грн, тоді як у 2024 році вони досягнуть 469,4 млрд грн. Водночас, зростання відбувалося нерівномірно та значною мірою було зумовлене кризовими явищами – військовою агресією, пандемією COVID-19 та повномасштабною війною в Україні.

Відчутне збільшення видатків спостерігалось у 2016 році, коли їх обсяг зріс на 46,4% порівняно з попереднім роком, що пояснюється розширенням соціальних програм та підвищенням соціальних стандартів. У 2022 році видатки сягнули 415,7 млрд грн (+17,1% до 2021 року), що стало відповіддю на нагальні потреби внутрішньо переміщених осіб, постраждалих від війни, та інших вразливих категорій населення. У 2023 році видатки становили 447,6

млрд грн (+7,7%), а прогноз на 2024 рік свідчить про їх подальше зростання до 469,4 млрд грн. (рис. 2.10).

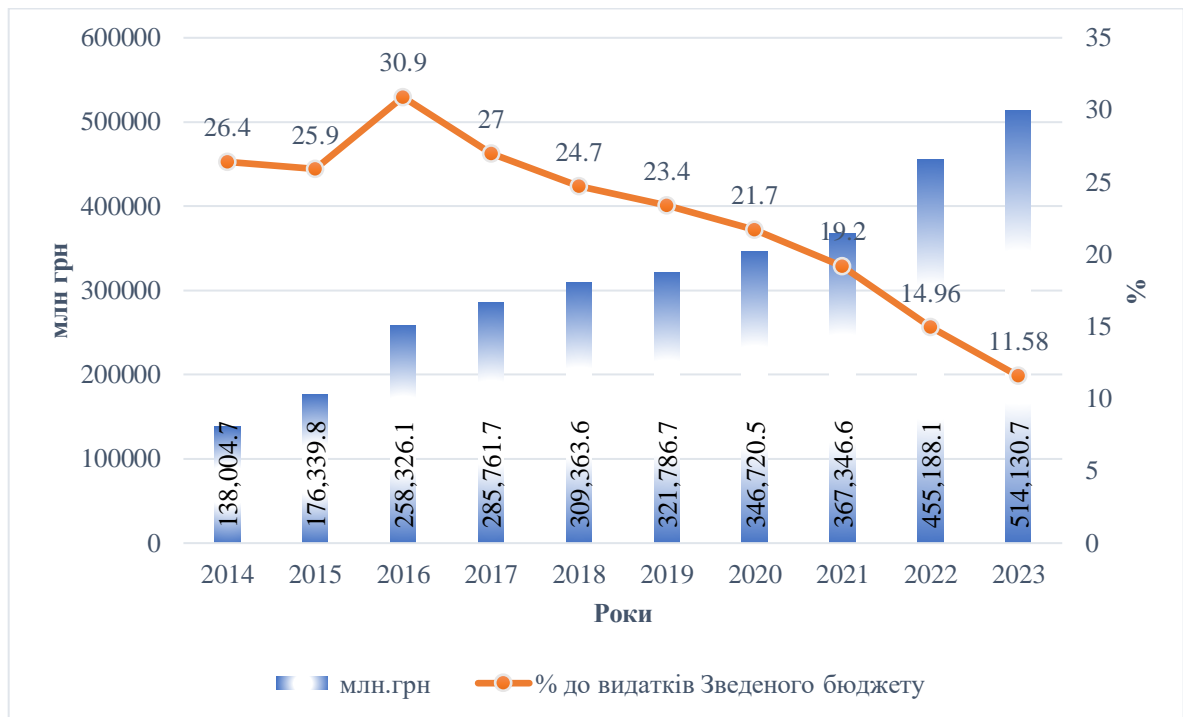

Рис. 2.10. Видатки Зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення

*Побудовано за даними Міністерства фінансів України [91; 92].

Однак аналіз відносних показників демонструє значне зниження частки витрат на соціальний захист і соціальне забезпечення у загальному обсязі витрат Зведеного бюджету. Починаючи з 2017 року, цей показник почав знижуватися і досяг 19,2% у 2021 році. У 2022 році, на тлі суттєвого зростання загальних витрат бюджету, частка соціальних витрат впала до 14,96%, а у 2023 році – до 11,58%, що свідчить про зміну акцентів бюджетної політики, зокрема, перерозподіл ресурсів на потреби оборони та національної безпеки.

Попри зростання абсолютних витрат, реальна підтримка окремих категорій населення залишається недостатньою. Скорочення у відносних вимірах витрат на соціальний захист може негативно позначитися на рівні забезпечення найуразливіших верств населення. Зокрема, адресні житлові

субсидії та підтримка малозабезпечених домогосподарств в умовах інфляції та високих тарифів на енергоресурси залишаються недостатніми для повного покриття потреб. Необхідним є перегляд підходів до фінансування соціальної сфери та підвищення ефективності використання бюджетних коштів у напрямі соціальної відповідальності держави.

Аналізуючи бюджетні витрати України, варто приділити увагу фінансуванню освіти, охорони здоров'я та житлово-комунального господарства як сфер, що визначають рівень соціальної відповідальності держави (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Видатки Зведеного бюджету України, що визначають основні сфери соціальної відповідальності держави

Роки	Видатки Зведеного бюджету, млрд грн				Частка видатків у Зведеному бюджеті, %		
	Всього	У т.ч.			Охорона здоров'я	Освіта	Житлово-комунальне господарство
		Охорона здоров'я	Освіта	Житлово-комунальне господарство			
2014	523,1	57,2	100,1	17,8	10,9	19,1	3,4
2015	679,8	71,0	114,2	15,7	10,4	16,8	2,3
2016	835,8	75,5	129,4	17,5	9,0	15,5	2,1
2017	1056,8	102,4	177,8	27,2	9,7	16,8	2,6
2018	1250,2	115,9	210,0	30,3	9,3	16,8	2,4
2019	1372,4	128,4	238,8	34,5	9,4	17,4	2,5
2020	1595,4	175,8	252,3	32,2	11,0	15,8	2,0
2021	1845,4	204,1	312,9	56,9	11,1	17,0	3,1
2022	3043,5	215,3	290,8	41,2	7,1	9,6	1,4
2023	4440,9	217,4	308,6	70,4	4,9	6,9	1,6

* Побудовано автором за даними Міністерства фінансів України [93].

Зменшення частки видатків на освіту, охорону здоров'я та житлово-комунальне господарство у загальних видатках зведеного бюджету свідчить про зміну державних пріоритетів. Частка видатків на освіту скоротилася з 16,8% у 2014 році до 6,9% у 2023 році, хоча абсолютні видатки зросли з 210,0 млрд грн до 308,6 млрд грн. Аналогічно, частка видатків на охорону здоров'я знизилася з 9,3% у 2014 році до 4,9% у 2023 році, попри зростання абсолютного фінансування з 115,9 млрд грн до 217,4 млрд грн. Видатки на

житлово-комунальне господарство також зазнали скорочення у відносних показниках: з 2,4% у 2014 році до 1,6% у 2023 році, навіть із зростанням у номінальному вираженні з 30,3 млрд грн до 70,4 млрд грн.

Попри номінальне зростання абсолютних обсягів фінансування, відносно зниження цих видатків свідчить про недостатню увагу до соціальної відповідальності держави у довгостроковій перспективі.

Продовжуючи аналіз соціальної відповідальності держави, важливо звернути увагу на капітальні інвестиції, спрямовані на підтримку та розвиток сфер суспільного життя таких як державне управління й оборона, освіта, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги, а також мистецтво, спорт, розваги й відпочинок. Ці напрями фінансування є важливими для забезпечення довгострокової соціальної стабільності та підвищення якості життя населення (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

**Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності
за 2010-2023 роки, млн. грн**

Роки	Всього капітальних інвестицій	У т.ч. капітальні інвестиції для забезпечення довгострокової соціальної стабільності та підвищення якості життя населення					
		Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	Освіта	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	Разом	
						млн. грн	у % до всього капітальних інвестицій
2010	180575	7770	1818	1920	977	12485,1	6,9
2011	241286	11438	2091	2113	1437	17078,8	7,1
2012	273256	11693	1464	2707	2598	18461,6	6,8
2013	249873	7546	1030	1746	2544	12867,4	5,1
2014	219420	5808	821	1224	509	8361,4	3,8
2015	273116	13942	1540	2367	1044	18894,0	6,9
2016	359216	22381	2257	4479	970	30087,0	8,4
2017	448462	32844	3493	6708	1649	44694,0	10,0
2018	578726	44598	4460	8139	3663	60859,8	10,5
2019	623979	54306	4789	9485	4146	72725,1	11,7
2020	508217	62304	3740	14836	2773	83652,2	16,5
2021	673899	73983	3867	21779	4423	104051,7	15,4
2022	409660	36531	2009	17413	2153	58104,9	14,2
2023	627281	66237	2722	24967	3830	97755,6	15,6

* Побудовано за даними державної служби статистики України [94].

Аналіз капітальних інвестицій за видами економічної діяльності в Україні у період 2010–2023 років свідчить про суттєві зміни у фінансуванні ключових соціально значущих сфер, таких як державне управління й оборона, освіта, охорона здоров'я та мистецтво. Загальний обсяг капітальних інвестицій зріс із 180,6 млрд грн у 2010 році до 627,3 млрд грн у 2023 році, що в абсолютному вимірі демонструє стабільне збільшення фінансування. Проте динаміка інвестицій за окремими напрямками є нерівномірною, а їх частка у загальному обсязі видатків змінюється залежно від пріоритетів державної політики.

Капітальні інвестиції у державне управління й оборону зазнали найбільшого зростання, особливо після 2014 року. Зокрема, у 2010 році на цю сферу спрямовувалося 4,3% від загального обсягу інвестицій (7,8 млрд грн), тоді як у 2023 році частка зросла до 10,6% (66,2 млрд грн). Зростання витрат на оборону та безпеку зумовлене військовою агресією, яка визначила цей напрямок як пріоритетний (рис. 2.11).

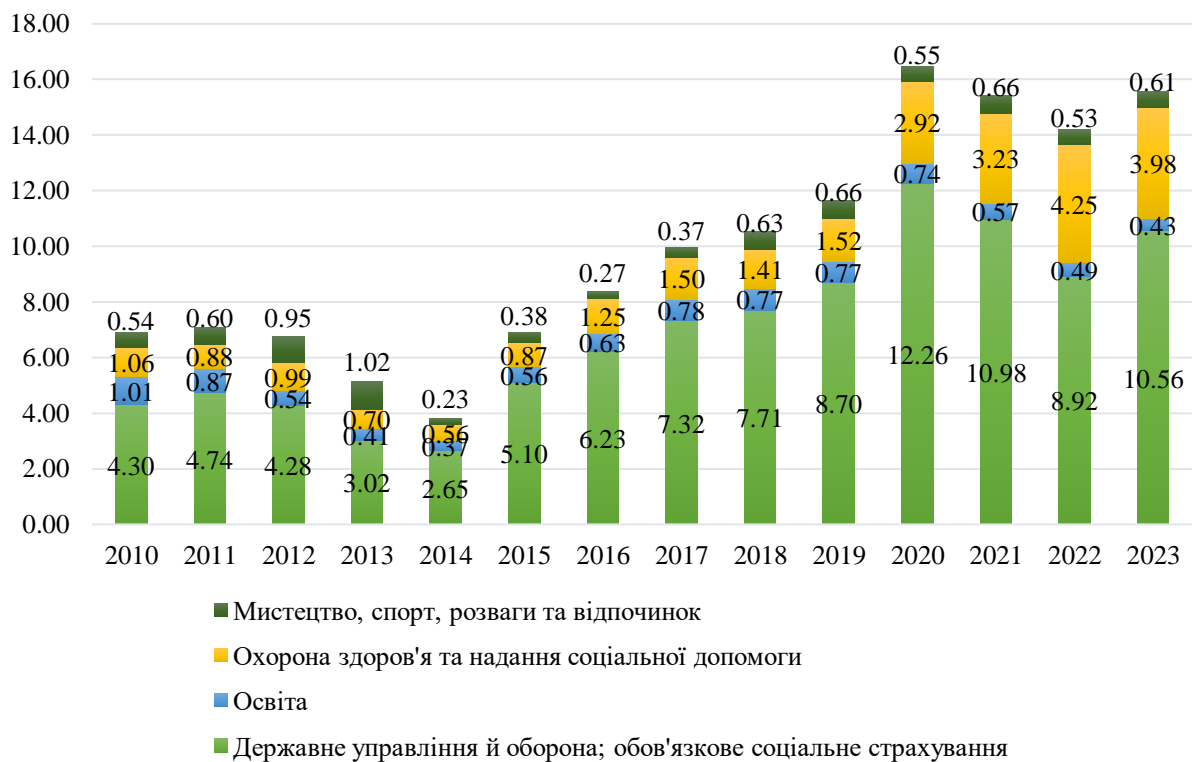

Рис. 2.11. Частка капітальних інвестицій для забезпечення довгострокової соціальної стабільності та підвищення якості життя населення

* Побудовано за даними державної служби статистики України [84].

Обсяг капітальних інвестицій в освіту залишається на низькому рівні. У 2010 році на освіту було спрямовано 1% загального обсягу інвестицій (1,8 млрд грн), а у 2023 році цей показник незначно збільшився до 0,4% (2,7 млрд грн). Така тенденція може свідчити про недостатню увагу до розвитку інфраструктури освіти, що може обмежувати доступ до якісного навчання.

Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги – інвестиції у цей напрямок зросли з 1,1% (1,9 млрд грн) у 2010 році до 4% (24,9 млрд грн) у 2023 році. Особливо відчутне зростання відбулося у 2021 році, коли на цю сферу було спрямовано 21,8 млрд грн (3,2%), що пов'язано з пандемією COVID-19 та необхідністю зміцнення медичної інфраструктури.

Інвестиції у *мистецтво, спорт, розваги та відпочинок* залишаються на найнижчому рівні серед аналізованих напрямів. У 2010 році на цю категорію було виділено 0,5% від загального обсягу інвестицій (977 млн грн), а у 2023 році – 0,6% (3,8 млрд грн). Незначне зростання витрат свідчить про те, що цей напрям не є пріоритетним у державній політиці.

Отже, аналіз показав, що капітальні інвестиції спрямовуються переважно у сфери, які відповідають нагальним викликам, як-от безпека та оборона. Натомість сфери освіти, охорони здоров'я та мистецтва потребують більшої уваги, адже їх недостатнє фінансування може мати довготривалі негативні наслідки для соціальної відповідальності держави та якості життя населення.

Для повноти аналізу дотримання принципів соціальної відповідальності в країні необхідно враховувати *екологічну складову*, яка відображає зусилля держави та бізнесу щодо збереження довкілля та раціонального використання природних ресурсів. Капітальні інвестиції та поточні витрати на охорону навколишнього середовища є ключовими показниками, що дозволяють оцінити рівень екологічної відповідальності.

Аналіз капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища за період 2010–2023 років свідчить про низький рівень

пріоритетності екологічних ініціатив у загальній структурі інвестицій. Попри збільшення абсолютних обсягів фінансування, їхня частка у загальному обсязі капітальних інвестицій залишається незначною і демонструє нестабільну динаміку (табл. 2.5).

У 2010 році частка капітальних інвестицій на охорону навколишнього середовища становила 1,53% від загального обсягу (2,76 млрд грн із 180,58 млрд грн). У 2023 році цей показник незначно зменшився і становив лише 1,32% (8,28 млрд грн із 627,28 млрд грн). Таким чином, відносний рівень фінансування екологічних ініціатив протягом досліджуваного періоду залишався на низькому рівні.

Таблиця 2.5

Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища за видами природоохоронної діяльності

Роки	Капітальні інвестиції всього, тис. грн	Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища за видами природоохоронної діяльності					
		Усього	У тому числі на				
			охорону атмосферного повітря і проблеми зміни клімату	очищення зворотних вод	поводження з відходами	захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод	інші заходи
2010	180575495	2761472	1139947	734663,4	475584,3	319922	91355,7
2011	241285960	6451035	2535633	721325,5	1183880	639123,1	1371073
2012	273255994	6589337	2462675	846955,4	730544,4	540516,8	2008645
2013	249873363	6038783	2411935	834114,8	713856,3	324980,1	1753897
2014	219419930	7959854	1915130	1122149	783965,4	359925,6	3778684
2015	273116436	7675597	1422947	848881,2	737498,9	388259,2	4278011
2016	359216132	13390477	2502806	1160029	2208677	419988,9	7098977
2017	448461518	11025535	2608027	1276530	2470970	1284502	3385506
2018	578726385	10074279	3505921	1692641	1182046	1444292	2249381
2019	623978935	16255672	4276768	1753869	5754261	1721925	2748849
2020	508217042	13239650	5595319	1578201	2899793	2554225	612111,1
2021	673899339	14113735	4891094	1383215	3719605	2716845	1402977
2022	409659973	6446018	1598710	743357,5	2795901	992562,9	315487,1
2023	627280766	8284027	1507599	1709536	3204646	1385950	476296,2

* Сформовано за даними [95].

Інвестиції в охорону атмосферного повітря та боротьбу зі зміною клімату у 2010 році склали 41,3% від загального обсягу екологічних інвестицій, тоді як у 2023 році їхня частка скоротилася до 18,2%. Це свідчить про зменшення уваги до заходів, спрямованих на зменшення викидів парникових газів та поліпшення якості повітря.

Інвестиції в очищення зворотних вод демонструють тенденцію до зменшення відносної частки. У 2010 році цей показник становив 26,6%, а у 2023 році – лише 20,6%. Це вказує на недостатнє фінансування одного з ключових напрямів екологічної відповідальності.

У сфері поводження з відходами відносні показники зросли: частка цих інвестицій збільшилася з 17,2% у 2010 році до 38,7% у 2023 році, що є позитивною динамікою. Водночас інвестиції у захист і реабілітацію ґрунтів, підземних і поверхневих вод, попри зростання абсолютних обсягів, зменшилися у відносному вимірі з 11,6% у 2010 році до 16,7% у 2023 році (рис. 2.12).

Рис. 2.12. Частка капітальних інвестицій на природоохоронні заходи у структурі загальних капітальних інвестицій, %

* Сформовано за даними [95].

Особливу увагу привертають інші заходи з охорони довкілля, до яких відносяться зокрема зниження шумового і вібраційного впливу, збереження біорізноманіття та охорона природних територій; радіаційна безпека, науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування. У 2010 році їх частка становила 3,3% від загальних екологічних інвестицій, тоді як у 2023 році вона зросла до 5,7%. Однак у порівнянні з піковим 2016 роком, коли ця частка сягнула 53%, поточний рівень фінансування є значно нижчим.

Таким чином, аналіз капітальних інвестицій в екологічну сферу свідчить про збереження низького рівня соціальної відповідальності держави у цьому напрямі. Відносно низька частка екологічних інвестицій у загальному обсязі капіталовкладень вказує на необхідність посилення уваги до сталого розвитку та впровадження більш системного підходу до фінансування природоохоронних заходів. Необхідним є переорієнтування державної політики на більш цілеспрямовану підтримку заходів, пов'язаних із економікою замкненого циклу, що передбачає мінімізацію відходів, ефективне використання ресурсів та зменшення негативного впливу на довкілля. Як зазначають О. Корнелюк і С. Левицький, стратегічне управління відходами в межах циркулярної економіки потребує формування інституційного середовища, яке забезпечуватиме інтеграцію екологічних аспектів у систему державного регулювання, а також стимулювання підприємств до впровадження екодизайну, повторного використання матеріалів та вторинної сировини [96], що не лише зменшить екологічне навантаження, а й створить передумови для розвитку нових ринків і технологій у сфері зеленої економіки.

Аналіз поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища за період 2010–2023 років показує зростання абсолютних показників. Зокрема, загальний обсяг витрат збільшився з 10,4 млрд грн у 2010 році до 29,3 млрд грн у 2023 році, що відображає підвищену увагу до екологічних питань (табл. 2.6). Проте, частка цих витрат у ВВП залишається стабільно низькою – на рівні 1,0–1,3%, що свідчить про недостатню інтеграцію екологічної відповідальності у бюджетну політику.

Таблиця 2.6

Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища за видами природоохоронної діяльності

(у фактичних цінах; тис.грн)

Роки	ВВП, млн грн	Усього	У тому числі на				
			охорону атмосферного повітря і проблеми зміни клімату	очищення зворотних вод	поводження з відходами	захист і реабілітацію грунту, підземних і поверхневих вод	інші заходи
2010	1079346	10366566	1314797	5035453	2599623	476253,5	940438,4
2011	1299991	12039440	1475397	5388363	3865910	592730,4	717039,3
2012	1404669	13924654	1341528	6195110	4756182	743467,1	888367,5
2013	1465198	14339060	1415796	6175917	4844305	923236	979806,8
2014	1586915	13965726	1238637	5611561	5416976	964737	733815,3
2015	1988544	16915535	1519828	6644285	6801931	1152702	796789,6
2016	2385367	19098225	1760613	7800088	6719578	1197194	1620751
2017	2981227	20466423	2104274	8065252	7508214	983781,8	1804901
2018	3560302	24317991	2897672	9623474	8830204	1288375	1678266
2019	3977198	27480190	2963889	10872744	10227144	1583927	1832486
2020	4222026	28092552	2375793	10746810	11197148	1577031	2195770
2021	5450849	30691187	3170139	11819469	11501058	1750053	2450468
2022	5239114	24126870	2357361	10088820	8963502	931552,9	1785634
2023	6627961	29313644	2138384	12223872	11310043	1733802	1907544

* Побудовано за даними Державної служби статистики України

Найбільше фінансування спрямовується на очищення зворотних вод та поводження з відходами. У 2023 році ці напрями склали 12,2 млрд грн (41,7% загальних витрат) і 11,3 млрд грн (38,6%), відповідно. Натомість витрати на охорону атмосферного повітря становили лише 2,1 млрд грн, або 7,3% від загальної суми.

Хоча абсолютні витрати зростають, їхня частка у відносних показниках залишається недостатньою. Так, у 2021 році ці витрати становили лише 5,6% ВВП. Такий низький рівень витрат доводить необхідність посилення бюджетного фінансування екологічної сфери, що забезпечить не лише відповідність принципам соціальної відповідальності, а й сприятиме реалізації довгострокових екологічних цілей (рис. 2.13).

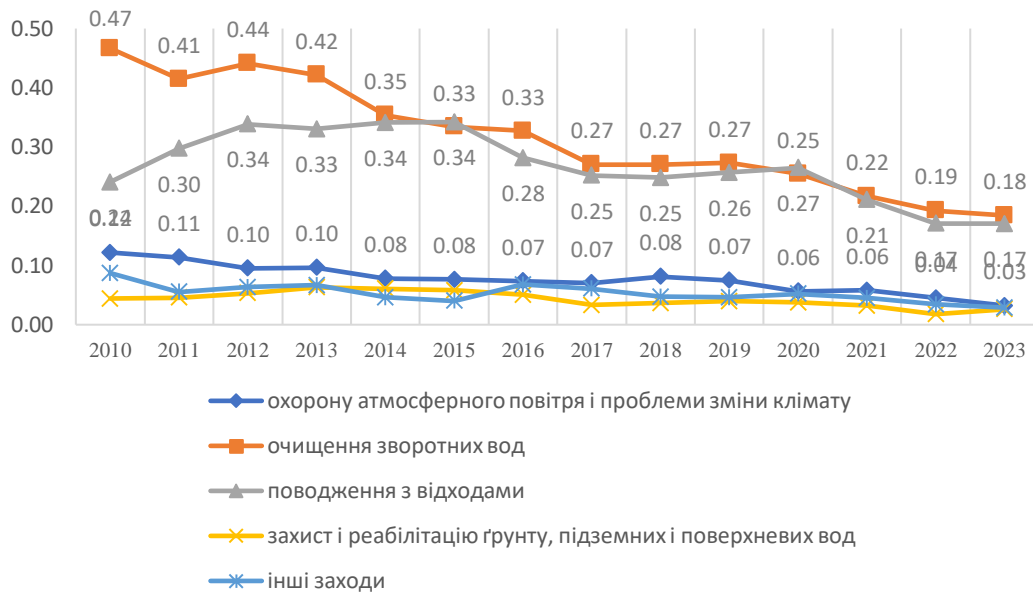

Рис. 2.13. Частка поточних витрат на природоохоронні заходи у ВВП України

* Побудовано за даними Державної служби статистики України

Аналіз витрат на охорону навколишнього природного середовища у регіонах України за 2023 рік свідчить про суттєву різницю в обсягах фінансування між регіонами (рис. 2.14). Найбільші витрати були зафіксовані у Дніпропетровській області (11,76 млрд грн) та м. Києві (6,65 млрд грн), що свідчить про пріоритетність цих регіонів у державній політиці щодо охорони довкілля (див. Додаток В).

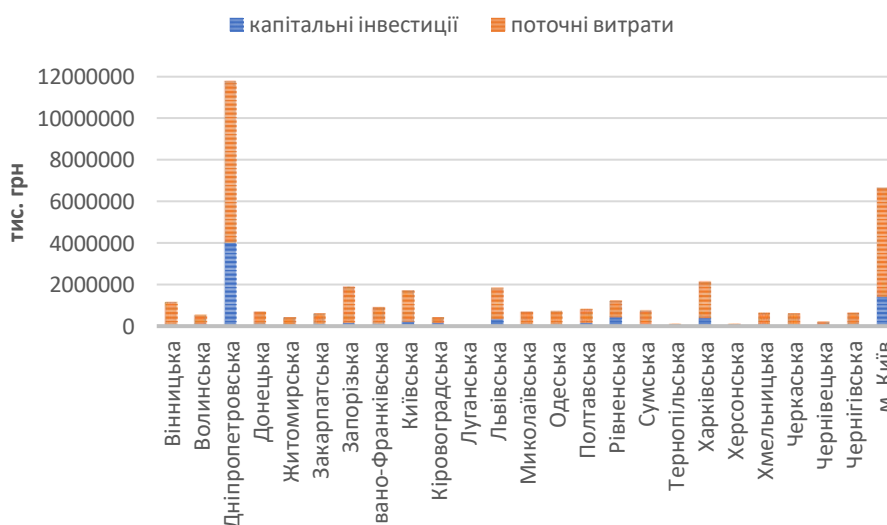

Рис. 2.14. Обсяги витрат на охорону навколишнього природного середовища в регіонах України

* Побудовано за даними Державної служби статистики України.

Капітальні інвестиції в охорону довкілля мали різну частку в загальному обсязі витрат. Зокрема, у Дніпропетровській області капітальні інвестиції становили 4 млрд грн (34 % загальних витрат), тоді як у Рівненській області їх частка досягла 35% (434 млн грн). Натомість у таких регіонах, як Миколаївська та Черкаська області, капітальні інвестиції залишалися на рівні 10–12% від загальних витрат, що свідчить про недостатнє фінансування інфраструктурних проєктів.

Поточні витрати є основною частиною витрат на охорону навколишнього середовища у більшості регіонів. Наприклад, у м. Києві вони становили 5,25 млрд грн (78% загальних витрат), а в Закарпатській області – 497 млн грн (79%). Структура витрат підкреслює переважання заходів з експлуатаційного утримання екологічних об'єктів над інвестиціями у їхній розвиток.

Рівень фінансування охорони навколишнього природного середовища є важливим показником дотримання державою принципів соціальної відповідальності, оскільки відображає її зобов'язання щодо забезпечення екологічної стійкості та сталого розвитку. Аналіз динаміки видатків Зведеного бюджету України на охорону довкілля у 2014–2023 роках свідчить про поступове зростання абсолютних витрат до 2019 року (з 3,5 млрд грн у 2014 році до 9,7 млрд грн у 2019 році), після чого спостерігається нестабільність та зменшення фінансування, особливо у 2022–2023 роках. Частка цих видатків у загальному бюджеті протягом 2014–2021 років залишалася відносно стабільною (0,6–0,8%), однак у 2022 році знизилася до 0,2%, а у 2023 році – до 0,1% (рис. 2.15).

Така тенденція свідчить про зменшення пріоритетності екологічних питань у бюджетній політиці держави в сучасних умовах, що може негативно вплинути на якість довкілля та соціально-економічний розвиток країни. Дані підтверджують, що екологічна складова соціальної відповідальності є вразливою до фінансово-економічних викликів та потребує посилення державної підтримки.

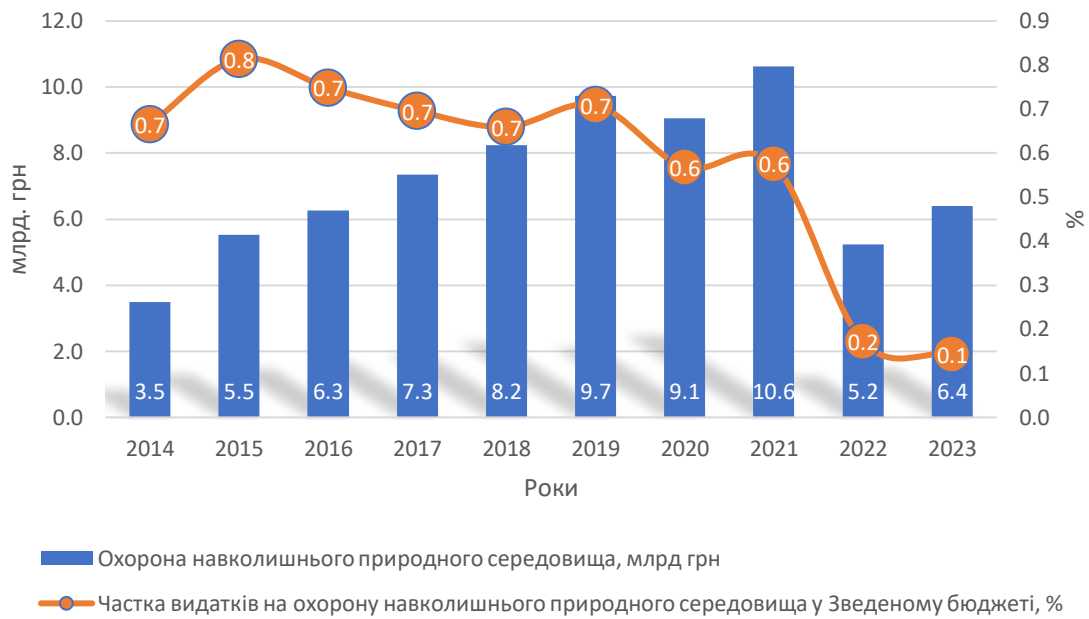

Рис. 2.15. Показники видатків Зведеного бюджету на охорону навколишнього природного середовища

* Побудовано за даними звітів щодо виконання бюджету Державної казначейської служби України [97].

Отже, аналіз довів, що соціальні ініціативи держави та бізнесу зосереджені на підтримці зайнятості, забезпеченні соціального захисту та інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Однак, нерівномірність регіонального розвитку та недостатня ефективність соціальних програм створюють значні виклики для реалізації принципів соціальної відповідальності.

Незважаючи на збільшення абсолютних обсягів фінансування соціальних програм, частка видатків на соціальний захист, освіту, охорону здоров'я та житлово-комунальне господарство у загальних бюджетних витратах поступово зменшується. Це свідчить про зміну державних пріоритетів, що може негативно вплинути на довгострокову соціальну стабільність.

Аналіз екологічних інвестицій показав низький рівень їх відносної частки у загальних капіталовкладеннях, що обмежує вплив держави на

збереження природного середовища. Для реалізації довгострокових екологічних цілей необхідно збільшити фінансування природоохоронних заходів і інтегрувати екологічну відповідальність у державну політику.

Таким чином, реалізація принципів соціальної відповідальності потребує системного підходу з акцентом на регіональну політику, підтримку зайнятості, екологічну відповідальність та збалансованість у розподілі ресурсів. Соціальна відповідальність має стати важливим інструментом для забезпечення соціальної стабільності, зменшення нерівності та підтримки сталого розвитку, що в умовах сучасних викликів є основою для відновлення економіки та підвищення добробуту населення.

2.2 Дослідження рівня розвитку зеленої економіки

Зміни, які спостерігаються в сучасній світовій економіці, вказують на наростаючий інтерес до «зеленої економіки», що поступово витісняє традиційні моделі господарювання. Трансформація охоплює всі сфери діяльності, спрямовані на впровадження ефективних ресурсозберігаючих технологій, зменшення негативного впливу на довкілля та формування відповідального ставлення до природних ресурсів. Такі зміни у перспективі сприятимуть стабільному економічному зростанню та соціальній гармонії.

Рівень розвитку зеленої економіки в Україні та її регіонах є важливим індикатором прогресу країни в напрямку сталого розвитку та інтеграції в європейський простір.

Розвиток зеленої економіки оцінюється за сукупністю екологічних, економічних та соціальних індикаторів, що відображають стан і динаміку екологізації господарських процесів. Вибір таких індикаторів зумовлений їхньою здатністю комплексно оцінювати як вплив людської діяльності на довкілля, так і ефективність природоохоронних заходів. Зокрема, ці індикатори визначають рівень забруднення, ефективність використання ресурсів та впровадження відновлюваних джерел енергії, характеризуючи рівень розвитку зеленої економіки.

Для аналізу розвитку зеленої економіки в регіонах України обрано наступні показники:

- *викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря* від стаціонарних джерел, що характеризують рівень екологічного навантаження;
- *внесення мінеральних та органічних добрив*, яке є індикатором сталого використання ґрунтових ресурсів;
- *площа, на якій проведено роботи з відтворення лісів*, як показник збереження та відновлення природних екосистем;
- *обсяги утворення відходів по регіонах*, що відображають ступінь ресурсоефективності та управління відходами;
- *частка постачання енергії від відновлюваних джерел*, що демонструє рівень переходу на альтернативні джерела енергії.

Обрання цих індикаторів зумовлене їхньою інтегральною роллю у формуванні «зеленої» економіки, адже вони охоплюють основні аспекти сталого розвитку: екологічний, економічний та енергетичний.

Для глибокого розуміння рівня розвитку зеленої економіки в регіонах України необхідно спершу розглянути індикатори, що *безпосередньо впливають на стан довкілля*. До них належать викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел, що є показником екологічного навантаження, та утворення відходів по регіонах, яке відображає ефективність управління ресурсами та вплив діяльності людини на довкілля.

Аналіз динаміки викидів забруднюючих речовин в атмосферу в Україні за 2014–2023 роки демонструє загальну тенденцію до їх скорочення. У 2014 році викиди становили 3350 тис. тонн, а у 2023 році знизилися до 1224,2 тис. тонн. Загальне зменшення за цей період склало 63,5%, що свідчить про значне зменшення антропогенного навантаження на атмосферу.

Темпи скорочення викидів були нерівномірними. Найбільше зниження спостерігалось у 2022 році, коли викиди впали до 1189,6 тис. тонн, що на 46,9% менше порівняно з 2019 роком (2459,5 тис. тонн). Зменшення

пояснюється впливом війни, зниженням економічної активності та скороченням промислового виробництва.

В окремі роки спостерігалися коливання. Так, у 2016 році викиди зросли на 7,7% порівняно з 2015 роком (з 2857,4 до 3078,1 тис. тонн). Проте з 2017 року тенденція до скорочення стала більш стабільною (рис. 2.16).

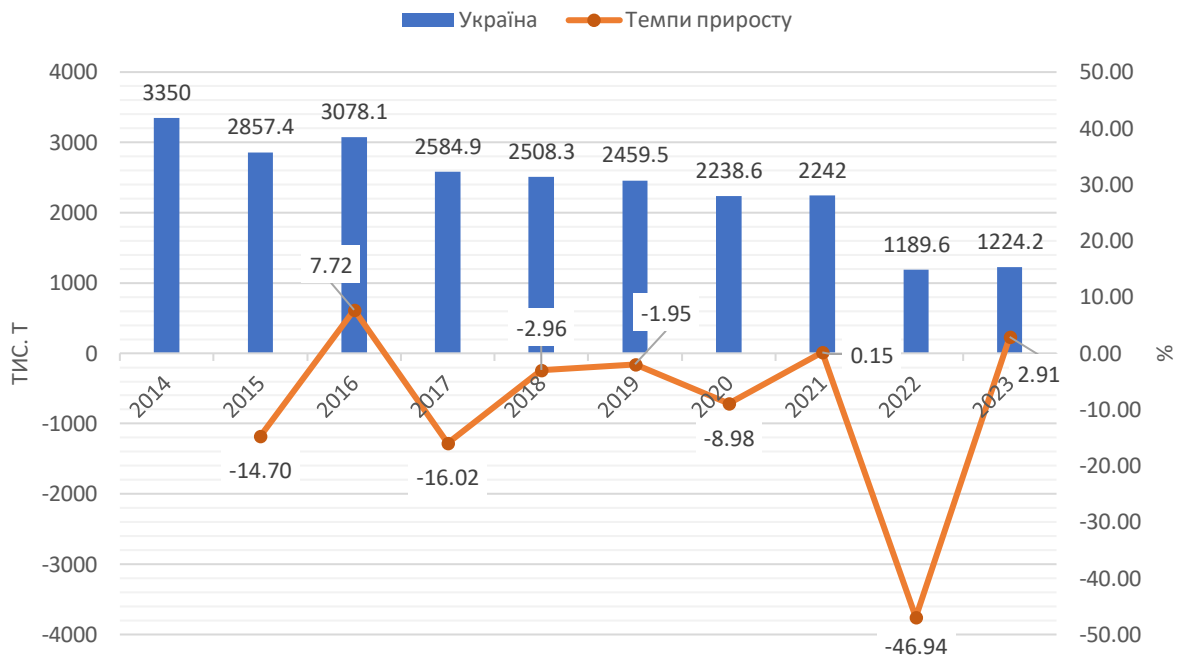

Рис. 2.16. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел

* Побудовано за даними державної служби статистики України [84].

Попри позитивні зміни, рівень викидів залишається значним і доводить необхідність подальших заходів для модернізації промисловості, впровадження сучасних очисних технологій і переходу до більш екологічних методів виробництва. У контексті регіонального аналізу важливо врахувати особливості регіонів з високою концентрацією промислових підприємств, які роблять найбільший внесок у загальний обсяг забруднення.

Аналіз викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в регіонах України за період 2014–2023 років показує, що найбільше скорочення спостерігається у промислово розвинених регіонах, таких як Донецька та

Дніпропетровська області. У Донецькій області обсяги викидів впали з 744,1 тис. тонн у 2021 році до 161,7 тис. тонн у 2023 році, що становить зниження на 78,3%. Дніпропетровська область демонструє аналогічну динаміку, скоротивши викиди з 855,8 тис. тонн у 2014 році до 385,1 тис. тонн у 2023 році, що еквівалентно зменшенню на 55% (див. Додаток Г).

Найменші обсяги викидів традиційно спостерігаються у західних регіонах, таких як Чернівецька та Закарпатська області, де у 2023 році обсяги склали відповідно 1,7 тис. тонн і 2,8 тис. тонн. Це свідчить про низький рівень індустріалізації та менше антропогенне навантаження на довкілля. Водночас у деяких регіонах, таких як Івано-Франківська область, відзначається нестабільність динаміки: після зниження викидів до 140,4 тис. тонн у 2020 році, їх обсяги знову зросли до 147,7 тис. тонн у 2023 році (рис. 2.17).

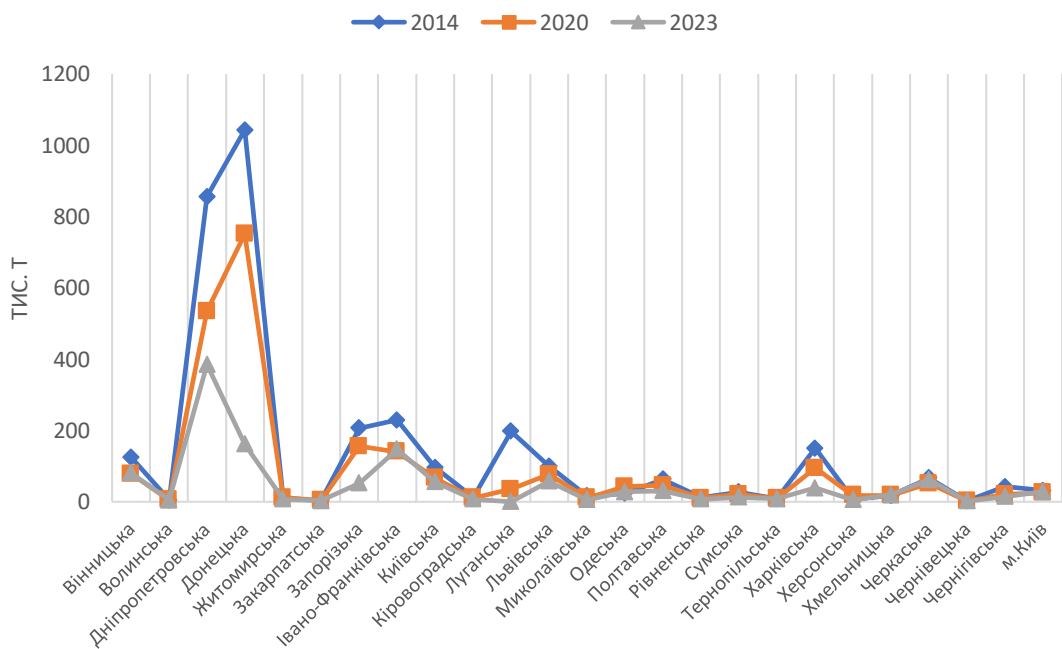

Рис. 2.17. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел викидів по регіонах

* Побудовано за даними Державної служби статистики України [84].

Особливу увагу привертає ситуація у Харківській та Запорізькій областях. У Харківській області обсяги викидів скоротилися з 150,5 тис. тонн у 2014 році до 38,9 тис. тонн у 2023 році, що становить зниження на 74,2%. Запорізька область також продемонструвала значне скорочення – на 74,8%, зменшивши викиди з 206,7 тис. тонн у 2014 році до 52,1 тис. тонн у 2023 році. У Києві спостерігалися значні коливання: пік викидів у 45,5 тис. тонн зафіксовано у 2017 році, після чого показник знизився до 11,3 тис. тонн у 2022 році та частково зріс до 27,8 тис. тонн у 2023 році.

Скорочення викидів в окремих регіонах, зокрема у східних, значною мірою обумовлено економічними та військовими факторами, що призвели до зменшення промислового виробництва. У регіонах із високою концентрацією промислових підприємств, таких як Донецька, Дніпропетровська та Запорізька області, це вплинуло на загальне зменшення забруднення. Стабільно низькі показники у західних регіонах, зокрема у Чернівецькій та Закарпатській областях, свідчать про їхню меншу залежність від важкої промисловості.

Загалом, тенденція до зниження викидів забруднюючих речовин в атмосферу є позитивним сигналом для покращення екологічної ситуації в Україні. Однак для досягнення стійких результатів необхідно продовжувати модернізацію промислових підприємств, запроваджувати сучасні очисні технології та підтримувати екологічні ініціативи, спрямовані на зменшення шкідливого впливу господарської діяльності.

Стан водних ресурсів. Аналізуючи динаміку скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти України за період 2010–2021 років, спостерігається загальна тенденція до зменшення обсягів таких скидів. Згідно з даними Державної служби статистики України, у період 2014–2021 років в Україні загальний обсяг скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти зменшився з 1,37 млрд м³ у 2014 році до 290 млн м³ у 2021 році, що свідчить про значний прогрес у зменшенні забруднення водних ресурсів (рис. 2.18).

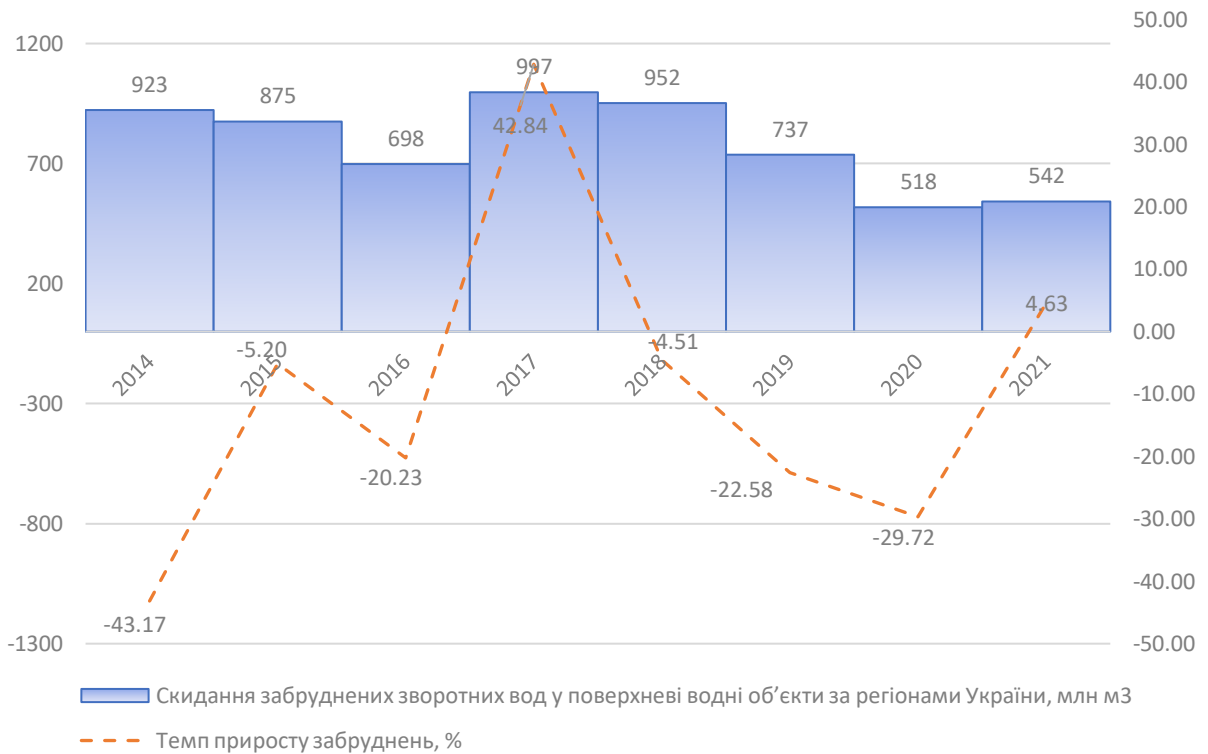

Рис. 2.18. Динаміка скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти України

* Побудовано за даними Державної служби статистики України [84].

Однак, варто зазначити, що в деяких регіонах спостерігаються відхилення від загальної тенденції. Наприклад, у Львівській області обсяг скидання забруднених зворотних вод зріс з 45 млн м³ у 2019 році до 120 млн м³ у 2021 році. Подібна ситуація спостерігається і в Кіровоградській області, де цей показник збільшився з 3 млн м³ у 2019 році до 16 млн м³ у 2021 році. Ці регіональні особливості пов'язані з різними факторами, такими як інтенсивність промислової діяльності, стан очисних споруд та ефективність екологічного контролю.

Аналізуючи дані, можна відзначити регіони України, де обсяги скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти є найбільшими. Так, Дніпропетровська область залишається лідером за обсягами скидання забруднених вод у поверхневі водні об'єкти. У 2010 році цей показник становив 504 млн м³, проте за період 2010–2021 років спостерігається суттєве

зменшення до 120 млн м³ (-76,2%). Скорочення зумовлене впровадженням сучасних очисних технологій на підприємствах, зменшенням промислового виробництва та активізацією екологічного нагляду.

Донецька область також була одним із регіонів із найбільшим антропогенним навантаженням на водні ресурси. У 2010 році обсяг скидання становив 550 млн м³, але в 2021 році цей показник знизився до 90 млн м³ (-83,6%), у зв'язку з частковим припиненням роботи багатьох підприємств через військові дії, що тривають на території регіону, та економічною кризою (рис. 2.19).

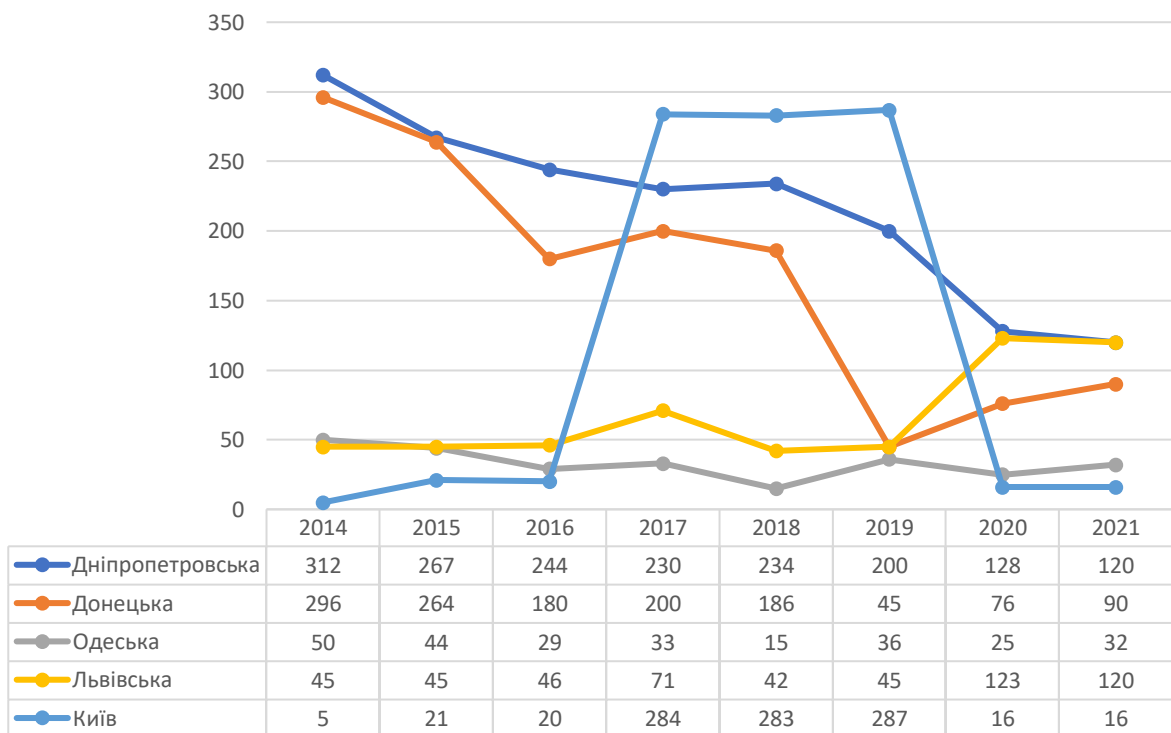

Рис. 2.19. Динаміка скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти в регіонах України з найбільшими показниками, 2014–2021 роки

* Побудовано за даними Державної служби статистики України [84].

Ситуація в Києві з роками змінювалась. У 2013 році обсяг скидання зріс до 297 млн м³, а потім знизився до 16 млн м³ у 2021 році. Для порівняння, у

2019 році цей показник становив 287 млн м³, або близько 39,7% від загального скидання [98]. Основними причинами такого зниження є зменшення економічної активності та скорочення кількості промислових підприємств, що є основними водоспоживачами та джерелами забруднення [99]. Крім того, впровадження сучасних технологій очищення стічних вод, зокрема на Бортницькій станції аерації, сприяло покращенню якості очищення та зменшенню обсягів забруднених скидів [100].

У період з 2010 по 2021 рік у Львівській області спостерігалася нестабільна динаміка обсягів скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти. Зокрема, після зниження з 59 млн м³ у 2010 році до 45 млн м³ у 2014 році, обсяги скидів почали зростати, досягнувши 123 млн м³ у 2020 році та 120 млн м³ у 2021 році. Варто зазначити, що у 2019 році значна частина витрат на охорону навколишнього природного середовища в області була спрямована на очищення зворотних вод, що свідчить про усвідомлення проблеми та вжиття заходів для її вирішення [101].

Одеська область показує значне скорочення обсягів скидання забруднених зворотних вод: з 145 млн м³ у 2010 році до 32 млн м³ у 2021 році (-77,9%). Регіональна влада активно працює над покращенням стану водних об'єктів, що позитивно впливає на динаміку (див. Додаток).

Загалом, зменшення обсягів скидання забруднених зворотних вод свідчить про позитивні зрушення у сфері охорони водних ресурсів України. Проте, для досягнення стійкого покращення екологічної ситуації необхідно продовжувати впровадження сучасних технологій очищення стічних вод, посилювати контроль за дотриманням екологічних норм та підвищувати екологічну свідомість серед населення та підприємств.

Утворення відходів по регіонах. Серед різноманітних форм впливу на довкілля однією з найсуттєвіших загроз є забруднення промисловими відходами. Особливо актуальною вона стала в умовах індустріалізації, коли зростання обсягів промислового виробництва та урбанізації спричинило

накопичення значних обсягів відходів. У дослідженні розвитку зеленої економіки, питання управління відходами займає важливе місце, адже саме вони є індикатором неефективного використання ресурсів та неспроможності господарських систем інтегрувати екологічні підходи до своєї діяльності. Як підкреслює І. А. Колодійчук, ефективне управління відходами потребує чіткої інституційної основи, що передбачає узгодженість між нормативно-правовими механізмами, фінансовими інструментами та організаційною структурою управління в цій сфері [102].

За останнє століття споживання енергетичних і природних ресурсів зросло у сотні разів, що призвело до значного зростання утворення відходів. У розвинених країнах щорічно на одного мешканця видобувається близько 30 тонн природних ресурсів, але лише 2-5% з них трансформуються у готову продукцію, тоді як решта стають відходами. В умовах зростання населення міст, таких як в Україні, обсяги твердих побутових відходів (ТПВ) збільшуються на 3-6% щороку, що значно перевищує темпи приросту населення [103]. Ці тенденції створюють додаткове навантаження на звалища та полігони, більшість із яких перевантажені або не відповідають сучасним екологічним стандартам.

В Україні питання поводження з відходами має особливо гострий характер. За даними Державної служби статистики, обсяги утворення відходів у країні досягли пікових значень у 2021 році, становивши 493,3 млн тонн. Це є найвищим показником за останні 13 років. І хоча у 2022–2023 роках спостерігалось різке скорочення утворення відходів до 203,6 млн тонн у 2022 році та 176,3 млн тонн у 2023 році, що відповідно на 58,7% та 65,3% менше порівняно з 2021 роком, таке зниження пояснюється переважно зменшенням промислової активності через воєнні дії та економічні труднощі (рис. 2.20).

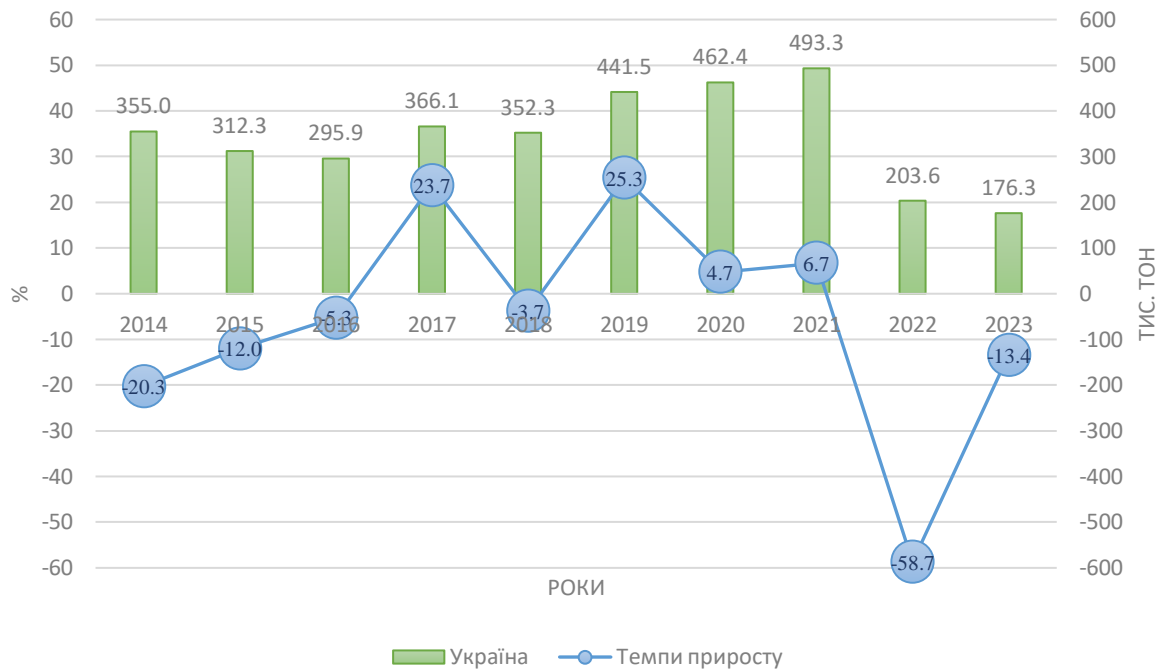

Рис. 2.20. Динаміка показників утворення відходів як індикатора розвитку зеленої економіки в Україні

*Побудовано за даними Державної служби статистики України [84].

За результатами аналізу утворення відходів по регіонах України можна зробити висновок, що ситуація залишається неоднорідною та залежить від рівня індустріалізації й соціально-економічних умов кожного регіону. Дані за 2014, 2020 та 2023 роки відображають суттєві коливання, обумовлені економічними кризами, воєнними діями та змінами у виробничій активності.

У 2014 році обсяг утворених відходів по країні склав 355 млн тонн, що на 20,3% менше порівняно з попереднім роком. Найбільші обсяги утворення відходів зафіксовано у Дніпропетровській (259,4 млн тонн) та Донецькій (17,9 млн тонн) областях, які традиційно є центрами промислової активності. Водночас низькі показники спостерігалися у Закарпатській (96 тис. тонн) та Чернівецькій (388,9 тис. тонн) областях, що пояснюється їхньою меншою індустріалізацією (рис. 2.21).

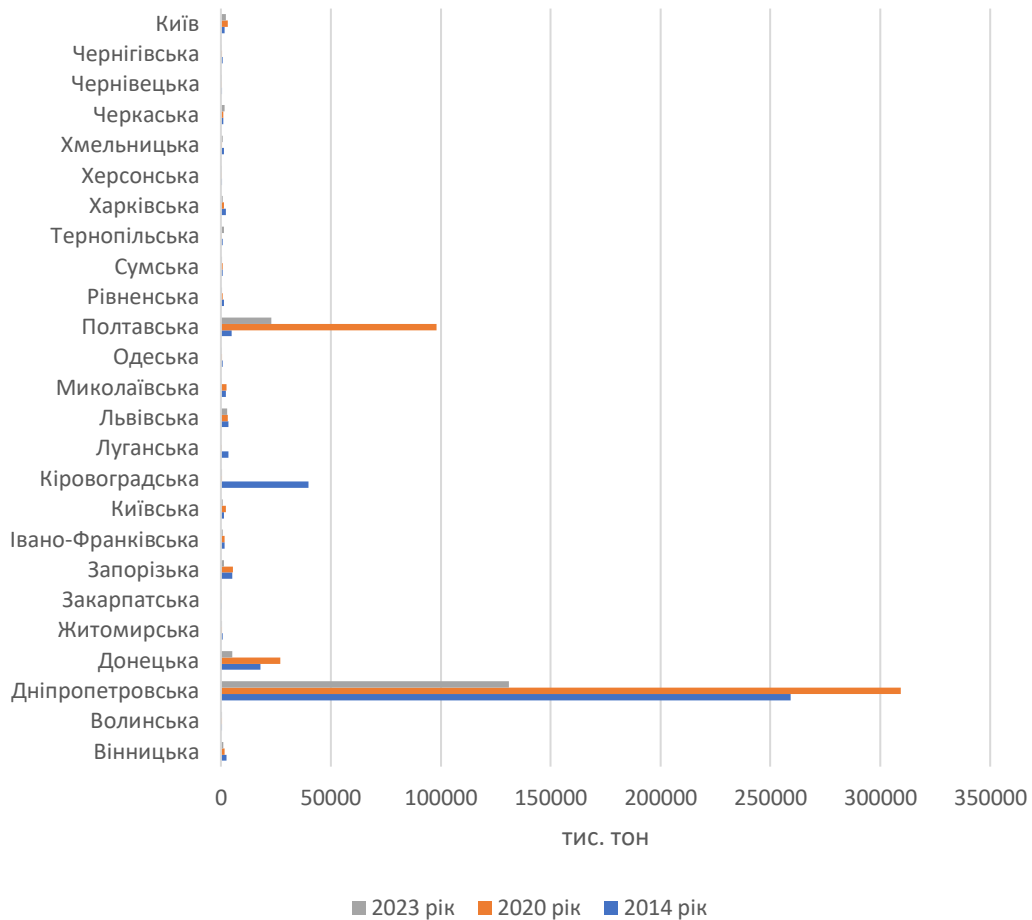

Рис. 2.21. Обсяг утворення відходів в регіонах України

*Побудовано за даними Державної служби статистики України.

У 2020 році загальний обсяг утворених відходів зріс до 462,4 млн тонн (+30,3% порівняно з 2019 роком). Зростання відбулося переважно за рахунок збільшення промислової активності в Дніпропетровській області (309,4 млн тонн) та Полтавській області (98 млн тонн). У Полтавській області відбулося майже десятикратне зростання обсягів відходів порівняно з 2019 роком, що можна пояснити збільшенням видобутку та переробки корисних копалин. Одеська та Херсонська області демонстрували помірні показники (456,2 тис. тонн та 90,8 тис. тонн відповідно), що пов'язано з їхньою аграрною спрямованістю. Водночас в Кіровоградській області спостерігалось різке зменшення обсягів утворення відходів. За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області [104], обсяг утворених відходів у 2020

році становив 498,6 тис. тонн, що на 98,7% менше порівняно з 2019 роком. Таке значне зниження пов'язане з набранням чинності нової форми державного статистичного спостереження, затвердженої Наказом Державної служби статистики України від 19 червня 2020 року № 190. Ця нова методологія обліку відходів призвела до коригування статистичних показників, що відобразилося у суттєвому зменшенні зафіксованих обсягів утворення відходів у регіоні.

У 2023 році загальний обсяг утворених відходів знизився до 176,3 млн тонн, що є найнижчим показником за аналізований період. Найбільше скорочення спостерігалось у Донецькій області, де обсяг утворених відходів зменшився до 5,1 млн тонн (-81% порівняно з 2020 роком). У Дніпропетровській області обсяги відходів скоротилися до 131,1 млн тонн (-57,7%), що, однак, залишається найвищим показником серед усіх регіонів. Закарпатська та Чернівецька області залишаються регіонами з найнижчими обсягами утворених відходів (161,6 тис. тонн та 105,6 тис. тонн відповідно) (див. Додаток Г.3).

Загалом, проблема накопичення відходів залишається актуальною для промислово розвинених регіонів, таких як Дніпропетровська, Полтавська та Донецька області, тоді як менш індустріалізовані регіони мають стабільно низькі показники. Для покращення екологічної ситуації необхідно впроваджувати сучасні технології переробки відходів, зменшувати обсяги їх утворення та підвищувати ефективність управління відходами.

Проте зменшення утворення відходів не обов'язково свідчить про ефективне впровадження принципів зеленої економіки. Справжнім показником прогресу стане збільшення частки перероблених і повторно використаних відходів, а також мінімізація їх утворення завдяки сталим виробничим практикам. Сталій розвиток вимагає не лише економічного відновлення, але й посилення екологічної відповідальності підприємств. Саме тому ефективне управління відходами та впровадження інноваційних

технологій у цій сфері є одним із ключових завдань для України на шляху до формування зеленої економіки.

Індикатори сталості природокористування. Окрім впливу на довкілля, важливим аспектом оцінки зеленої економіки є сталість природокористування. Ефективне використання природних ресурсів передбачає збереження та відновлення природних екосистем. Оцінити рівень сталого природокористування в регіонах України можна на основі таких індикаторів, як внесення мінеральних і органічних добрив, що впливають на якість ґрунтів, та площа, на якій проведено роботи з відтворення лісів, що сприяє підтриманню біорізноманіття та стабільності екосистем.

Внесення добрив є важливим фактором підтримання родючості ґрунтів, але його надмірне або нераціональне використання може спричинити забруднення водних ресурсів та деградацію ґрунтового покриву. Тому оцінка динаміки внесення добрив є важливим кроком у розумінні сталості природокористування в регіонах України.

Показниками ефективності використання добрив, є загальний *обсяг внесених мінеральних добрив*, обсяг внесених добрив на одиницю площі сільськогосподарських угідь, а також частка площ, оброблених добривами, до загальної площі сільськогосподарських угідь. Такі дані дають змогу оцінити рівень інтенсивності землеробства та виявити ризики надмірного використання добрив, що можуть призвести до деградації ґрунтів і забруднення водних ресурсів.

В Україні загальний обсяг внесених мінеральних добрив зріс із 1471,7 тис. тонн у 2014 році до пікового значення 2876,6 тис. тонн у 2021 році, що становить приріст на 95,4%. Однак у 2022–2023 роках цей показник знизився до 1739,1 тис. тонн (-39,5% порівняно з 2021 роком), що пов'язано зі скороченням сільськогосподарської діяльності через воєнні дії.

Обсяг внесених мінеральних добрив на одиницю площі сільськогосподарських угідь відображає аналогічну тенденцію: зростання з

72,2 кг/га у 2014 році до 139,6 кг/га у 2021 році (+93,3%) та подальше зниження до 84,4 кг/га у 2023 році (-39,5%).

Площі, оброблені мінеральними добривами, залишалися стабільними до 2021 року (16,8 млн га), але у 2022–2023 роках скоротилися до 11,4 млн га (-32,1% порівняно з 2021 роком). Частка оброблених площ від загальної площі сільськогосподарських угідь у 2023 році становила лише 55,3% проти 81,6% у 2021 році, що свідчить про зменшення інтенсивності використання добрив (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

**Динаміка внесення мінеральних добрив та обробки
сільськогосподарських угідь в Україні за 2014–2023 роки**

Показники	Одиниці виміру	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Загальний обсяг внесених мінеральних добрив	1000 т N, P ₂ O ₅ і K ₂ O	1471,7	1415	1728,9	2028,1	2346,3	2338,3	2779,7	2876,6	2079,4	1739,1
Обсяг внесених мінеральних добрив на одиницю площі сільськогосподарських угідь	кг N, P ₂ O ₅ і K ₂ O на 1 га	72,2	69	83,5	98,1	113,3	113	134,9	139,6	101	84,4
Площі, оброблені мінеральними добривами	млн.га	14,8	14,5	15,7	16,5	16,1	16,4	16,4	16,8	12,7	11,4
Частка площ, оброблених мінеральними добривами, до загальної площі сільськогосподарських угідь	млн.га	72,5	70,7	75,8	79,7	77,8	79,2	79,6	81,6	61,7	55,3

* Побудовано за даними Державної служби статистики України [84].

На основі наведених даних можемо стверджувати про залежність сталого розвитку аграрного сектору від зовнішніх факторів, таких як економічна стабільність та доступність ресурсів. Для підтримання рівня сталого природокористування необхідно впроваджувати інноваційні

агротехнології, що оптимізують використання добрив та зменшують їх негативний вплив на довкілля.

Альтернативним способом є *органічне землекористування та використання органічних добрив*. На відміну від використання мінеральних добрив він має низку переваг, що позитивно впливають на екологічний стан сільськогосподарських угідь і сприяють формуванню зеленої економіки. Органічні добрива забезпечують покращення родючості ґрунтів та знижують негативний вплив на довкілля завдяки відсутності хімічних речовин, що можуть потрапити у водні ресурси чи атмосферу. Внесення органічних добрив сприяє збереженню природної структури ґрунту, зменшенню ризиків його ерозії та збільшенню біорізноманіття на оброблюваних територіях. Аналіз показників, пов'язаних із використанням органічних добрив відображає рівень переходу до сталих практик у сільському господарстві

Використання органічних добрив в Україні сприяє значному покращенню біологічних, фізичних та хімічних властивостей ґрунтів. Їх внесення активізує діяльність мікроорганізмів, стимулює утворення гумусу, підвищує буферність ґрунту, покращує водно-повітряний режим і сприяє зниженню кислотності. Окрім того, застосування традиційних видів органічних добрив, таких як гній і перегній, позитивно впливає на родючість ґрунтів і продуктивність сільськогосподарських культур, що доведено багатьма дослідженнями. Проте нині, через скорочення поголів'я великої рогатої худоби (у 2023 році воно значно менше порівняно з початком 2000-х років), відчувається дефіцит органічних добрив [105].

Дані таблиці 2.8 свідчать про коливання обсягів внесення органічних добрив за період 2014–2023 років. Загальний обсяг внесених добрив поступово зростав, досягнувши найбільшого свого значення у 2021 році – 11,96 млн тонн, що на 20,9% більше, ніж у 2014 році. Проте у 2023 році обсяги знизилися до 11,04 млн тонн (-7,8% порівняно з 2021 роком). Такі зміни стали наслідком зниження доступності добрив через економічні труднощі та зменшення тваринницького виробництва.

Таблиця 2.8

**Динаміка використання органічних добрив в Україні
за 2014–2023 роки**

Показники	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Внесення органічних добрив, 1000 т	9898,4	9662,7	9162,9	9273,9	11648,9	11382,5	11414,0	11962,9	11043,5	11035,5
Внесення органічних добрив на одиницю площі сільськогосп одарських угідь, кг на 1 га	485,2	471,4	442,7	448,0	562,7	549,9	554,1	580,7	536,1	535,7
Площі, оброблені органічними добривами, млн.га	0,4	0,4	0,5	0,5	0,8	0,8	1,0	1,0	0,7	0,7
Частка площ, оброблених органічними добривами, до загальної площі сільськогосп одарських угідь, %	2,0	2,0	2,4	2,4	3,9	3,9	4,9	4,9	3,4	3,4

* Побудовано за даними Державної служби статистики України [84].

Внесення органічних добрив на одиницю площі сільськогосподарських угідь відображає аналогічну тенденцію: після зростання з 485,2 кг/га у 2014 році до 580,7 кг/га у 2021 році (+19,7%), у 2023 році цей показник знизився до 535,7 кг/га. Незважаючи на це, рівень внесення добрив залишається порівняно стабільним, що свідчить про збереження зацікавленості аграріїв у застосуванні органічних технологій.

Площі, оброблені органічними добривами, у 2021 році досягли 1 млн га (4,9% від загальної площі сільськогосподарських угідь), але в 2023 році

зменшилися до 0,7 млн га (3,4%). Це також стало наслідком впливу економічних і воєнних факторів, що обмежують ресурси для підтримки органічного землеробства (рис. 2.22).

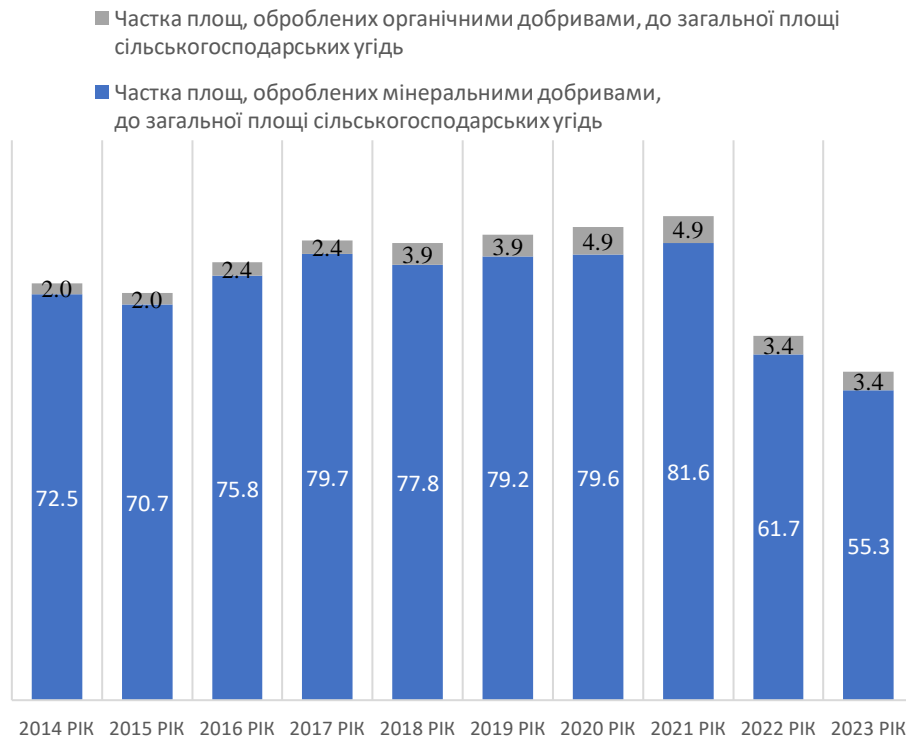

Рис. 2.22. Частка сільськогосподарських земель оброблених мінеральними та органічними добривами, %

* Побудовано за даними Державної служби статистики України [84].

Загалом, органічне землекористування в Україні має потенціал для сталого розвитку. Однак для забезпечення стабільності та збільшення частки органічного виробництва необхідно активізувати державну підтримку, стимулювати розвиток тваринництва і впроваджувати інноваційні технології у сільське господарство.

Розглядаючи питання сталого розвитку зеленої економіки, варто звернути увагу на *площі, на яких проведено роботи з відтворення лісів*, як один із індикаторів ефективності екологічного управління. Лісові екосистеми відіграють важливу роль у поглинанні вуглекислого газу, стабілізації клімату

та збереженні біорізноманіття, відтак підтримка та відновлення лісів є складовим елементом політики сталого природокористування, що забезпечує баланс між використанням природних ресурсів та їх збереженням для майбутніх поколінь.

В Україні лісові та лісовкриті землі займають близько 17,6% (10,63 млн га) від загальної площі країни. При цьому рівень лісистості території залишається відносно низьким у порівнянні з країнами Європи. Зважаючи на це, вітчизняна лісова політика потребує посиленої уваги до відтворення лісів як основи сталого розвитку та екологічної рівноваги (рис. 2.23).

Рис. 2.23. Площа відтворення лісів як одним із важливих індикаторів екологічного управління

* Побудовано за даними Державної служби статистики України [84].

У 2010 році площа відтворення лісів становила 70 084 га, що є одним із найвищих показників за аналізований період. У 2011 році цей показник досяг свого максимуму – 72 358 га, після чого почалася поступова тенденція до зниження. Протягом 2015–2017 років площа відтворення лісів демонструвала

стабільність із незначними коливаннями, досягнувши 64 713 га у 2017 році. Однак у 2018 році показник різко зменшився до 51 519 га. Однією з основних причин стало зменшення обсягів суцільних рубок, особливо суцільних санітарних рубок, що було наслідком впровадження нових Санітарних правил у лісах України і обмеження застосування таких рубок [106].

Період з 2019 по 2023 роки характеризується поступовим скороченням площі відтворення лісів, що особливо помітно у 2022 році, коли цей показник досяг 36 852 га – найнижчого значення за весь аналізований період. У 2023 році площа відтворення лісів трохи збільшилася до 41 208 га, проте цей рівень все ще залишається значно нижчим порівняно з початком десятиліття.

Зміна досліджуваних показників свідчить про необхідність посилення заходів зі збереження та відновлення лісів в Україні. Для забезпечення сталого розвитку зеленої економіки слід не лише збільшити фінансування лісовідновлювальних програм, а й впровадити сучасні технології управління лісовими ресурсами, спрямовані на підвищення ефективності їхнього використання та збереження природної рівноваги.

Поряд із заходами з відтворення лісів, важливе місце в структурі зеленої економіки займають показники, що характеризують рівень інноваційності. Одним із ключових індикаторів у цьому контексті є частка відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) у загальному енергетичному балансі країни. Використання ВДЕ є показником екологічної відповідальності, що демонструє технологічний рівень економіки та готовність до переходу на сталий розвиток.

Відновлювані джерела енергії поступово стають невід’ємною складовою сучасної енергетичної політики, орієнтованої на зменшення впливу на довкілля та забезпечення сталого розвитку. В Україні частка енергії, виробленої з відновлюваних джерел, у 2023 році досягла 9,5%, що свідчить про позитивну динаміку порівняно з 2020 роком, коли цей показник становив 6,6% (рис. 2.24). Зростання виробництва енергії із сонячних і вітрових установок, а також запровадження «зеленого» тарифу стали важливими чинниками цих змін. Попри це, Україна продовжує суттєво відставати від

країн Європи, де використання відновлюваних джерел енергії вже стало основою енергетичного балансу.

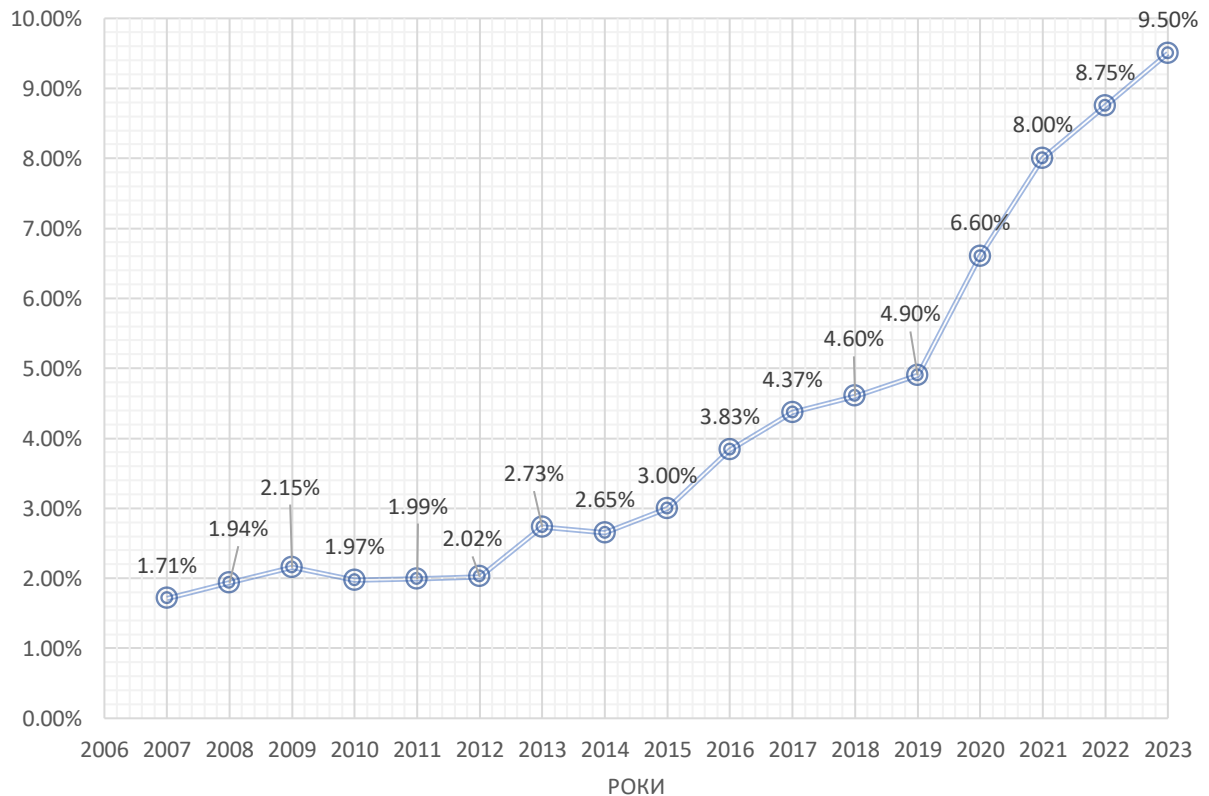

Рис. 2.24. Частка постачання енергії від відновлюваних джерел

*Побудовано за даними державної служби статистики та інформації [107];

** за 2021-2023 рр. дані взяті з мережі інтернет та розрахунків автора [108; 109].

Згідно з Енергетичною стратегією України, до 2030 року частка відновлюваних джерел енергії у загальному енергетичному балансі має становити щонайменше 25%. Крім того, до 2050 року країна ставить амбітну мету – досягти кліматичної нейтральності.

Індикатором розвитку зеленої економіки та прогресу України у впровадженні сталих енергетичних практик є показник *енергоспоживання на основі відновлюваних джерел енергії*. Дані Державної служби статистики, які охоплюють період до 2020 року, свідчать про поступове збільшення частки ВДЕ в енергетичному балансі країни, проте подальший аналіз після 2020 року ускладнений через війну (рис. 2.25).

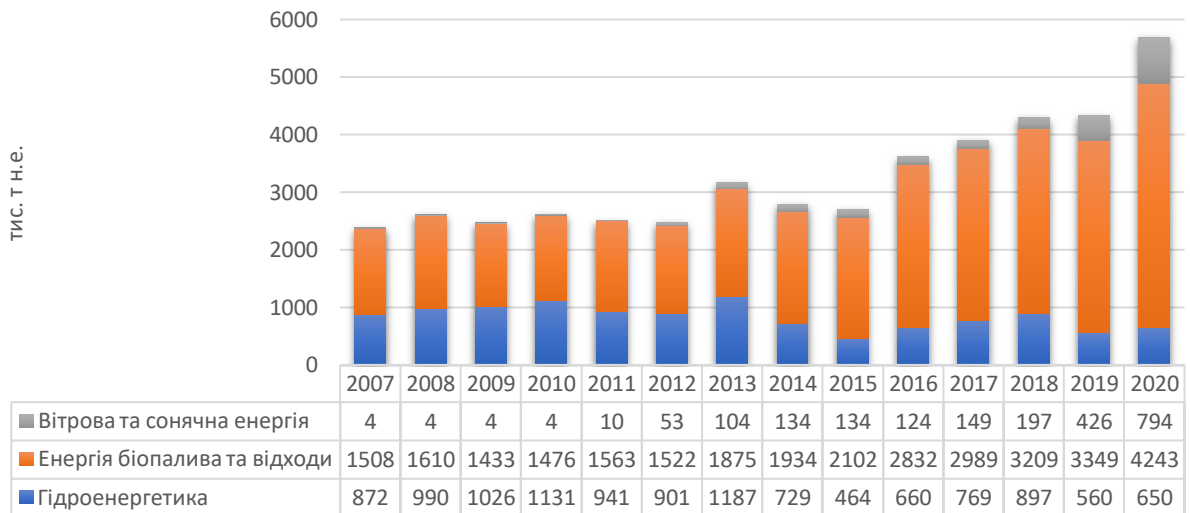

Рис. 2.25. Структура постачання енергії від відновлюваних джерел

* Побудовано за даними Державної служби статистики України [84].

У 2007 році частка енергії, отриманої з відновлюваних джерел, становила лише 1,7% від загального енергетичного балансу, тоді як у 2020 році цей показник зріс до 6,6%. Найбільший внесок у цю динаміку здійснила енергія біопалива та відходів, частка якої збільшилася з 1,1% у 2007 році до 4,9% у 2020 році. Це свідчить про активний розвиток сектора біоенергетики, що поступово стає ключовим напрямом сталого енергетичного розвитку.

Водночас вітрова та сонячна енергетика, яка у 2007 році мала незначний показник досягнувши 0,9% у 2020 році. Ріст пояснюється збільшенням інвестицій у відновлювану енергетику, розвитком сучасної інфраструктури та відповідних програм стимулювання. Однак гідроенергетика, що традиційно є важливим джерелом відновлюваної енергії, демонструє тенденцію до зниження, зменшившись з 0,87 млн т н.е. у 2007 році до 0,65 млн т н.е. у 2020 році (див. Додаток Д, табл. Д.1).

За даними Міністерства енергетики, у період 2022–2023 років в Україні введено в експлуатацію понад 660 МВт нових потужностей відновлюваних джерел енергії. Зокрема, у 2022 році збудовано близько 312 МВт, а у 2023 році додатково введено в роботу ще 350 МВт.

Через вторгнення російської федерації Україна зазнала значних втрат у секторі відновлюваної енергетики: було втрачено 80% вітрових та 20%

сонячних електростанцій. Попри ці виклики, країна продовжує розвивати альтернативну енергетику. Варто зазначити, що незважаючи на виклики, спричинені воєнними діями у 2023 році з урахуванням великих гідроелектростанцій частка виробленої чистої енергії сягнула 20,3%, що перевищує довоєнний період [110]. Крім того, за перше півріччя 2024 року частка ВДЕ в енергетичному балансі України зросла до 9,8% [111]. Загалом впродовж 2022–2023 років в Україні було введено понад 660 МВт нових потужностей ВДЕ, зокрема сонячних, вітрових, біогазових та малих гідроелектростанцій [112].

Як зазначають І. А. Колодійчук та М. Б. Куртяк, для забезпечення ефективного переходу до зеленої економіки в регіонах України важливо враховувати соціально-економічні передумови, зокрема рівень розвитку інфраструктури, доступ до екологічних технологій, інституційну спроможність та регіональні диспропорції [113]. Активний розвиток інфраструктури відновлюваної енергетики, незважаючи на складні умови, свідчить про поступовий прогрес у становленні «зеленої» економіки в Україні, що проявляється у зростанні частки відновлюваних джерел енергії в загальному енергетичному балансі країни. Проте для досягнення цілей, визначених Енергетичною стратегією України, необхідно продовжувати інвестувати у розвиток ВДЕ та створювати сприятливі умови для залучення інвестицій у цю сферу.

У 2023 році Україна продовжила впровадження реформ, спрямованих на інтеграцію принципів Європейського зеленого курсу (ЄЗК) у національну політику, незважаючи на виклики, пов'язані з повномасштабним вторгненням росії. Згідно з річним моніторинговим звітом DiXi Group, було досягнуто прогресу в реформуванні сектору відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) та прийнято оновлене законодавство, що сприяє переходу до ринкової моделі [114].

Крім того, у звіті Програми розвитку ООН зазначено, що Україна активно працює над зеленою відбудовою, впроваджуючи стратегії сталого розвитку та декарбонізації економіки [115]. Зокрема, акцент робиться на підвищенні

енергоефективності, розвитку ВДЕ та інтеграції екологічних стандартів у промисловість.

Водночас, за даними Європейської комісії, у 2022 році економіка України скоротилася на 29,1 %, демонструючи більшу стійкість, ніж очікувалося раніше [116]. Така ситуація підкреслює важливість продовження реформ і залучення інвестицій у зелену економіку для забезпечення стійкого відновлення країни.

Таким чином, попри складні обставини, Україна робить значні кроки у напрямку зеленої трансформації, інтегруючи екологічні принципи у процес відбудови та розвитку економіки.

2.3 Інтегральна оцінка соціальної відповідальності та розвитку зеленої економіки

Інтегральна оцінка соціальної відповідальності та розвитку зеленої економіки в Україні є важливим інструментом для виявлення тенденцій, що формують сучасний соціально-економічний та екологічний ландшафт країни. На сьогодні ці процеси ускладнюються впливом низки кризових явищ, серед яких тривалий військовий конфлікт, економічна нестабільність, посилення екологічних викликів та соціальна напруга. Такі умови зумовлюють необхідність системного підходу до аналізу динаміки соціально-економічних показників і визначення рівня відповідальності держави у сфері забезпечення сталого розвитку.

Систематизація факторів, що впливають на рівень соціальної відповідальності, дозволяє створити комплексну інформаційну базу для оцінки ефективності державної політики в контексті розвитку зеленої економіки. У цьому аспекті важливо враховувати не лише прямі економічні показники, а й соціальні та екологічні чинники, які відіграють ключову роль у формуванні сталого майбутнього. Взаємозв'язок між цими складовими стає особливо актуальним в умовах глобальних викликів, коли питання енергетичної безпеки, раціонального використання ресурсів та збереження навколишнього середовища виходять на перший план.

Результати досліджень, проведених у попередніх підрозділах, свідчать про наявність як позитивних зрушень, так і системних проблем у сфері соціальної відповідальності та екологічної політики. У зв'язку з цим особливого значення набуває інтегральна оцінка, що дасть можливість комплексно оцінити взаємний вплив соціальних, економічних та екологічних факторів на процеси формування зеленої економіки в Україні. В подальшому результати інтегрального аналізу стануть корисними для визначення стратегічних пріоритетів державної політики у сфері сталого розвитку та забезпеченню ефективного управління соціальними, економічними та екологічними ризиками.

Інтегральна оцінка соціальної відповідальності базується на аналізі трьох ключових складових: економічної, соціальної та екологічної, які відображають рівень ефективності державної політики, корпоративної практики та громадянської активності у контексті сталого розвитку. Співвідношення цих складових визначає рівень відповідальності суспільства за забезпечення економічної стабільності, соціального добробуту та збереження навколишнього середовища. У процесі аналізу важливо враховувати взаємозв'язок між цими параметрами, оскільки посилення однієї зі складових без належної уваги до інших може призвести до порушення системної рівноваги.

З урахуванням характеру дослідження, для *інтегральної оцінки соціальної відповідальності* використано систему показників, що охоплюють як кількісні, так і якісні характеристики. Соціальна складова охоплює рівень зайнятості, доходів населення, доступність соціальних послуг та показники соціального захисту. До складу економічної складової включено показники, що характеризують бюджетні витрати на соціальний захист, інвестиційну активність та фінансову стабільність. Екологічна складова відображає обсяги інвестицій у природоохоронну діяльність, ефективність управління природними ресурсами та рівень екологічної безпеки.

У процесі оцінювання *соціальної складової соціальної відповідальності* було враховано такі ключові показники, як рівень безробіття, чисельність зайнятих осіб, рівень середньомісячної заробітної плати, темп її приросту, частка населення за межею бідності та охоплення бідних державними програмами соціальної підтримки. Зазначені індикатори відображають різні аспекти

соціальної стабільності, включно з рівнем зайнятості, доходами населення та доступністю соціального захисту (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Вихідні дані для розрахунку соціальної складової

Соціальна складова	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Рівень безробіття (%)	9,7	9,5	9,7	9,9	9,1	8,6	9,9	10,3	21,1	18,2
Кількість зареєстрованих безробітних в Україні (тис. осіб)	458,6	461,1	407,2	352,5	341,7	338,2	459,2	295,0	186,5	96,1
Чисельність зайнятих, тис. осіб	17188,1	15742,0	15626,1	15495,9	15718,6	15894,9	15244,5	14957,3	9100,0	9500,0
Рівень середньомісячної заробітної плати штатних працівників, дол	292,7	192,1	202,9	267,1	325,9	406,1	429,9	513,5	490,8	476,9
Темп приросту заробітної плати, у % до попереднього року	-29,2	-34,4	5,6	31,6	22,0	24,6	5,9	19,4	-4,4	-2,8
Частка населення за межею бідності (%)	24,0	23,1	18,8	23,0	23,1	18,8	23,0	23,0	60,0	67,0
Частка бідних, які охоплені державною соціальною підтримкою, в загальній чисельності бідного населення, %	-	63,0	70,3	73,6	72,0	57,4	55,5	53,7	-	-

* Систематизовано автором за даними Міністерства фінансів та Державної служби статистики України.

Аналіз вихідних даних щодо соціальної складової соціальної відповідальності України за 2014–2023 роки дозволяє виявити ключові тенденції. Загалом показники демонструють значні коливання, що відображає вплив як економічних криз, так і військових подій.

Однією з найбільш нестабільних характеристик є рівень безробіття, який тримався відносно стабільно до 2021 року, проте різко зріс у 2022 році до 21,1% через повномасштабну війну, що суттєво вплинуло на загальний соціальний контекст. Подібну динаміку демонструє і чисельність зайнятих, яка знижувалася поступово, але у 2022 році зазнала значного падіння. Це важливі показники, оскільки вони безпосередньо відображають стан ринку праці та мають істотний вплив на інтегральний індекс.

Серед показників, які мають позитивну динаміку у довгостроковій перспективі, можна відзначити рівень середньомісячної заробітної плати. Після значного падіння у 2014–2015 роках спостерігалось її стійке зростання до 2021 року, що свідчить про поступове економічне відновлення. Однак війна знову призвела до скорочення доходів у 2022–2023 роках.

Особливо різка негативна зміна відбулася у частці населення за межею бідності, яка у 2022 році зростає до 60%, а у 2023 – до 67%. Це один із найважливіших дестимуляторів, що значною мірою впливатиме на інтегральний показник. Водночас частка бідних, які отримують державну підтримку, хоч і демонструвала позитивні результати у попередні роки, у критичних періодах не представлена, що ускладнює оцінку ефективності соціальної політики в умовах кризи.

Загалом найбільший вплив на інтегральний індекс, ймовірно, матимуть показники, що демонструють найбільші коливання: рівень безробіття, чисельність зайнятих, рівень заробітної плати та частка населення за межею бідності.

Для інтегральної оцінки було використано методику нормалізації показників, що дозволило усунути вплив різних одиниць виміру та забезпечити їхню порівнянність. Показники, що мають позитивний вплив на соціальний розвиток (наприклад, чисельність зайнятих, рівень заробітної плати, темп її приросту, частка бідних, охоплених державною підтримкою), визначено як стимулятори, тоді як показники, що мають негативний вплив (рівень безробіття, кількість зареєстрованих безробітних, частка населення за межею бідності), віднесено до дестимуляторів.

При розрахунку інтегральних показників для соціальної складової значення «Частка бідних, які охоплені державною соціальною підтримкою (%)» у 2014, 2022 та 2023 роках, де дані відсутні (NaN), було враховано наступним чином. Для обчислення середнього значення (інтегрального показника) було використано середнє арифметичне тільки наявних значень у відповідному році. При наявності відсутніх значень (NaN) вони просто ігнорувалися під час підрахунку середнього. Так, зокрема, у 2014 році інтегральний показник соціальної складової розрахований на основі 6 наявних показників замість 7.

$$\text{Інтегральний показник}_{2014} = \frac{\sum(\text{нормовані значення})}{6} \quad (2.1)$$

Виключення відсутніх даних дає змогу уникнути помилок, що можуть виникнути при спробі замінити їх на нуль або будь-яке умовне значення, а також забезпечує порівнянність даних між роками, де показники дійсно наявні, і не створює штучної зміни інтегрального індексу (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Нормовані показники соціальної складової

Нормовані показники	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Рівень безробіття (%) (дестим.)	0,912	0,928	0,912	0,896	0,960	1,000	0,896	0,864	0,000	0,232
Кількість зареєстрованих безробітних (дестим.)	0,007	0,000	0,148	0,298	0,327	0,337	0,005	0,455	0,752	1,000
Чисельність зайнятих (тис. осіб)	1,000	0,821	0,807	0,791	0,818	0,840	0,760	0,724	0,000	0,049
Рівень середньомісячної заробітної плати (дол.)	0,313	0,000	0,034	0,233	0,416	0,666	0,740	1,000	0,929	0,886
Темп приросту заробітної плати (%)	0,079	0,000	0,606	1,000	0,854	0,893	0,610	0,815	0,454	0,478
Частка населення за межею бідності (%) (дестим.)	0,892	0,911	1,000	0,913	0,911	1,000	0,913	0,913	0,145	0,000
Частка бідних з державною підтримкою (%)	NaN	0,467	0,834	1,000	0,920	0,186	0,090	0,000	NaN	NaN

* Розраховано автором.

Динаміка економічної складової соціальної відповідальності в Україні у 2014–2023 роках демонструє суттєві коливання, що обумовлено як внутрішніми економічними трансформаціями, так і зовнішніми шоками, зокрема кризовими явищами, пандемією COVID-19 та впливом військових дій.

Видатки Зведеного бюджету України на соціальний захист і соціальне забезпечення у структурі загальних бюджетних витрат зазнали значного зниження: з 26,4 % у 2014 році до 11,6 % у 2023 році. Особливо стрімке скорочення цього показника спостерігалось після 2020 року, що може бути наслідком перерозподілу бюджетних ресурсів на інші пріоритетні сфери в умовах військової агресії та економічної нестабільності. Така динаміка вказує на ослаблення ролі держави у фінансуванні соціального захисту, що потенційно негативно впливатиме на рівень соціальної відповідальності.

Частка видатків на охорону здоров'я демонструє схожі тенденції. Якщо у 2014–2015 роках цей показник становив понад 10 %, то у 2023 році він знизився до 4,9 %. Незважаючи на тимчасове збільшення видатків під час пандемії у 2020–2021 роках (11,0–11,1 %), загальна тенденція свідчить про обмеженість фінансових ресурсів, спрямованих на забезпечення доступу до якісних медичних послуг.

Частка видатків на освіту також має тенденцію до зниження: від 19,1 % у 2014 році до 6,9 % у 2023 році. Це зменшення, зокрема після 2021 року, відображає переорієнтацію державної фінансової політики у відповідь на поточні виклики, що може негативно впливати на довгостроковий соціально-економічний розвиток країни, знижуючи інвестиції в людський капітал.

Видатки на житлово-комунальне господарство протягом аналізованого періоду залишалися відносно стабільними, хоча й невеликими, коливаючись у межах 1,4–3,4 %. Незначне зростання у 2021 році до 3,1 % можна пояснити необхідністю підтримки інфраструктури в умовах пандемії та соціально-економічної кризи.

Найбільш позитивну динаміку демонструє частка капітальних інвестицій для забезпечення довгострокової соціальної стабільності та підвищення якості життя населення. Якщо у 2014 році цей показник становив 3,8 %, то у 2023 році він досягнув 15,6 %. Зростання частки капітальних інвестицій, особливо у 2020–2023 роках, свідчить про намагання держави спрямувати ресурси на відновлення інфраструктури та підтримку довгострокових проєктів, що може мати позитивний вплив на економічну стабільність у майбутньому (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

**Вихідні дані для розрахунку економічної складової
соціальної відповідальності**

Економічна складова	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Видатки Зведеного бюджету України на соціальний захист і соціальне забезпечення, % до видатків Зведеного бюджету	26,4	25,9	30,9	27,0	24,7	23,4	21,7	19,2	15,0	11,6
Частка видатків у ЗБ на охорону здоров'я, %	10,9	10,4	9,0	9,7	9,3	9,4	11,0	11,1	7,1	4,9
Частка видатків у ЗБ на освіту, %	19,1	16,8	15,5	16,8	16,8	17,4	15,8	17,0	9,6	6,9
Частка видатків у ЗБ на житлово-комунальне господарство, %	3,4	2,3	2,1	2,6	2,4	2,5	2,0	3,1	1,4	1,6
Частка капітальних інвестицій для забезпечення довгострокової соціальної стабільності та підвищення якості життя населення, %	3,8	6,9	8,4	10,0	10,5	11,7	16,5	15,4	14,2	15,6

* Систематизовано автором за даними Міністерства фінансів та Державної служби статистики України.

Загалом найбільший вплив на інтегральний індекс економічної складової, ймовірно, матимуть видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення, а також капітальні інвестиції, оскільки вони найбільш чутливо реагують на

економічні зміни. Тенденція до скорочення соціальних видатків і переорієнтація бюджету на капітальні проекти відображає зміну акцентів державної політики у відповідь на сучасні виклики (2.12).

Таблиця 2.12

**Нормовані показники економічної складової
соціальної відповідальності**

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Видатки на соцзахист (% до бюджету)	0,767	0,741	1,000	0,798	0,679	0,612	0,524	0,395	0,175	0,000
Видатки на охорону здоров'я (%)	0,968	0,887	0,661	0,774	0,710	0,726	0,984	1,000	0,355	0,000
Видатки на освіту (%)	1,000	0,811	0,705	0,811	0,811	0,861	0,730	0,828	0,221	0,000
Видатки на ЖКГ (%)	1,000	0,450	0,350	0,600	0,500	0,550	0,300	0,850	0,000	0,100
Капітальні інвестиції на соцстабільність (%)	0,000	0,246	0,361	0,487	0,530	0,620	1,000	0,919	0,820	0,931

Динаміка показників, що характеризують екологічну складову соціальної відповідальності України у 2014–2023 роках, свідчить про поступове зниження пріоритетності питань охорони навколишнього природного середовища в бюджетній політиці. Особливо помітне зменшення на тлі економічних і соціальних викликів, із якими стикалася країна в останні роки.

Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища у відсотковому співвідношенні до загального обсягу капітальних інвестицій демонструють чітку тенденцію до зниження. Якщо у 2014 році цей показник становив 3,6 %, то у 2023 році він зменшився до 1,3 %. Найбільш помітне падіння спостерігається після 2018 року, що може бути пов'язано як із загальним скороченням інвестиційних ресурсів, так і з перерозподілом фінансування на інші стратегічно важливі напрями, зокрема оборонний сектор.

Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища у відсотках до ВВП також мають стійку тенденцію до зменшення: з 0,9 % у 2014–2015 роках до 0,4 % у 2023 році. Можемо відмітити зниження уваги до фінансування заходів, спрямованих на підтримання екологічної безпеки в умовах економічної нестабільності. Така динаміка вказує на недостатню інтеграцію екологічних пріоритетів у державну політику в сфері управління фінансовими ресурсами.

Аналогічну тенденцію демонструє і частка видатків на охорону навколишнього природного середовища у структурі Зведеного бюджету України. Протягом 2014–2019 років цей показник утримувався на рівні 0,6–0,7 %, але починаючи з 2020 року він почав поступово знижуватися, досягнувши лише 0,1 % у 2023 році. Отже, відбувалося суттєве скорочення бюджетних витрат, спрямованих на фінансування екологічних програм і проєктів (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

**Вихідні дані для розрахунку екологічної складової
соціальної відповідальності**

Екологічна складова	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища, у % до капітальних інвестицій всього	3,6	2,8	3,7	2,5	1,7	2,6	2,6	2,1	1,6	1,3
Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища, у % до ВВП	0,9	0,9	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,6	0,5	0,4
Частка видатків на охорону навколишнього природного середовища у Зведеному бюджеті, %	0,7	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	0,2	0,1

* Систематизовано автором за даними Міністерства фінансів та Державної служби статистики України.

Загалом, аналіз динаміки екологічної складової вказує на те, що екологічні інвестиції є вразливою частиною бюджетної політики, яка першою зазнає скорочень у кризові періоди. Найбільший вплив на інтегральний

показник, матимуть капітальні інвестиції, оскільки їх скорочення є найбільш вираженим і систематичним. Таке зменшення рівня фінансування екологічної сфери може негативно впливати на загальну екологічну стійкість країни, що потребує додаткової уваги при формуванні майбутніх стратегій сталого розвитку (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

**Нормовані показники екологічної складової
соціальної відповідальності**

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Капітальні інвестиції на екологію (%)	0,958	0,619	1,000	0,473	0,175	0,534	0,534	0,321	0,105	0,000
Поточні витрати на екологію (% ВВП)	1,000	0,933	0,819	0,558	0,550	0,568	0,510	0,276	0,042	0,000
Видатки на екологію (% бюджету)	0,779	1,000	0,903	0,824	0,770	0,844	0,633	0,645	0,041	0,000

* Розраховано автором.

З метою комплексної оцінки рівня соціальної відповідальності в Україні було здійснено розрахунок інтегральних показників за трьома ключовими складовими: соціальною, економічною та екологічною. Отримані результати дозволяють простежити динаміку змін у відповідних сферах протягом 2014–2023 років, а також оцінити потенційний вплив кожної з них на розвиток зеленої економіки.

Аналіз інтегральних показників свідчить про наявність чітких тенденцій до зниження рівня соціальної відповідальності у всіх трьох складових, особливо у кризові періоди (див. Додаток Е, табл. Е.1). Соціальна складова демонструє помірні коливання з піком у 2018 році (0,744), після чого спостерігається поступове зниження, особливо різке у 2022 році (0,380) на тлі військових подій. Незважаючи на часткове відновлення у 2023 році (0,441), показник залишається значно нижчим за докризові рівні. Це свідчить про зниження соціальної стабільності, що може обмежувати розвиток зеленої

економіки через зниження інвестицій у людський капітал та зменшення соціальної підтримки екологічних ініціатив.

Економічна складова загалом демонструє більш стійку динаміку до 2021 року з максимальним значенням 0,798, що відображає відносну економічну стабільність у цей період. Однак у 2022–2023 роках відбулося різке зниження до 0,314 та 0,206 відповідно. Це може мати критичний вплив на зелений розвиток, оскільки економічна стабільність є базовою умовою для інвестування в екологічні технології та підтримку сталих проєктів.

Найбільш негативні зміни спостерігаються у *екологічній складовій*, що демонструє різке зниження з 0,913 у 2014 році до 0,000 у 2023 році. Така динаміка свідчить про критичне скорочення екологічних інвестицій та зниження пріоритетності екологічних питань у державній політиці. Це створює значні загрози для розвитку зеленої економіки, оскільки екологічні ініціативи потребують системної підтримки та значних фінансових ресурсів (рис. 2.26).

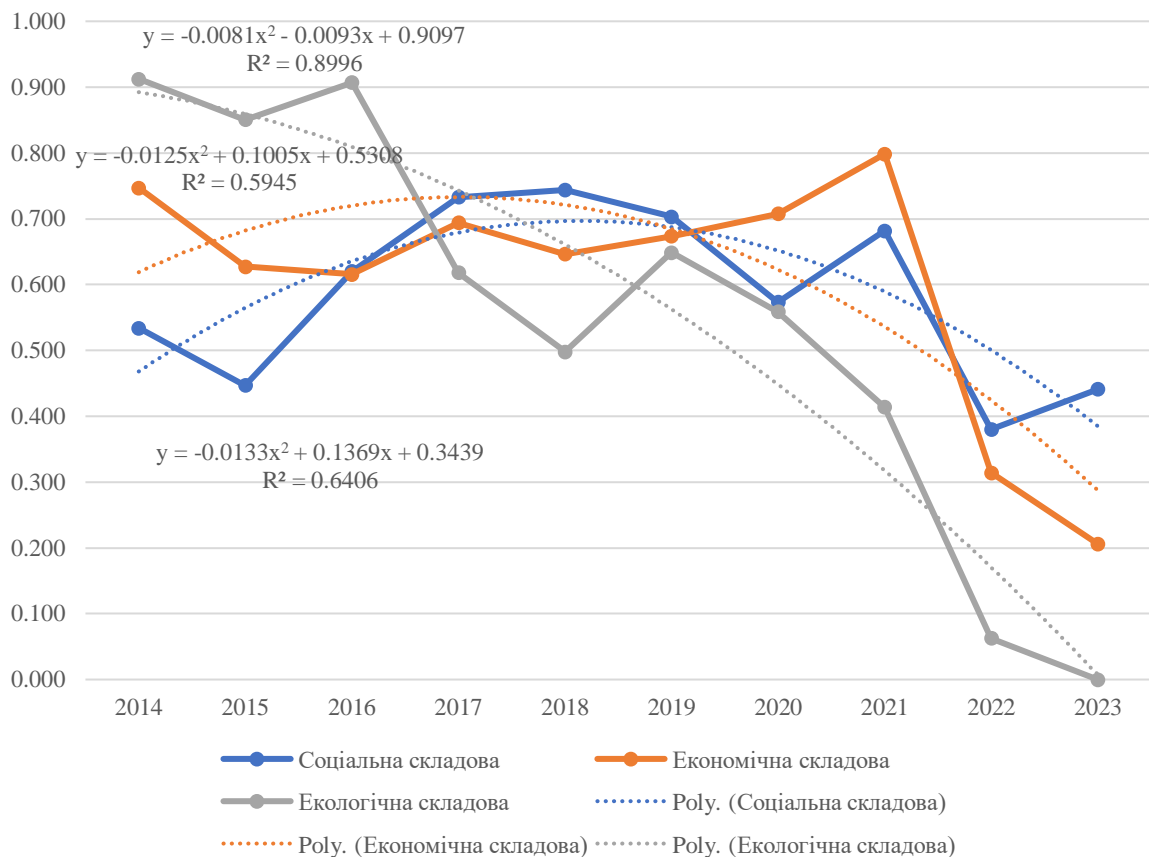

Рис. 2.26. Динаміка інтегральних показників складових соціальної відповідальності

*Побудовано автором.

Таким чином, вплив кожної зі складових на розвиток зеленої економіки є суттєвим, але відрізняється за своєю природою. Економічна складова визначає фінансові можливості для підтримки зелених ініціатив, соціальна складова забезпечує суспільну підтримку та формує попит на екологічно чисті продукти, а екологічна складова відображає безпосередні інвестиції та політичну волю до збереження природних ресурсів. Падіння всіх трьох показників у 2022–2023 роках підкреслює необхідність комплексного підходу до відновлення соціально-економічної стабільності як основи для розвитку зеленої економіки.

Інтегральний показник розвитку зеленої економіки, у свою чергу, сформовано на основі оцінки таких параметрів, як прямий вплив на довкілля, сталість природокористування та рівень інноваційної активності. Його розрахунок дозволяє визначити, наскільки ефективно соціальна відповідальність інтегрується у процеси економічного розвитку з урахуванням екологічної складової. Особливе значення має аналіз динаміки цих показників у часі, адже його проведення дає змогу оцінити ефективність реалізації стратегій сталого розвитку та адаптивність економічної системи до змінних умов зовнішнього середовища.

Аналіз екологічних показників свідчить про суттєві зміни в динаміці забруднення довкілля в Україні за останнє десятиліття. Загальна тенденція до зниження викидів забруднюючих речовин в атмосферу, скорочення утворення відходів та зменшення обсягів скидання забруднених вод вказує на певний прогрес у сфері екологічної відповідальності. Так, обсяг викидів в атмосферу зменшився з 3350 тис. тонн у 2014 році до 1224,2 тис. тонн у 2023 році, що свідчить про поступове скорочення антропогенного навантаження на повітряне середовище. Водночас утворення відходів мало нестабільний характер: від 355 млн тонн у 2014 році до пікових 493,3 млн тонн у 2021 році, після чого відбулося різке зниження до 176,3 млн тонн у 2023 році.

Різке скорочення рівня забруднення після 2019 року може свідчити не лише про посилення екологічних норм, а й про структурні зміни в економіці,

зокрема зменшення обсягів промислового виробництва. Утворення відходів демонструє значні коливання, що вказує на необхідність переходу до циркулярної економіки та ефективнішого управління ресурсами. Зокрема, у 2017 році утворення відходів досягло 366,1 млн тонн, що на 23,7% більше, ніж у попередньому році, однак після 2021 року цей показник суттєво знизився.

Щодо скидання забруднених зворотних вод, показник варіювався від 923 млн м³ у 2014 році до 997 млн м³ у 2017 році, а в подальші роки демонстрував тенденцію до зменшення, досягнувши 518 млн м³ у 2020 році. Однак відсутність даних за 2022 та 2023 роки ускладнює комплексну оцінку змін у цій сфері (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

Індикатори, що прямо впливають на стан довкілля

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, тис. т	3350	2857,4	3078,1	2584,9	2508,3	2459,5	2238,6	2242	1189,6	1224,2
Утворення відходів, млн т	355,0	312,3	295,9	366,1	352,3	441,5	462,4	493,3	203,6	176,3
Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти за регіонами України, млн м ³	923	875	698	997	952	737	518	542	-	-
Темп приросту забруднень, %	-43,2	-5,2	-20,2	42,8	-4,5	-22,6	-29,7	4,6	-	-

* Систематизовано автором за даними Державної служби статистики України.

Вплив зазначених тенденцій на розвиток зеленої економіки є неоднозначним. З одного боку, зменшення рівня викидів, утворення відходів та скидання забруднених вод є свідченням покращення екологічної ситуації,

за рахунок зміцненню екологічної безпеки, розвитку інноваційних екологічних технологій та посиленню соціальної відповідальності підприємств. З іншого боку, різкі зміни екологічних показників, зумовлені не стільки запровадженням сталих практик, скільки загальноекономічними кризовими явищами, можуть свідчити про тимчасовий характер позитивних змін.

Аналіз нормованих показників підтверджує загальну тенденцію до зменшення забруднення довкілля в окремі періоди, однак значні коливання свідчать про нестабільність екологічної ситуації (табл. 2.16).

Таблиця 2.16

Нормовані показники, що прямо впливають на стан довкілля

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, тис. т	0,000	0,228	0,126	0,354	0,390	0,412	0,514	0,513	1,000	0,984
Утворення відходів, млн т	0,436	0,571	0,623	0,401	0,445	0,163	0,097	0,000	0,914	1,000
Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти за регіонами України, млн м ³	0,154	0,255	0,624	0,000	0,094	0,543	1,000	0,950	NaN	NaN
Темп приросту забруднень, %	1,000	0,559	0,733	0,000	0,551	0,761	0,844	0,444	NaN	NaN

* Розраховано автором.

Найбільший вплив на інтегральний показник матимуть викиди забруднюючих речовин в атмосферу та утворення відходів, оскільки вони демонструють значні коливання та визначають загальне екологічне навантаження. Скидання забруднених вод також є важливим фактором, але через відсутність останніх даних його вплив може бути менш визначальним. Темпи приросту забруднень відображають динаміку змін, що також впливатиме на інтегральну оцінку, особливо в контексті загальних екологічних трендів (табл. 2.17).

Таблиця 2.17

Індикатори, що показують сталість природокористування

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Обсяг внесених мінеральних добрив на одиницю площі сільськогосподарських угідь (кг N, P ₂ O ₅ і K ₂ O на 1 га)	72,2	69	83,5	98,1	113,3	113	134,9	139,6	101	84,4
Частка площ, оброблених мінеральними добривами, % до загальної площі сільськогосподарських угідь	72,5	70,7	75,8	79,7	77,8	79,2	79,6	81,6	61,7	55,3
Внесення органічних добрив на одиницю площі сільськогосподарських угідь, кг на 1 га	485,22	471,35	442,65	448,01	562,75	549,88	554,08	580,72	536,09	535,70
Частка площ, оброблених органічними добривами, до загальної площі сільськогосподарських угідь, %	2	2	2,4	2,4	3,9	3,9	4,9	4,9	3,4	3,4
Площа відтворення лісів, га	58026	60402	63231	64713	51519	48837	44798	49355	36852	41208
Темп приросту площ відтворення лісів, %	-14,28	4,09	4,68	2,34	-20,39	-5,21	-8,27	10,17	-25,33	11,82

* Систематизовано автором за даними Державної служби статистики України.

Стійке природокористування є основою зеленої економіки, оскільки визначає рівень збереження ресурсів та екологічну безпеку. Динаміка основних показників свідчить про певні зміни у використанні добрив, обробці земель та відтворенні лісів, що впливають на екологічну стійкість. Так,

внесення мінеральних добрив на 1 га зросло з 72,2 кг у 2014 році до 139,6 кг у 2021 році, проте у 2023 році скоротилося до 84,4 кг. Частка оброблених ними площ зменшилася з 81,6% у 2021 році до 55,3% у 2023 році, що свідчить про скорочення аграрної активності або зміну технологій.

Органічні добрива демонструють відносну стабільність – у 2023 році їх внесено 535,7 кг/га, однак площа їх застосування залишається низькою (3,4% сільгоспугідь). Таким чином маємо в Україні слабку інтеграцію органічного землеробства, попри його значення для сталого розвитку.

Ситуація з відтворенням лісів нестабільна. Після піку у 2017 році (64 713 га) відбулося зниження до 36 852 га у 2022 році, однак у 2023 році спостерігається часткове відновлення (41 208 га). Темпи приросту площ лісовідновлення коливаються, у 2022 році вони впали на 25,33%, а у 2023-му зросли на 11,82%.

Зменшення використання мінеральних добрив та скорочення площ їх внесення може сприяти екологізації сільського господарства, проте водночас несе ризики зниження врожайності. Низька популярність органічних добрив обмежує перехід до екологічно чистих методів землеробства. Нестабільність у лісовідновленні загрожує біорізноманіттю та уповільнює боротьбу з кліматичними змінами.

Для об'єктивної оцінки тенденцій сталого природокористування доцільно проаналізувати нормовані показники, щоб зіставити зміни різних індикаторів у порівнянні з їх максимальними та мінімальними значеннями (табл. 2.18).

Аналіз нормованих показників сталого природокористування вказує на те, що аграрна та лісовідновна політика зазнає значних коливань. Найбільший вплив на інтегральний показник матиме частка площ, оброблених мінеральними добривами, оскільки її різке скорочення свідчить про зміну підходів у сільському господарстві та можливе зниження продуктивності земель.

Таблиця 2.18

**Нормовані показники, що відображають сталість
природокористування**

Нормовані показники	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Обсяг внесених мінеральних добрив на одиницю площі сільськогосподарських угідь (кг N, P ₂ O ₅ і K ₂ O на 1 га)	0,955	1,000	0,795	0,588	0,373	0,377	0,067	0,000	0,547	0,782
Частка площ, оброблених мінеральними добривами, % до загальної площі сільськогосподарських угідь	0,346	0,414	0,221	0,072	0,144	0,091	0,076	0,000	0,757	1,000
Внесення органічних добрив на одиницю площі сільськогосподарських угідь, кг на 1 га	0,308	0,208	0,000	0,039	0,870	0,777	0,807	1,000	0,677	0,674
Частка площ, оброблених органічними добривами, до загальної площі сільськогосподарських угідь, %	0,000	0,000	0,138	0,138	0,655	0,655	1,000	1,000	0,483	0,483
Площа відтворення лісів, га	0,760	0,845	0,947	1,000	0,526	0,430	0,285	0,449	0,000	0,156
Темп приросту площ відтворення лісів, %	0,298	0,792	0,808	0,745	0,133	0,542	0,459	0,956	0,000	1,000

* Розраховано автором.

Також вагомим є показник площі відтворення лісів, що демонструє нестабільність у природоохоронних заходах. Коливання у внесенні

мінеральних добрив та темпах приросту лісових площ можуть негативно впливати на сталий розвиток, що вимагає більш послідовної державної підтримки та збалансованої екологічної політики.

Важливим чинником переходу до зеленої економіки є *інноваційний розвиток*, що визначає масштаби використання екологічно чистих технологій та енергоефективності. За показники інноваційного розвитку в напрямі зеленої економіки було обрано частку постачання енергії від відновлюваних джерел та загальний обсяг постачання відновлюваної енергії, що демонструють загальну тенденцію до зростання, проте мають певні особливості у своїй динаміці.

Як свідчать дані, частка постачання енергії з відновлюваних джерел у загальному енергетичному балансі країни зросла з 2,65% у 2014 році до 9,5% у 2023 році. Найбільш динамічне зростання спостерігалось у 2020 році, коли цей показник підвищився з 4,9% до 6,6%, що може бути наслідком активних інвестицій у «зелену» енергетику. В подальші роки темпи зростання залишалися стабільними, досягнувши 9,5% у 2023 році, що свідчить про прогрес у розвитку відновлюваних джерел енергії.

Обсяг загального постачання енергії від відновлюваних джерел також зростає, досягнувши максимуму у 2020 році (5687 тис. т н.е.). Проте відсутність даних за 2021–2023 роки ускладнює оцінку подальших змін (табл. 2.19).

Таблиця 2.19

Індикатори, що характеризують інноваційність економіки

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Частка постачання енергії від відновлюваних джерел, %	2,65	3,00	3,83	4,37	4,60	4,90	6,60	8,00	8,75	9,50
Загальне постачання енергії від відновлюваних джерел, тис. т н.е.	2797	2700	3616	3907	4303	4335	5687	-	-	-

* Систематизовано автором за даними Державної служби статистики України.

Аналіз нормованих показників підтверджує динаміку розвитку відновлюваної енергетики. Частка постачання відновлюваної енергії у 2023 році досягла максимального значення (1,000), а її зростання особливо прискорилося після 2019 року (з 0,329 у 2019 році до 0,891 у 2022 році). Щодо загального постачання енергії, то максимальне нормоване значення (1,000) також було зафіксовано у 2020 році, що підтверджує пік розширення потужностей у цьому секторі. Водночас відсутність даних за останні роки не дає змоги оцінити, чи продовжується позитивна тенденція (табл. 2.20).

Таблиця 2.20

Нормовані показники, що характеризують інноваційність економіки

Нормовані показники	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Частка постачання енергії від відновлюваних джерел, %	0,000	0,051	0,173	0,251	0,285	0,329	0,577	0,781	0,891	1,000
Загальне постачання енергії від відновлюваних джерел, тис. т н.е.	0,032	0,000	0,307	0,404	0,537	0,547	1,000	NaN	NaN	NaN

* Розраховано автором.

Збільшення частки відновлюваної енергії безпосередньо впливатиме на інтегральний показник, оскільки це свідчить про поступову зміну енергетичного балансу на користь екологічно чистих джерел. Також значний вплив матиме обсяг загального постачання енергії з ВДЕ, адже він відображає реальні зміни у структурі енергоспоживання країни. Зростання цього показника у 2014–2020 роках свідчить про активний розвиток сектору, однак відсутність даних за останні роки вказує на уповільнення темпів розвитку та нестабільність у політиці підтримки зеленої енергетики.

На основі нормованих показників розраховані інтегральні індикатори екологічного впливу, сталості природокористування, інноваційності економіки та індикатор розвитку зеленої економіки (табл. 2.21).

Таблиця 2.21

Інтегральні показники розвитку зеленої економіки в Україні

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Прямий вплив на довкілля	0,398	0,403	0,527	0,189	0,370	0,470	0,614	0,477	0,957	0,992
Сталість природокористування	0,444	0,543	0,485	0,430	0,450	0,479	0,449	0,567	0,410	0,682
Інноваційність економіки	0,016	0,026	0,240	0,328	0,411	0,438	0,788	0,781	0,891	1,000
Інтегральний показник розвитку зеленої економіки	0,357	0,410	0,458	0,333	0,417	0,469	0,561	0,554	0,795	0,962

* Розраховано автором.

Динаміка показника, що відображає прямий вплив господарської діяльності на довкілля, вказує на посилення екологічних регуляторних механізмів та зменшення антропогенного навантаження. Якщо у 2017 році його значення було мінімальним (0,189), то у 2023 році воно досягло 0,992. Це може бути наслідком як впровадження екологічно орієнтованих технологій, так і загального зниження промислової активності.

Показник сталості природокористування упродовж аналізованого періоду змінювався в межах 0,430–0,682. Зниження у 2022 році (0,410) може свідчити про скорочення природоохоронних заходів або зменшення ефективності державного регулювання, тоді як зростання у 2023 році (0,682) дає підстави припустити, що відбулося поступове відновлення відповідних екологічних програм.

Інноваційний розвиток є одним із важливих факторів становлення зеленої економіки. Аналіз відповідного інтегрального показника відображає поступове нарощування технологічного потенціалу у сфері відновлюваної енергетики. Якщо у 2014 році його значення було мінімальним (0,016), то вже у 2020 році спостерігалось суттєве покращення (0,788), а у 2023 році показник досяг максимального рівня (1,000). Покращення показника стало результатом активізації інвестиційних процесів у сфері зеленої енергетики, покращення енергоефективності та посилення ролі екологічних інновацій (рис. 2.27).

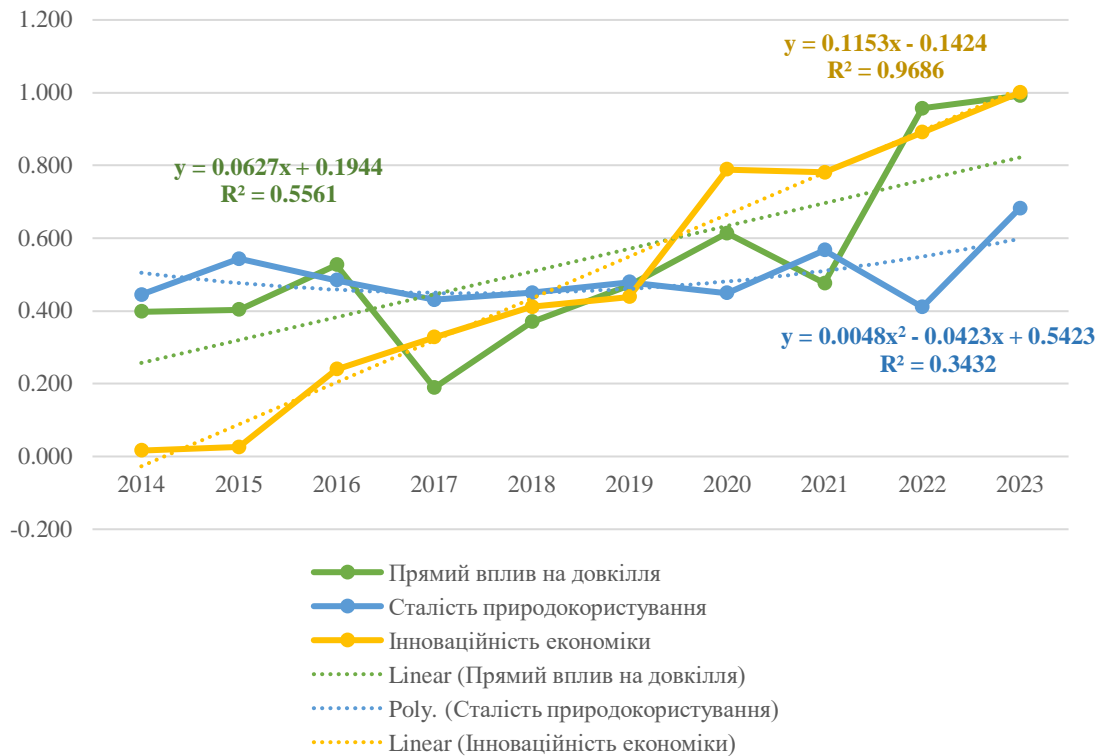

Рис. 2.27. Динаміка інтегральних показників розвитку зеленої економіки

* Побудовано на основі власних розрахунків автора.

Інтегральний показник розвитку зеленої економіки демонструє поступове покращення з 2014 року, коли його значення становило 0,357, до 2023 року, коли він досяг 0,962. Це дає підстави припустити, що в Україні відбуваються позитивні зрушення у сфері екологічно орієнтованого розвитку. Поступове зростання показника у 2014–2019 роках свідчить про формування основ для переходу до зеленої економіки, тоді як різке збільшення у 2020–2023 роках може бути наслідком активізації екологічних інвестицій, технологічних модернізацій та підвищення частки відновлюваних джерел енергії. Високе значення інтегрального показника у 2023 році свідчить про те, що зелена економіка стає вагомим компонентом економічної стратегії країни. Водночас нерівномірність динаміки окремих складових показника вказує на необхідність подальшої адаптації екологічної політики, стабілізації природоохоронного фінансування та системного підходу до стимулювання інновацій у цій сфері (рис. 2.28).

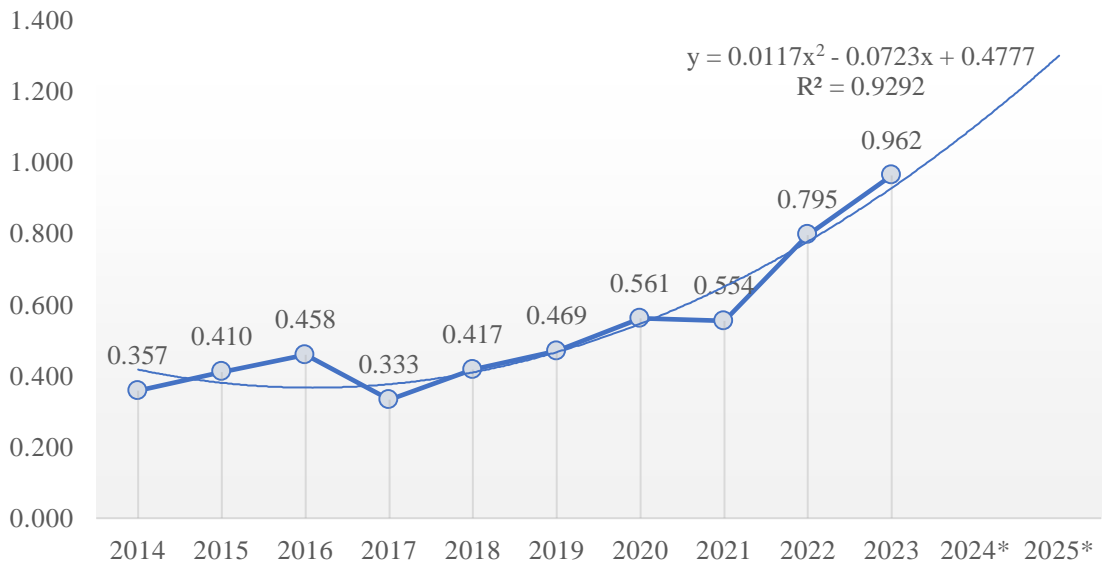

Рис. 2.28. Динаміка інтегрального показника розвитку
зеленої економіки в Україні

*Побудовано на основі власних розрахунків автора.

Квадратична трендова модель, представлена на графіку, дозволяє припустити подальше зростання інтегрального показника. Значення рівняння регресії:

$$y=0,0117x^2-0,0723x+0,4777 \quad (2.2)$$

Коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,9292$ вказує на високу точність апроксимації, що свідчить про надійність прогностичної моделі.

Зелена економіка набуває дедалі більшої ваги в структурі національної економіки. Прогнозовані значення на 2024–2025 роки (позначені зірочкою) свідчать про подальше прискорення темпів зростання. Така тенденція свідчить про стійкий перехід до екологічно орієнтованої моделі розвитку, що є наслідком технологічних зрушень, збільшення екологічних інвестицій та посилення державної підтримки. Водночас підтримка високих темпів зростання потребує стабільної екологічної політики, довгострокового фінансування зеленої енергетики та інноваційного розвитку.

Висновки до розділу 2

1. У результаті проведеного аналізу впровадження принципів соціальної відповідальності у соціально-економічний розвиток України та її регіонів встановлено, що соціальна відповідальність відіграє ключову роль у забезпеченні соціальної стабільності, зниженні нерівностей та формуванні передумов для стійкого економічного зростання, особливо в умовах війни та кризових трансформацій. Показано, що рівень безробіття у 2022 році досяг 21,1%, що стало найвищим показником за останні десятиліття, тоді як у 2023 році він знизився до 18,2%, а прогноз на 2024 рік становить 13,9%, що свідчить про поступове відновлення ринку праці. Разом з тим, у 2023 році лише 45% внутрішньо переміщених осіб (ВПО) були працевлаштовані, а їх частка серед зареєстрованих безробітних зросла з 8,9% у 2023 році до 17,3% у 2024 році, що вказує на потребу в посиленій державній підтримці. Частка осіб з інвалідністю серед отримувачів послуг центрів зайнятості становила 5,6% у 2024 році, незважаючи на їх чисельне зростання на 10%. Частка ветеранів серед зареєстрованих безробітних зросла з 0,9% у 2023 році до 2,5% у 2024 році.

2. Незважаючи на зростання середньої номінальної заробітної плати в Україні з 14 859 грн у 2022 році до 18 903 грн у першому кварталі 2024 року, рівень бідності залишався критично високим – за оцінками Інституту демографії, у 2023 році 67% населення перебувало за межею бідності. Частка бідних, охоплених державною соціальною підтримкою, скоротилася з 73,6% у 2017 році до 53,7% у 2021 році. Аналіз бюджетних витрат свідчить про зменшення пріоритетності соціальної політики: частка видатків на соціальний захист у загальному бюджеті знизилася з 19,2% у 2021 році до 11,58% у 2023 році. Частка видатків на освіту скоротилася з 16,8% у 2014 році до 6,9% у 2023 році, на охорону здоров'я – з 9,3% до 4,9% відповідно. Доведено, що структурні зміни в ринку праці, демографічні виклики та регіональні

диспропорції потребують посилення соціально орієнтованої політики, зокрема через державну підтримку зайнятості, розвиток інклюзивного ринку праці, стимулювання підприємництва та інтеграцію вразливих груп населення (внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю, ветеранів, жінок) у соціально-економічне середовище. Встановлено, що попри зростання абсолютних обсягів видатків на соціальні потреби, їх частка у загальних бюджетних витратах демонструє тенденцію до зниження, що свідчить про ослаблення пріоритетності соціальної політики. Виявлено значну нерівномірність у рівнях зайнятості, заробітної плати та соціального захисту між регіонами, що підкреслює актуальність застосування принципів соціальної відповідальності у регіональному розвитку.

3. Аналіз динаміки капітальних інвестицій у соціально значущі сфери засвідчив, що попри номінальне зростання фінансування, їх частка у загальному обсязі інвестицій залишається вкрай низькою: у 2023 році на освіту було спрямовано лише 0,4% капіталовкладень (2,7 млрд грн), на охорону здоров'я та соціальну допомогу – 4% (24,9 млрд грн), а на сферу культури, спорту та дозвілля – 0,6% (3,8 млрд грн), що свідчить про зниження пріоритетності цих напрямів у державній політиці. Водночас екологічна відповідальність держави залишається недостатньо фінансованою: частка капітальних інвестицій на охорону навколишнього середовища у 2023 році становила лише 1,32% (8,28 млрд грн), а поточні витрати – 0,4% ВВП, що вказує на слабку інтеграцію екологічних пріоритетів у бюджетну стратегію. Такі диспропорції у фінансуванні вимагають переорієнтації інвестиційної політики на забезпечення соціальної справедливості, екологічної стійкості та довгострокової якості життя населення. Результати аналізу свідчать про необхідність посилення ролі держави, бізнесу та громадянського суспільства у забезпеченні соціальної справедливості, підвищенні ефективності соціальної політики та зміцненні економічної стійкості на всіх рівнях управління.

4. У результаті дослідження рівня розвитку зеленої економіки в Україні та її регіонах встановлено, що національна економіка демонструє поступовий,

але фрагментарний перехід до екологічно орієнтованої моделі господарювання. Зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферу та скидання зворотних вод у природні водні об'єкти свідчить про позитивні зрушення в напрямку екологізації промислового виробництва, однак ці зміни значною мірою зумовлені не модернізацією економіки, а зниженням промислової активності внаслідок війни та економічної нестабільності. Доведено, що розвиток зеленої економіки в регіонах України є нерівномірним і залежить від рівня індустріалізації, економічної спеціалізації та наявності природних ресурсів. Промислово розвинені області характеризуються високими рівнями забруднення довкілля, утворення відходів, що потребує впровадження сучасних підходів до їх переробки, зменшення обсягів утворення та розширення практик повторного використання.

5. Виявлено, що, попри загальну позитивну динаміку екологічних індикаторів, залишаються значні проблеми з інституційною підтримкою переходу до зеленої економіки. Обмежена реалізація стратегічних документів, низький рівень використання відновлюваних джерел енергії та недостатня увага до впровадження ресурсозберігаючих технологій уповільнюють трансформаційні процеси у сфері сталого розвитку. Підтверджено доцільність використання комплексного підходу до оцінювання рівня зеленої економіки, який поєднує кількісні екологічні показники (викиди, відходи, стан водних ресурсів) з якісними індикаторами (екологічна свідомість, інституційна готовність, впровадження інновацій). Такий підхід дає змогу адекватно оцінити ефективність екологічної політики та визначити стратегічні напрями її удосконалення. Результати дослідження підтверджують потребу в системному посиленні екологічної відповідальності держави, бізнесу та громадськості, що має відобразитися у пріоритетному фінансуванні екологічних проєктів та залученні екологічних інвестицій, розвитку відновлювальної енергетики, удосконаленні системи управління відходами та поширенні сталих практик у всіх сферах економіки.

6. Дослідження індикаторів сталого природокористування в Україні засвідчило складну, але поступову трансформацію аграрного, лісового та енергетичного секторів у напрямі «зеленої» економіки. Внесення мінеральних добрив досягло свого піку у 2021 році (понад 2,8 млн тонн), однак унаслідок військових дій та економічної нестабільності обсяг їх використання у 2023 році скоротився майже на 40%, а частка оброблених площ знизилася з 81,6% до 55,3%. Це свідчить про зменшення інтенсивності агровиробництва та вразливість аграрного сектору до зовнішніх викликів. Позитивним елементом у формуванні зеленої економіки є стабільне використання органічних добрив. Проте частка сільськогосподарських угідь, оброблених органікою, скоротилася до 3,4%, що вказує на необхідність активізації політики підтримки органічного землеробства та розвитку тваринництва як джерела сировини. Динаміка площ лісовідновлення демонструє несприятливу тенденцію: від 72 тис. га у 2011 році до лише 41,2 тис. га у 2023 році. Така ситуація потребує невідкладних заходів державної підтримки та модернізації системи управління лісовими ресурсами. Зменшення площ відтворення лісів загрожує втратою біорізноманіття, ерозією ґрунтів і зниженням адаптивної спроможності екосистем до кліматичних змін.

7. Інноваційним індикатором сталого розвитку є частка відновлюваних джерел енергії у загальному енергетичному балансі. У 2023 році цей показник сягнув 9,5%, демонструючи поступове зростання навіть в умовах війни та втрат енергетичної інфраструктури. Упродовж 2022–2023 років в Україні введено в експлуатацію понад 660 МВт нових потужностей ВДЕ, що свідчить про збереження стратегічного курсу на декарбонізацію економіки та наближення до цілей Європейського зеленого курсу. Обґрунтовано, що для досягнення реальної сталості природокористування необхідне комплексне поєднання технологічних інновацій, підтримки аграрного і лісового секторів, розвитку ринку органічного виробництва та пришвидшення розвитку відновлювальної енергетики.

8. Інтегральна оцінка рівня соціальної відповідальності та розвитку зеленої економіки в Україні дозволила виявити складну динаміку взаємопов'язаних соціальних, економічних та екологічних процесів, що формують поточний стан та перспективи сталого розвитку країни. Результати розрахунку інтегральних показників соціальної відповідальності засвідчили її поступове зниження у всіх трьох складових (соціальній, економічній, екологічній), особливо у 2022–2023 роках, що стало наслідком дії комплексних кризових факторів – військових дій, зростання бідності, зниження соціальних витрат, скорочення екологічних інвестицій та нестабільності на ринку праці.

9. Інтегральний показник екологічної відповідальності у 2023 році сягнув мінімального значення, що свідчить про зниження пріоритетності природоохоронних заходів у бюджетній політиці держави та критичну потребу в активізації екологічного інвестування. Інтегральний показник розвитку зеленої економіки демонструє загальну позитивну динаміку, зокрема, у 2023 році досягнувши найвищого значення за аналізований період. Це вказує на формування передумов для екологічно орієнтованого економічного розвитку, насамперед завдяки зростанню частки відновлюваної енергії, активізації технологічних інновацій та зменшенню прямих викидів в довкілля. Водночас розвиток зеленої економіки супроводжується високою нестабільністю складових показників, що вказує на фрагментарність та неузгодженість державної політики у сферах екології, інновацій і соціального захисту, а також на потребу в комплексному міжгалузевому підході до управління сталим розвитком. Висока прогностична точність квадратичної трендової моделі розвитку зеленої економіки свідчить про потенціал подальшого зростання за умови послідовної політики підтримки відновлюваної енергетики, екологізації виробництва та розвитку людського капіталу, що мають стати базисом національної стратегії повоєнного відновлення України.

Основні положення другого розділу дисертаційної роботи відображено у працях [17; 73; 117;118; 119; 120].

РОЗДІЛ 3.
СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ТА МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ
ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ
НА ЗАСАДАХ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

3.1. Кореляційно-регресійна модель розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності

Розвиток зеленої економіки на сучасному етапі неможливий без урахування принципів соціальної відповідальності, які охоплюють економічні, соціальні та екологічні аспекти. У зв'язку з цим виникає потреба у побудові кореляційно-регресійної моделі, задля визначення яким чином різні складові соціальної відповідальності впливають на інтегральний показник розвитку зеленої економіки.

Метою побудови такої моделі є ідентифікація основних факторів, що сприяють сталому розвитку, та кількісна оцінка їхнього впливу. Результати розрахунку забезпечують можливість обґрунтування управлінських рішень у сфері екологічної політики та економічного планування.

За результатами регресійного аналізу модель виглядає наступним чином:

$$Y=1,1076-0,3578 \cdot X_1-0,2601 \cdot X_2-0,3832 \cdot X_3 \quad (3.1)$$

Проміжні результати проведених розрахунків наведені у таблицях 3.1-3.3.

Таблиця 3.1.

Регресійна статистика

Показники	Значення
Множинний R	0,9442
Коефіцієнт детермінації (R²)	0,8916
Скоригований коефіцієнт детермінації (R²)	0,8374
Стандартна похибка	0,081
Кількість спостережень	10

*Розраховано автором.

Таблиця 3.2.

Дисперсійний аналіз

Джерело варіації	df (ступені свободи)	SS (сума квадратів)	MS (середній квадрат)	F-статистика	Значущість F
Регресія	3	0,324	0,108	16,45	0,0027
Залишок	6	0,0394	0,0066	—	—
Разом	9	0,3633	—	—	—

*Розраховано автором.

Таблиця 3.3.

Коефіцієнти регресійної моделі

Змінна	Коефіцієнт	Стандартна похибка	t-статистика	p-значення	Нижня межа 95% ДІ	Верхня межа 95% ДІ
Константа (перетин Y)	1,1081	0,1229	9,0158	0,0001	0,8074	1,4088
Змінна X ₁	-0,3586	0,2925	-1,2263	0,266	-1,0743	0,357
Змінна X ₂	-0,2603	0,2833	-0,9189	0,3936	-0,9536	0,4329
Змінна X ₃	-0,383	0,1324	-2,8919	0,0276	-0,7071	-0,0589

*Розраховано автором.

Після побудови кореляційно-регресійної моделі для оцінки впливу соціальної, економічної та екологічної складових на розвиток зеленої економіки було проведено комплексний аналіз її статистичної значущості та ефективності. Основними критеріями для оцінки якості моделі є такі показники, як коефіцієнт детермінації (R^2), скоригований коефіцієнт детермінації (Adjusted R^2) та F-статистика. Їх інтерпретація дозволяє визначити, наскільки побудована модель є надійною та корисною для подальшого аналізу.

Коефіцієнт детермінації (R^2) відображає частку загальної дисперсії залежної змінної, яка пояснюється незалежними змінними у моделі:

$$R^2=0,892 \quad (3.2)$$

Значення 0,892 свідчить про те, що 89,2% варіації інтегрального показника розвитку зеленої економіки пояснюється змінами у соціальній,

економічній та екологічній складових. Це дуже високий показник, що вказує на сильну залежність між факторами та залежною змінною.

Чим ближче значення R^2 до 1, тим краще модель описує дані. Водночас занадто високе значення може свідчити про можливу переоцінку моделі (overfitting), але у нашому випадку результати додаткових тестів підтверджують її адекватність [121].

Скоригований коефіцієнт детермінації (Adjusted R^2):

$$R^2_{\text{adj}}=0,837 \quad (3.3)$$

Скоригований коефіцієнт детермінації коригує значення R^2 з урахуванням кількості незалежних змінних у моделі. Це важливо, оскільки додавання нових змінних завжди збільшує R^2 , навіть якщо вони не мають суттєвого впливу. Скориговане значення дозволяє уникнути цього ефекту.

Значення 0,837 свідчить про те, що, навіть з урахуванням кількості факторів у моделі, 83,7% варіації залежної змінної залишається поясненою. Це підтверджує високу якість моделі та її здатність адекватно відображати реальні залежності.

F-статистика використовується для перевірки гіпотези про значущість моделі в цілому:

$$F=16,45 \quad (p=0,00267) \quad (3.4)$$

Вона показує, чи є хоча б один із незалежних факторів статистично значущим у поясненні залежної змінної. Формально перевіряється нульова гіпотеза [122]:

- H_0 : усі коефіцієнти при незалежних змінних дорівнюють нулю (модель не має пояснювальної здатності).
- H_1 : хоча б один із коефіцієнтів є значущим (модель має пояснювальну здатність).

Значення F-статистики 16,45 є досить високим, що свідчить про сильний ефект незалежних змінних. Важливим є також рівень значущості (p-значення), який дорівнює 0,00267. Оскільки це значення менше 0,05, ми відхиляємо

нульову гіпотезу та робимо висновок, що модель загалом є статистично значущою.

Параметри моделі:

R-квадрат (R^2) = 0,892 – модель добре описує залежність (89,2% варіації залежної змінної пояснюється незалежними змінними).

Адаптований R^2 = 0,837 – враховує кількість змінних у моделі, що підтверджує хорошу якість моделі.

F-статистика = 16,45 ($p = 0,00267$) – модель загалом є статистично значущою.

Аналіз залишків здійснено для перевірки моделі на адекватність. Залишки – це різниця між фактичними та прогнозованими значеннями залежної змінної. Важливим є їхній випадковий характер і відсутність систематичних відхилень. Залишки мають як додатні, так і від’ємні значення, що свідчить про відсутність упередженості моделі. Стандартизовані залишки показують відхилення в одиницях стандартної похибки. Усі значення залишків знаходяться у межах ± 2 , що вказує на відсутність значних викидів [122].

Отримані результати підтверджують, що побудована кореляційно-регресійна модель:

- має високу пояснювальну здатність ($R^2 = 0,892$).
- є статистично значущою (F-статистика = 16,45, $p = 0,00267$).
- демонструє адекватну поведінку залишків, що підтверджує відсутність систематичних похибок.

Таким чином, модель може бути використана для аналізу впливу факторів соціальної відповідальності на розвиток зеленої економіки та прогнозування її динаміки у майбутньому.

Інтерпретація коефіцієнтів кореляційно-регресійної моделі

Після побудови кореляційно-регресійної моделі, яка описує залежність інтегрального показника розвитку зеленої економіки від соціальних, економічних та екологічних факторів, було отримано оцінки коефіцієнтів регресії. Їх інтерпретація є важливим етапом аналізу, оскільки дозволяє

визначити, як саме кожна із незалежних змінних впливає на залежну змінну та наскільки цей вплив є статистично значущим.

Константа (1,1076). Коефіцієнт при константі, що дорівнює 1,1076, відображає базове значення інтегрального показника розвитку зеленої економіки за умови, що значення всіх незалежних змінних дорівнюють нулю. Іншими словами, це початковий рівень розвитку зеленої економіки, що не залежить від соціальної, економічної та екологічної складових. Хоча в реальних умовах значення цих факторів не можуть бути рівними нулю, константа все одно має важливе значення для математичної коректності моделі, забезпечуючи її здатність точно описувати дані.

Соціальна складова (-0,3578). Коефіцієнт для соціальної складової становить -0,3578, що вказує на *негативний вплив* цього фактора на розвиток зеленої економіки. Це означає, що зі зростанням соціальної відповідальності (у даній вибірці) інтегральний показник зеленої економіки має тенденцію до зниження. Такий результат є дещо несподіваним, оскільки соціальні ініціативи зазвичай сприяють підтримці екологічних програм.

Важливо зазначити, що отриманий ефект є *статистично незначущим*, оскільки р-значення становить 0,267, що перевищує стандартний поріг значущості (0,05). Це свідчить про те, що вплив соціальної складової може бути випадковим і не відображає стійкої закономірності в межах аналізованої вибірки.

Економічна складова (-0,2601). Коефіцієнт для економічної складової дорівнює -0,2601, що також вказує на *негативний вплив* цього фактору на інтегральний показник зеленої економіки. Це пояснюється тим, що економічне зростання не завжди супроводжується дотриманням принципів сталого розвитку, особливо в умовах інтенсивного використання природних ресурсів або орієнтації на короткострокові економічні вигоди.

Однак, подібно до соціальної складової, цей вплив є *статистично незначущим* (р-значення = 0,394). Це означає, що у межах наявних даних не

можна з упевненістю стверджувати про існування системного негативного чи позитивного впливу економічної складової на розвиток зеленої економіки.

Екологічна складова (-0,3832). Коефіцієнт для екологічної складової становить $-0,3832$, що демонструє *негативний вплив* цього фактору на розвиток зеленої економіки, є найбільш несподіваним результатом, оскільки зазвичай очікується, що екологічні ініціативи та політики сприяють розвитку зеленої економіки.

Від'ємний коефіцієнт при екологічній складовій ($-0,3832$) у моделі розвитку зеленої економіки може бути пов'язаний із особливостями показників, що використовуються для її розрахунку. Зокрема, *зростання капітальних інвестицій та поточних витрат на екологію часто є реакцією на погіршення екологічної ситуації*, а не свідченням досягнень у сфері сталого розвитку. Це означає, що високі витрати можуть відображати не успіхи в екологічній політиці, а необхідність усунення наслідків забруднення чи екологічних криз.

Крім того, *економічні витрати на екологічні заходи не мають миттєвого ефекту*. Наприклад, інвестиції в очисні споруди або відновлення лісів приносять результати лише у довгостроковій перспективі, тоді як у короткостроковому періоді ці витрати можуть знижувати економічну ефективність підприємств і стримувати темпи економічного зростання. Це створює тимчасовий негативний вплив на інтегральний показник зеленої економіки.

Також слід врахувати, що *екологічні регуляції можуть створювати додаткове економічне навантаження*, особливо для бізнесу, що змушений інвестувати у дорогі технології для дотримання нових стандартів. Це може призводити до скорочення прибутковості та інвестиційної активності, що відображається у негативному впливі на загальний розвиток зеленої економіки в короткостроковій перспективі.

На відміну від соціальної та економічної складових, вплив екологічного фактору є *статистично значущим* (p -значення = $0,028$), що нижче за

критичний рівень 0,05. Це означає, що існує об'єктивна залежність між екологічною складовою соціальної відповідальності та інтегральним показником розвитку зеленої економіки, і цей результат не є випадковим.

Отже, підсумок інтерпретації коефіцієнтів є наступним:

- *константа* (1,1076) відображає базовий рівень розвитку зеленої економіки;
- *соціальна* (-0,3578) та *економічна складові* (-0,2601) мають негативний, але незначущий вплив;
- *екологічна складова* (-0,3832) демонструє значний негативний вплив, що може бути обумовлено специфікою витрат на екологічні заходи.

Отримані результати підкреслюють складність взаємозв'язків між соціально-економічними факторами та розвитком зеленої економіки, що потребує додаткових досліджень для глибшого розуміння механізмів впливу.

Після побудови моделі та інтерпретації її коефіцієнтів важливим етапом є *оцінка її статистичної коректності*, для того щоб перевірити, наскільки добре модель відповідає основним припущенням лінійної регресії, що забезпечує надійність отриманих результатів і висновків. Для цього проведено ряд діагностичних тестів, зокрема перевірку на наявність автокореляції залишків та оцінку нормальності їх розподілу.

Перевірка автокореляції залишків (тест Дарбіна-Уотсона)

Одним із ключових припущень лінійної регресії є відсутність автокореляції залишків, тобто відсутність систематичного зв'язку між похибками у різних спостереженнях. Це особливо важливо для часових рядів, де наявність автокореляції може свідчити про те, що модель пропускає важливі залежності, що не були враховані [121].

Автокореляція залишків – це явище, коли похибки моделі у різних спостереженнях мають систематичний зв'язок між собою. Наявність автокореляції може свідчити про те, що модель не враховує важливі фактори або має проблеми з коректною специфікацією. Особливо важливо перевірити

це припущення для економічних даних, де часто спостерігається залежність між показниками у різні часові періоди.

Для перевірки цього припущення використовується *статистика Дарбіна-Уотсона (Durbin-Watson)*, що обчислюється за формулою [121]:

$$DW = \frac{\sum_{t=2}^n (e_t - e_{t-1})^2}{\sum_{t=2}^n e_t^2} \quad (3.5)$$

де:

e_t – залишки моделі (різниця між фактичними і прогнозованими значеннями);

n – кількість спостережень.

Значення Durbin-Watson = 2,406 свідчить про відсутність автокореляції залишків, оскільки ідеальне значення для відсутності автокореляції – це 2. Якщо показник значно відхиляється від цього значення в бік 0 або 4, це вказує на позитивну або негативну автокореляцію відповідно. У нашій моделі значення наближене до 2, що підтверджує коректність припущень щодо незалежності залишків.

Аналіз результатів додаткової перевірки кореляційно-регресійної моделі

Окрім базових тестів на статистичну значущість і відповідність припущенням лінійної регресії, важливою частиною аналізу є додаткова перевірка моделі, що визначає її стійкість до впливу внутрішніх структурних особливостей даних. Така перевірка включає оцінку мультиколінеарності між незалежними змінними та аналіз поведінки залишків моделі для виявлення можливих аномалій.

1. Перевірка мультиколінеарності (коефіцієнти інфляції дисперсії, VIF)

Мультиколінеарність виникає тоді, коли між незалежними змінними існує високий рівень кореляції, що може спотворювати оцінку регресійних коефіцієнтів, роблячи їх нестабільними та неінтерпретованими. Для виявлення цієї проблеми використовується *коефіцієнт інфляції дисперсії (VIF)*, що розраховується за формулою [122]:

$$VIF_i = \frac{1}{1 - R_i^2} \quad (3.6)$$

де R_i^2 – коефіцієнт детермінації для регресії змінної X_i на всі інші незалежні змінні.

Інтерпретація значень VIF:

VIF < 5 – мультиколінеарність не є суттєвою проблемою.

VIF > 5 – є ризик помірної мультиколінеарності, необхідно звернути увагу на залежності між змінними.

VIF > 10 – наявність сильної мультиколінеарності, що потребує коригування моделі (наприклад, видалення або об'єднання змінних).

У нашій моделі значення VIF для всіх незалежних змінних не перевищують критичного порогу 5, що свідчить про відсутність мультиколінеарності. Це підтверджує, що соціальна, економічна та екологічна складові моделі є достатньо незалежними одна від одної, що забезпечує стабільність та надійність оцінок регресійних коефіцієнтів.

2. Аналіз залишків (графічна перевірка гомоскедастичності)

Ще одним важливим аспектом для оцінки коректності моделі є перевірка залишків на гомоскедастичність, тобто рівномірність дисперсії похибок моделі. Якщо залишки мають однакову дисперсію для всіх рівнів прогнозованих значень, це свідчить про відсутність проблем із специфікацією моделі. Навпаки, якщо спостерігається систематична зміна розсіювання залишків (наприклад, у вигляді «віяла»), це є ознакою гетероскедастичності, що може викривлювати стандартні помилки та робити статистичні висновки ненадійними.

Для перевірки гомоскедастичності було побудовано графік залишків, де на горизонтальній осі відкладено прогнозовані значення залежної змінної, а на вертикальній – відповідні залишки (рис. 3.1).

Спостереження графіка свідчать:

- *горизонтальна лінія без чіткої структури* свідчить про те, що дисперсія залишків є постійною, що підтверджує гомоскедастичність;
- *відсутність систематичних патернів* (наприклад, трендів, кластеризації чи асиметрії) вказує на те, що модель адекватно описує дані, і залишки розподілені випадковим чином.

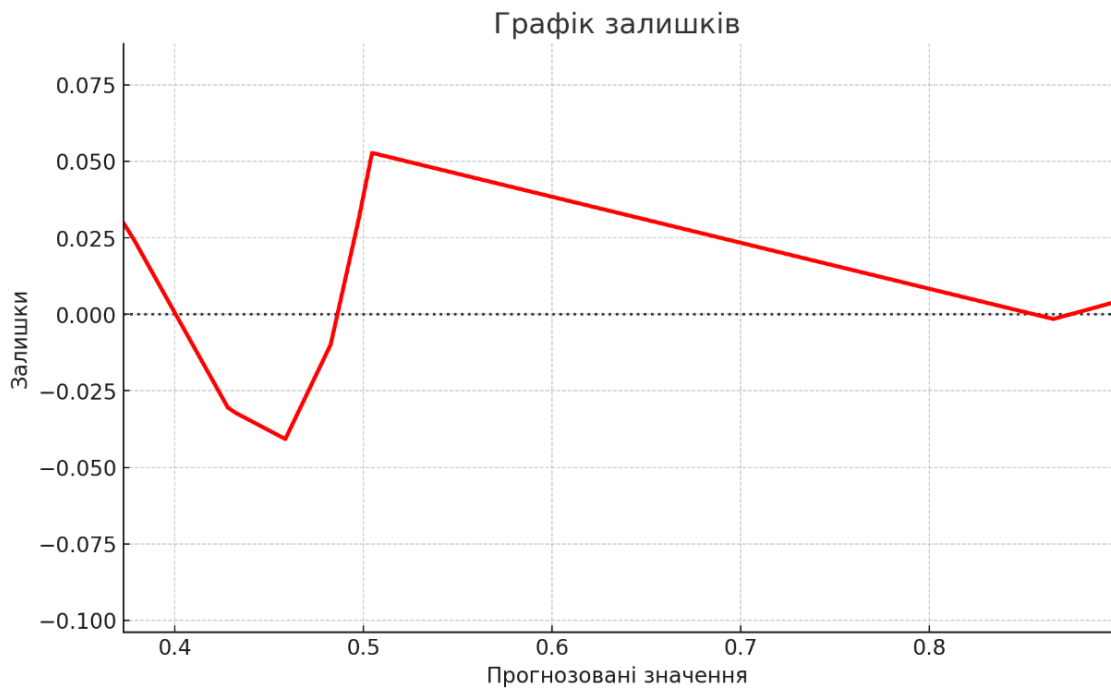

Рис. 3.1. Графічна перевірка гомоскедастичності

*Побудовано автором.

Таким чином, результати графічного аналізу залишків підтвердили, що модель не має проблем із гомоскедастичністю, що підвищує надійність оцінок регресійних коефіцієнтів.

3. Перевірка на гетероскедастичність (тест Бреуша-Пагана)

Гетероскедастичність виникає тоді, коли дисперсія залишків моделі змінюється залежно від значень незалежних змінних. Це може призводити до викривлення оцінок стандартних помилок і, як наслідок, до хибних висновків щодо статистичної значущості регресійних коефіцієнтів. Наявність гетероскедастичності особливо актуальна для економічних моделей, де спостерігається значна варіативність даних [123].

Для перевірки гіпотези про гомоскедастичність (стабільність дисперсії залишків) застосовується тест Бреуша-Пагана, який базується на аналізі залишків регресії (табл. 3.4).

Результати Тесту Бреуша-Пагана

Показник	Значення
Lagrange Multiplier Statistic	3,0046
p-Value (LM test)	0,3909
F-statistic	0,8590
p-Value (F-test)	0,5114

Результат тесту оцінюється за двома основними показниками:

LM-статистика (Lagrange Multiplier) = 3,00, з відповідним р-значенням рівним 0,39;

F-статистика = 0,86, з р-значенням = 0,51.

Нульова гіпотеза тесту стверджує, що залишки мають постійну дисперсію (гомоскедастичність). Оскільки р-значення $> 0,05$, ми не відхиляємо нульову гіпотезу, що означає відсутність гетероскедастичності. Це свідчить про те, що дисперсія залишків є стабільною, що забезпечує надійність статистичних висновків.

Результати підтверджують, що побудована модель є статистично коректною та може використовуватися для обґрунтованих економічних висновків у рамках дослідження розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності [121].

3. Перевірка нормальності розподілу залишків (QQ-графік)

Одним із важливих припущень лінійної регресії є нормальність розподілу залишків, що має ключове значення для коректної оцінки статистичної значущості регресійних коефіцієнтів і побудови довірчих інтервалів. Для перевірки цього припущення використовується квантиль-квантильний графік (QQ-графік), який дозволяє візуально оцінити, наскільки фактичний розподіл залишків відповідає нормальному [122].

Суть методу полягає у тому, що будується QQ-графік шляхом порівняння квантилів залишків моделі з відповідними квантилями стандартного нормального розподілу. На графіку:

- горизонтальна вісь (X) – теоретичні квантили нормального розподілу.
- вертикальна вісь (Y) – фактичні квантили залишків моделі.

Якщо залишки мають нормальний розподіл, усі точки повинні розташовуватися вздовж діагональної прямої, що проходить під кутом 45° (рис. 3.2).

Точки, що розташовані вздовж діагоналі, підтверджують нормальність розподілу залишків.

Невеликі відхилення для деяких точок є допустимими для малих вибірок.

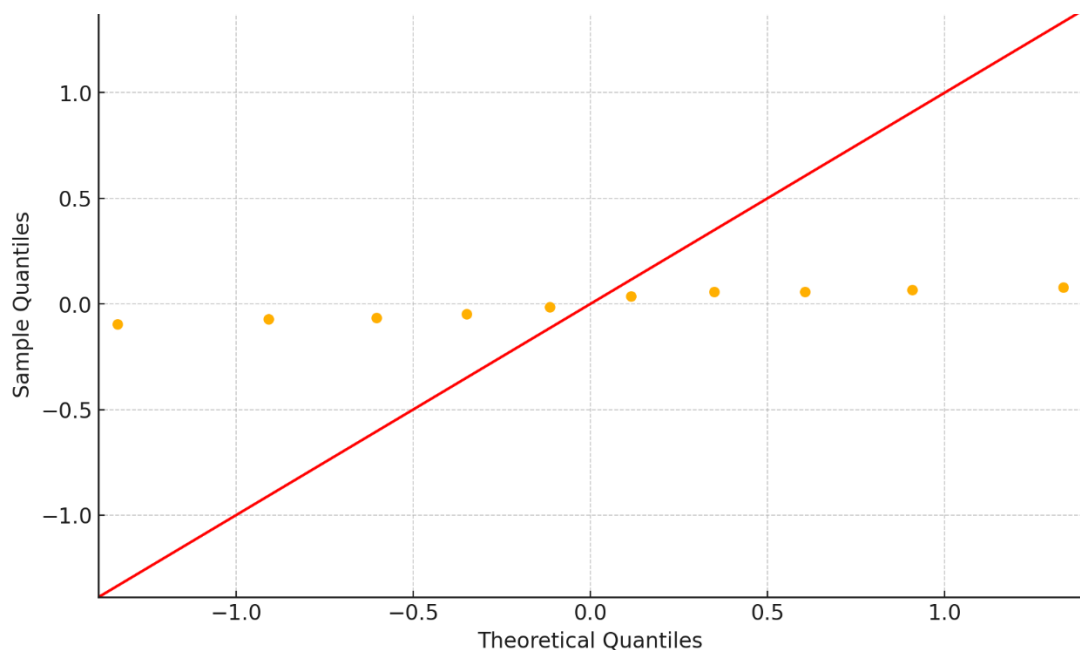

Рис. 3.2. QQ-графік залишків

*Побудовано автором.

За результатами побудови QQ-графіка залишків можна зробити такі висновки:

– більшість точок розташовані близько до діагональної лінії. Це підтверджує, що розподіл залишків моделі є наближеним до нормального і вказує на адекватність моделі щодо розподілу похибок;

– невеликі відхилення окремих точок від діагоналі є допустимими, особливо з урахуванням невеликого обсягу вибірки. Для малих вибірок (у нашому випадку – 10 спостережень) такі відхилення є статистично нормальними і не свідчать про суттєві проблеми у моделі;

– відсутність різких «хвостових» відхилень свідчить про те, що модель не має проблем із екстремальними значеннями залишків або значними викидами, які могли б спотворити результати аналізу.

Отже, модель відповідає основним статистичним припущенням, що забезпечує її надійність і точність у рамках дослідження.

4. Перевірка на впливові спостереження (Статистика Кука)

Одним із важливих аспектів аналізу кореляційно-регресійної моделі є перевірка на наявність впливових спостережень, які можуть суттєво впливати на результати моделювання. Впливові спостереження можуть викривлювати оцінки регресійних коефіцієнтів, знижувати точність прогнозів і загалом спотворювати статистичні висновки. Такі роки можуть бути пов'язані з економічними кризами, екологічними катастрофами або іншими незвичайними подіями, що змінюють загальні закономірності [123].

Впливові спостереження не завжди є «помилками» чи «шумом» у даних. Вони можуть містити важливу інформацію про специфічні події або структурні зміни у досліджуваних процесах. Однак їх необхідно уважно проаналізувати, щоб переконатися, що вони не спотворюють загальні висновки. Для їх виявлення використовується статистика Кука (Cook's Distance).

Статистика Кука вимірює, наскільки сильно окреме спостереження впливає на регресійну модель. Вона розраховується за формулою [124]:

$$D_i = \frac{\sum_{j=1}^n (\hat{Y}_j - \hat{Y}_{j(-i)})^2}{p * MSE} \quad (3.7)$$

де:

$\hat{Y}_j$ – прогнозоване значення для всіх спостережень при наявності точки i ;

$\hat{Y}_{j(-i)}$ – прогнозоване значення без урахування точки i ;

p – кількість параметрів у моделі (включно з константою);

MSE – середньоквадратична помилка моделі.

Поріг для виявлення впливових точок часто визначається за емпіричним правилом:

$$\text{Поріг} = \frac{4}{n} \quad (3.8)$$

де n – кількість спостережень. У нашому випадку $n=10$, тому поріг дорівнює 0,4.

Аналіз показав, що декілька спостережень перевищують порогове значення, особливо 9-е спостереження, що свідчить про його значний вплив на модель. Тобто окремі роки мають екстремальні значення, що суттєво впливають на параметри моделі (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Впливові спостереження (статистика Кука)

* Побудовано автором.

Аналіз впливових спостережень у моделі розвитку зеленої економіки

Для підвищення надійності кореляційно-регресійної моделі, що описує залежність інтегрального показника розвитку зеленої економіки від складових соціальної відповідальності, було проведено перевірку на наявність впливових спостережень за допомогою статистики Кука. Результати аналізу виявили два роки, які мають суттєвий вплив на модель – це 2021 (спостереження 7) та 2023 роки (спостереження 9).

Таблиця 3.5

**Впливові спостереження, ідентифіковані за статистикою Кука
у моделі розвитку зеленої економіки**

Рік	Соціальна складова	Економічна складова	Екологічна складова	Прямий вплив на довкілля	Сталість природо-користування	Інноваційність економіки	Інтегральний показник розвитку зеленої економіки
2021	0,682	0,798	0,414	0,477	0,567	0,781	0,554
2023	0,441	0,206	0,000	0,992	0,682	1,000	0,962

* Розраховано автором.

У 2021 році спостерігається поєднання високих значень економічної складової (0,798) та інноваційності економіки (0,781), що супроводжується середнім рівнем екологічної складової (0,414). Така структура даних може бути наслідком активізації інноваційної діяльності в умовах відновлення економіки після глобальних кризових явищ, що стимулювало зростання економічних показників. При цьому, екологічний компонент не продемонстрував суттєвого покращення, що вказує на пріоритетність економічних цілей над екологічними у даний період. Високий рівень економічної активності сприяв формуванню значного впливу на модель, змінюючи загальні залежності між показниками.

2023 рік є особливо показовим, адже він демонструє різкі диспропорції між окремими складовими. Зокрема, інтегральний показник розвитку зеленої економіки сягнув високого значення (0,962), що супроводжується максимальним рівнем *інноваційності економіки* (1,000) та екстремально високим показником *прямого впливу на довкілля* (0,992). Водночас, значення

екологічної складової є нульовим (0,000), що вказує на повну відсутність ефективних екологічних ініціатив у межах соціальної відповідальності. Така ситуація обумовлена воєнним станом в країні, коли економічний розвиток здійснювався за рахунок інтенсивного використання природних ресурсів та в умовах обмежених екологічних обмежень. Зазначений дисбаланс суттєво вплинув на стабільність моделі, формуючи аномальне спостереження з високим рівнем впливу.

Загалом, результати аналізу свідчать про те, що впливові спостереження відображають специфічні економічні та соціально-екологічні події, що мали значний вплив на розвиток зеленої економіки в окремі роки. Врахування таких точок є важливим для коректної інтерпретації результатів моделювання, оскільки вони можуть викривляти оцінку залежностей у стандартних регресійних моделях.

Саме тому у дослідженні розраховано *робастну регресію*, що забезпечує підвищену стійкість результатів до впливу аномальних спостережень.

Для підвищення надійності результатів кореляційно-регресійного аналізу та зменшення впливу аномальних або екстремальних спостережень побудовано робастну регресійну модель. *Робастна регресія (Huber T)* – це статистичний метод, який використовується для оцінки регресійних моделей у випадках, коли дані можуть містити аномальні або впливові спостереження. На відміну від класичного методу найменших квадратів (OLS), який є чутливим до викидів та екстремальних значень, робастна регресія забезпечує стійкість моделі, знижуючи вплив таких спостережень на результати аналізу [125; 126].

Для побудови робастної регресії було використано *метод Х'юбера (Huber T)*, який є ефективним інструментом для зниження впливу аномальних значень. Цей метод дозволяє оптимізувати модель таким чином, щоб оцінки регресійних коефіцієнтів залишались стабільними навіть за наявності впливових точок.

Метод Х'юбера поєднує властивості двох підходів:

1. *Методу найменших квадратів (OLS)* для «звичайних» даних, де залишки невеликі.
2. *Методу найменших модулів (LAD)* для «аномальних» даних, де залишки великі.

Цей метод використовує спеціальну функцію втрат (Huber loss function), що поводиться як квадратична функція для малих залишків і як лінійна для великих залишків. Його використання дає можливість для моделі бути чутливою до основної маси даних, але водночас мінімізувати вплив екстремальних значень.

Формула функції Х'юбера [127; 128]:

$$L(e) = \begin{cases} \frac{1}{2}e^2, & \text{якщо } |e| \leq \delta \\ \delta \cdot \left(|e| - \frac{1}{2}\delta\right), & \text{якщо } |e| > \delta \end{cases} \quad (3.9)$$

де:

e – залишки (різниця між фактичними та прогнозованими значеннями);

δ – порогове значення, що визначає межу між «нормальними» та «аномальними» залишками.

Розрахована формула робастної регресійної моделі має вигляд:

$$Y = 1,1076 - 0,3578 \cdot X_1 - 0,2601 \cdot X_2 - 0,3832 \cdot X_3 \quad (3.10)$$

де:

Y – інтегральний показник розвитку зеленої економіки;

X_1 – соціальна складова;

X_2 – економічна складова;

X_3 – екологічна складова.

Результати робастної регресії підтвердили основні висновки класичної моделі, але водночас виявили деякі важливі відмінності. *Екологічна складова* залишилась статистично значущою, при цьому її р-значення знизилася з 0,028 (у класичній моделі) до 0,004, що свідчить про ще більшу впевненість у її критичному впливі на розвиток зеленої економіки. На основі цього можна

стверджувати, що фактори, пов'язані з екологічною складовою, мають стійкий і значущий вплив, незалежно від наявності екстремальних даних у вибірці.

Водночас *соціальна та економічна складові* залишилися статистично незначущими, хоча їхні коефіцієнти стали менш нестабільними. Це свідчить про те, що зменшення впливу аномальних спостережень допомогло підвищити точність оцінок, навіть якщо ці змінні не мають суттєвого впливу на інтегральний показник розвитку зеленої економіки у межах аналізованих даних.

Застосування робастної регресійної моделі дає можливість зробити такі висновки:

- впливові спостереження підтверджено, однак вони не спотворюють основних висновків щодо ключових факторів, що впливають на розвиток зеленої економіки;
- робастна модель підтверджує результати класичної регресії, забезпечуючи при цьому більшу надійність і стійкість оцінок.

Таким чином, застосування робастної регресійної моделі підтвердило висновки стандартної регресії, підкреслюючи важливість екологічної складової у процесах розвитку зеленої економіки та підвищило довіру до отриманих результатів, що є важливим для формування обґрунтованих наукових висновків і рекомендацій.

Отже, за результатами кореляційно-регресійного аналізу впливу соціальної, економічної та екологічної складових на розвиток зеленої економіки виявлено, що найвагомим фактором є екологічна складова. Отримані висновки доводять необхідність посилення екологічної політики, запровадження механізмів державного регулювання та стимулювання підприємств до використання екологічно чистих технологій.

Водночас, соціальна та економічна складові не продемонстрували статистично значущого впливу, що є наслідком недостатньої розвиненості інституційних механізмів їхньої інтеграції у процеси сталого розвитку. Наявні проблеми потребують комплексного перегляду існуючих регуляторних

заходів, спрямованих на соціальну відповідальність бізнесу, розвиток екологічного підприємництва та впровадження економічних стимулів задля гармонізації екологічних та соціально-економічних інтересів.

Хоча отримана регресійна модель відображає кількісну оцінку впливу різних складових на інтегральний показник розвитку зеленої економіки, вона не розкриває механізми їхньої взаємодії. Зокрема, залишається невизначеним, яким чином екологічна політика може бути ефективно реалізована через ринкові інструменти, фіскальні стимули чи корпоративну соціальну відповідальність. Це обґрунтовує необхідність розроблення механізму розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності, що дасть можливість інтегрувати екологічні, соціальні та економічні чинники в єдину систему управління сталим розвитком.

Окрему увагу слід приділити негативному або незначущому впливу деяких факторів. Виявлений негативний вплив соціальної складової доводить недостатню ефективність існуючих практик корпоративної соціальної відповідальності та їх слабку інтеграцію у стратегії екологічного розвитку. Посилення соціального регулювання, зокрема через створення механізмів підтримки соціально відповідального бізнесу та підвищення вимог до нефінансової звітності підприємств є необхідними заходами для підвищення рівня соціальної відповідальності та її впливу на стійкий розвиток зеленої економіки.

Негативний вплив економічної складової, пояснюється тим, що економічні інтереси суб'єктів господарювання часто суперечать екологічним цілям. Тому важливими є розробка балансуєчих механізмів, таких як фіскальні стимули для екологічно відповідального бізнесу, механізми внутрішнього екологічного ціноутворення та економічне заохочення підприємств до використання ресурсозберігаючих технологій.

З огляду на отримані результати кореляційно-регресійного аналізу, розроблення механізму розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності створить умови для гармонізації економічних, соціальних й екологічних процесів, сприяючи стійкому розвитку зеленої економіки.

3.2. Драйвери розвитку зеленої економіки і стратегічні орієнтири їх посилення

Перехід до зеленої економіки починається із драйверів розвитку, що формують основу для впровадження екологічно орієнтованих економічних моделей і створюють необхідні умови для екологічної трансформації бізнесу, державної політики й суспільства. Вони визначаючи темпи та масштаби переходу до сталого розвитку. Серед основних драйверів зеленої економіки можна виокремити технологічні інновації, регуляторні механізми, фінансові стимули, міжнародну співпрацю, соціальну відповідальність бізнесу та екологічну свідомість населення. Саме ці фактори створюють сприятливі умови для переходу до сталих моделей виробництва і споживання, сприяють формуванню «зелених» ринків та стимулюють інвестиції в екологічні проєкти.

Одним таких із найважливіших чинників є *інновації та технології*, адже без них перехід на екологічно чисте виробництво був би надто дорогим і складним. Нові технології дають можливість бізнесу скорочувати викиди, використовувати енергоефективні рішення та мінімізувати витрати ресурсів.

Сучасні наукові дослідження підтверджують, що впровадження технологічних рішень у різних секторах економіки сприяє не лише екологічній безпеці, але й економічному зростанню. Так, у своїй праці Чала В.С. та Видай Д.В. зазначають, що ефективний розвиток зеленої економіки поєднує політичні рішення, інституційні механізми та урядові дії, спрямовані на створення сприятливого середовища для екологічних інновацій. Вони підкреслюють важливість формування узгодженої національної стратегії зеленого зростання, інтеграції екологічних інновацій у всі сектори економіки, стимулювання попиту та пропозиції на зелені технології через нормативно-правові акти, податкові та фінансові інструменти [129]. Ми підтримуємо цю позицію, адже механізм розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності має враховувати потребу в інвестиціях у зелену інфраструктуру та екологічні технології, таких як відновлювані джерела енергії, громадський транспорт, системи утилізації відходів і розумні енергетичні мережі.

Інновації та технології сприяють зниженню екологічного навантаження та підвищенню ефективності використання ресурсів. Серед основних напрямів інновацій у цій сфері можна виділити впровадження відновлюваних джерел енергії (сонячна, вітрова, гідро- та біоенергетика); перехід на засади циркулярної економіки економіка (переробка відходів, повторне використання ресурсів, екодизайн); підвищення енергоефективності через розумні мережі, будівельні технології, промислові процеси; впровадження цифрових технологій (Інтернет речей, штучний інтелект, блокчейн для екологічного моніторингу (рис. 3.4).

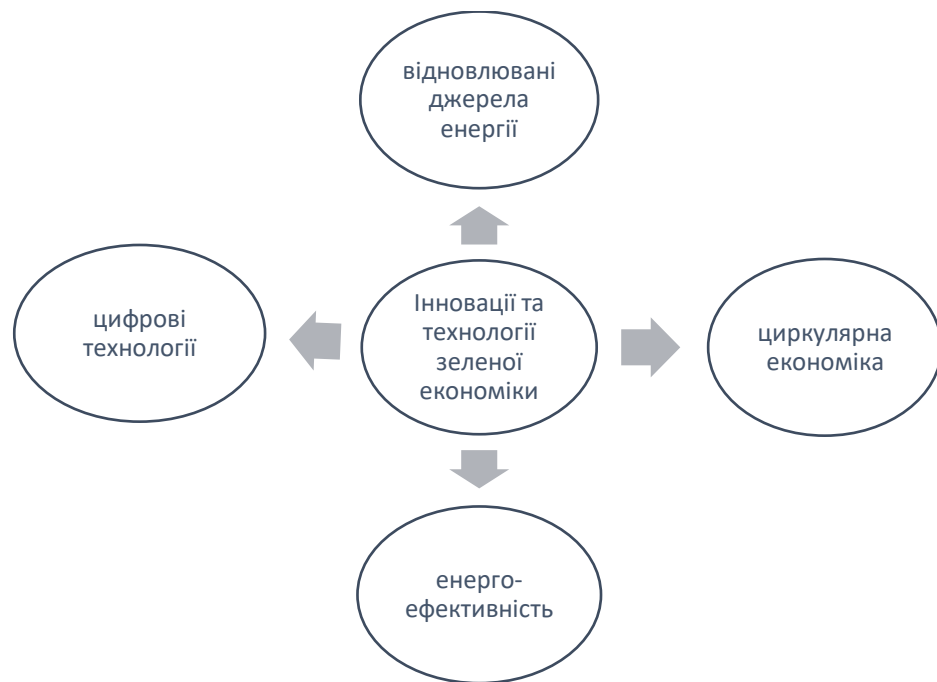

Рис. 3.4. Основні напрями інновацій та технології для розвитку зеленої економіки

* Систематизовано автором.

Використання відновлюваних джерел енергії (сонячна, вітрова, гідро- та біоенергетика) забезпечує скорочення викидів парникових газів та зменшує залежність від викопного палива. Дослідження показують, що в країнах Європи відновлювані джерела енергії домінують у виробництві електроенергії, що сприяє екологічно чистій енергетиці та технологіям [130].

Циркулярна економіка – це економічна модель, спрямована на оптимізацію використання ресурсів, мінімізацію відходів і створення замкнених виробничих циклів. Вона передбачає повторне використання матеріалів, переробку, екодизайн і зменшення залежності від первинних ресурсів, що забезпечує

екологічну стійкість та економічну ефективність. Як зазначає О. А. Корнелюк, впровадження циркулярної економіки є особливо актуальним для галузей, що характеризуються високим ресурсоспоживанням, зокрема деревообробної промисловості, де застосування принципів повторного використання, мінімізації відходів і технологічної модернізації створює підґрунтя для сталого розвитку [131]. Впровадження циркулярних бізнес-моделей зменшує негативний вплив на довкілля та підвищити ефективність виробництва [132; 133]. У сучасних умовах, особливо у період відновлення регіонів і територіальних громад після війни, циркулярна економіка стає важливим інструментом для забезпечення сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності регіональних економік.

Павліха Н. та Корнелюк О. розглядають циркулярну економіку як інноваційну основу для формування стратегії відновлення територіальних громад та регіонів, підкреслюючи, що шляхами розвитку циркулярної економіки є формування інноваційної системи відновлення конкурентоспроможності регіонів через розвиток циркулярних бізнес-моделей, які сприяють раціональному використанню ресурсів та сталості економічних систем [134; 135; 136]. Розділяючи думку авторів вважаємо, що запровадження ефективних циркулярних стратегій допоможе громадам і регіонам підвищити свою конкурентоспроможність, зміцнити економічну стійкість та створити передумови для сталого розвитку у післявоєнний період.

Важливо зазначити, що попри значний потенціал циркулярної економіки, її реалізація в Україні залишається обмеженою через низку системних проблем. Перш за все, відсутність ефективної системи роздільного збору відходів суттєво знижує рівень їхньої переробки та повторного використання. Для вирішення цієї проблеми необхідно запровадити обов'язкові вимоги до сортування сміття на рівні підприємств та домогосподарств, а також створити розвинену інфраструктуру переробки відходів. Крім того, важливим аспектом є стимулювання виробників до використання вторинної сировини шляхом податкових пільг та державних грантів на екологічні ініціативи.

Ще одним перспективним напрямом розвитку циркулярної економіки є впровадження концепції екодизайну, що передбачає створення продукції, придатної до ремонту, повторного використання або легкого перероблення. У

цьому контексті доцільним є запровадження законодавчих стандартів щодо екологічного дизайну товарів, зокрема щодо зменшення використання невідновлюваних матеріалів і збільшення частки біорозкладної упаковки. Також перспективним напрямом є розширення відповідальності виробників (EPR – Extended Producer Responsibility), що передбачає обов'язкову утилізацію та переробку продукції після закінчення її життєвого циклу.

Підвищення енергоефективності є одним з пріоритетних напрямів інноваційного розвитку з оптимізації споживання енергії підприємствами і домогосподарствами. Впровадження інновацій у сфері енергоефективності, зокрема розумних енергетичних мереж (*smart grids*), які забезпечують оптимальне розподілення енергії та інтеграцію відновлюваних джерел, будівельних технологій, сприяють мінімізації втрат тепла та ефективному використанню енергії (енергоефективні будівлі, теплоізоляційні матеріали, пасивні будинки). Вирішенням проблеми скорочення енерговитрат у виробництві є також перехід до промислових процесів із використанням технологій рекуперації енергії [137]. Впровадження цих заходів дозволяє досягти значного підвищення продуктивності ресурсів і скороченню викидів парникових газів, зниження енергетичних витрат та підвищити конкурентоспроможність підприємств.

Разом із тим, слід зазначити, що, незважаючи на позитивну динаміку розвитку енергоефективних рішень, їхнє впровадження в Україні залишається недостатньо масштабним через обмеженість фінансування, недостатню обізнаність підприємств та споживачів, а також відсутність дієвих механізмів підтримки на державному рівні. Для пришвидшення розвитку енергоефективних технологій доцільно розробити комплексну *програму стимулювання модернізації підприємств*, яка включатиме податкові пільги, грантові програми та сприяння залученню міжнародних інвестицій у сферу чистих технологій. Важливим напрямом є також *підвищення стандартів енергетичної ефективності для будівель*, що забезпечить зниження споживання енергії та витрат на опалення в довгостроковій перспективі. Крім того, перспективним є використання механізмів *державно-приватного партнерства* для впровадження інноваційних рішень у сфері промисловості та енергетики.

Цифрові технології, такі як Інтернет речей (IoT), штучний інтелект (ШІ) та блокчейн використовуються у сучасних системах екологічного моніторингу, сприяючи ефективному управлінню ресурсами та збереженню навколишнього середовища. Зокрема, *інтернет речей (IoT)* інтегруючи різноманітні сенсори та пристрої в єдину мережу для збору даних про стан довкілля в режимі реального часу забезпечує можливість безперервного моніторингу таких параметрів, як якість повітря, рівень води, температура та вологість ґрунту. Сучасні наукові дослідження доводять ефективність впровадження IoT-інфраструктури для моніторингу гідрологічних та ґрунтових показників у віддалених районах та ефективність використання IoT у природоохоронних розвідках [138].

Технології штучного інтелекту (ШІ) все більш активно використовуються для аналізу великих обсягів екологічних даних, виявлення закономірностей та прогнозування можливих екологічних загроз. Поєднання ШІ з IoT здатне збирати інформацію та автономно приймати рішення для запобігання негативним наслідкам. Зауважимо, що важливість ШІ в екологічному моніторингу підкреслюють у своєму дослідженні Гангвар А., Сінгх С., Мішра Р., Пракаш Ш., де автори розглядають сучасні підходи до моніторингу та прогнозування якості повітря з використанням IoT та машинного навчання [139].

Блокчейн забезпечує прозорість й незмінність даних екологічного моніторингу, підвищуючи довіру до отриманої інформації та сприяючи більш ефективному управлінню ресурсами. Хоча конкретні приклади використання блокчейну в екологічному моніторингу потребують подальших досліджень, потенціал цієї технології в управлінні екологічними даними є значним. На основі цього вважаємо, що інтеграція цифрових технологій в екологічний моніторинг сприяє більш точному збору даних, оперативному аналізу та прийняттю обґрунтованих рішень для забезпечення сталого розвитку та охорони навколишнього середовища.

Додатково, необхідним є посилення підтримки науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, спрямованих на створення та поширення екологічних технологій, що забезпечить довгострокову конкурентоспроможність підприємств і підвищить ефективність використання ресурсів. Також особливу увагу слід приділити розвитку зеленого фінансування,

яке дасть можливість мобілізувати державні та приватні ресурси для реалізації інноваційних екологічних проєктів. Підтримуючи думку Города М. та Резнікової Н. Зауважимо, що розвиток фінансових та інвестиційних інструментів (зелені облігації, сталий банкінг, ESG-інвестування), стимулює інвестиції у чисті технології та екологічно відповідальний бізнес [140]. Комплексне впровадження цих інновацій сприяє створенню стійкої економічної системи, що забезпечує баланс між екологічною безпекою, економічним зростанням і соціальним добробутом.

Зі свого боку, *освіта та екологічна свідомість населення* формують запит на екологічно чисту продукцію, що змушує бізнес адаптуватися до нових реалій. Споживачі дедалі частіше обирають продукцію компаній, які дбають про навколишнє середовище, що створює додатковий стимул для бізнесу змінювати підхід до виробництва. На важливості екологічної освіти та підвищення екологічної обізнаності громадян наголошує також Корольчук Л., акцентуючи увагу на необхідності інтеграції екологічних знань у навчальні програми закладів освіти всіх рівнів, що сприятиме формуванню спеціалістів із компетенціями в галузі екологічного менеджменту, сталого виробництва та екологічного підприємництва [141]. Крім того, розвиток культури відповідального споживання та інформування населення про переваги екологізації економіки сприятиме формуванню суспільного запиту на екологічно чисту продукцію та послуги, що є важливим драйвером розвитку зеленої економіки. Запропоновані підходи цілком узгоджуються з механізмом розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності, оскільки саме екологічна освіта та підвищення рівня екологічної культури населення формують суспільний тиск на бізнес, стимулюючи його до впровадження екологічних стандартів та корпоративної соціальної відповідальності.

За таких умов особливої ваги набуває розвиток ринку освітніх послуг, орієнтованого на формування екологічних компетенцій, адже саме система освіти виступає базою для підготовки фахівців, здатних реалізовувати принципи сталого розвитку в різних сферах економіки. Як зазначають Ю. О. Долиняк, Н. В. Павліха та І. О. Цимбалюк, модернізація освітнього простору в умовах європейської інтеграції має ґрунтуватися на впровадженні інноваційних

підходів, міждисциплінарності та орієнтації на потреби сталого розвитку, що включає екологічну складову як одну з ключових [142; 143]. Це не лише посилює екологічну свідомість майбутніх фахівців, а й формує середовище, в якому соціальна відповідальність стає невід'ємною частиною професійної культури та управлінських рішень.

Подальший розвиток зеленої економіки залежить також від активної підтримки наукових досліджень, міжнародної співпраці, впровадження інноваційних технологій та ефективного державного регулювання. Водночас *державне регулювання* задає правила гри: ухвалює екологічні стандарти, запроваджує екологічні податки, стимулює розвиток «зеленого» бізнесу за допомогою субсидій і фінансової підтримки.

В Україні функції державного регулювання в екологічній сфері розподілені між кількома органами, серед яких Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України відповідає за формування та реалізацію державної екологічної політики, контроль за дотриманням екологічних норм і стандартів, а також управління природними ресурсами. Державна екологічна інспекція України здійснює контроль за дотриманням екологічного законодавства, проводить перевірки та накладає санкції за його порушення. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), регулює питання, пов'язані з енергетичною ефективністю, відновлюваними джерелами енергії та зеленою тарифікацією [144].

Для забезпечення ефективного державного регулювання в екологічній сфері та стимулювання переходу до зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності в Україні розроблено низку національних стратегій та програм. Зокрема, «Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року» визначає довгострокові цілі та пріоритети в галузі охорони довкілля, включаючи заходи зі зниження забруднення навколишнього середовища, покращення якості води та повітря, управління відходами та збереження біорізноманіття [145]. На виконання цієї стратегії розроблено Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на 2021–2025 роки, який містить конкретні цілі та заходи для реалізації екологічної

стратегії, включаючи покращення якості повітря, боротьбу із забрудненням вод, управління відходами та інші пріоритети.

Для посилення ролі державного регулювання як драйвера розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності в Україні необхідно вдосконалити механізми контролю, стимулювання та реалізації екологічної політики. Одним із напрямів є розширення повноважень Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, зокрема у сфері впровадження екологічних стандартів та розвитку механізмів підтримки екологічно відповідального бізнесу. Важливо створити ефективну систему моніторингу впровадження державних стратегій та забезпечити тісну координацію між державними та місцевими органами влади.

Звернемо увагу, що Державна екологічна інспекція України потребує посилення технічного та кадрового забезпечення для ефективного контролю дотримання екологічного законодавства. Доцільно запровадити цифрові інструменти моніторингу стану довкілля, що дозволить оперативно реагувати на порушення та забезпечувати прозорість діяльності інспекції.

Задля стимулювання переходу на відновлювані джерела енергії Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) має вдосконалити механізми підтримки зеленої енергетики, включаючи перегляд тарифної політики та розширення можливостей для енергетичних кооперативів.

Щодо стратегічного планування, необхідно розробити довгострокову екологічну дорожню карту з конкретними показниками ефективності для реалізації «Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року». Важливо також оновлювати Національний план дій з охорони довкілля відповідно до глобальних викликів, залучаючи експертну спільноту та бізнес до формування екологічної політики.

Загалом вважаємо, що подальші кроки у сфері державного регулювання повинні бути спрямовані на підвищення інституційної спроможності регуляторних органів, розвиток цифрових механізмів контролю, створення стимулюючої економічної політики для бізнесу та інтеграцію екологічних цілей у всі сфери економіки.

Однак державних заходів недостатньо – важливу роль відіграє *соціальна відповідальність бізнесу та суспільства*. Бізнес бере на себе зобов'язання не лише дотримуватися законодавчих норм, а й впроваджувати добровільні екологічні ініціативи. Наприклад, компанії можуть інвестувати у відновлювану енергетику, зменшувати споживання природних ресурсів та проводити екологічні аудити.

Розвиток зеленої економіки в Україні значною мірою залежить від *міжнародної співпраці*, яка є не лише джерелом фінансової та технічної підтримки, а й інструментом адаптації найкращих світових практик у сфері екологічної політики. Участь України у глобальних ініціативах, міжнародних угодах та інтеграція до європейського екологічного простору сприяє формуванню національних механізмів розвитку сталого господарювання. Зауважимо, що важливу роль при цьому відіграє стратегічне євро регіональне співробітництво, яке забезпечує не лише інтеграцію екологічних цілей у транскордонні ініціативи, а й створює додаткові можливості для залучення зовнішніх ресурсів, розвитку зеленої інфраструктури та посилення інвестиційної активності на основі принципів сталості. Як зазначають Н. В. Павліха, О. З. Зелінська та І. О. Цимбалюк, така форма міжнародного партнерства виступає дієвим інструментом активізації зовнішньоекономічної діяльності, мобілізації фінансово-інвестиційних потоків та трансферу інноваційних практик, що є надзвичайно важливим для екологічної трансформації економіки України [146].

Україна є стороною основних міжнародних екологічних угод, які визначають рамкові умови для розвитку національної екополітики. Серед них особливе значення мають Паризька кліматична угода (2015), що зобов'язує країну скорочувати викиди парникових газів та розвивати кліматично нейтральну економіку (UNFCCC, 2015). Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) надає методологічні рекомендації щодо реформування екологічного управління та фінансування природоохоронних заходів. Угода про асоціацію з ЄС, що передбачає гармонізацію екологічного законодавства України з європейськими стандартами, включаючи імплементацію Директиви ЄС про промислові викиди та впровадження засад циркулярної економіки. Завдяки цим угодам Україна отримує доступ до

міжнародного фінансування та інвестицій, зокрема через Зелений кліматичний фонд (Green Climate Fund, GCF) та механізми Європейського інвестиційного банку (EIB), що сприяють реалізації проектів з енергоефективності, розвитку відновлюваної енергетики та адаптації до змін клімату.

Важливим драйвером розвитку екологічної політики України є Європейський зелений курс (European Green Deal) – стратегія ЄС щодо досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року. Для України це відкриває нові можливості, але й ставить перед необхідністю глибоких реформ у промисловому секторі та енергетиці. Зокрема, впровадження Механізму коригування вуглецевих викидів на кордоні (CBAM) з боку ЄС змушує українських виробників адаптувати свої технології до екологічних стандартів, щоб уникнути додаткових мит та залишатися конкурентоспроможними на європейському ринку [147].

Окрім нормативної інтеграції, Україна бере активну участь у міжнародних проєктах, які спрямовані на розвиток зеленої економіки. Так, Програма ООН з навколишнього середовища (UNEP) реалізує ініціативи щодо боротьби з пластиком забрудненням та переходу до сталого виробництва. Світовий банк підтримує екологічні реформи в Україні через Програму розвитку сталого землекористування та відновлення деградованих територій. Проєкти Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ) спрямовані на підтримку енергетичної децентралізації та розвитку відновлюваних джерел енергії.

Попри значний прогрес, потенціал міжнародного співробітництва України у сфері екологічної політики залишається недостатньо використаним. З огляду на це важливим є:

- *поглиблення інтеграції до Європейського зеленого курсу* через активну участь у програмах ЄС з фінансування екологічних проєктів;
- *розвиток механізмів державно-приватного партнерства* для залучення іноземних інвесторів у сферу відновлюваної енергетики та екологічної інфраструктури;
- *зміцнення співпраці з міжнародними фондами* для підтримки зеленої трансформації промисловості, включаючи декарбонізацію металургійного сектору;

– *активізація участі у регіональних екологічних ініціативах.*

Міжнародна співпраця як драйвер формування зеленої економіки в Україні, дає змогу адаптувати глобальні екологічні стандарти та залучати фінансові та інституційні ресурси для сталого розвитку.

Центральним елементом механізму є *соціальна відповідальність* як основа сталого розвитку, що розподіляється між трьома суб'єктами:

– бізнесом, який реалізує екологічні стандарти у виробництві, впроваджує ESG-звітність, інвестує в сталі технології, відкриває доступ до екологічного аудиту та підсилює корпоративну екологічну відповідальність;

– державою, яка через систему економічних стимулів, контролю за дотриманням екологічного законодавства, освітніх ініціатив та міжнародної співпраці створює сприятливі умови для сталого розвитку;

– суспільством, яке шляхом відповідального споживання, участі у громадських екологічних ініціативах та зростання рівня екологічної свідомості посилює попит на екологічно безпечні товари та послуги.

Таким чином, механізм розвитку зеленої економіки працює за принципом взаємодії між державою, бізнесом і суспільством задля зниження негативних екстерналій та підсилення позитивних ефектів. Держава забезпечує нормативну базу, розробляє фінансові механізми підтримки та здійснює контроль за виконанням екологічних стандартів. Бізнес впроваджує екологічні технології, враховує соціальну відповідальність у своїй діяльності та адаптується до вимог сталого розвитку. Суспільство формує попит на екологічно відповідальні товари, здійснює громадський контроль та популяризує екологічний спосіб життя.

У механізмі розвитку зеленої економіки соціальна відповідальність виступає не тільки наслідком, а й рушійною силою трансформації економічної системи.

- соціальна відповідальність бізнесу допомагає інтегрувати екологічні екстерналії у внутрішні управлінські рішення, створюючи додаткову вартість для компаній через підвищення їх репутації та довіри споживачів;

- соціальна відповідальність держави полягає у підтримці сталого розвитку через екологічну політику, фінансові стимули та контроль за дотриманням стандартів;

• соціальна відповідальність суспільства реалізується через зміну споживчих пріоритетів, що впливає на ринок та змушує підприємства адаптуватися до вимог сталого розвитку.

У таблиці 3.6 систематизовано основні пропозиції щодо посилення впливу зазначених драйверів у процесі екологічної трансформації економіки України.

Таблиця 3.6

**Пропозиції щодо активізації ключових драйверів розвитку
зеленої економіки**

Драйвер	Пропозиції щодо активізації
Інновації та нові технології	– підтримка науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок у сфері екологічних технологій;
	– інвестиції у відновлювану енергетику, циркулярну економіку, енергоефективність, екодизайн;
	– впровадження smart grids, технологій рекуперації, цифрових інструментів (IoT, AI, блокчейн);
	– стимулювання модернізації підприємств через податкові пільги, гранти, публічно-приватне партнерство.
Освіта та екологічна свідомість населення	– інтеграція екологічної тематики в освітні програми всіх рівнів;
	– популяризація культури відповідального споживання;
	– підтримка громадських екологічних ініціатив;
	– інформування про переваги зеленої економіки через ЗМІ, просвітницькі кампанії.
Державне регулювання	– розширення повноважень та технічного забезпечення екологічних органів;
	– цифровізація моніторингу та контролю за дотриманням екологічних стандартів;
	– розробка екологічної дорожньої карти з чіткими KPI;
	– гармонізація тарифної політики для підтримки відновлюваної енергетики.
Міжнародна співпраця у сфері екологічної політики	– активна участь у міжнародних програмах фінансування;
	– інтеграція до Європейського зеленого курсу (European Green Deal);
	– використання можливостей СВММ (механізму прикордонного вуглецевого коригування) для стимулювання модернізації;
	– розвиток державно-приватного партнерства для залучення іноземних інвесторів;
Соціальна відповідальність бізнесу та суспільства	– поглиблення участі в регіональних ініціативах.
	– підтримка ESG-звітності та екологічного аудиту у компаніях;
	– розширення застосування стандартів сталого виробництва;
	– державне стимулювання соціально відповідального бізнесу через пільги, сертифікацію, просування;
	– залучення громад до екологічного контролю та стратегічного планування сталого розвитку.

*Запропоновано автором.

У процесі переходу до зеленої економіки важливим завданням є не лише ідентифікація основних драйверів розвитку, але й формування стратегічних орієнтирів щодо їх посилення. Зважаючи на сучасні виклики та можливості, активізація дії ключових рушіїв – таких як інновації, екологічна свідомість населення, ефективне державне регулювання, міжнародна співпраця та соціальна відповідальність бізнесу – має ґрунтуватися на цілеспрямованих інституційних, економічних і освітніх заходах.

Реалізація запропонованих заходів дозволить створити сприятливе середовище для екологізації економіки на основі взаємодії між державою, бізнесом і суспільством. Стимулювання кожного з драйверів сприятиме не лише екологічній модернізації виробничих процесів, але й підвищенню конкурентоспроможності економіки в умовах глобальних трансформацій та повоєнного відновлення. Успішна імплементація цих заходів потребує узгодженої політики, ресурсної підтримки та залучення всіх зацікавлених сторін до процесів сталого розвитку.

Отже, ефективне функціонування драйверів розвитку зеленої економіки передбачає синергію державної політики, бізнес-ініціатив та суспільного запиту на екологічно відповідальну економіку. Основними напрямками стимулювання драйверів є: розвиток інноваційних технологій та інфраструктури, посилення екологічного регулювання, запровадження фінансових механізмів підтримки «зелених» проєктів, підвищення рівня екологічної обізнаності населення та інтеграція принципів циркулярної економіки у всі сфери господарювання. Водночас важливим аспектом є створення міжсекторальних партнерств і міжнародне співробітництво, що дозволяє залучати інвестиції та адаптувати передові практики сталого розвитку.

З огляду на це необхідним є формування цілісного механізму розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності. Такий механізм має забезпечити ефективну взаємодію між державою, бізнесом і суспільством для гармонізації економічних інтересів із екологічними та соціальними пріоритетами. Його впровадження сприятиме збалансованому зростанню економіки, зниженню екологічного навантаження та підвищенню добробуту населення, що є ключовими завданнями сталого розвитку.

3.3. Механізм розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності

Сучасні тенденції глобального розвитку свідчать про необхідність комплексної трансформації економічних систем, що базується на принципах сталого розвитку та соціальної відповідальності. Екологічні виклики, економічні диспропорції та зростаючі соціальні очікування змушують держави та бізнес змінювати підходи до господарювання, інтегруючи екологічні стандарти у стратегії економічного зростання. В умовах України цей процес ускладнюється воєнними діями, нестабільністю соціально-економічного середовища, обмеженістю фінансових ресурсів і необхідністю забезпечення економічної безпеки. У такій ситуації особливо важливим стає створення ефективного механізму розвитку зеленої економіки, що поєднуватиме екологічні, соціальні та економічні цілі та враховуватиме особливості вітчизняного інституційного середовища.

Формування такого механізму повинно базуватися на науково обґрунтованих підходах до регулювання екологічно орієнтованого розвитку, а також на результатах емпіричних досліджень. Як показав проведений у попередньому розділі аналіз, соціальні та економічні чинники не мають достатньої статистичної значущості в моделюванні розвитку зеленої економіки, що свідчить про недостатню ефективність існуючих інституційних механізмів їхньої взаємодії. Водночас екологічний фактор відіграє основну роль, актуалізуючи посилення екологічної політики, створення системи дієвих стимулів і розширення регуляторних можливостей держави. З огляду на ці результати, подальше дослідження зосереджується на розробці механізму розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності, із врахуванням взаємозалежності між екологічними, соціальними і економічними процесами, забезпечуючи їхню ефективну інтеграцію в управлінські рішення.

У науковій літературі питання формування механізмів сталого розвитку розглядається в різних підходах. Зокрема, дослідження М. Портера та М. Крамера [148] акцентують увагу на концепції створення спільної цінності, де екологічні та соціальні ініціативи інтегруються у корпоративні бізнес-моделі. Дослідження Дж. Стігліца [149] наголошує на необхідності балансу між ринковими стимулами та державним регулюванням, що забезпечує перехід до економіки сталого розвитку.

Важливим напрямом наукових досліджень є також соціальна відповідальність бізнесу в контексті зеленої економіки. Так, у роботах Ю.О. Чалюк досліджено концепцію зацікавлених сторін, що виступає основою для сучасного розуміння корпоративної соціальної відповідальності. За твердженням авторки – соціальна відповідальність є багаторівневою структурою, що включає у себе економічні, юридичні та етичні компоненти. При цьому акцентується увага на концепції формування спільної цінності, підкреслюючи, що бізнес може одночасно забезпечувати соціальні та економічні вигоди через інноваційні підходи до сталого виробництва [150; 151; 152]. Окрім того, у дослідженні М. Живко акцентується увага на тому, що бізнес може забезпечувати соціальні та економічні вигоди через інноваційні підходи до сталого виробництва [153].

Разом з тим, дискусійною залишається проблема оцінювання екстерналій. Зокрема, у працях Т.О. Шматковської наголошується на невизначеності екологічних ризиків та труднощах у їхній капіталізації в межах фінансового аналізу. Авторка пропонує використання економічних моделей динамічної загальної рівноваги (DICE) для прогнозування впливу екологічних змін на економічні показники [154; 155; 156]. Підкреслюється, що правильні стимули та політика субсидування зелених технологій можуть пришвидшити структурний перехід до екологічно стійкої економіки.

Натомість у дослідженнях Т. Т. Лі приділено увагу детермінантам розвитку зеленої економіки та трансформаційній моделі сучасної економічної

системи. При цьому автор виділяє фактори, що впливають на перехід до стійкої моделі розвитку, серед яких екологічне регулювання, рівень технологічних інновацій, фінансові стимули та соціальна свідомість [157]. Водночас, Н.С. Орлова у своїй праці наголошує на важливості екологічного підприємництва як драйвера трансформації ринку [158].

Таким чином, сучасна наукова література свідчить про багатовимірність проблем формування та розвитку зеленої економіки, її тісний взаємозв'язок із соціальною відповідальністю. При цьому актуальною є потреба у поглибленні існуючих напрацювань для вдосконалення механізмів розвитку зеленої економіки й впровадження принципів соціальної відповідальності для їх активізації [70].

На основі теоретичних напрацювань та результатів емпіричного аналізу нами розроблено механізм розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності, особливістю якого є системний підхід до взаємодії між основними суб'єктами – державою, бізнесом і суспільством – із використанням економічних, нормативно-правових й господарських інструментів.

Розроблення механізму розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності ґрунтується на теоретичних підходах до регулювання екологічно орієнтованої економіки [159; 160], концепціях сталого розвитку [15; 161] та дослідженнях впливу корпоративної соціальної відповідальності на економічні процеси [162; 163]. Основні положення механізму спираються на досвід країн Європейського Союзу щодо інтеграції соціальної відповідальності у стратегії зеленого зростання [37] та враховують особливості економічного розвитку України.

Детальна структура механізму представлена у вигляді схеми (рис. 3.5). Вона відображає взаємозв'язки між основними чинниками та регуляторними механізмами, що визначають розвиток зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності.

Рис. 3.5. Механізм розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності

*Авторська розробка.

Механізм розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності – це система регуляторних заходів і стимулів, що спрямована на інтеграцію соціально відповідальних практик у діяльність бізнесу, державної політики та суспільної поведінки через поєднання економічних, нормативно-правових та ринкових інструментів, що, у свою чергу, формує позитивні екстерналії у вигляді зменшення екологічного навантаження, підвищення рівня корпоративної прозорості, розвитку зеленого фінансування, зниження витрат на ліквідацію екологічних криз та покращення якості життя населення. Його реалізація відбувається через посилення соціальної відповідальності бізнесу, держави і споживачів, використання екологічного регулювання, інноваційних технологій та міжнародного співробітництва, що забезпечує екологізацію економічної діяльності й створює умови для підвищення ефективності ринкових процесів, розвитку сталих бізнес-моделей та формування довгострокових конкурентних переваг.

Драйвери активують регуляторний механізм, що визначає способи та інструменти інтеграції зеленої економіки у господарські процеси. Його дія полягає у тому, щоб створити економічні стимули та юридичні вимоги, що змушують підприємства враховувати екологічні фактори у своїй діяльності.

Механізми та інструменти впливу на розвиток зеленої економіки. Функціонування механізму здійснюється через три основні види регулювання. Зокрема, *економічне регулювання* здійснюється через впровадження екологічних податків, що роблять забруднення довкілля фінансово не вигідним, а також пропонує субсидії та фінансову підтримку для компаній, які інвестують у чисті технології. Додатково запроваджуються механізми торгівлі квотами, коли підприємства можуть купувати або продавати дозволи на викиди, що стимулює їх скорочувати негативний вплив на довкілля.

Економічне регулювання забезпечує створення фінансових стимулів для екологічно орієнтованої діяльності бізнесу. У своїх дослідженнях Ю. Орловська, Г. Разумова та Б. Дикий наголошують, що розвиток зеленої економіки неможливий без формування економічних умов, які стимулюють екологічно орієнтовані інвестиції та інновації. Вони виокремлюють три

напрями: фінансування екологічних проєктів через державні субсидії, гранти та податкові пільги, що підвищують їхню інвестиційну привабливість; екологічне ціноутворення, включно з податками на викиди та механізмами торгівлі квотами, що економічно мотивують підприємства скорочувати забруднення; а також підтримку досліджень та розробок у сфері екологічних технологій, що сприяє створенню інноваційної екосистеми [164]. Зазначені положення цілком узгоджуються з механізмом розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності, оскільки саме економічне регулювання відіграє вирішальну роль у створенні сприятливого середовища для екологічно відповідального бізнесу. Впровадження фінансових та ринкових інструментів, таких як екологічні податки, субсидії на чисті технології та стимулювання інвестицій у стале виробництво, дозволяє компенсувати негативні екстерналії, інтегрувати екологічні принципи у господарську діяльність і забезпечити довгострокову конкурентоспроможність бізнесу на міжнародних ринках.

Паралельно з цим реалізація механізму потребує *нормативно-правове регулювання*, за якого запроваджуються екологічні стандарти, обов'язкова екологічна звітність для компаній та юридична відповідальність за екологічні порушення, що забезпечує контроль за виконанням екологічних вимог і сприяє підвищенню рівня прозорості у сфері сталого розвитку.

В Україні вже сформовано певну нормативно-правову базу, яка сприяє переходу до екологічно орієнтованої економіки. Нормативно-правова база України у сфері розвитку зеленої економіки та соціальної відповідальності охоплює широкий спектр питань, спрямованих на збереження довкілля, підвищення енергоефективності, управління відходами та стимулювання соціально відповідальної поведінки бізнесу. Закони, що регулюють ці сфери, забезпечують правові механізми для реалізації екологічної політики, сприяють залученню інвестицій у стійкий розвиток і підвищують соціальну відповідальність суб'єктів господарювання. Наведена таблиця 3.7 систематизує ключові законодавчі акти, які відіграють важливу роль у цих процесах.

Таблиця 3.7

Нормативно-правова база України у сфері розвитку зеленої економіки та соціальної відповідальності

Закон	Основний зміст	Вплив
Зелена економіка		
Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991) [165]	Визначає загальні засади екологічної політики, зобов'язання громадян, підприємств і держави щодо охорони довкілля.	Запобігання забрудненню, моніторинг викидів, раціональне використання ресурсів.
Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» (2017) [166]	Регламентує процедуру екологічної оцінки проектів з потенційно значним впливом на довкілля.	Забезпечує громадський контроль, зменшує екологічне навантаження.
Закон України «Про управління відходами» (2022) [167]	Встановлює системний підхід до управління відходами, сприяє зменшенню утворення сміття.	Зобов'язує підприємства дотримуватися екологічних стандартів, забезпечує контроль.
Закон України «Про енергетичну ефективність» (2022) [168]	Визначає правові засади державної політики у сфері енергетичної ефективності, спрямовані на зниження споживання енергоресурсів.	Стимулює модернізацію енергетичної інфраструктури та сприяє енергетичній незалежності України.
Закон України «Про альтернативні джерела енергії» (2003) [169]	Створює правові умови для розвитку відновлюваної енергетики.	Стимулює інвестиції у сонячну, вітрову та біоенергетику.
Закон України «Про благоустрій населених пунктів» (2005) [170]	Регулює питання охорони та відновлення зелених насаджень у межах населених пунктів.	Сприяє збереженню міських екосистем.
Закон України «Про альтернативні види палива» (2000) [171]	Визначає правові, економічні та організаційні засади використання альтернативного палива.	Сприяє зменшенню залежності від традиційних енергоресурсів.
Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» (2018) [172]	Запроваджує механізм оцінки впливу державних планів на довкілля.	Сприяє врахуванню екологічних аспектів у державних рішеннях.
Закон України «Про ратифікацію Паризької угоди» (2016) [173]	Підтверджує зобов'язання щодо скорочення викидів парникових газів.	Сприяє адаптації до змін клімату.
Закон України «Про охорону атмосферного повітря» (1992) [174]	Регулює охорону атмосферного повітря, встановлює норми якості.	Запобігає забрудненню повітря.
Закон України «Про природно-заповідний фонд України» (1992) [175]	Визначає правові основи організації та охорони природоохоронних територій.	Сприяє збереженню біорізноманіття.

Продовження таблиці 3.7

Соціальна відповідальність		
Конституція України [176]	Закріплює основні соціальні права громадян, визначає Україну соціальною державою.	Гарантує права громадян на безпечне довкілля та соціальну захищеність.
Закон України «Про соціальні послуги» (2019) [177]	Регламентує організацію та надання соціальних послуг.	Забезпечує підтримку громадян у складних життєвих обставинах.
Концепція реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу (2020) [178]	Спрямована на популяризацію соціальної відповідальності бізнесу.	Створює умови для розвитку соціально орієнтованого підприємництва.

*Систематизовано автором за даними [157-170].

Аналіз законодавчої бази свідчить, що Україна вже має розвинене правове поле для підтримки зеленої економіки та соціальної відповідальності. Однак для підвищення ефективності їх реалізації необхідні подальші вдосконалення механізмів контролю та стимулювання дотримання екологічних стандартів, а також активізація державної підтримки соціально відповідальних ініціатив.

Для ефективного розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності в Україні необхідно вдосконалити нормативно-правову базу та механізми її реалізації. Насамперед доцільним є ухвалення окремого закону «Про соціальну відповідальність бізнесу», який визначатиме правові засади екологічно та соціально відповідальної діяльності підприємств. Важливим також є гармонізація національного екологічного законодавства із законодавством ЄС, зокрема шляхом посилення екологічного контролю, впровадження розширеної відповідальності виробника та удосконалення системи моніторингу впливу на довкілля.

Ефективним інструментом стимулювання екологічно орієнтованого бізнесу можуть стати податкові пільги для підприємств, що запроваджують «зелені» технології, а також механізм фінансування сталого розвитку через «зелені» облігації. Вважаємо за доцільне також створення Національного фонду підтримки зеленої економіки, який фінансуватиме екологічні проекти та сприятиме розвитку відновлюваної енергетики.

Окремої уваги потребує посилення механізмів державного екологічного контролю, зокрема запровадження обов'язкового екологічного аудиту для великих підприємств та підвищення відповідальності за порушення екологічних норм. Важливим напрямом є також популяризація соціальної відповідальності через освітні програми, підтримку державних ініціатив і стимулювання сталих практик серед бізнесу.

Загалом, удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері зеленої економіки дозволить інтегрувати Україну у міжнародні стандарти сталого розвитку, забезпечити ефективне використання природних ресурсів та підвищити конкурентоспроможність національної економіки.

Крім цього, важливим є *ринковий механізм*, який формує умови для розвитку екологічної економіки. Ринковий механізм розвитку зеленої економіки передбачає використання різноманітних інструментів для стимулювання екологічно відповідальної поведінки бізнесу та споживачів. Він охоплює сертифікацію екологічної відповідності продукції, розширення зеленого фінансового ринку (наприклад, через випуск екологічних облігацій) та екологічний маркетинг.

Екологічне маркування та сертифікація як інструменти ринкового механізму, спрямовані на інформування споживачів про екологічні характеристики продукції та стимулювання підприємств до впровадження екологічно орієнтованих бізнес-процесів. Їх застосування сприяє формуванню споживчих переваг, орієнтованих на відповідальне ставлення до довкілля, та стимулює виробників до впровадження більш екологічних технологій. Сертифікація екологічної відповідності підтверджує, що продукція відповідає встановленим екологічним стандартам та нормативам, забезпечуючи споживачів інформацією про екологічну безпеку та якість товарів, сприяючи підвищенню їх довіри до продукції та виробника.

В Україні система екологічної сертифікації та маркування почала розвиватися з 2003 року відповідно до вимог ДСТУ ISO 14024. Вона забезпечує розвиток критеріальної бази та надає можливість оцінити

поліпшені екологічні характеристики товарів і послуг. Станом на жовтень 2017 року було прийнято 52 стандарти, що дозволяють оцінити екологічні переваги товарів і послуг різних категорій, видано 112 чинних екологічних сертифікатів та сертифіковано 934 товари і послуги [179].

В Україні діє система екологічного маркування відповідно до стандартів ISO серії 14020 та ДСТУ ISO 14021:2016 [180]. Виділяють два основних типи:

- I тип – незалежна оцінка продукції, що гарантує її екологічну безпеку (EU Ecolabel, Nordic Swan, «Зелений журавлик»);
- II тип – добровільні самодекларації виробників щодо окремих екологічних характеристик товарів.

На думку Дончак Л. та Шкварук Д., екологічне маркування не лише інформує споживачів про характеристики товарів, а й спонукає виробників до екологізації виробництва. Світовий досвід доводить, що воно змінює ринкові механізми, сприяючи переходу до більш сталого споживання. Проте низька обізнаність покупців, відсутність єдиних стандартів та ризики «зеленого камуфляжу» (greenwashing) створюють виклики для його ефективності [181].

Для ефективного використання сертифікації та екологічного маркування як елемента ринкового механізму розвитку зеленої економіки необхідно посилити контроль за використанням екологічного маркування та запровадити санкції за неправдиві заяви; гармонізувати українські стандарти з європейськими та зробити маркування обов'язковим для певних категорій продукції; підвищити рівень обізнаності споживачів через інформаційні кампанії. Крім того, слід створити систему державного стимулювання сертифікованих підприємств, а саме податкові пільги, субсидії або спрощений доступ до державних закупівель. Також важливо розширити інформаційну кампанію щодо переваг сертифікованої продукції серед споживачів та бізнесу. Розвиток екологічного маркування сприятиме сталому розвитку, підвищенню екологічної відповідальності бізнесу та створенню конкурентних переваг для екологічно чистих товарів в Україні.

Зелений фінансовий ринок охоплює фінансові інструменти та інвестиції, спрямовані на підтримку екологічно сталих проєктів. Одним із таких інструментів є зелені облігації – боргові цінні папери, кошти від яких використовуються для фінансування проєктів з відновлюваної енергетики, енергоефективності, управління відходами та інших екологічних ініціатив. Розвиток зеленого фінансового ринку стимулює підприємства впроваджувати екологічно дружні практики та технології, забезпечуючи їм доступ до додаткових фінансових ресурсів.

В Україні розвиток ринку зелених облігацій є перспективним напрямом залучення інвестицій у проєкти «чистої» енергетики. Запровадження зелених облігацій сприятиме здешевленню фінансових ресурсів на ринку та мобілізації потрібних інвестиційних коштів у сферу відновлюваної енергетики та енергоефективності [182].

Законодавством України передбачено, що зелені облігації – це облігації, проєкт яких передбачає використання залучених коштів виключно на фінансування проєкту екологічного спрямування або окремого його етапу [183; 184].

Розвиток ринку зелених облігацій в Україні узгоджується з європейськими нормами та передбачає переорієнтування потоків капіталу на стійкі інвестиції для досягнення сталого та інклюзивного зростання, управління фінансовими ризиками, що виникають внаслідок зміни клімату, виснаження ресурсів, деградації довкілля та соціальних проблем, а також стимулювання прозорості у фінансах та економіці в цілому із зосередженням уваги на довгострокових прибутках [185].

Розвиток зеленого фінансового ринку в Україні потребує проведення заходів, спрямованих на стимулювання інвесторів і розширення спектра фінансових інструментів. Важливим кроком є запровадження податкових стимулів для компаній, що випускають або купують зелені облігації, що сприятиме зростанню їхньої популярності. Крім того, необхідно розширити державні програми фінансування екологічних проєктів через зелені облігації,

забезпечуючи прозорий механізм моніторингу використання коштів. Важливим є створення незалежної системи сертифікації зелених інвестицій, що гарантуватиме відповідність залучених коштів екологічним стандартам. Для підвищення довіри інвесторів до цього ринку слід розвивати державно-приватне партнерство у сфері фінансування сталих проєктів, а також гармонізувати українське законодавство з міжнародними стандартами, що дозволить залучити іноземний капітал. Інформаційна підтримка та освітні кампанії щодо переваг зелених фінансових інструментів також сприятимуть активному розвитку цього ринку в Україні.

Екологічний маркетинг – це стратегія, яка враховує екологічні аспекти на всіх етапах виробництва та просування продукції. Він включає дослідження попиту на екологічно чисті товари, розробку відповідного асортименту, встановлення цінової політики, рекламу та стимулювання збуту. На думку Гаврилець, О., Дочинця, Н. та Кампо, Г., екологічний або зелений маркетинг передбачає використання екологічних характеристик продукції як основного маркетингового активу. Зокрема, акцент робиться не лише на сам продукт, а й на процеси його виробництва, що мають відповідати принципам сталого розвитку та соціальної відповідальності. Автори зазначають, що екологічно чисте виробництво сприяє зменшенню негативного впливу на довкілля та формує довіру споживачів, підтверджуючи турботу компанії про якість та корисність товарів і послуг [186]. Підприємства, які демонструють екологічну відповідальність, отримують конкурентні переваги та користуються більшою довірою споживачів, що формує позитивний імідж компанії та збільшення її частки на ринку.

Для вдосконалення ринкового механізму екологічної економіки необхідно розробити національні екологічні стандарти, що забезпечать прозорість сертифікації продукції, та стимулювати підприємства до екологічної відповідальності через податкові пільги та субсидії. Важливим напрямом є розвиток зеленого фінансування, зокрема підтримка випуску екологічних облігацій і створення вигідних кредитних програм. Підвищення

екологічної свідомості споживачів через освітні кампанії сприятиме зростанню попиту на екологічно чисту продукцію, а інтеграція екологічних критеріїв у державні закупівлі створить додаткові стимули для бізнесу. Реалізація цих заходів зміцнить конкурентоспроможність підприємств і сприятиме сталому розвитку економіки (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Механізми регулювання зеленої економіки

Вид регулювання	Характеристика регулювання	Інструменти	Пропозиції щодо вдосконалення	Вплив на розвиток зеленої економіки та соціальної відповідальності
Економічне регулювання	Передбачає створення фінансових стимулів для екологічно відповідальної діяльності бізнесу через податки, субсидії, механізми торгівлі квотами.	Екологічні податки, субсидії на чисті технології, механізм торгівлі квотами на викиди.	Впровадження податкових пільг для підприємств, що інвестують у чисті технології; створення механізму контролю за використанням екологічних субсидій; розширення державного фінансування екологічних досліджень та розробок.	Стимулює бізнес впроваджувати екологічні інновації, зменшує забруднення, сприяє сталому розвитку економіки та інтеграції екологічних стандартів у господарську діяльність.
Нормативно-правове регулювання	Регламентує діяльність підприємств у сфері екології через закони, стандарти, обов'язкову екологічну звітність та юридичну відповідальність.	Закони та нормативні акти у сфері охорони довкілля, екологічна звітність, юридична відповідальність за екологічні порушення.	Гармонізація національного законодавства з нормами ЄС; посилення екологічного контролю за діяльністю підприємств; запровадження обов'язкового екологічного аудиту для великих підприємств; стимулювання екологічно відповідальної поведінки бізнесу через державні програми підтримки.	Забезпечує виконання екологічних стандартів, підвищує прозорість бізнесу, сприяє ефективному контролю за дотриманням екологічних вимог та залученню інвестицій у стійкий розвиток.

Продовження таблиці 3.8

1	2	3	4	5
Ринкове регулювання	Формує попит на екологічно відповідальну продукцію через сертифікацію, екологічний маркетинг, розвиток зеленого фінансового ринку.	Сертифікація екологічної відповідності продукції, зелені облігації, екологічний маркетинг.	Посилення контролю за використанням екологічного маркування, запровадження стандартів відповідального маркетингу; розширення державної підтримки зелених фінансових інструментів; створення механізму незалежної сертифікації зелених інвестицій; підвищення рівня обізнаності споживачів щодо екологічних стандартів та значення маркування.	Стимулює підприємства до екологічної відповідальності, сприяє формуванню довіри споживачів до сертифікованої продукції, розширює ринок зеленої економіки та покращує конкурентоспроможність екологічно відповідального бізнесу.

*Систематизовано автором.

Отже, розвиток зеленої економіки в Україні вимагає вдосконалення *правових, економічних та ринкових механізмів її підтримки*. Для цього необхідно активізувати державну підтримку інноваційних екологічних проєктів, удосконалити законодавчі механізми стимулювання підприємств до екологічної відповідальності та покращити моніторинг стану довкілля та контроль за виконанням екологічних норм.

Одним із важливих напрямів є *розширення державної підтримки екологічних ініціатив*, що сприятиме залученню бізнесу та громад до реалізації проєктів у сфері сталого розвитку. Зокрема, доцільним є запровадження механізму «зелених» грантів та субсидій для підприємств, що впроваджують енергоефективні технології, займаються переробкою відходів і реалізують проєкти з використанням відновлюваних джерел енергії. Важливим аспектом є також *удосконалення системи податкових пільг* задля зменшення фінансового навантаження на екологічно відповідальні компанії. Так,

підприємствам, що активно впроваджують технології зменшення викидів CO₂, може бути надано знижку з податку на прибуток або зменшення ставок екологічного податку. Крім того, необхідно законодавчо закріпити *механізми державно-приватного партнерства (ДПП)* для фінансування екологічних ініціатив та залучення додаткових інвестиції у розвиток сталих бізнес-моделей.

Важливим аспектом є *удосконалення законодавчих механізмів стимулювання підприємств до екологічної відповідальності*. У першу чергу, необхідно впровадити систему обов'язкової екологічної звітності, що зобов'язуватиме підприємства з високим рівнем впливу на довкілля регулярно публікувати інформацію про свої викиди, використання природних ресурсів та заходи з утилізації відходів. Водночас для підвищення екологічної відповідальності бізнесу *посилити дотримання принципу «забруднювач платить»* шляхом збільшення ставок екологічного податку для компаній, які не впроваджують природоохоронних заходів, та, навпаки, через надання податкових стимулів тим, хто використовує екологічно чисті технології.

Окрему увагу слід приділити *розширенню впровадження ESG-стандартів (екологічних, соціальних та управлінських критеріїв)* у діяльність українських компаній. Запровадження обов'язкової ESG-звітності допоможе забезпечити прозорість у сфері екологічного управління та сприятиме інтеграції українського бізнесу у міжнародні ринки, де сталість та екологічна відповідальність є ключовими критеріями інвестування.. Як підкреслюють І. О. Цимбалюк, Н. Л. Хомюк та В. М. Смалюх, екологічна відповідальність має розглядатися не як додатковий обов'язок, а як стратегічна передумова економічного зростання, що формує довгострокову конкурентоспроможність національної економіки та сприяє ефективному розвитку зеленої економіки в Україні [187].

Ще одним пріоритетом є *вдосконалення системи екологічного моніторингу та контролю*. Вважаємо, що створення національної цифрової системи екологічного моніторингу забезпечить оперативне отримання даних

про стан водних ресурсів, атмосферного повітря, рівень забруднення ґрунтів та обсяги промислових викидів. Використання сучасних технологій, зокрема автоматизованих датчиків та Інтернету речей (ІоТ), дозволить вести постійний контроль екологічного стану в режимі реального часу.

Також необхідно збільшити відповідальність за порушення екологічного законодавства шляхом підвищення штрафних санкцій для підприємств, що здійснюють несанкціоновані викиди, незаконне вирубування лісів або порушують стандарти поводження з відходами. Для підвищення ефективності контролю варто впровадити систему автоматичних санкцій, що допоможе знизити корупційні ризики при здійсненні екологічних перевірок.

Додатково слід посилити *громадський контроль за дотриманням екологічних норм*, зокрема шляхом забезпечення публічного доступу до екологічних даних та створення онлайн-платформ, де громадяни та організації зможуть повідомляти про екологічні порушення, що зробить систему екологічного нагляду більш прозорою та відкритою.

Реалізація механізму розвитку зеленої економіки матиме вплив на формування *екстерналій* – зовнішніх ефектів, що мають як позитивний, так і потенційно негативний характер. Позитивні екстерналії включають зниження екологічних ризиків для бізнесу, розширення ринкових можливостей для держави та покращення якості життя суспільства. Водночас можливі виклики, пов'язані з високими початковими витратами на екологізацію виробництва та необхідністю адаптації економічних суб'єктів до нових регуляторних умов.

З одного боку, створюються *позитивні екстерналії* – покращується якість довкілля завдяки скороченню шкідливих викидів та впровадженню енергоефективних технологій; розвивається ринок інновацій, що стимулює появу нових технологій і відкриває можливості для екологічного підприємництва; підвищується якість життя населення за рахунок чистішого повітря, води та більш здорового середовища.

З іншого боку, виникають *негативні екстерналії*, які стосуються високої вартості впровадження екологічних стандартів, ризиків для традиційних

бізнес-моделей та необхідності адаптації економічної системи до нових умов. Зокрема, перехід до екологічної економіки потребує значних інвестицій, що може створювати фінансовий тиск на бізнес. Деякі традиційні галузі можуть втрачати конкурентоспроможність через необхідність адаптуватися до нових екологічних вимог (рис. 3.6).

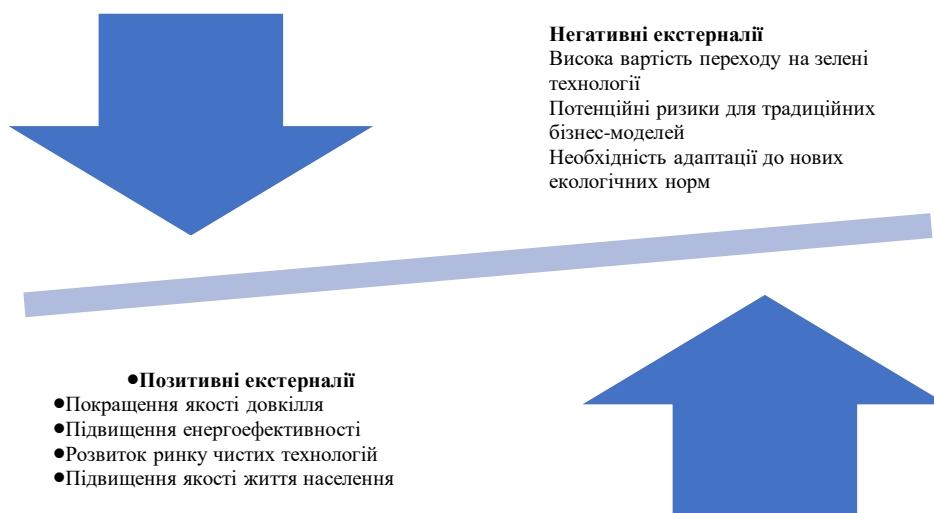

Рис. 3.6. Позитивні та негативні екстерналії реалізації механізму розвитку зеленої економіки

*Сформовано автором.

Остаточним етапом механізму є *отримання конкретних результатів*, у формі довгострокових економічних, соціальних та екологічних вигод зеленої економіки. Для бізнесу це означає зменшення екологічних ризиків, підвищення конкурентоспроможності на міжнародному ринку та доступ до «зелених» інвестицій. Для держави – скорочення витрат на ліквідацію наслідків екологічних катастроф, зростання економічної стійкості та створення нових ринкових можливостей. В результаті переходу до зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності суспільство отримує чисте довкілля, покращення якості життя, зниження рівня захворювань, пов'язаних із забрудненням навколишнього середовища.

Отже, механізм зеленої економіки забезпечує стабільний розвиток на основі поєднання економічної ефективності, соціальної відповідальності та екологічної стійкості. Драйвери розвитку ініціюють зміни в економічній системі та створюють основу для впровадження сталих практик. Регуляторний механізм забезпечує економічні стимули, нормативні вимоги та ринкові умови для інтеграції екологічних стандартів у бізнес-моделі. Рушійною силою виступає соціальна відповідальність, що підсилює ефект регуляторного механізму, впливаючи на формування екстерналій. Екстерналії формують наслідки для економіки та суспільства, що змушує суб'єктів економіки адаптувати свої стратегії до екологічних викликів. Кінцеві результати виражаються у підвищенні конкурентоспроможності бізнесу, сталості державної економіки та покращенні екологічних умов для суспільства. Загалом запропонований механізм розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності гармонійно поєднує економічне зростання, екологічну безпеку та соціальну відповідальність, створюючи довгострокову вигоду для всіх учасників економічної системи, а збалансована взаємодія між державою, бізнесом та суспільством у межах цього механізму дає змогу створити екологічно стійку, соціально відповідальну та економічно ефективну модель розвитку.

Висновки до розділ 3

1. Побудовано кореляційно-регресійну модель, яка кількісно оцінює вплив соціальної, економічної та екологічної складових соціальної відповідальності на інтегральний показник розвитку зеленої економіки. Модель відзначається високою пояснювальною здатністю ($R^2 = 0,892$) і статистичною значущістю ($p = 0,0027$), що підтверджує її придатність для наукового аналізу й обґрунтування управлінських рішень. Ідентифіковано провідний фактор впливу: екологічна складова є єдиним статистично значущим фактором у моделі ($p = 0,028$), що свідчить про її визначальний вплив на темпи розвитку зеленої економіки в Україні. Це зумовлює

необхідність переорієнтації державної політики у бік посилення екологічної відповідальності та збільшення екологічних інвестицій.

2. Соціальна та економічна складові показали від'ємний, але статистично незначущий вплив, що вказує на недостатню інтеграцію соціально відповідального підприємництва та економічної політики у стратегічні завдання сталого розвитку. Дослідження впливових спостережень (2021 і 2023 роки) за допомогою статистики Кука виявило, що окремі роки суттєво впливають на конфігурацію моделі. Це пов'язано із диспропорційністю між високою інноваційністю та низькою екологічною складовою, особливо в умовах воєнного стану. Запроваджено робастну регресійну модель, яка підтвердила стійкість основних висновків класичної моделі, зокрема посилення значущості екологічного чинника ($p = 0,004$) і зменшення впливу аномальних спостережень. Це забезпечило більшу надійність отриманих висновків. Здійснено повну перевірку коректності моделі, включно з тестами на гетероскедастичність (Бреуша-Пагана), нормальність залишків (QQ-графік), гомоскедастичність та мультиколінеарність (VIF). Усі результати підтвердили відповідність моделі класичним припущенням лінійної регресії. Зроблено висновок про необхідність розроблення цілісного механізму розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності, що поєднує екологічні, економічні та соціальні пріоритети в межах єдиної системи управління, спираючись на принципи соціальної відповідальності, екологічного регулювання та інноваційної модернізації.

3. Обґрунтовано, що ефективний перехід до зеленої економіки вимагає системного використання ключових драйверів розвитку, серед яких провідне місце займають екологічні інвестиції та інновації, екологічно орієнтовані технології, державне регулювання, міжнародна співпраця, екологічна свідомість населення та соціально відповідальне підприємництво. Встановлено, що саме поєднання цих чинників створює умови для трансформації економічної системи у напрямі сталого розвитку.

4. Інновації та технології є стратегічним драйвером «зеленої трансформації». Вони забезпечують зниження викидів, підвищення

енергоефективності та впровадження циркулярної економіки. Визначено, що впровадження цифрових технологій, таких як IoT, штучний інтелект і блокчейн, відкриває нові можливості для екологічного моніторингу, управління ресурсами та підвищення прозорості екологічних даних. Циркулярна економіка розглядається як один з найперспективніших напрямів сталого відновлення регіонів, особливо в післявоєнний період. Виявлено, що для її ефективного впровадження в Україні необхідно подолати системні бар'єри, зокрема недосконалість інфраструктури поводження з відходами та відсутність стимулів для використання вторинної сировини. Енергоефективність визначена як критичний елемент екологічної модернізації підприємств. Встановлено необхідність впровадження комплексних програм стимулювання модернізації та підтримки розвитку відновлювальної енергетики. Державне регулювання має відігравати не лише контрольну, а й стимулюючу функцію. Зокрема, актуальними є розширення повноважень екологічних органів, цифровізація моніторингу, вдосконалення тарифної політики у сфері зеленої енергетики та інтеграція екологічних вимог у галузеві політики. Особливої уваги потребує поглиблення участі України в Європейському зеленому курсі, імплементація екологічних директив ЄС та залучення фінансування з міжнародних екологічних фондів.

5. Соціальна відповідальність розглядається як об'єднувальний механізм між державою, бізнесом і суспільством. Доведено, що саме соціальна відповідальність виступає рушієм переходу до сталого розвитку через активізацію корпоративних ініціатив, посилення громадського запиту на екологічні товари і послуги та формування нових стандартів поведінки. Розбудова зеленої економіки потребує багаторівневої стратегії, що поєднує інноваційні, інституційні, регуляторні та освітні інструменти. Формування цілісного механізму на засадах соціальної відповідальності має стати основою для гармонізації економічних, соціальних та екологічних пріоритетів. Це, у свою чергу, дозволить забезпечити довгострокову конкурентоспроможність, екологічну стійкість і підвищення добробуту населення.

6. Запропоновано механізм розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності шляхом його концептуалізації як інтегрованої

багаторівневої системи взаємодії ключових суб'єктів – держави, бізнесу та громадянського суспільства; що вирізняється системним підходом до поєднання інструментів економічного, нормативно-правового та ринкового регулювання, та дозволяє забезпечити цілісність і комплексність реалізації принципів сталого розвитку. Економічна складова включає податкові стимули, пільги, субсидії, внутрішнє ціноутворення на викиди, механізми торгівлі квотами та штрафні санкції, спрямовані на стимулювання екологічно орієнтованої діяльності. Нормативно-правова складова охоплює встановлення обов'язкових екологічних стандартів, впровадження ESG-звітності, ліцензування екологічно значущої діяльності та юридичну відповідальність за порушення природоохоронного законодавства. Ринкова складова включає інструменти зеленого фінансування, екологічну сертифікацію продукції, екологічний маркетинг, залучення інвестицій у чисті технології та формування споживчого тиску, що сприяє розвитку корпоративної екологічної репутації.

7. Ідентифіковано зовнішні ефекти (екстерналії), які виникають у результаті його реалізації, зокрема, для бізнесу це виражається у зниженні екологічних ризиків, посиленні міжнародної конкурентоспроможності та розширенні доступу до «зелених» фінансових ресурсів; для держави – у скороченні витрат на подолання екологічних наслідків, зростанні економічної стійкості та формуванні нових ринкових можливостей; для суспільства – у підвищенні якості життя, забезпеченні екологічної безпеки та зростанні рівня екологічної культури та соціальної відповідальності населення. Це створює підґрунтя для формування збалансованої моделі соціально-екологічного розвитку, що забезпечує гармонізацію економічних, екологічних та соціальних інтересів у межах єдиного управлінського середовища, сприяє реалізації цілей сталого розвитку та підвищенню загальної ефективності суспільно-економічної системи в умовах екологічних викликів.

Основні положення третього розділу дисертаційної роботи відображено у працях [47; 70; 72; 117; 188; 189; 190; 191; 192; 193].

ВИСНОВКИ

1. Розвинуто теоретико-методологічний підхід до соціальної відповідальності як ключового чинника сталого економічного розвитку, що розглядається не лише як етична норма чи добровільна практика, а як системний елемент управління в умовах трансформації соціо-еколого-економічної системи. Уточнено багаторівневу природу соціальної відповідальності, яка проявляється на рівнях індивідуальної поведінки, корпоративного управління, галузевої політики, національного стратегування та глобального партнерства. Такий підхід дозволяє комплексно оцінити трансформаційний потенціал соціальної відповідальності в контексті сталого розвитку. Ретроспективний аналіз еволюції відповідних ідей дав змогу встановити тісний зв'язок між морально-філософським походженням цього явища та сучасними управлінськими концепціями.

2. Удосконалено наукове розуміння соціальної відповідальності як інтегративної платформи взаємодії державних інституцій, бізнес-структур, громадських організацій і міжнародних акторів, що забезпечує баланс між економічною ефективністю, соціальною справедливістю та екологічною стійкістю. Обґрунтовано доцільність інтеграції принципів соціальної відповідальності в стратегії розвитку зеленої економіки як основи для формування відповідального підприємництва, активізації інноваційних процесів і зростання глобальної конкурентоспроможності національної економіки. Зелена економіка при цьому розглядається як структурно й функціонально збалансована модель багаторівневої взаємодії, що охоплює широке коло суб'єктів та інструментів управління, а соціальна відповідальність у такій моделі виконує роль базового інтегратора.

3. Запропоновано методичні засади оцінки рівня розвитку зеленої економіки на основі соціально відповідального підходу, які включають розрахунок інтегральних індексів соціального, економічного та екологічного компонентів із урахуванням стимулюючих і стримувальних чинників.

Особливістю є використання кореляційно-регресійного аналізу для виявлення кількісних залежностей між рівнем соціальної відповідальності та динамікою «зеленого» розвитку. Це забезпечує не лише виявлення пріоритетних сфер державного втручання, але й формує підґрунтя для ефективної трансформації економічної системи в напрямі сталості. Таким чином, зроблено висновок, що соціальна відповідальність виступає не лише ціннісним орієнтиром, а й практичним механізмом підвищення ефективності політик сталого розвитку, сприяючи інтеграції екологічних, соціальних і економічних пріоритетів у стратегічне управління на всіх рівнях.

4. На основі проведеного дослідження зроблено низку ключових висновків щодо ролі соціальної відповідальності та розвитку зеленої економіки в контексті сталого розвитку України. Соціальна відповідальність дедалі більше постає як системоутворювальний фактор соціально-економічної стабільності, що сприяє згуртованості суспільства в умовах воєнного стану, сприяє інтеграції вразливих категорій населення у ринок праці та слугує основою для подолання регіональних диспропорцій у доступі до соціальних послуг. Проте скорочення фінансування соціального сектору, обмежена доступність зайнятості для внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та осіб з інвалідністю вказують на потребу переорієнтації державної політики в бік більшої соціальної інклюзивності, відповідальної зайнятості та підтримки людського потенціалу як стратегічного ресурсу відновлення країни.

5. Результати аналізу фінансування соціально значущих сфер та екологічного захисту свідчать про дисбаланс між задекларованими пріоритетами сталого розвитку та фактичним бюджетним розподілом ресурсів. Низька частка інвестицій в освіту, охорону здоров'я, культуру та довкілля створює ризики соціальної маргіналізації та деградації природного середовища. Водночас, зростання частки відновлюваної енергетики та позитивна динаміка екологічних індикаторів у деяких регіонах засвідчують наявність передумов для зеленої трансформації, що потребує консолідованих

зусиль держави, бізнесу та громадянського суспільства для їх реалізації на практиці.

6. Інтегральний аналіз соціальної відповідальності та розвитку зеленої економіки виявив складну і суперечливу картину: з одного боку, наявні позитивні зрушення у сфері екологічних інновацій, зниження викидів та зростання частки «зеленої» енергетики; з іншого – відсутність інституційної цілісності, нестабільність індикаторів та фрагментарність політик. Це доводить необхідність переходу до міжсекторального підходу, що поєднує інструменти соціального захисту, екологічного управління та інноваційного розвитку в єдину стратегічну платформу сталого зростання. Такий підхід дозволить не лише зменшити структурні ризики, а й сформувати стійку модель післякризового відновлення України.

7. Обґрунтовано методологічний підхід до кількісної оцінки взаємозв'язку між соціальною відповідальністю та розвитком зеленої економіки, заснований на побудові регресійної моделі з урахуванням соціальних, економічних та екологічних чинників. Запропонована модель довела свою аналітичну придатність завдяки високому рівню статистичної надійності й дозволила виокремити екологічну складову як домінуючий фактор впливу. Це свідчить про необхідність посилення орієнтації державної політики на екологічну модернізацію, стимулювання інвестицій у чисті технології та створення сприятливих умов для екологічно відповідального господарювання.

8. Аналіз впливових змінних і адаптація моделі до кризових умов продемонстрували стійкість отриманих результатів і довели доцільність комплексного урахування зовнішніх факторів у процесі прийняття стратегічних рішень щодо сталого розвитку. Застосування розширеної методології дозволило уникнути викривлення даних, виявити межі застосовності класичної моделі та забезпечити більш точну інтерпретацію взаємозалежностей між структурними складовими соціальної відповідальності. На основі цього підтверджено доцільність формування

інтегрованої системи управління, що поєднує принципи екологічного регулювання, інноваційного розвитку та соціального партнерства.

9. Доведено, що ефективне впровадження зеленої економіки потребує використання системи взаємопов'язаних інструментів – від фінансових стимулів та правових вимог до ринкових механізмів і суспільного запиту на відповідальне споживання. Встановлено, що соціальна відповідальність виступає не лише моральним імперативом, а ключовим механізмом синергії між державою, бізнесом і громадянами, сприяючи формуванню нових інституційних практик, трансформації управлінських рішень та підвищенню екологічної й соціальної стійкості економіки загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Платон. *Держава* / пер. з давньогре. Д. Коваль. Київ: Основи, 2000. 355 с. URL: <http://litopys.org.ua/istpolit/ipd05.htm>
2. Аристотель. *Нікомахова етика* / пер. з давньогре. В. Ставнюк. Київ: Аквілон-Плюс, 2002. 480 с. ISBN 966-95856-7-8. URL: https://www.researchgate.net/publication/363884474_Aristotel_Nikomahova_etika_Aristoteles_Ethika_Ni
3. Аристотель. *Політика* / пер. з давньогре. та передм. О. Кислюка. Київ: Основи, 2000. 239 с. ISBN 966-500-037-3.
4. Грищук В. К. *Соціальна відповідальність: навчальний посібник*. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 152 с. ISBN 978-611-511-094-0. С. 14.
5. Калюга І. *Політична концепція «Левіафана» Томаса Гоббса*. Пломінь, 2019, 10 квітня. URL: <https://plomin.club/the-political-concept-of-thomas-hobbess-leviathan/>
6. Руссо Ж.-Ж. *Про суспільну угоду, або принципи політичного права* / пер. з фр. та ком. О. Хома. Київ: Port-Royal, 2001. 349 с.
7. Кант І. *Критика практичного розуму*. Київ: Видавництво Жупанського, 2004. 240 с. ISBN 966-8118-06-5.
8. Білоус О., Павликівська О. Генезис розвитку теорії та методології соціальної відповідальності підприємства. *Галицький економічний вісник*, 2019, т. 57, № 2, с. 39–52.
9. Карнегі Е. *Автобіографія. Євангеліє багатства* / пер. М. Прокопович. Київ: Наш Формат, 2023. 392 с. ISBN 978-617-8277-28-4.
10. Bowen H. R. *Social Responsibilities of the Businessman*. University of Iowa Press, 2013. ISBN 978-1-60938-196-7. (Оригінальне видання 1953 року).
11. Davis K. The case for and against business assumption of social responsibilities. *Academy of Management Journal*, 1973, vol. 16, № 2, p. 313.
12. Drucker P. F. *The Practice of Management*. Allied Publishers, 1975. 404 p.

-
13. Freeman R. E. *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Boston: Pitman, 1984.
14. Elkington J. *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business*. Oxford: Capstone Publishing, 1997.
15. Porter M. E., Kramer M. R. Creating Shared Value. *Harvard Business Review*, 2011, vol. 89, № 1/2, с. 62–77.
16. Міністерство економіки України : веб-сайт. URL: <https://me.gov.ua/> (дата звернення: 25.11.2024)
17. Пшибельський В. В., Шматковська Т. О., Колосок А. М. Розвиток зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*, 2025, т. 4, № 40, с. 55–62. DOI: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2024-04-55-62>. URL: <https://echas.vnu.edu.ua/index.php/echas/article/view/954>
18. Байдала В. В., Бутенко В. М. Наукові засади соціальної відповідальності біоекономіки. *Бізнес Інформ*, 2014, № 10, с. 18–22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_10_4
19. Ринейська Л. С. Соціальна відповідальність як складова етики міжнародного бізнесу в умовах глобалізації. *Ефективна економіка*, 2016, № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_11_35
20. *Соціальна відповідальність суспільних інститутів: інноваційний та соціально-гуманітарний аспект* / [авт. кол.] ; за наук. ред. А. Я. Кузнецової, Л. К. Семів, З. Е. Скринник. Київ: ДВНЗ «Університет банківської справи», 2019. 287 с. ISBN 978-966-484-315-4.
21. Кужель В. В. Методичний інструментарій системи соціальної відповідальності бізнесу агропродовольчої сфери. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*, 2014. Вип. 6(2). С. 226–229. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_6%282%29_61
22. Смачило В. В., Баляба В. О. Оцінка соціальної відповідальності будівельного підприємства [Електронний ресурс]. *Економіка: реалії часу*.

Науковий журнал, 2015. № 6 (22). С. 162–169. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n6.html>

23. Гірман А. П. Соціальна відповідальність в системі регулювання соціально-трудових відносин. *Економіка і суспільство*, 2017, № 8, с. 518–523. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/88.pdf

24. Рощина Н. В., Черненко Н. О., Солодовник Л. М. Щодо питання підтримки соціальної відповідальності держави [Електронний ресурс]. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, 2016, № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2016_3_3

25. Андріяш В. Соціальна відповідальність держави в сфері забезпечення соціального захисту населення в умовах війни в Україні. *Публічне управління та місцеве самоврядування*, 2023. № 2. С. 3–9. DOI: <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2023-2-1>.

26. Мандебура О. Концепція суспільної відповідальності: економічний аспект. *Наукові записки*. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2018. № 6(68).С. 242–251. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/mandebura_kontseptsia.pdf

27. Луценко О. М. Сутність поняття “соціальна відповідальність бізнесу” та його видів. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*, 2015. № 1(82). С. 92–95. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2015/1_2015/18.pdf

28. Березянюк Т. В. Принципи соціальної і суспільної відповідальності бізнесу. *Економіка і соціальний розвиток. Наукові праці НУХТ*, 2014. Т. 20. № 2. С. 91–98.

29. Павліха Н.В. Впровадження ESG та корпоративної соціальної відповідальності у контексті циркулярної економіки: моніторинг ефективності та проблеми прозорості. *Економіка та суспільство*, 2024. Вип. № 68. С. 69-78

30. Цимбалюк І. О. Інклюзивний розвиток регіону в умовах фінансової децентралізації: теорія, методологія, практика : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 340 с.

-
31. Цимбалюк І. О., Павліха Н. В. Інклюзивна економіка: шлях до соціальної рівності та економічного розвитку [Текст] : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 320 с.
32. Pearce D., Markandya A., Barbier E. *Blueprint for a Green Economy*. London: Earthscan, 1989. DOI: 10.4324/9780203097298.
33. Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища та розвитку: декларація від 3 червня 1992 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU92340> (дата звернення: 20.11.2023).
34. Barbier E. *A Global Green New Deal: report prepared for the Green Economy Initiative of UNEP*. United Nations Environment Programme, 2009. URL: http://www.edwardbbarbier.com/Publications/a_global_green_new_deal-executive_summary.pdf.
35. UNEP. *Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication – A Synthesis for Policy Makers*. 2011. URL: <http://www.unep.org/greeneconomy>
36. Глобальний договір ООН в Україні. 17 Цілей сталого розвитку [Електронний ресурс]. URL: <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/> (дата звернення: 15.10.2023).
37. European Commission. *The European Green Deal* [Електронний ресурс]. 2019. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en (дата звернення: 20.11.2023).
38. Марченко О. І., Мамалига В. О. «Зелена» економіка: теоретичні аспекти. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*, 2019, № 23, с. 535–541.
39. Гура А. О., Гуцан Т. Г. Зелена економіка: сутність, чинники та перспективи розвитку в Україні. *Економіка : зб. наук. пр. Харківського нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди*, 2017. Вип. 17. С. 42–52.
40. Соболева Г. Г., Іванова А. Д. Інклюзивна «зелена» економіка. *Науковий погляд: економіка та управління*, 2023. № 1 (81). С. 146–149.

-
41. Цимбалюк І. О. *Фіскальний простір інклюзивного розвитку регіону в умовах фінансової децентралізації: теорія, методологія, практика* [Текст] : монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM).
42. Павліха Н. В., Цимбалюк І. О., Хомюк Н. Л., Войчук М. В., Савчук А. Ю., Коломечюк В. В., Цимбалюк С. М. *Безпека сталого розвитку регіонів та територіальних громад України на засадах інклюзивного зростання* [Текст] : монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 514 с. ISBN 978-966-940-430-5.
43. Горбач Л., Рубан О., Гуменюк Я. Зелена економіка та стале виробництво в умовах глобалізації. *Економіка та суспільство*, 2024, № 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-8>.
44. Зінчук Т., Паламарчук Т., Усюк Т. Діалектика розвитку «зеленої економіки» в умовах глобалізації. *Економіка та суспільство*, 2022. № 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-86>.
45. Лугова М., Цимбалюк І., Павліха Н. *Інвестиційна діяльність регіону в умовах європейської інтеграції: ретроспективний аналіз та напрями активізації* [Текст] : монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 242 с. ISBN 978-966-940-434-3.
46. International Chamber of Commerce. *Green Economy Roadmap* [Електронний ресурс]. 2012. С. 10. URL: https://web.archive.org/web/20210205035055/https://iccwbo.org/content/uploads/sites/3/2012/08/Green-Economy-Roadmap-a-guide-for-business_-policy-makers-and-society.pdf
47. Пшибельський В. В. Розвиток зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності: перспективи впровадження цифровізації та інновацій. *Economics, finance, accounting and management: theoretical approaches and practical aspects of development: International scientific-practical conference* (6 лютого 2025 р., м. Тампере, Фінляндія). Tampere, Finland: Scholarly Publisher ICSSH, 2025. С. 18–21.

-
48. Павліха Н. В., Цимбалюк І. О., Корнелюк О. А., Петришина Ю. В. *Інноваційні форми єврорегіонального співробітництва: концептуальні засади та механізми активізації* [Текст] : монографія. Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2022. 214 с.
49. Пшибельський В. В., Шматковська Т. О., Колосок А. М. Засади формування зеленої економіки на основі розвитку соціальної відповідальності бізнес-структур. *Агросвіт*, 2025. № 2. С. 75–80. DOI: 10.32702/2306-6792.2025.2.75. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/agrosvit/article/view/5451>
50. Бурик З. М. Функції державного регулювання сталого розвитку в сучасних умовах. *Ефективність державного управління*, 2017, вип. 4, с. 73–79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2017_4_10
51. Набочук О. Розвиток екологічної свідомості особистості: актуальність проблеми. *Проблеми сучасної психології*, 2019. № 20. DOI: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2013-20.%p>.
52. Зінченко М. Г., Філенко О. М. Екологічні інновації як фактор досягнення сталого розвитку суспільства. *Інтегровані технології та енергозбереження*, 2020, № 4, с. 90–98. DOI: <https://doi.org/10.20998/2078-5364.2020.4.09>. URL: <http://ite.khpi.edu.ua/article/view/2078-5364.2020.4.09>.
53. Колодійчук І. А. Інструменти переходу до зеленої економіки: європейська практика. *Просторовий розвиток економіки: сучасні тренди трансформації та виклики європейської інтеграції* : монографія / за ред. В. С. Кравціва, І. З. Сторонянської. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2024. 451 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). Розд. 5.4. С. 243–256.
54. Паласевич М., Лучаківський А. Фінансові механізми стимулювання енергоефективності економіки: міжнародний досвід та перспективи для України. *Сталий розвиток економіки*, 2024. № 3(50). С. 136–140. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-50-21>
55. Салун М. М., Константиновський Л. Л. Корпоративна соціальна відповідальність: тлумачення в Україні та за кордоном. *Підприємництво і*

торгівля, 2021. № 31. С. 55–61. DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1256-2021-31-08>

56. Ніколаєв К. Д. Вплив міжнародних угод на формування політики екологічної безпеки в Україні. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*, 2023. № 4 (82). С. 100–104.

57. Письменна О. О., Сомова Л. І., Папуша Є. Інтегральна оцінка корпоративної соціальної відповідальності промислового підприємства. *Економіка і суспільство*, 2018. № 19. С. 548–554. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-84>

58. Євтушенко В. А. Методика діагностики соціальної відповідальності українських підприємств. *Актуальні проблеми економіки*, 2021. № 4 (238). С. 49–69. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2022/02/4.21.topic_Yevtushenko-V.A.49-69.pdf (дата звернення: 14.12.2024 р.).

59. Ровенська В., Красножон Г. Методики оцінки корпоративної соціальної відповідальності та проблеми їх застосування в Україні. *Вісник Приазовського Державного Технічного Університету. Серія: Економічні науки*, 2017. № 33. С. 268–275. DOI: <https://doi.org/10.31498/2225-6725.33.2017.134403>.

60. Куцик В. І., Мойсеєнко І. В. Методичні основи оцінювання соціальної відповідальності підприємства. *Сталий розвиток економіки*, 2018. № 3. С. 92–99.

61. Олійник О. О. *Соціальна відповідальність: Навчальний посібник*. Рівне: НУВГП, 2016. 222 с.

62. Ворона О. В. Методичні підходи до оцінки рівня соціальної відповідальності. *Вісник економіки транспорту і промисловості*, 2010. № 30. С. 127–133.

63. Павліха Н. В., Цимбалюк І. О., Уніга О. В., Коцан Л. М., Савчук А. Ю. *Економіка добробуту: регулювання доходів населення та розвиток ринку праці* [Текст] : монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 212 с. ISBN 978-966-940-435-0.

---

64. Чала В. С., Глуценко А. В. Оцінка зеленої трансформації економіки України в умовах європейської інтеграції: методичний підхід та позиціонування серед країн ЄС. *Економічний простір*, 2024. № 195. С. 223–231. URL: <https://economic-prostir.com.ua/wp-content/uploads/2024/12/195-223-231-chala.pdf>

65. Кононенко О., Свиначець С. Оцінка регіональних відмінностей формування «зеленої» економіки в Україні. *Економічна та соціальна географія: Збірник наукових праць*, 2015. № 71. С. 62–67.

66. Сич К., Бугайчук В., Грабчук І. Тенденції та перспективи розвитку зеленої економіки в Україні. *Економіка та суспільство*, 2021. № 30. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-30-48>

67. Кабінет Міністрів України. (2017, 18 серпня). Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» [Розпорядження № 605-р]. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-p#Text..>

68. Кабінет Міністрів України. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року [Розпорядження № 820-р]. Київ, 2017, 8 листопада. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80#Text>.

69. Пшибельський В. В., Цимбалюк С. М., Солов'янчик І. В. Інклюзивні підходи до інтеграції соціальної відповідальності в управління потенціалом організації. *Інноваційна економіка*, 2024. № 3 (99). С. 137–146. DOI: 10.37332/2309-1533.2024.3.17. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/1286>

70. Пшибельський В. В. Зелена економіка на засадах соціальної відповідальності: екстерналії та детермінанти розвитку. *Агросвіт*, 2025. № 4. С. 175–181. DOI: 10.32702/2306-6792.2025.4.175. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/agrosvit/article/view/5676>

71. Пшибельський В., Колосок А., Шматковська Т. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах зеленої економіки. *Економіка та*

суспільство, 2024. № 69. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-69-117. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5244>

72. Пшибельський В. В., Шматковська Т. О., Колосок А. М. Розвиток зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*, 2025. Том 4. № 40. С. 55–62. DOI: 10.29038/2786-4618-2024-04-55-62. URL: <https://echas.vnu.edu.ua/index.php/echas/article/view/954>

73. Пшибельський В. В., Шматковська Т. О., Колосок А. М. Зелена економіка на засадах соціальної відповідальності бізнес-структур: перспективи повоєнної відбудови в Україні. *Інвестиційні та інноваційні інструменти для ревіталізації деокупованих територій України*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (23-24 січня 2025 р., м. Івано-Франківськ). Івано-Франківськ: ХДУ, 2025. С. 292-295. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/27498>

74. Пшибельський В. В. Європейський досвід сталого розвитку паливно-енергетичного комплексу. *EUROPEAN PERSPECTIVE: міждисциплінарний дискурс у контексті сучасних викликів і можливостей*: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. (29 лютого 2024 р., м. Луцьк). Луцьк: Вежа-Друк, 2024. С. 209–213

75. Національний банк України. *Інфляційний звіт*, 2024, липень. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q3.pdf?v=7

76. Михайлова К. Рівень безробіття в Україні зменшиться до 14,2% у 2024: що буде із зарплатами. *The Page*, 2024. 6 травня. URL: <https://thepage.ua/ua/news/riven-bezrobittya-v-ukrayini-zmenshitsya-do-142percent-u-2024-sho-bude-iz-zarplatami>

77. Рівень безробіття в Україні з 2000 по 2021 рр. *Мінфін*, 2023. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/>

78. Ткаченко Т. Безробіття в Україні скоротилося вдвічі. 2024. URL: https://myc.news/ua/obshestvo/bezrobotica_v_ukraine_sokratilas_vdvoe

---

79. Мінфін. Кількість зареєстрованих безробітних. Index Minfin. 2024, 20 грудня. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/register/2024/>

80. Студеннікова І. Ринок праці в умовах війни: демографічні виклики для України. *Ukrinform*, 2024, 25 вересня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3909003-rinok-praci-v-umovah-vijni-demograficni-vikliki-dla-ukraini.html>

81. Tsymbaliuk I. Inclusive labor market development through green economy and social responsibility. In S. Skrzypek-Ahmed & T. Wołowiec (Eds.), *Współczesne trendy i wyzwania przedsiębiorczości, bezpieczeństwa i logistyki*. Lublin, 2024. Pp. 442–457.

82. Населення України та економіка: якщо в Україні будуть створюватися умови для відновлення економіки та виникати нові робочі місця, то українців стане більше. *Газета «Світ»*, 2023, 12 липня. URL: <https://svit.kpi.ua/2023/07/12/населення-україни-та-економіка-якщо-в/>

83. Державна служба статистики України. Кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2023 році. URL: https://ck.ukrstat.gov.ua/source/arch/2024/kzsg_kved_23_.pdf

84. Державна служба статистики України. *Регіональна статистика*. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ2_u.htm

85. Рибенко А. Від обвалу до стабільного росту: як змінювалась середня зарплата українців за два роки війни. *Telegraf*, 2024, 28 червня. URL: <https://news.telegraf.com.ua/ukr/jekonomika-i-finansy/2024-06-28/5860168-vid-obvalu-do-stabilnogo-rostu-yak-zminyuvalas-serednya-zarplata-ukraintsiv-za-dva-roki-viyini?>

86. Бабенко М. Названо регіони, де зарплати у 2024 році зростають швидше, ніж у Києві – скільки там платять. *The Page*. 2024, 25 вересня. URL: <https://thepage.ua/ua/news/top-regioniv-ukrayini-za-tempom-zrostannya-zarplat-2024-doslidzhennya-olx>

87. Національний банк України. Офіційний курс гривні до іноземних валют. 2023. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart>

---

88. Державна служба статистики України. Подолання бідності - Ціль 1. Цілі сталого розвитку – 17 цілей, щоб змінити наш світ. 2022. URL: <https://sdg.ukrstat.gov.ua/uk/1/>

89. Дві третини українців живуть за межею бідності через війну. *Texty.org.ua*. 2023, 18 жовтня. URL: <https://texty.org.ua/fragments/110902/my-vytratyly-20-rokiv-cherez-vijnu-ukrayina-majzhe-povernulasya-na-riven-bidnosti-pochatku-dvohtyachnyh-demohrafynya/>

90. Світовий банк. Соціальний захист в Україні: потреби сьогодення та майбутнього. 2022, червень. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099619207072274787/pdf/IDU0fe48456809002046840bec102d3ffc294158.pdf>

91. Міністерство фінансів України. Мінфін презентує головні результати та досягнення 2023 року. 2024, 22 січня. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_prezentuie_golovni_rezultati_ta_dosiagnennia_2023_roku-4399

92. Державні витрати на соціальний захист та соціальне забезпечення URL: <https://skilky-skilky.info/derzhavni-vytraty-na-sotsialnyy-zakhyst-ta-sotsialne-zabezpechennia/> (дата звернення 11.12.2023).

93. Міністерство фінансів України. Інформація щодо виконання Зведеного та Державного бюджетів України. 2024. URL: <https://mof.gov.ua/uk/financing-of-budget-expenditures> (дата звернення 10.09.2024).

94. Державна служба статистики України. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності за 2010-2023 роки. 2024. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ibd/ibd_rik/ibd_u/ki_rik_u_e_be_z.htm

95. Державна служба статистики України. Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища за видами природоохоронних заходів (2006–2023). 2023. URL:

https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ns/ns_rik/kap_inv/ki_zah20_ue.xlsx

96. Корнелюк О., Левицький С. Економіка замкненого циклу та стратегії управління відходами. *Наукові інновації та передові технології*. Серія «Економіка». 2023. № 14(28). С. 679-691.

97. Державна казначейська служба. Звіти щодо виконання бюджету. Міністерство фінансів України: державний сайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk/previous-years-budgets> (дата звернення 08.11.2024).

98. Управління екології та природних ресурсів КМДА. *Доповідь про стан навколишнього природного середовища міста Києва за 2021 рік*. 2022. URL: <https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Regionalna-dopovid-Kyyivska-mista-Kyyeva-u-2021-rotsi.pdf>

99. Третьякова А., Марушевський Г., Редькіна Н. *Проект звіту про стратегічну екологічну оцінку проекту міської цільової програми «Охорона та збереження культурної спадщини м. Києва на 2025–2027 роки»*. Київська міська державна адміністрація, КНДУ «Науково-дослідний інститут соціально-економічного розвитку міста» (КНДУ «НДІРоМ»), 2025. URL: https://kyivcity.gov.ua/kyiv_ta_miska_vlada/struktura_150/vikonavchiy_organ_ki_vsko_misko_radi_kivska_miska_derzhavna_administratsiya/departamenti_ta_upravlinnya/departament_okhoroni_kulturno_spadschini/proyekt_zvitu_pro_strategichnu_ekologichnu_otsinku_misko_tsilovo_programi_okhorona_ta_zberezhennya_kulturno_spadschini_m_kiyeva_na_2025_-_2027_roki.pdf

100. ПрАТ «АК «Київводоканал». *Звіт про управління ПрАТ «АК «Київводоканал» за 2021 рік*. 2021. URL: <https://vodokanal.kiev.ua/zvit-pro-upravlinnya-prat-ak-kyivvodokanal-za-2021-rik>

101. Державна служба статистики України, Головне управління статистики у Львівській області. *Довкілля Львівської області. 2019: Статистичний збірник*. Львів, 2020. URL: <https://lv.ukrstat.gov.ua/ukr/publ/2020/ZB2420200101.pdf>

-
102. Колодійчук І. А. Інституційний компонент системи управління відходами. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, 2022. Вип. 4 (156). С. 29-33.
103. Трофімов, І. Л. Оцінка впливу відходів побутового походження на екологічний стан України. *Восточно-Европейский журнал передовых технологий*, 2014. Вип. (2(10)). С. 25–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vejpte_2014_2%2810%29_6
104. Департамент екології, природних ресурсів та паливно-енергетичного комплексу Кіровоградської обласної державної адміністрації. *Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища Кіровоградської області у 2020 році*. 2021. URL: <https://library.kr.ua/wp-content/uploads/2022/06/dopovid2020.pdf>.
105. Шевцова О. Л. Економічна ефективність використання органо-мінеральних добрив із побічної продукції тваринного походження. *Збалансоване природокористування*, 2021. Вип. (1). С. 5–12.
106. Державне агентство лісових ресурсів України. Як лісівники відтворюють українські ліси. 2018, 9 жовтня. URL: <https://n.forest.gov.ua/novini/yak-lisivniki-vidtvoryuyut-ukraïnski-lisi> (дата звернення 23.10.2023).
107. Державна служба статистики України. *Енергоспоживання на основі відновлюваних джерел за 2007–2021 роки*. 2024. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/english/x.bmp> (дата звернення: 19.01.2025).
108. ExPro. Генерація електроенергії з ВДЕ за 2021 р. зросла на 15,3% – до 12,519 млрд кВт·год. 2022, 10 січня. URL: <https://expro.com.ua/novini/generacya-elektroenerg-z-vde-za-2021r-zrosla-na-153-do-12519-mlrd-kvt-god-> (дата звернення: 04.10.2024).
109. 20 найбільших гравців альтернативної енергетики. *Forbes Україна*, 2024, 9 жовтня. URL: <https://forbes.ua/ratings/20-naybilshikh-gravtsiv-alternativnoi-energetiki-09102024-24056> (дата звернення: 04.10.2024).

---

110. UA-Energy. Частка ВДЕ у глобальному електроенергетичному балансі сягнула 30%. 2024, 13 травня. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/chastka-vde-u-hlobalnomu-elektroenerhetychnomu-balansi-siahnula-30> (дата звернення: 19.10.2024).

111. Велика Г. В Україні частка ВДЕ сягнула 9,8%. *ecopolitic.com.ua*, 2024, 18 жовтня. URL: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/v-ukraini-chastka-vde-syagnula-9-8/> (дата звернення: 02.12.2024).

112. UA-Energy. Україна протягом двох років ввела 660 МВт нових потужностей ВДЕ – Міненерго. 2024, 26 січня. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/ukraina-protiahom-dvokh-rokiv-vvela-660-mvt-novykh-potuzhnostei-vde-minenerho> (дата звернення: 11.10.2024).

113. Колодійчук І. А., Куртяк М. Б. Соціально-економічні передумови переходу до зеленої економіки в регіонах України. *Регіональна економіка*, 2024. №2 (112). С. 67-75.

114. DiXi Group. *Україна та Європейський зелений курс: Річний моніторинговий звіт 2023*. 2023, 21 грудня. URL: <https://dixigroup.org/analytic/ukrayina-ta-yevropejskyj-zelenyj-kurs-richnyj-monitoryngovyj-zvit-2023/>. (дата звернення: 11.10.2024).

115. UNDP. *Зелене відновлення України: Керівні принципи та інструменти для тих, хто ухвалює рішення*. 2023. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-04/undp-ua-green-recovery-ukr.pdf>. (дата звернення: 11.10.2024).

116. European Commission. *Основні висновки щодо звіту про Україну 2023 року*. 2023. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/uk/qanda_23_5631. (дата звернення: 11.10.2024).

117. Пшибельський В. В. Відновлювана енергетика як драйвер розвитку зеленої економіки в Україні. *Інноваційна економіка*, 2024. № 4 (100). С. 166–171. DOI: 10.37332/2309-1533.2024.4.20. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/1370/1511>

---

118. Пшибельський В. В. Війна та енергетична безпека: виклики для паливно-енергетичної сфери України. *REBUILD UKRAINE: справа всього цивілізованого світу*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. (15 березня 2023 р., м. Луцьк). Луцьк: Вежа-Друк, 2023. С. 181–188.

119. Пшибельський В. В. Виклики розвитку паливно-енергетичної сфери в умовах війни. *Трансформація моделі соціально-економічного розвитку в умовах відновлення України та інтеграції з ЄС*: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. (15 травня 2023 р., м. Луцьк). Луцьк: Вежа-Друк, 2023. С. 66–69.

120. Пшибельський В. В. Формування зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності в Україні: сучасний стан та детермінанти впливу. *Topical issues of economics, finance, accounting and law in modern conditions: International scientific-practical conference*. (30 січня 2025 р., м. Орхус, Данія). Aarhus, Denmark: Scholarly Publisher ICSSH, 2025. Pp. 25–26.

121. Руська Р. В. Економетрика : навчальний посібник. Тернопіль : Тайп, 2012. 224с.

122. Серебреніков В. М., Квітка Т. В., Копайгора О. К. *Економіко-математичні методи та моделі: економетрика. Розділ «Кореляційно-регресійний аналіз»* [Текст] : навч.-метод. посібник та завдання для виконання самостійної роботи студентів денної та заочної форм навчання. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2019. 103 с.

123. Волошин О. Р., Галайко Н. В. Економетрія. Ч. 1 : навч. посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 192 с.

124. McDonald B. A Teaching Note on Cook's Distance – A Guideline. *Research Letters in Information and Mathematical Sciences*, 2002, № 3, с. 127–128. URL: <http://www.massey.ac.nz/~wwiims/research/letters/>.

125. Gokcesu K., Gokcesu H. *Generalized Huber Loss for Robust Learning and its Efficient Minimization for a Robust Statistics*. August 2021. DOI: 10.48550/arXiv.2108.12627. URL: <https://arxiv.org/abs/2108.12627>

-
126. Gokcesu K., Gokcesu H. *Nonconvex Extension of Generalized Huber Loss for Robust Learning and Pseudo-Mode Statistics*. February 2022. DOI: 10.48550/arXiv.2202.11141. URL: https://www.researchgate.net/publication/358814310_Nonconvex_Extension_of_Generalized_Huber_Loss_for_Robust_Learning_and_Pseudo-Mode_Statistics.
127. Huber Loss – Loss function to use in Regression when dealing with Outliers [Електронний ресурс] // shubham's notes. 2025. URL: <https://mlexplained.blog/2023/07/31/huber-loss-loss-function-to-use-in-regression-when-dealing-with-outliers/>
128. Defining a Custom Loss Function – Huber Loss [Електронний ресурс]. CloudxLab. URL: <https://cloudxlab.com/assessment/displayslide/5713/defining-a-custom-loss-function-huber-loss>
129. Чала В., Видай Д. Світовий досвід країн, що розвиваються, у формуванні інноваційних механізмів зеленого зростання економіки. *Економічний простір*, 2024. № 192. С. 97–101. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.192.97-101>.
130. Шуба О. А. Відновлювані джерела енергії «зеленої» економіки – сучасний загальносвітовий тренд [Електронний ресурс]. *Бізнес Інформ*, 2017. № 9. С. 19-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2017_9_4
131. Корнелюк О. А. Напрямки впровадження циркулярної економіки в деревообробній промисловості в контексті сталого розвитку. *Бізнес-навігатор: науково-виробничий журнал*, 2024. Вип. 1 (74). С. 191-197.
132. Горбаль Н. І., Ломага Ю.Р. Циркулярна економіка – основа сталого розвитку підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Проблеми економіки та управління, 2022. № 1 (9). С. 9–24.
133. Квасній Л. Г., Татомир І.Л. Циркулярна економіка: як новий спосіб господарювання в умовах цифрової трансформації. *Посвіт*, 2021. С. 47–54.

---

134. Корнелюк О., Павліха Н. Концептуальні засади розвитку циркулярної економіки. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*, 2023. № 3 (17). С. 303-318.

135. Павліха Н., Корнелюк О. Циркулярна модель як інноваційна система відновлення конкурентоспроможності регіонів і територіальних громад в Україні у воєнний і повоєнний періоди. *Вісник НУВГП. Серія «Економічні науки»*, 2023. Том 3. № 103. DOI: <https://doi.org/10.31713/ve3202317>.

136. Павліха Н. В., Корнелюк О. А., Цимбалюк І. О. Методології проєктного менеджменту для циркулярних бізнес-моделей: переваги та можливості. *Інтелект XXI*, 2023. № 3. С. 74-80.

137. Кузнєцова Г. О. Перспективи використання відновлюваних джерел енергії в системі раціонального природокористування в регіоні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2018. Вип. 20, Ч. 1. С. 182–188. URL: https://visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/20_1_2018ua/41.pdf

138. Nundloll V., Porter B., Blair G., Cosby J., Emmett B., Winterbourn B., Dean G., Beattie P., Shaw R., Jones D., Chadwick D., Brown M., Shelley W., Ullah I. The Design and Deployment of an End-to-end IoT Infrastructure for the Natural Environment. *arXiv.org*, 2019. URL: <https://doi.org/10.48550/arXiv.1901.06270>.

139. Gangwar A., Singh S., Mishra R., Prakash S. The State-of-the-Art in Air Pollution Monitoring and Forecasting Systems using IoT, Big Data, and Machine Learning. *Wireless Personal Communications*, 2023. 30 p. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11277-023-10351-1>. URL: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2304.09574>..

140. Грод М., Резнікова Н. Фінансові та інвестиційні інструменти сприяння циркулярній економіці: сталий розвиток і кліматична нейтральність як тригери озеленення міжнародних ринків капіталу. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 2023. № 318(3). С. 249–259. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-318-3-39>.

141. Корольчук Л. Екологізація економіки в контексті реалізації концепції сталого розвитку: теоретичний аспект. *Галицький економічний вісник*.

Тернопіль: ТНТУ, 2022. Том 76. № 3. С. 98–106. (Міжнародні економічні відносини).

142. Долиняк Ю. О., Павліха Н. В., Цимбалюк І. О. *Ринок освітніх послуг в умовах європейської інтеграції: ретроспективний аналіз і напрями розвитку* [Текст]: монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 232с. ISBN 978-966-940-438-1

143. Долиняк Ю. О., Павліха Н. В., Цимбалюк І. О. *Особливості та перспективи розвитку ринків освітніх послуг в Україні. Університет і місто: стратегії та практики взаємодії: колективна монографія / за ред. Дмитра Шевчука, Лариси Засекіної, Олега Лагоднюка. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2022. 340 с. С. 202-236. ISBN 978-617-8041-17-5 DOI 10.25264/978-617-8041-17-5*

144. Орловська Ю., Разумова Г., Дикий Б. Специфіка створення економіко-правового механізму формування зеленої економіки. *Економічний простір*, 2024. № 192. С. 68–72. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.192.68-72>

145. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2019. № 16. С. 70. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>.

146. Павліха Н. В., Зелінська О. З., Цимбалюк І. О. *Стратегічне єврорегіональне співробітництво: основа для активізації зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності в Україні* [Текст] : монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. 432 с. ISBN 978-966-940-517-3.

147. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. СВМ: Україна активно готується до запровадження механізму вуглецевого коригування імпорту [Електронний ресурс]. *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України*, 2024, 13 лютого. URL: <https://mepr.gov.ua/cbam-ukrayina-aktyvno-gotuyetsya-do-zaprovadzhennya-mehanizmu-vugletseвого-koryguvannya-importu/>.

148. Porter M. E., Kramer M. R. Creating shared value. *Harvard Business Review*, 2011. № 89(1–2). Pp. 62–77.

-
149. Stiglitz J. E. *People, Power, and Profits: Progressive Capitalism for an Age of Discontent*. W. W. Norton & Company, 2019.
150. Чалюк Ю. О. Вплив COVID-19 на соціально-економічну стабільність середнього класу. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: *Економічні науки*, 2021, № 8 (52), т. 1, с. 68–78.
151. Чалюк Ю. О. Середній клас у глобальному вимірі. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: *Економічні науки*, 2021. № 1 (45). Т. 2. С. 57–69.
152. Чалюк Ю. О. PEST-аналіз причин міграції населення України до країн Євросоюзу. *Інфраструктура ринку*, 2020. № 49. С. 61–67.
153. Живко М. Корпоративна соціальна відповідальність у контексті зеленої економіки. *Економічний аналіз*, 2024. № 34 (1). С. 292–304.
154. Шматковська Т. О., Дзямулич М. І. Стратегічний управлінський облік в умовах цифрової економіки. *Галицький економічний вісник*, 2022. Т. 74. № 1. С. 61–67.
155. Шматковська Т. О., Коробчук Т. І., Борисюк О. В. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології в системі обліково-аналітичного забезпечення щодо моделювання бізнес-процесів. *Економіка та суспільство*, 2023. № 53. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-68>
156. Shmatkovska T., Dziamulych M., Yakubiv V., Myshko O., Stryzheus L., Yakubiv R. Economic efficiency of land use by agricultural producers in the system of their non-current assets analysis: a case study of the agricultural sector of Ukraine. *Scientific Papers Series «Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development»*, 2020, vol. 20 (3), pp. 543–554.
157. Le T. T. How do corporate social responsibility and green innovation transform corporate green strategy into sustainable firm performance? *Journal of Cleaner Production*, 2022. Vol. 362.132228.
158. Орлова Н. С. Зелена економіка в умовах сталого розвитку України. *Менеджер*, 2015. No 1. С. 45-50.

-
159. Daly H. E. *Ecological economics and sustainable development: Selected essays of Herman Daly*. Edward Elgar Publishing, 2005.
160. Stern N. *The Stern Review: The economics of climate change*. HM Treasury, 2006.
161. Yunus M. *A world of three zeros: The new economics of zero poverty, zero unemployment, and zero carbon emissions*. PublicAffairs, 2017.
162. Kotler P., Lee N. *Corporate social responsibility: Doing the most good for your company and your cause*. Wiley, 2004.
163. Kapferer J.-N. *The new strategic brand management: Advanced insights and strategic thinking*. Kogan Page, 2012.
164. Орловська Ю. В., Разумова Г. В., Дикий Б. В. Специфіка створення економіко-правового механізму формування зеленої економіки. *Економічний простір*, 2024, № 192, с. 68–72.
165. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 черв. 1991 р. № 1264-XII. *Відомості Верховної Ради України*, 1991, № 41, ст. 546. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.
166. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23 трав. 2017 р. № 2059-VIII. *Відомості Верховної Ради України*, 2017, № 29, ст. 315. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>.
167. Про управління відходами : Закон України від 20 черв. 2022 р. № 2320-IX. *Відомості Верховної Ради України*, 2023, № 17, ст. 75. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>.
168. Про енергетичну ефективність : Закон України від 21 жовт. 2021 р. № 1818-IX. *Відомості Верховної Ради України*, 2022, № 2, ст. 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20#Text>.
169. Про альтернативні джерела енергії : Закон України від 20 лют. 2003 р. № 555-IV. *Відомості Верховної Ради України*, 2003, № 24, ст. 155. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text>.

---

170. Про благоустрій населених пунктів : Закон України від 6 верес. 2005 р. № 2807-IV. *Відомості Верховної Ради України*, 2005, № 49, ст. 517. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15#Text>.

171. Про альтернативні види палива : Закон України від 14 січ. 2000 р. № 1391-XIV (в редакції Закону № 1391-VI від 21 трав. 2009 р.). *Відомості Верховної Ради України*, 2000, № 12, ст. 94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1391-14#Text>.

172. Про стратегічну екологічну оцінку : Закон України від 20 берез. 2018 р. № 2354-VIII. *Відомості Верховної Ради України*, 2018, № 16, ст. 138. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text>.

173. Про ратифікацію Паризької угоди : Закон України від 14 лип. 2016 р. № 1469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*, 2016, № 35, ст. 595. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1469-19#Text>.

174. Про охорону атмосферного повітря : Закон України від 16 жовт. 1992 р. № 2707-XII. *Відомості Верховної Ради України*, 1992, № 50, ст. 678. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12#Text>.

175. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16 черв. 1992 р. № 2456-XII. *Відомості Верховної Ради України*, 1992, № 34, ст. 502. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>.

176. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*, 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

177. Про соціальні послуги : Закон України від 17 січ. 2019 р. № 2671-VIII. *Відомості Верховної Ради України*, 2019. № 18. С. 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.

178. Кабінет Міністрів України. Концепція реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 66-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-р#n8>.

---

179. На шляху зеленої модернізації економіки: модель сталого споживання та виробництва : довід. / С. В. Берзіна та ін. Київ: Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. 138 с. ISBN 978-966-916-459-9.

180. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Екологічне маркування та публічні закупівлі [Електронний ресурс]. URL: <https://mepr.gov.ua/biznesu/ekologichne-markuvannya/ekologichne-markuvannya-ta-publichni-zakupivli/>.

181. Дончак Л., Шкварук Д. Вплив екологічного маркування на споживчі переваги та якість продукції. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 2025, № 338(1), с. 285–289. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-338-42>.

182. Агентство з енергоефективності та енергозбереження України. Зелені облігації – перспективний інструмент залучення інвестицій у проекти «чистої» енергетики в Україні! [Електронний ресурс]. 11 квітня 2018. URL: <https://sae.gov.ua/news/zeleni-obligaciyi-perspektivnii-instrument-zalucennia-investicii-u-proekti-cistoyi-energetiki-v-ukrayini>.

183. Кабінет Міністрів України. Концепція запровадження та розвитку ринку зелених облігацій в Україні [Електронний ресурс] : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 175-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175-2022-p#Text>.

184. Зелені облігації в Україні [Електронний ресурс]. *Everlegal*. 10 серпня 2021. URL: <https://everlegal.ua/zeleni-obligatsiyi-v-ukrayini>.

185. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Комісія схвалила рекомендації щодо розвитку зелених облігацій в Україні [Електронний ресурс]. 09 липня 2021. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/komisiia-skhvalyla-rekomendatsii-shchodo-rozvytku-zelenykh-oblihatsii-v-ukraini/>.

186. Гаврилець О., Дочинець Н., Кампо Г. Зелений маркетинг – перспективна концепція ринкового позиціонування як реакція на виклики

сьогодення. *Mechanism of an Economic Regulation*, 2022. № 3–4 (97–98). С. 118–123. DOI: <https://doi.org/10.32782/mer.2022.97-98.19>.

187. Цимбалюк І. О., Хомюк Н. Л., Смалюх В. М. Економічне зростання через екологічну відповідальність: перспективи розвитку зеленої економіки в Україні. *Інноваційна економіка*, 2024. № 4. С. 34–42.

188. Пшибельський В. В. Стратегії відновлення та модернізації енергетичної системи України в умовах повоєнного періоду. *Реінтеграція ветеранів у цивільне суспільство та перспективи відбудови України: матеріали VII Міжнародної благодійної науково-практичної конференції* (17 травня 2024 р., м. Луцьк). Луцьк: Вежа-Друк, 2024. С. 38–42.

189. Пшибельський В. В. Зелена економіка як драйвер трансформації бізнес-процесів на засадах формування соціальної відповідальності. *Проблеми, пріоритети та перспективи розвитку науки, освіти та суспільства в XXI столітті: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. (23 січня 2025 р., м. Рівне). Рівне: ЦФЕНД, 2025. Ч. 2. С. 32–33. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/27326/1/Пшибельський.pdf>

190. Пшибельський В. В. Зелена економіка на засадах соціальної відповідальності: екстерналії розвитку. *Сталий розвиток економіки, обліку і фінансів в умовах нестабільності та кризових явищ: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. (1 лютого 2025 р., м. Житомир). Житомир: ЦФЕНД, 2025. С. 26–27.

191. Пшибельський В. В. Зелена економіка на засадах соціальної відповідальності: перспективи резильєнтності у повоєнній відбудові України. *Science, education and society: new research and perspectives: International scientific-practical conference*. (31 січня 2025 р., м. Орхус, Данія). Aarhus, Denmark: Scholarly Publisher ICSSH, 2025. Pp. 28–29.

192. Пшибельський В. В., Шматковська Т. О., Колосок А. М. Цифровізація у розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності: реалії та перспективи для України. Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу: матеріали IV

Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених пам'яті видатного українського вченого-економіста Сергія Ілліча Юрія (11 лютого 2025 р., м. Кам'янець-Подільський). Кам'янець-Подільський : Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут», 2025. С. 470-472. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/27410>

193. Пшибельський В. В., Шматковська Т. О., Колосок А. М. Формування зеленої економіки в Україні: можливості резильєнтності та детермінанти розвитку. *Сталий економічний розвиток, ефективне управління та фінансово-правові механізми в умовах глобальних трансформацій*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Ізмаїл, 28 лютого 2025 р.). Ізмаїл: ЦФЕНД, 2025. С. 40-41. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/27516>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А
Список публікацій за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Публікації у наукових фахових виданнях України категорії «Б»

1. Пшибельський В. В. Відновлювана енергетика як драйвер розвитку зеленої економіки в Україні. *Інноваційна економіка*, 2024. № 4 (100). С. 166–171. DOI: 10.37332/2309-1533.2024.4.20. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/1370/1511>. (0,61 д.а.).
2. Пшибельський В. В., Цимбалюк С. М., Солов'янчик І. В. Інклюзивні підходи до інтеграції соціальної відповідальності в управління потенціалом організації. *Інноваційна економіка*, 2024. № 3 (99). С. 137–146. DOI: 10.37332/2309-1533.2024.3.17. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/1286>. *Особистий внесок автора: розроблено інклюзивні підходи до впровадження соціальної відповідальності в управління організацією (1,11 д.а., автору належить 0,47 д.а.).*
3. Пшибельський В. В. Зелена економіка на засадах соціальної відповідальності: екстерналії та детермінанти розвитку. *Агросвіт*, 2025. № 4. С. 175–181. DOI: 10.32702/2306-6792.2025.4.175. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/agrosvit/article/view/5676>. (0,53 д.а.).
4. Пшибельський В., Колосок А., Шматковська Т. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах зеленої економіки. *Економіка та суспільство*, 2024. № 69. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-69-117. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5244>. *Особистий внесок автора: досліджено вплив соціальної відповідальності бізнесу на розвиток зеленої економіки (0,57 д.а., автору належить 0,27 д.а.).*
5. Пшибельський В. В., Шматковська Т. О., Колосок А. М. Засади формування зеленої економіки на основі розвитку соціальної відповідальності бізнес-структур. *Агросвіт*, 2025. № 2. С. 75–80. DOI: 10.32702/2306-6792.2025.2.75. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/agrosvit/article/view/5451>.

Особистий внесок автора: розроблено концептуальні засади формування зеленої економіки через соціальну відповідальність бізнесу (0,54 д.а., автору належить 0,24 д.а.).

6. Пшибельський В. В., Шматковська Т. О., Колосок А. М. Розвиток зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*, 2025. Том 4. № 40. С. 55–62. DOI: 10.29038/2786-4618-2024-04-55-62. URL: <https://echas.vnu.edu.ua/index.php/echas/article/view/954>. *Особистий внесок автора: визначено перспективи розвитку зеленої економіки на основі соціальної відповідальності підприємств (0,87 д.а., автору належить 0,37 д.а.).*

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Пшибельський В. В. Війна та енергетична безпека: виклики для паливно-енергетичної сфери України. *REBUILD UKRAINE: справа всього цивілізованого світу: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*. (15 березня 2023 р., м. Луцьк). Луцьк: Вежа-Друк, 2023. С. 181–188. (0,30 д.а.).

2. Пшибельський В. В. Виклики розвитку паливно-енергетичної сфери в умовах війни. *Трансформація моделі соціально-економічного розвитку в умовах відновлення України та інтеграції з ЄС: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції*. (15 травня 2023 р., м. Луцьк). Луцьк: Вежа-Друк, 2023. С. 66–69. (0,18 д.а.).

3. Пшибельський В. В. Стратегії відновлення та модернізації енергетичної системи України в умовах повоєнного періоду. *Реінтеграція ветеранів у цивільне суспільство та перспективи відбудови України: матеріали VII Міжнародної благодійної науково-практичної конференції*. (17 травня 2024 р., м. Луцьк). Луцьк: Вежа-Друк, 2024. С. 38–42. (0,22 д.а.).

4. Пшибельський В. В. Зелена економіка як драйвер трансформації бізнес-процесів на засадах формування соціальної відповідальності.

Проблеми, пріоритети та перспективи розвитку науки, освіти та суспільства в XXI столітті: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. (23 січня 2025 р., м. Рівне). Рівне: ЦФЕНД, 2025. Ч. 2. С. 32–33. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/27326/1/Пшибельський.pdf> (0,15 д.а.).

5. Пшибельський В. В. Формування зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності в Україні: сучасний стан та детермінанти впливу. *Topical issues of economics, finance, accounting and law in modern conditions: International scientific-practical conference*. (30 січня 2025 р., м. Орхус, Данія). Aarhus, Denmark: Scholarly Publisher ICSSH, 2025. Pp. 25–26. (0,19 д.а.).

6. Пшибельський В. В. Зелена економіка на засадах соціальної відповідальності: екстерналиї розвитку. *Сталий розвиток економіки, обліку і фінансів в умовах нестабільності та кризових явищ*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. (1 лютого 2025 р., м. Житомир). Житомир: ЦФЕНД, 2025. С. 26–27. (0,16 д.а.).

7. Пшибельський В. В. Зелена економіка на засадах соціальної відповідальності: перспективи резильєнтності у повоєнній відбудові України. *Science, education and society: new research and perspectives: International scientific-practical conference*. (31 січня 2025 р., м. Орхус, Данія). Aarhus, Denmark: Scholarly Publisher ICSSH, 2025. Pp. 28–29. (0,18 д.а.).

8. Пшибельський В. В. Позитивні та негативні екстерналиї розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності в Україні. *Проблеми та перспективи розвитку науки, освіти та технологій в XXI столітті*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. (4 лютого 2025 р., м. Ізмаїл). Ізмаїл: ЦФЕНД, 2025. Ч. 1. С. 38–39. (0,17 д.а.).

9. Пшибельський В. В. Розвиток зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності: перспективи впровадження цифровізації та інновацій. *Economics, finance, accounting and management: theoretical approaches and practical aspects of development: International scientific-practical conference*.

(6 лютого 2025 р., м. Тампере, Фінляндія). Tampere, Finland: Scholarly Publisher ICSSH, 2025. Рр. 18–21. (0,20 д.а.).

10. Пшибельський В. В., Шматковська Т. О., Колосок А. М. Зелена економіка на засадах соціальної відповідальності бізнес-структур: перспективи повоєнної відбудови в Україні. *Інвестиційні та інноваційні інструменти для ревіталізації деокупованих територій України*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (23-24 січня 2025 р., м. Івано-Франківськ). Івано-Франківськ: ХДУ, 2025. С. 292-295. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/27498> Особистий внесок автора: досліджено роль соціально відповідального бізнесу у формуванні зеленої економіки в умовах повоєнного відновлення України (0,24 д.а., автору належить 0,14 д.а.).

11. Пшибельський В. В., Шматковська Т. О., Колосок А. М. Цифровізація у розвитку зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності: реалії та перспективи для України. *Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених пам'яті видатного українського вченого-економіста Сергія Ілліча Юрія (11 лютого 2025 р., м. Кам'янець-Подільський). Кам'янець-Подільський : Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут», 2025. С. 470-472. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/27410> Особистий внесок автора: визначено значення цифровізації у розвитку зеленої економіки в Україні та проаналізовано її перспективи (0,26 д.а., автору належить 0,16 д.а.).

12. Пшибельський В. В., Шматковська Т. О., Колосок А. М. Формування зеленої економіки в Україні: можливості резильєнтності та детермінанти розвитку *Сталий економічний розвиток, ефективне управління та фінансово-правові механізми в умовах глобальних трансформацій*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Ізмаїл, 28 лютого 2025 р.). Ізмаїл: ЦФЕНД, 2025. С. 40-41. URL:

<https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/27516> Особистий внесок автора: досліджено детермінанти розвитку зеленої економіки та її стійкість у контексті сучасних викликів (0,22 д.а., автору належить 0,14 д.а.).

**Наукові праці які додатково відображають наукові
результати дисертації**

13. Пшибельський В. В. Європейський досвід сталого розвитку паливно-енергетичного комплексу. *EUROPEAN PERSPECTIVE: міждисциплінарний дискурс у контексті сучасних викликів і можливостей*: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. (29 лютого 2024 р., м. Луцьк). Луцьк: Вежа-Друк, 2024. С. 209–213. (0,21 д.а.).

Додаток Б

Таблиця Б.1

Чисельність зайнятого населення за регіонами України у віці 15-70 років, тис. осіб

Регіон	2010 рік	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 рік	2021 рік
АР Крим	904,5	913,9	914,2	911								
Вінницька	694,3	698,7	701,1	704,6	661,6	674,9	658,8	640,9	652,7	660,7	634,9	621
Волинська	433,6	440,1	442,8	445,7	410,5	397,3	382,1	366	371,1	380	364,1	360,2
Дніпропетровська	1541,9	1531,3	1528,5	1531	1472,8	1479,6	1425,4	1390,9	1402,3	1413,7	1367,8	1347
Донецька	1983,7	1995,4	1985,4	1968,1	1752,4	756,3	748,4	734,3	741	747,2	713,7	697,9
Житомирська	560,3	553,5	550,3	552,3	514,8	506,6	507,6	510,6	516,7	521,2	489,3	479,7
Закарпатська	531,8	522,7	530,8	541,2	521,4	519,3	505,5	496,3	502,4	508,9	492,7	483,5
Запорізька	825,7	827,4	821,2	821,9	773,5	745,1	734,9	719,7	732,2	741,6	707,3	694,4
Івано-Франківська	530,3	529,7	548,5	562,7	547,8	558,3	556,9	559	565,8	575,1	548,8	543
Київ	1387,8	1401	1399,8	1413,1	1368,1	1357,8	1364,3	1356,8	1368,6	1379,9	1351,5	1339,2
Київська	757,9	754,4	757,5	758,4	724,3	739,9	736,3	741,1	755,7	771,4	755,7	745,2
Кіровоградська	431,2	433,1	433,7	434	391,1	386,8	375,7	376,8	380,5	384,5	362	352,9
Луганська	1015,4	1002,2	1008,6	1011,7	877,6	306,3	298,5	292,1	298,2	303,7	287,1	278,5
Львівська	1096,7	1100,7	1099,9	1104,7	1038,2	1042	1047	1050,8	1061,2	1075,2	1038,9	1028,7
Миколаївська	536,7	537,5	533,7	534,5	501,5	508,7	498,1	489,7	496,2	499,6	479,7	466,5
Одеська	1044,5	1048,5	1060,4	1064,5	1009,4	1016,2	1000,6	986,6	1001,9	1020,1	991,2	979,6
Полтавська	644,8	654,2	652,7	648,3	602,9	583,6	570,4	575	580,6	591,2	566,2	550,5
Рівненська	471,2	489,2	492,5	494,9	476	487,7	474,2	460,2	473,6	486	465,8	455,2
Сумська	497	518,9	519,6	515,9	481,4	470,5	478,5	481,4	485,1	490,9	459,9	444,1
Тернопільська	431,3	433,6	439,4	442,9	416	406,2	407,6	399,1	410,8	417,7	398,4	389,3
Харківська	1267,3	1279	1280,6	1282,8	1225,3	1230,8	1236,6	1247,1	1258,9	1263,9	1208,5	1181,1
Херсонська	488,8	480,7	477,7	480,2	450,2	445,8	441	442,2	448,2	455,3	434,5	424,3
Хмельницька	580,6	572,2	571,3	573,7	521,9	500,5	510,1	516	522	528,8	505	492,4
Черкаська	564,9	566,4	562,7	562,1	524,5	523,5	517,5	518,4	522,6	531,8	504,5	489,1
Чернівецька	382,4	385,4	387,2	391,6	370,6	367,2	376,1	379,3	382,9	394,1	376,5	368,1
Чернігівська	480,1	475,3	475,5	473,4	439,5	432,3	424,8	426,1	429,7	435,8	411,3	398,6

Джерело. Державна служба статистики України/ Регіональна статистика. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ2_u.htm

Таблиця Б.2.

Середньомісячна заробітна плата штатних працівників

Вид діяльності	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Середньомісячна заробітна плата штатних працівників, грн	2250	2648	3041	3282	3480	4195	5183	7104	8865	10497	11591	14014	14847	17442
курс долара	7,9	7,9	7,9	7,9	11,89	21,84	25,55	26,6	27,2	25,85	26,96	27,29	30,25	36,57
Середньомісячна заробітна плата штатних працівників, дол	283,5	333,1	383,0	413,1	292,7	192,1	202,9	267,1	325,9	406,1	429,9	513,5	490,8	476,9
Темп приросту, %	-	17,5	15,0	7,9	-29,2	-34,4	5,6	31,6	22,0	24,6	5,9	19,4	-4,4	-2,8

* Джерело [84; 87].

Додаток В

Таблиця В.1

Витрати на охорону навколишнього природного середовища по регіонах
у 2023 році

у фактичних цінах; тис.грн

Регіон	Усього	У тому числі		
		капітальні інвестиції		поточні витрати
		усього	з них на капітальний ремонт	
Україна	37597672	8284027	784864,6	29313644
Вінницька	1179469,8	5965	–	1173505
Волинська	558806,4	78583	287,1	480223,4
Дніпропетровська	11763351	4005235	250488,8	7758115
Донецька	718741,2	88640	1938,2	630101,2
Житомирська	428670,5	47736,4	3950,5	380934,1
Закарпатська	624551,1	126785	2633,6	497766,1
Запорізька	1916167,7	165228,1	133019,2	1750940
Івано- Франківська	921135,3	128395	5109,3	792740,3
Київська	1715270,1	213275,7	48320,3	1501994
Кіровоградська	442053,9	142207	135401,9	299846,9
Луганська	1416	109,1	–	1306,9
Львівська	1851713,4	332700,5	27065,7	1519013
Миколаївська	723265,9	80764,5	–	642501,4
Одеська	744353,4	41962,1	18835,4	702391,3
Полтавська	846547	166358,4	79027,5	680188,6
Рівненська	1221647,1	434241,9	23590,1	787405,2
Сумська	756801,1	58385,7	927,6	698415,4
Тернопільська	138242,4	41455,9	505,7	96786,5
Харківська	2140950,7	398244,1	–	1742707
Херсонська	124761,7	15125,9	22,4	109635,8
Хмельницька	646714,6	106572,7	18103,8	540141,9
Черкаська	620507,4	62521,7	–	557985,7
Чернівецька	226023	38779,2	22083,7	187243,8
Чернігівська	633083,4	97600,1	5095,5	535483,3
м. Київ	6653427,7	1407155	8458,3	5246273

* Побудовано за даними державної служби статистики України [84].

Додаток Г

Таблиця Г.1

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел викидів по регіонах (1990-2023)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Україна	3350	2857,4	3078,1	2584,9	2508,3	2459,5	2238,6	2242	1189,6	1224,2
Вінницька	124,5	134,7	119,8	155,8	97,3	99,7	78,2	79,3	69,6	80,5
Волинська	4,3	4,7	4,7	5,1	5,1	5,3	5,1	5,6	4,8	4,4
Дніпропетровська	855,8	723,9	833	657,3	614,3	576,9	534,7	537,6	328,9	385,1
Донецька	1043	917,6	981,4	784,8	790,2	773,5	751	744,1	218,8	161,7
Житомирська	10,9	9	9,3	10,3	13	12,7	11,8	11,9	9,7	7,4
Закарпатська	3,9	4,4	4,9	3,2	4	3,7	3,3	2,8	3,4	2,8
Запорізька	206,7	193,7	167	180,9	174,7	173,4	155,5	148,2	64,1	52,1
Івано-Франківська	228,8	223,9	196,7	198,3	221,4	205	140,4	172,4	152,3	147,7
Київська	96,2	78,1	98,2	48,2	81,3	84,4	66,6	59,3	48	55,5
Кіровоградська	11,8	14,2	11,8	12,2	12,2	12,8	10,7	11,1	8,4	7,5
Луганська	197,8	115,2	155,5	75,1	46,7	37,4	35,5	35,1	0,2	0
Львівська	100,2	102,4	103,1	109,1	106,7	88,9	76	75,4	76,2	57,9
Миколаївська	15,9	15,8	13,9	14,2	13,1	12,1	11,2	12,2	5,3	5,6
Одеська	23,2	26,1	26,4	29,6	37,4	33,1	42,6	35,9	27,2	27,8
Полтавська	62,9	55,6	56,2	55,9	52,1	51	45,8	52,4	27,7	30,3
Рівненська	11,6	10,2	9,1	9,6	9,1	9,9	10,1	9,4	5,6	7,6
Сумська	27	17,5	19,8	20,3	20,8	21,7	20,9	18,3	10,7	12,9
Тернопільська	8,2	8,5	9	10,6	10,2	9,4	9,5	8,3	8,3	8
Харківська	150,5	53,4	100,2	45	44,7	106,5	94,1	73,4	23,2	38,9
Херсонська	7,2	8,9	9,7	9,6	12,4	17,8	17,8	17,1	6	5,5
Хмельницька	17,1	18,3	21,7	21,1	22,1	20,3	18,2	21,1	16,5	18,8
Черкаська	66,7	57,5	52,3	48,3	57,9	51,8	51,4	47,6	47	61,8
Чернівецька	2,5	3,2	3	3,3	2,7	2,4	1,8	1,7	1,4	1,7
Чернігівська	41,9	33,9	37,1	31,6	29,7	27,5	20,9	23	15	14,9
м. Київ	31,4	26,7	34,3	45,5	29,2	22,3	25,5	38,8	11,3	27,8

* Побудовано за даними державної служби статистики України [84].

Таблиця Г.2

**Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти за
регіонами України, млн м³**

Регіон	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	923	875	698	997	952	737	518	542
АР Крим								
Вінницька	1	1	0	1	1	1	0	1
Волинська	1	0	0	0	0	0	0	1
Дніпропетровська	312	267	244	230	234	200	128	120
Донецька	296	264	180	200	186	45	76	90
Житомирська	3	3	3	2	2	2	2	2
Закарпатська	2	2	4	4	4	3	3	4
Запорізька	73	70	64	64	66	11	12	7
Івано-Франківська	1	1	1	1	1	1	1	1
Київ	5	21	20	284	283	287	16	16
Київська	2	4	5	2	2	2	2	1
Кіровоградська	4	4	1	1	3	3	4	16
Луганська	30	72	19	18	18	16	34	21
Львівська	45	45	46	71	42	45	123	120
Миколаївська	24	21	22	22	21	20	21	20
Одеська	50	44	29	33	15	36	25	32
Полтавська	4	3	3	2	2	2	2	25
Рівненська	7	6	5	4	4	5	15	8
Севастополь								
Сумська	20	22	24	23	23	21	20	19
Тернопільська	2	2	2	3	3	2	2	2
Харківська	12	10	10	10	14	15	13	5
Херсонська	1	0	1	1	2	1	2	9
Хмельницька	1	1	0	1	1	1	1	1
Черкаська	5	5	7	4	7	3	3	4
Чернівецька	3	2	2	2	2	1	2	2
Чернігівська	19	5	6	14	16	14	11	15

* Побудовано за даними державної служби статистики України [84].

Таблиця Г.3

Утворення відходів по регіонах, тис. т

Регіон	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Україна	355000	312268	295870	366054	352334	441517	462374	493271,1	203587,6	176289,8
Вінницька	2423,8	1950,3	1927,5	2341,7	1782,2	2711,2	1557,7	1108,9	731,6	1115,8
Волинська	583,4	638,9	684	733,1	555,4	668,1	630,2	515,8	562,2	399,7
Дніпропетровська	259354	227077	205850	243115	243599	252235	309398	321734,5	139916,7	131069,8
Донецька	17982,4	16877,5	20205,7	22434,6	24110,2	26407,9	26981,2	23467,9	7171,6	5099,6
Житомирська	671,9	518,3	550,4	550,3	486,2	474,5	397,2	421,1	375,6	391,3
Закарпатська	96	133,7	155,6	173,4	186,3	153,1	145	139,1	144,4	161,6
Запорізька	5155,6	5463,3	5040,8	5129,4	5294,4	5403,3	5531	5592,9	1724,6	1418,4
Івано-Франківська	1815	2124,8	1935,4	1948,8	1969,8	2991,7	1729,8	790,5	650	729,2
Київська	1272,1	1660,5	1561,3	1265,6	1394	1414,3	2153,6	1937,8	542,8	936,3
Кіровоградська	39748,6	33344,7	34408,1	37623,3	37902	37410,3	498,7	488	461	517,2
Луганська	3536,9	2548,4	2456,4	644	557,5	443,4	260	269,7	–	–
Львівська	3323	2953,3	2773,8	2483,1	2139,3	2047,1	3121,1	3212,2	2492,2	2855,9
Миколаївська	2328,6	2306,1	2366,4	2327,9	2410,2	2327,3	2502,1	2498,5	572,5	345,5
Одеська	809,5	602,6	647,5	739,9	728,5	638,8	456,2	370,1	195,1	194,2
Полтавська	5013,7	4431,7	5421,2	35121,8	19825,7	97442,8	98051,3	121823,1	40541,3	22907,7
Рівненська	1356	843,3	713,2	457,7	484,2	519,9	886,2	719,3	569,4	487,9
Сумська	938,2	840	672,6	580,4	852,2	863,8	728,5	922,1	437	448,8
Тернопільська	858,9	808,9	862,2	1905,8	1651,8	1062,6	279,9	380	315,6	1354,4
Харківська	2172,5	1711,4	1952,6	1803,4	1628,5	1752,3	1487,8	1249,1	635,8	750
Херсонська	467,8	417,3	388,7	399,8	392,5	375,9	90,8	122,6	3,3	3,4
Хмельницька	1266,2	960,9	1299,6	928,2	900,5	900,4	500,9	752,9	801	826,5
Черкаська	1041,2	1179,2	1219,2	1295,1	1484,6	1259,6	1124,2	1301,4	1330	1525,3
Чернівецька	388,9	398,1	388,5	369	308	318,7	208,9	171,2	155,7	105,6
Чернігівська	848,3	867,3	720,6	732,7	717,4	695,9	498,4	456,2	245,8	306,7
Київ	1548	1610,3	1668,7	950,3	973,7	999,1	3154,4	2826,2	3012,4	2339

* Побудовано за даними державної служби статистики України [84].

Додаток Д

Таблиця Д.1

Енергоспоживання на основі відновлюваних джерел за 2007 - 2021 роки

	Од. виміру	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
1	Загальне постачання первинної енергії	тис. т н.е.	139330	134562	114420	132308	126438	122488	115940	105683	90090	94383	89462	93526	89359	86363
<i>із нього</i>																
2	Гідроенергетика	тис. т н.е.	872	990	1026	1131	941	901	1187	729	464	660	769	897	560	650
3	у % до підсумку	%	0,6%	0,7%	0,9%	0,9%	0,7%	0,7%	1,0%	0,7%	0,5%	0,7%	0,9%	1,0%	0,6%	0,8%
4	Енергія біопалива та відходи	тис. т н.е.	1508	1610	1433	1476	1563	1522	1875	1934	2102	2832	2989	3209	3349	4243
5	у % до підсумку	%	1,1%	1,2%	1,3%	1,1%	1,2%	1,2%	1,6%	1,8%	2,3%	3,0%	3,3%	3,4%	3,8%	4,9%
6	Вітрова та сонячна енергія	тис. т н.е.	4	4	4	4	10	53	104	134	134	124	149	197	426	794
7	у % до підсумку	%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,2%	0,2%	0,5%	0,9%
Усього енергія від відновлюваних джерел																
8	Загальне постачання енергії від відновлюваних джерел	тис. т н.е.	2384	2604	2463	2611	2514	2476	3166	2797	2700	3616	3907	4303	4335	5687
9	Частка постачання енергії від відновлюваних джерел	%	1,7%	1,9%	2,2%	2,0%	2,0%	2,0%	2,7%	2,6%	3,0%	3,8%	4,4%	4,6%	4,9%	6,6%

* Побудовано за даними державної служби статистики України [84].

¹ 2014-2021 рр. без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

² 2021 рік дані будуть оприлюднені після завершення терміну для подання статистичної та фінансової звітності, встановленого Законом України "Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни".

Примітка. В окремих випадках сума складових може не дорівнювати підсумку у зв'язку з округленням даних.

Додаток Е

Таблиця Е.1

Інтегральні показники складових соціальної відповідальності

Інтегральні показники	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Соціальна складова	0,534	0,447	0,620	0,733	0,744	0,703	0,573	0,682	0,380	0,441
Економічна складова	0,747	0,627	0,615	0,694	0,646	0,674	0,707	0,798	0,314	0,206
Екологічна складова	0,913	0,851	0,907	0,618	0,498	0,649	0,559	0,414	0,063	0,000

* Розраховано автором.

Таблиця Е.2

Інтегральні показники розвитку зеленої економіки в Україні

Інтегральні показники	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Прямий вплив на довкілля	0,398	0,403	0,527	0,189	0,370	0,470	0,614	0,477	0,957	0,992
Сталість природокористування	0,444	0,543	0,485	0,430	0,450	0,479	0,449	0,567	0,410	0,682
Інноваційність економіки	0,016	0,026	0,240	0,328	0,411	0,438	0,788	0,781	0,891	1,000
Інтегральний показник розвитку зеленої економіки	0,357	0,410	0,458	0,333	0,417	0,469	0,561	0,554	0,795	0,962

* Розраховано автором.

ДОДАТОК Є

Довідки про впровадження результатів дослідження

ВОЛИНСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ФІНАНСІВ

вул. Прогресу, 7, м. Луцьк, Волинська область, 43025
тел. (0332) 77-72-01, факс (0332) 77-72-11, E-mail: post@gfin.voladm.gov.ua, код ЄДРПОУ 02311738

№ _____

на № 257/06-12/2-25 від 07.02.2025

ДОВІДКА

про впровадження результатів наукового дослідження
«Розвиток зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності»,
виконаного аспірантом Волинського національного університету імені Лесі
Українки Пшибельським Володимиром Володимировичем

Результати наукового дослідження були використані у діяльності Департаменту фінансів Волинської обласної державної адміністрації. Вони сприяли вдосконаленню механізмів фінансового планування, підвищенню ефективності розподілу бюджетних ресурсів та оптимізації стратегічного управління фінансами регіону.

Запропоновані наукові підходи застосовано при розробці програм фінансування регіонального розвитку, що дозволило підвищити ефективність використання бюджетних коштів, зокрема у сферах соціально-економічного розвитку та підтримки інноваційних ініціатив. Аналітичні напрацювання дослідження також враховувалися при оцінці фінансової стійкості регіону та формуванні прогнозних показників бюджету.

Впровадження результатів дослідження сприяє посиленню аналітичної складової у фінансовій політиці регіону, підвищенню прозорості бюджетного процесу та забезпеченню стійкого соціально-економічного розвитку Волинської області.

Директор

Ігор НИКИТЮК

ЛУЦЬКА МІСЬКА РАДА
 ДЕПАРТАМЕНТ
 ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ
 вул. Богдана Хмельницького, 19,
 м. Луцьк, 43025
 тел. (0332) 777 955, 777 933, 777 932
 факс (0332) 777 934
 e-mail: econom@lutskrada.gov.ua
 web: http://www.lutskrada.gov.ua

№ _____
 На № 217/591 від 31.01.2025

ДОВІДКА

про впровадження результатів наукового дослідження
 Пшибельського Володимира Володимировича
 на тему: «Розвиток зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності»

Результати наукового дослідження «Розвиток зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності», виконаного аспірантом Волинського національного університету імені Лесі Українки Пшибельським Володимиром Володимировичем, були використані у діяльності Департаменту економічної політики Луцької міської ради.

Дослідження стало основою для формування рекомендацій щодо інтеграції принципів сталого розвитку в економічну політику міста, сприяло вдосконаленню стратегічного планування та розробці заходів, спрямованих на підвищення екологічної ефективності муніципального управління.

Отримані результати використовуються у процесі розробки програм та ініціатив, орієнтованих на розвиток соціально відповідального підприємництва, покращення інвестиційного клімату й стимулювання екологічних інновацій.

Впровадження напрацювань дослідження сприяє підвищенню ефективності реалізації місцевих економічних ініціатив, підтримці сталого розвитку громади та забезпеченню довгострокового економічного зростання Луцька.

Директор департаменту

Борис СМАЛЬ

Громадська організація «Інститут транскордонних ініціатив»
вул. Глушець 29/2, 43025 Луцьк
email: ins.tra.ini@gmail.com

№04/02 від 13.02.2025

ДОВІДКА

про впровадження результатів наукового дослідження
«Розвиток зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності»,
виконаного аспірантом Волинського національного
університету імені Лесі Українки
Пшибельським Володимиром Володимировичем,
у діяльність громадської організації «Інститут транскордонних ініціатив»

Наукові напрацювання, викладені у роботі Пшибельського В. В., сприяли вдосконаленню підходів до підтримки сталого розвитку громад через освітні, консультаційні та проєктні ініціативи. Отримані результати були застосовані у межах діяльності **Освітньо-консультаційного Хабу для громадських організацій та активістів «Мераба»**, що реалізується у партнерстві з ГО «Центр розвитку соціального капіталу», Волинською обласною бібліотекою для юнацтва і Департаментом молоді та спорту Луцької міської ради за підтримки Європейського Союзу й Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку Німеччини.

Дослідження було використане при розробці консультаційних матеріалів для активістів і представників громадських організацій з питань екологічного менеджменту, відповідального споживання та впровадження принципів циркулярної економіки у місцеві ініціативи. Наукові результати сприяли покращенню інформаційної підтримки громад і розширенню можливостей для екологічно орієнтованої діяльності на місцевому рівні.

Впровадження напрацювань дослідження сприяє посиленню ролі громадських ініціатив у сталому розвитку, підвищенню екологічної свідомості серед мешканців та активному залученню громад до проєктів, спрямованих на покращення екологічного стану регіону.

Виконавчий директор

Максим ВОЙЧУК

Луцьке спеціальне комунальне автотранспортне підприємство
"ЛУЦЬКСПЕЦКОМУНТРАНС"

43010, м. Луцьк, вул. Дубнівська, 64, тел.ф. 24-54-51, бух.24-54-61,
р/р UA73303398000002600053012342
у Вол. обл. управл. ВАТ Держ ОБ. Луцьк, МФО 303398, код ЄДРПОУ 30659101,
под. № 306591003174, № св. 02806767
e-mail: lskap@ukr.net

«27» 02 2025 р.

№ 1-1.19/344

ДОВІДКА

про впровадження результатів наукового дослідження
аспіранта Волинського національного університету імені Лесі Українки
Пшибельського Володимира Володимировича
на тему «Розвиток зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності»
зі спеціальності 051 Економіка
ОНП Економіка сталого розвитку

Основні результати, отримані Пшибельським В. В. при виконанні дисертаційної роботи, були використані у діяльності Луцького спеціального комунального автотранспортного підприємства «Луцькспецкомунтранс». Зокрема, на основі результатів дослідження було розроблено пропозиції щодо підвищення екологічної відповідальності підприємства через інтеграцію сучасних екологічних стандартів у його операційну діяльність, зокрема у сфері логістики та використання ресурсозберігаючих технологій. Запроваджені заходи сприяють зменшенню викидів парникових газів, раціональному використанню природних ресурсів і формуванню культури екологічної свідомості серед населення.

Результати дослідження також були використані при розробці рекомендацій щодо підвищення корпоративної соціальної відповідальності підприємства, що передбачає активну взаємодію з громадою міста Луцьк у питаннях екологічної освіти, популяризацію відповідального споживання та підтримку ініціатив із покращення міського середовища.

Впровадження зазначених заходів підтверджує практичну значущість результатів наукового дослідження та їхній висок у розвиток зеленої економіки на місцевому рівні.

Директор

ЛСКАП «Луцькспецкомунтранс»

Володимир МАРЦЕНЮК

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

просп. Волі, 13, м. Луцьк, 43025, тел. (0332) 24-10-07, (0332) 72-01-23
ел. пошта: post@vnu.edu.ua, web: http://www.vnu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125102

10.03.2025 № 03-24/04/716

на № _____ від _____

Довідка
про впровадження результатів наукового дослідження
аспіранта Волинського національного університету імені Лесі Українки
Пшибельського Володимира Володимировича
на тему «Розвиток зеленої економіки на засадах соціальної
відповідальності»
зі спеціальності 051 Економіка
ОНП Економіка сталого розвитку

Основні результати, отримані Пшибельським В.В. при виконанні дисертаційної роботи, були використані у процесі участі аспіранта у науково-дослідній діяльності Лабораторії проектів та ініціатив Волинського національного університету імені Лесі Українки, а також у межах виконання держбюджетних тем: «Впровадження інклюзивних підходів до реінтеграції ветеранів, учасників бойових дій та їх сімей у цивільне суспільство й економіку України» (державний реєстраційний номер 0124U000566), «Комплексна економічна модель відновлення та реабілітації пошкоджених земель сільськогосподарського призначення на засадах сталого, інклюзивного, смарт-розвитку» (державний реєстраційний номер 0125U000625) під час виконання яких розкрито особливості формування та реалізації механізмів зеленої економіки на засадах соціальної відповідальності, визначено ключові напрями її інтеграції у національну економічну політику, а також обґрунтовано ефективність екологічно орієнтованих бізнес-моделей для забезпечення сталого розвитку.

Проректор з науково-педагогічної роботи
та міжнародної співпраці
Волинського національного
університету імені Лесі Українки
Андрій Колосок +380067288130

Людмила ЄЛИСЕЄВА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

просп. Волі, 13, м. Луцьк, 43025, тел. (0332) 24-10-07, (0332) 72-01-23
ел. пошта: post@vnu.edu.ua, web: http://www.vnu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125102

10.03.2025 № 03-24/04/717

на № _____ від _____

Довідка
про впровадження результатів наукового дослідження
аспіранта Волинського національного університету імені Лесі Українки
Пшибельського Володимира Володимировича
на тему «Розвиток зеленої економіки на засадах соціальної
відповідальності»
зі спеціальності 051 Економіка
ОНП Економіка сталого розвитку

Результати та основні положення дисертаційної роботи Пшибельського В. В. використовуються у освітньому процесі Волинського національного університету імені Лесі Українки під час підготовки навчально-методичних матеріалів для проведення лекційних і практичних занять із освітніх компонентів «Інклюзивна економіка», «Філософія сталого розвитку», «Економічний аналіз та моделювання процесів сталого розвитку», а також у керівництві науково-дослідними роботами здобувачів освіти.

Проректор з науково-педагогічної роботи
та міжнародної співпраці
Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Тетяна Шматковська +380962129486

Людмила ЄЛІСЄВА